

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Աղեգանդի ծիմայ որդի

1849

Կնոջ 50 45սո

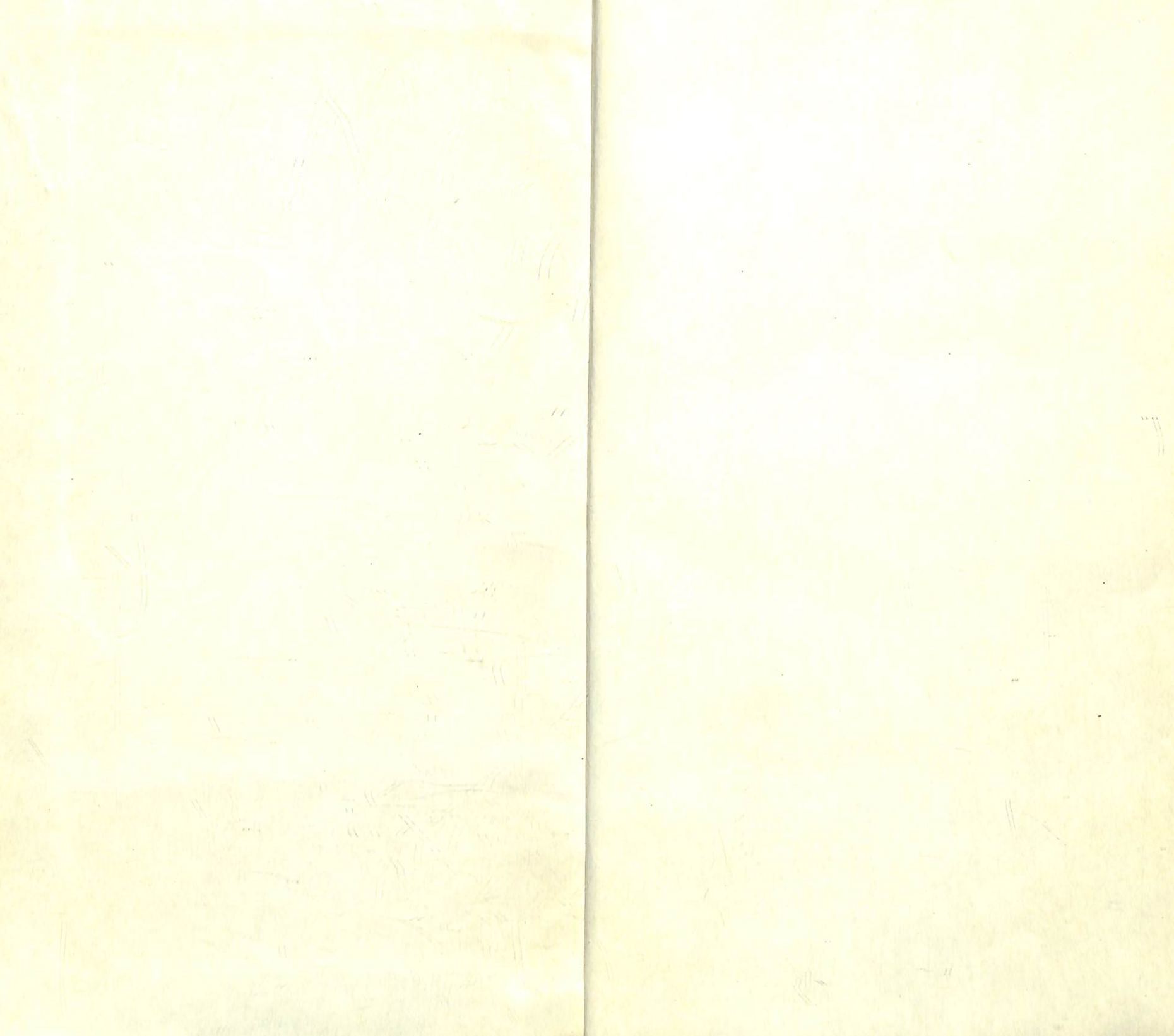
1-ին հատոր

84

7-60

Զ Տիտնիս

1881

84 44.
7-60 № 9386

ԿՆՈՋ ՄԸ ՎԵՊԸ

ՀԵՂԻՆԱԿ

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՏԻՄԱՅ ՈՐԴԻ

ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ

ԿՈՒՌՆԵԼԻՍ Տ. ՍՕՓԻԱԼԻ

1001
646

2003

ԶՄԻՌՆԻԱ

ՅԳԱԳՐԱՐԱՆ ԵՂԵՐՑ ՅՐԵՐԵՎԱ

1881

2011

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՍՊԱՐՏԻՆԻ

31317-42

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՍՊԱՐՏԻՆԻ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՍՊԱՐՏԻՆԻ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՍՊԱՐՏԻՆԻ

ՆՈՒԷՐ ՍԻՐՈՅ

ԵՒ

ԵՐԵՎԱՆԻ ՄԱՐԶԻ

ԵՒ

ՍԻՐԵԼԻ ՀՈՐԵԶԱՍԵՐ ԻՍ

Պ. Պ. ՅԱՆՈՎՅԱՆԻ ԲԱՐԱՋԱՆԸ

14283-58

2.2.4

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԳԵՂԱՐԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

45

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԳԵՂԱՐԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

46

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԳԵՂԱՐԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԳԵՂԱՐԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

Հանդարտ էր անշուշտ կիներու որք իրենց մեկերու ու սովորութեանց մէջ ոչինչ կը չապտենն վիպասանութեան մը դիւցազնութիւնը զյայնին եւ որք ըսած են մեզ :

— Եթէ իմ կեանքս գրեչ ուզէին՝ շատ հետաքրքրական գիրք մը պիտի ընէին :

Այս խօսքը այնչափ անգամ լսած եմ՝ որ օր մը վիտրինայի դիմաց իբր ստոյգ համարեչ , եւ կնոջ մը տեղեկութիւններու վրայ , պատահաւ խնամակալութիւն մը որ երկրորդական դէպք մը կը կատարէ սոյն պատմութեան մէջ , գրեցի այս վիպասանութիւնը զոր պիտի կարդաք եթէ սկիզբէն չի ձանձրացնէ զմեզ :

Արդ հարկ չկայ ըսել մեզ թէ ինչո՞ւ այս գիրքը պէ՞տք է ձեռք առնուանեցի :

ՏԻԻՄԵՅ ՈՐԴԻ

ԿՆՈՋ ՄԸ ՎԷՊԸ

Կը ճանչնաք Տրէօ քաղաքը, եթէ չէք ճանչեր զայն 'ի հարկէ դայած էք ուրիշ գաւառի քաղաք մը : Այս բաւ է ամէն նա-
հանդի քաղաքները մի և նոյն յատկութիւնը , նոյն ծաղրա-
կան մասը և նոյն նախադասութիւնները ունին : Եթէ ճանչ-
նաք զայն կամ ոչ՝ չորս խօսքով անոր տեղագրութիւնը պիտի
ընեմ ձեզ : Երբ Բարիղէ կ'ուզաք Տրէօ կը մտնէք Սէն-Ժան
արուարձանէն, կ'անցնիք Ղապլէզը, փոքրիկ առուակ մը՝ որ իւր
երկու կողմը պտոյտ մը ունի . կը շարունակէք ձեր ճամբան
միշտ դէպ 'ի յառաջ, կը մտնէք Բարիղիոյ փողոցը որու ծայրը
կը գտնէք Բարատի հրապարակը, հոս ուղիղ անկիւն մը ունի,
քալեցէք Սէն-Մարթէնի արուարձանին մէջն էք , կայ առէք ,
հասնաք . արուարձանին վերջի տունին առջև ինն է կամ լաւ
ևս էր 183 ին աղջկանց թողակաւոր դպրոցը , մեծ
պատ մը կը շրջապատէր զայն , դուռը կանաչ էր , մակագիրը
սև . և արձանագրութիւնը Դպրոց Բողակաւոր Նորադէ Օրէնդոց
դեղին էր : Այս դրան ետև միայն ծառեր կային , որոց մէջ-
տեղէ կը զանազանէին քանի մը զուարթ և հանդարտ պատու-
հաններ իրենց մոխրագոյն վանդակով և որթի կամ այծի տե-
րևի շրջանակով : Սակայն այս տունը ամենէ լաւ շինուածն էր
հոն բնակող օրինորդներու ուսմանց և միանգամայն զուարճու-
թեանց համար, բաւական ամալի էր քաղքին ձայներէն չի վըր-
դովուելու համար : սակայն բաւական մօտ՝ որպէս զի երբեմն
երբեմն հոն հասնէր մրմուռն մը որ յիշեցընէր բոլոր պատա-
հուհիներու թէ աշխարհի վրայ իրենց վարժուհիներէ դատ ու-

որիշ մարդիկ և իրենց բնակած տանն զատ ուրիշ տուններ կան ։
 Դներս մտաւնք , առաջին բալի մը մէջ պիտի գտնուինք : Մէկ
 կողմն է դռնապանին սենեակը , վանդակի մը մէջ դեղձանիկ-
 ներով , բէզէտայի ամաններով , և ամէն այն բաներով՝ որք այս
 պատուաւոր դասին երջանկութիւնը կը կազմեն ։ Միւս կողմն
 է վայրագաւթը , որու հիւրերը քաղբիւններէն աւելի բարո-
 յազէտ՝ արդէն երկար ատենէ ՚ի վեր կը քնանան , վրան կը
 գտնուի աղաւնոցը , ընտանեկան տատրակներով լի , որք միշտ
 կ'ուզան տղայոց խաղերուն մէջ թառելու և կերակուրէն ետք զի-
 րենք դգուղ ամէն ձեռքերէ հացի փշրուքներ խնդրելու ։ Մէջ
 տեղը մարգագետին մը ծաղիկներով . անկիւնները՝ կաղամախի-
 ներ , և դրան երկուստեք կը գտնուէին թմբիներով տրուէրալի
 և երևակայական տեսք ունեցող անցքեր , իսկ տան ներսի կողմը
 աւելի վայելուչ է քան թէ հաճելի , աւելի նախատեսօրէն յար-
 դարուած քան թէ բանտարկեալական ։ Ուրեմն պիտի անցնինք
 արագ նայուածք մը նետելով նախասենեկին վրայ որ խօսարանի
 տեղ կը ծառայէ և որ կարմիր ու ճերմակ վարդոյրներով
 զարդարուած է . դասական դաշնակով , արեւու կառքը ներկա-
 յադընող ժամացոյցով և բան մը չի ներկայացընող աշտանակ-
 ներով , կիսով չափ պիտի բանանք զուռ մը որ վարժուհւոյն
 մասնաւոր թանկարանը կը տանի , ուր կը գտնուի տղայոց հե-
 տաբրերութեան առջև ամէն օր բացուած մատենադարան մը .
 ուելորդ է ըսել թէ որոնք են այն գրքերը որոնցմէ կը բաղ-
 կանայ այս թանկարանը . կը գուշակին զայն ։ Պիտի բանանք
 դեռ ուրիշ գուռ մը որ կը տալի տեսչուհի Տիկին Տիվէրնէյի
 ճաշարանը ։ Այս սենեակը իւր քոյրերուն սենեկէն բնաւ տար-
 բերութիւն մը չ'ունի , իւր վարագոյրները սեթեւեթեալ են .
 նեղուած լւր կարգաւորներուն մէջ , ցուրտ իւր յարդարութիւն մէջ ,
 և սակայն այս սենեակը օրիորդաց փառասիրութեան առարկան
 է , վասն զի անոնք որ շարթուան մէջ լաւ աշխատած են
 շարժի տիկնոջ սեղանը ճաշելու կը բերուին և կրնան հեգ-
 նութեամբ տեսնել միտներու սեղանատուն մտնելը . մինչդեռ
 տան ձեռքն օրհնեալ ճաշուս սպասելով պատկերները այնք

անցյունել կամ մատենադարանին դրժերը կը թղթատեն :

Ի՞նչ հրապուրելի է են այն սահող տարիները , ուր Բքաղցը վարձի մը կը փափաքին կամ պատիժէ կը վախճան . ի՞նչ երջանիկ տարիներ են անոնք որ իրենց մօրմէ կը յանդիմանունն և ուր ամէն հաշիւէ վերջ իրիկունը աղջիկը կընայ իւր աղօթքէն յետոյ քնանալ . առանց դէշ երաղ մը իւր գիշերը վրդու վերլու և կամ տիուր մտածում մը իւր զարթուում տանջելու : Ի՞նչ կայ աւելի սիրուն , երբ դիպուածով մեծ աղջականի մը հետ Օրիւրդաց գպրոցի խօսարանը կը մտնեն՝ տեսնել ապակիներէն յիմար զբօսնողներու զուարճանալը գալարեաց և ծաղկանց մէջ տեղ : Օրերով պիտի մնային այս փոքրիկ , վարդագոյն , սպիտակ և խարտեաշ շուքերու հանդարտութիւնը տեսնելու : Այն տարիներու մէջ մանկունք՝ որը անհոգ , ծիծաղկոտ և թափառական են չեն ուղեր գիտնալ թէ ինչ կայ իրենց ձենաց առաջին տարիներուն ետեւ , ինչպէս նաև թէ ինչ կը գտնուի իրենց պարտեզին պատէն դուրս : Ուրեմն գետնայտրկի սենեակներէ անցնելէ վերջ պիտի շտապինք սահելու , առանց տեսնուելու միանգամայն այս գեղեցիկ մանուկներուն մէջ տեղ որոնք զմեզ տեսնելով պիտի փախչին անապատի այծեամբերու նման և պիտի կորսնցընեն այն սիրուն դժադրութիւնը զոր կ'ուզենք ճանչնալ : Ուրեմն առաջին դատիկոնը այցելելու պատիւը պիտի չ'ընենք . այլ դժադրենք զայն : Մին Տիկին Տիւվէրնէյի քնակարանն է և հիւանդանոցը , երկրորդը ճիւմակեղինաց համար է և մասնաւորապէս մեծերու սենեակները :

Օգոստոս 13-ին ժամը 7^{1/2} նե, արձակուրդի առջև օրը, այս պատճառաւ խաղերու մէջ ալ զգուշութիւն և ուրախութեանց մէջ ակնածութիւն չկայ : Վէտք էր խիստ մեծ յանցանք մը գործած ըլլալ, որպէս զի երբ հեանեալ օրը իւր մայրէն խնդրուէր չ'կարենար հետը երթալ : Ուսման սենեակները պարտիզին մէջ տեղը շինուած և ննջարաններուն ու ճաշարաններուն հետ մէկ շէնք կազմած են : Աշակերտուհիք հոն չեն, և միայն քանի մը նախատես աղջիկներ պիտի գտնենք որք առաջն կ'ամսփոփեն հետերնին տանելու զրբերնին . վարժուհւոյն՝ զանոնք

կարդալու խոստանալով և ինքնին երդմնելով անոնց չդպչելու։ Ուրիշներ խումբեր կազմած՝ որոնց երբեմն երբեմն Տիկին Տիւ վէրնէյ կ'այցելէ, թող կ'ուտան որ սրտերնէն երեակայութիւններ թուչին, թեթեւ այն թուչնոց նման՝ որոնց վանդակները կը բանան և որք կ'երթան անծանօթ ափեր այցելել, և կը վերադառնան տապանին աղանձին պէս քանի մը յուսոյ և խաղաղութեան ճիւղեր բերելով։ Այս զուարթ խումբերուն միջև կը գտնուի անշուշտ պղտիկ մը՝ որ ծնողքէ կամ հարստութենէ զուրկ ուրիշներու ուրախութիւնը իւր լքման մէջէ կը նայի ինչպէս բանտարկեալը իւր վանդակներէն կը դիտէ ազատութիւնը։ Խեղճ տղայք, որոնք՝ ուրախութենէ առաջ արտմութիւնը կը ճանչնան, և որոնց դեռատի սրտերը խիստ անկեղծ են կասկածելու համար, կը հարցընեն Աստուծոյ այս անկանոնութեան պատճառը։ Վասն զի իրենք ալ նոյնչափ դեռահաս, նոյնչափ սիրուն և նոյնչափ անմեղ ըլլալով իրենց ընկերներուն չափ երջանիկ չեն, և մի և նոյն դպրոցին մէջ ապրելէ յետոյ պիտի չի կրնան մի և նոյն ընկերութեան մէջ ապրիլ, խեղճ պղտիկ արարածներ։ Որոնց՝ Տէրը տուաւ ուրիշներու նման, աչեր՝ տեսնելու և սիրաւ մը՝ սիրելու համար և որոնք երբ իրենց փոքրը ձեռները երկնցընեն միայն դժբաղդութեան կամ պատրանքի մը կը դպչին։ Ահաւասիկ դպրոցին ունեցած սոսկալի մասը։ Այսինքն մի և նոյն շրջանին մէջ ամփոփուած շատ մը ներհակութեանց հաւաքումը։ Այն է բաւական ժամանակ մի և նոյն աստիճանը դնել զանոնք որպէս զի աւելի ուշ ընտանեկան աստիճանները պարտաւորին բաժնելու։ Ասկէ երկու բան կը հետեի։ Անձնասիրութիւն միոյն և փափաք միւսի, և Աստուած դիտէ ինչ որ աւելի ուշ այս երկու բաւերէն կ'արտադրին։ Բարեբաղդաբար դժբաղդ իրողութիւն մը չէ մեր նկարագրելիքը արդէն ամուր շուքի մը պիտի չը հետեինք, և դեռ չլմնցանք այս պարտեղը շրջելէ։ Ուրկէ կ'սկսի այս պատմութիւնը։ Թողունք վայրկեան մը այս փոքրիկ խարտեալ գլուխները և այս սրայծառ երազները և մտնենք մեծ կաղամախներու ծառուղիի մը տակ ուր մութը կոխած է և ուր աշակեր-

տուհիք աւելի նուազ են։ շուտ մը պիտի գտնենք երկու մեծ օրիորդներ որ թե թեի տուած քովէ քով կը քայլեն, թէ և ինչպէս ըսինք արդէն մութ է, սակայն պիտի կրնանք զանազանել անոնց դիմաց դժադրութիւնը։ ամենէ դեռահասը հիանալի թխադոյն մ'է, միւսը սքանչելի խարտեալ մը։ այս երկուքին համար պիտի կայնինք և քանի որ Ալահետտինի մատանին չ'ունինք աներեւոյթ ըլլալու համար պիտի հետեինք անոնց։

Տեսած էք Տիագի կիները, որք ճերմակ վարդադոյն և ծիծաղկոտ ճոխ կապոյտ բնութեան մը մէջ, ոտքերնին մամուռներու և ծաղիկներու մէջ կորսուած հինօրեայ դիցուհիներու նման իրենց բոլորտիքը լուսոյ շառաւիղ մը կը գծեն։ Տեսած էք Միւլլէրի նկարները։ այն բանաստեղծական և սիրահարական երեսները յակիկի ծիծաղներով երկնադոյն աչքերով և ոսկեգոյն մազերով։ Լաւ ուրեմն։ Խնդրեցէք մէկէն իւր նկարչական պնակին բոլոր աշխոյժը և միւսէն իւր վրձինին բոլոր դաղանիքը և պիտի տեսած ըլլաք այն սքանչելի խարտեալը որու վրայ կը խօսէի։

Երկար ժամանակէ 'ի վեր կը վիճաբանեն և դեռ պիտի վիճաբանին դիտնալու համար թէ որոնք աւելի աղւոր են։ Խարտեալ մազերը թէ սեւ և թէ ճերմակ դէմք մը աւելի լաւ կը շրջանակի եփենոսի թէ ոսկիի մէջ։ Իսկ մենք երեք տեսակ դեղեցկութեան և բանաստեղծութեան պատկեր երազած ենք։ այն է Եւա։ Աստուածածին և Մաղդաղինէ։ զորս նոյն ինքն Աստուծոյ ձեռագործներն են։ այսինքն ամենակատարեալ, գոյցնք աչերնիս և զանոնք երազի մէջ տեսնենք։ և վարժապետներէ ուսնելով այս երեք դէմքերը կտաւի վրայ քաշենք։ միշտ կը գտնենք զանոնք խարտեալ հիւսակներով, խարտեալ խոսքով և հիւսքերով։

Անշուշտ սեւ մազերու հակառակ չենք։ միայն 'կ'զմայլինք խարտեալ մազերու վրայ, կ'ըսենք թէ բնութեան մէջ կան ուժգին ձայներ՝ որք կը զարմացընեն։ 'նոյնպէս կան քաղցր ձայներ՝ որք երազել կ'ուտան, թէ մեր երեակայութեան մէջէ

անցնող առաջին կինը . տկար է զոյալուն և անոյշ . և երբէք սե մաղեր չենք յատկացընէր անոր . վերջապէս կ'ըսենք թէ կիրբը թուի է և սէրը խարտեալ :

Եթէ կ'ուզենք ուրեմն , հիմակ որ Տիկին Տիւվէրնէյի պարտիզին մէջն ենք , երկու օրիորդներու հետ խարտեալին պիտի հետեւինք աւելի ուշադրութեամբ , զուցէ անոր գէմքին վրայ պիտի գտնենք բանաստեղծական կամ արտամազին գիծեր որ մի և նոյն բանը ըսել է , զորս թերեւս միւսին վրայ պիտի չկարենանք դանել . անոր կապոյտ և աչերու մէջ պիտի դուշակենք այնպիսի հայուածքներ՝ զորս պարագայ տեղ պիտի փնտուենք սե աչերու մէջ , և կարելի է վերջապէս այս սիրուն փոքրիկ ծիծաղին մէջ պիտի նշմարենք տարտամ տխրութիւն մը որ եթէ ոչ ներկային տպաւորութիւնը՝ գէթ ապագային նախազգացում մ'է , զորս իւր ընկերուհւոյն շուրթերը երբէք չ'ունեցած են և 'ի հարկէ երբէք պիտի չ'ունենան : Միշտ այս կնոջ կեանքն է որ մեր կամքին հակառակ զմեզ կը մղէ , և պիտի տեսնենք թէ ինչ պիտի ընէ Աստուած այս նորատի գոյութիւնը : Թողունք ուրեմն այն աղջիկները՝ որոնց խումբերու մէջէն անցանք որ Սպանիական դէմաւորներ շինեն , և կէս ժամէ քունի մէջ թմբրին , ու զաղանաբար հետեւինք այս երկու ստուերներու բաւական մօտէն անոնց ըսածը լսելու համար :

— Ժամը քանի՞ն պիտի մեկնիս վաղը , կը հարցընէր թխագոյն Օրիորդը միւսին :

— Ըսել կ'ուզես թէ ժամը քանի՞ն պիտի մեկնինք կրկնեց երկրորդը :

— Այո :

— Ժամը 11ին կառքը հոս պիտի ըլլայ :

— Եւ երբ ձեր առնը պիտի գտնուինք :

— Ինը ժամ վերջ :

— Ինչ երջանկութիւն . սքանչելի օդ մը պիտի ունենանք մեր ճանքորդութեան միջոցին , տես . որչափ աստղեր . դու շատ երջանիկ ես . Մարի :

— Եւ երջանկութեան պատճառը :

— Նը հարցընես , ինչպէս . վաղը ասկէ կը մեկնիս մէյմն ալ չի վերադառնալու համար , ընդ միշտ կը թողուս մեր նստարանները ուր այնչափ անհանգստութեամբ կը նստուի . մեր անկողինները ուր այնչափ գէշ կը պառկուի , կ'երթաս Բարիզ բնակելու , դղեակներու մէջ . պիտի մտնես աշխարհ մը որու համար այնչափ գէշ կ'ըսեն . և որու վրայ այնչափ աղէկ կը մտածեմ , և ինչ կը հարցընես երջանկութեանդ պատճառը , բայց սիրելիդ իմ , կամ խիստ պահանջող ես կամ խիստ մոռացկոտ :

— Իրաւունք ունիս բայց քու կարգդ ալ պիտի դայ :

— Այս մի և նոյն բանը չէ . նախ իմ կարգիս պէտք է որ տար իմը ևս սպասեմ , ասկէ զատ , ես քեզ նման միլիոնատէր մը չեմ . դու կը մտնես կենաց մէջ ոսկիէ դռնէ մը . իմ հաշիւ թէ ոսկեզօծեալ է . երբ ասկէ մեկնիմ պիտի երթամ դաւառը բնակելու հօրաքրոջ մը հետ , որ հաճելի չէ , պիտի ամուսնացընեն զիս նօտարի մը հետ , մինչդեռ դու իշխան մը պիտի առնես , օն . բան մը կայ որ զիս կը վշտացընէ , այն է թէ օր մը՝ պատշաճութիւնները կարելի է նաեւ հեռաւորութիւնը զմեզ պիտի բաժնեն :

— Խեղճ ես :

— Գէշ պիտի ըլլար այս , վասն զի անկեղծօրէն խօսելով . մեր մէկզմէկ ճանչելէ 'ի վեր միշտ բարի ընկերուհի մը և նաեւ հաւատարիմ բարեկամուհի մը եղած եմ , ապա զիտես . այս սրտերու բարեկամութեան մէջ՝ որք միայն համակրութեամբ իրար միացած են կրօնական կապ մը կայ զոր պէտք չէ խորտակել : Այսպէս զիս միշտ պիտի սիրես :

— Ինչպէս որ զիս կը սիրես :

Երկու աղջիկները զրկեցին զիրար :

— Երբ կը մտածեմ , կրկնեց յիմար պատանուհին , թէ ասկէ դուրս երկու ամիս քեզ հետ պիտի անցընեմ . . . Ահ . միտքս բան մ'եկաւ . միթէ հայրդ բարի մարդ մ'է :

— Պատուական . նոյնպէս մայրս :

— Ո՛հ . մայրդ . կը ճանչնամ զայն . . . որչափ պիտի զուարճանանք :

— Եւ հոն Տիկին Տիւվէրնէյ պիտի չ'ըլլայ :

— Այդ է մեր իրական շահը , տեսնենք . համարձակ ըսէ . ինչ ազդեցութիւն կ'ընէ քեզ դպրոցէ հրաժարելու :

— Յաւ կը պատճառէ ինձ :

— Ստուգիւ :

— Ա՛րքնում :

— Ինչո՞ւ :

— Ասան զի կը թողում . եթէ ոչ երջանիկ՝ գէթ կանոնաւոր կեանքի մը սովորութիւնը ցարդ ինձ տրուած պատիժներէ ուրիշ ցաւ չ'ունեցայ . և երկու տարիէ ՚ի վեր որ զարդացած եմ , շարունակեց Մարի ժպտելով . այս վիշտերն ալ չ'ունիմ . վերջապէս զիտեմ ինչ որ կը թողում և չեմ զիտէր թէ ինչ կ'ստանամ :

— Ահա ընտիր պատճառ մը , ես պիտի ըսեմ՝ քեզ ինչ որ կ'ստանաս :

Ա՛ռնենաս Բարիդի մէջ սուռն մը , այնպիսի կարասիներով որ քիչ մը դպրոցի սենեկիդ կահերէ կը տարբերին , ծառայներով . ձիերով և ամեն կարելի շուայլութիւններով : Տիկին Տիւվէրնէյի տեղ որ տարին երկու հազար ֆրանքի համար քեզ կը ժպտի , կը զտնես հայրդ և մայրդ որ կը պաշտեն զքեզ . կ'ստանաս ամառուան շքեղ դղեակ մը անտառներով , դաշտերով , հորիզոնով և երկինքով ամբողջ քեզի համար . մինչդեռ հոս երկնից միայն մէկ կտորը կը տեսնենք : Ա՛ռնենաս ձմեռուան համար թատրոններ , պարահանդէսներ , հագուստներ , աշխարհի յիմարութիւնը , մարդոց սքանչացումը և կանանց ատելութիւնը . ասոնք աննշան բաներ չեն . և այն ամէն մարդոց մէջ՝ ամենէ ընտիրը , ամենէ ազնիւր , ամենէ վայելուչը և ամենէ խելացին ընտրելու իրաւունքը . վասն զի դու տեսնուած կիներու մէջ ամենէ աղնիւր և ամենէ զեղեցիկն ես ձիրքեր՝ որ նոյն իսկ երջանիկ պարագայի մը մէջ չեն արհամարհուիր : Ա՛րքնում կ'ստանաս ազատութիւնը . այս բառը

որու համար երկար ժամանակէ ՚ի վեր կը կռուին . ահա այն միակ փոքրիկ փոփոխութիւնը՝ որ քու կենաց մէջ պիտի ըլլայ . ուրեմն տրտմելու պատճառ մը չ'ունիս , բայց ես՝ որ ՚ի հարկէ չեմ կրնար յուսալ ինչ բանի որ կ'ակնկալես՝ ցաւելու բան մը պիտի չ'ունենամ :

Մարի մտիկ ընելով կը ժպտէր :

— Ահա , եթէ . կրկնեց Բլէմանթին , բանի մը վրայ ցաւէի՝ պիտի ցաւէի բարի բարեկամուհւոյ մը վրայ զոր թերևս բնաւ պիտի չի գտնեմ և որ իւր կեանքը ինձ կը շնորհէ :

— Լաւ ուրեմն , ահա այդ բանին վրայ կը ցաւիմ ես ալ :

— Բայց քանի որ ձեր տունը կ'ուզամ :

— Միայն երկու ամսուան համար :

— Բաւական պիտի ըլլայ քեզ :

— Բնաւ :

— Եթէ ամեն տեղ քեզ հետեւի սոսկալի կերպիւ պիտի նեղացընէի զքեզ : Մտիկ ըրէ , սիրելիդ իմ Մարի , զիտես թէ խիստ զուարթ եմ . լաւ ուրեմն , հաւատա՛ ինձ . զուարթութեան մէջէ աւելի լաւ կը տեսնեն զաշխարհ անոր պակասութեանց համար աւելի կարեկից են և նուազ վշտացեալ նորա ապերախտութեանց համար : Պէտք է որ ամէն մարդ հետեւի այն ճամբուն՝ որ զծուած է իրեն համար : Երկու աղւոր ամիսներ պիտի անցընենք զուարճութեամբ . խենթերու նման անտառներու մէջ պիտի վազենք , անցաւ , անվախ : Այս երկու ամիսներէ յետոյ պիտի բաժնուինք , դու՝ Բարիդ երթալու և ես հոս վերադառնալու համար . ժամանակ մը պիտի զրեւս ինձ քու նոր ուրախութիւնները և նոր յաղթանակները հաղորդելու համար , յետոյ ինձ զրելու ժամանակ պիտի չ'ունենաս . ես պիտի շարունակեմ իմ գրութիւններս , վասն զի օրուան 12 ժամերուն մէջ պիտի նեղանամ թէև բայց դո՛հ պիտի ըլլամ քեզ երջանիկ կարծելով : Հիմակ երթանք մեր արկղը պատրաստելու :

— Երթանք :

Երկու օրիորդները անցան պարտէզէն և իրենց սենեակը ե-

լան որ իրարու դիմաց էին :

— Սկիներ ցուցակը ըստ Մարի :

— Կը խնդրեմ որ կամաւ մուցուի ամէն պատմութեան և աշխարհագրութեան դրքերը ըստ Բլէմանթին :

— Կը հաւանիմ :

— Կը խնդրեմ որ մուցուի Անդղիարէնի , Գերմաներէնի և թուաբանութեան դրքերը :

— Նորէն կը հաւանիմ :

— Արդ կրկնեց Բլէմանթին պիտի բանամ սենեկիս միջնա-
գուռը , որպէս զի մեր արկղը պատրաստած ժամանակ կարե-
նանք խօսակցիլ :

Մարիի սենեակը ամենէ սիրունը և ամենէ կուսականն էր :
Տան անկիւնը կը գտնուէր , ամէն օր արեւուն կը բացուէր երեք
պատուհաններ ձերմակ վարագոյրներէ քողարկեալ , պատերը
ծածկուած էին փոքր կապոյտ ծաղիկներ ունեցող մոխրագոյն
թղթով մը , բոլորովին պարզ և դարձանային , այս սենեկին
մէջ ամէն բանի համար տեղ կար և նորապի աղջիկը միջոց
գտած էր դաշնակ մը գնելու հոն , նկարչութեան յենարան մը ,
պահարան մը և սեղան մը , իրաւ է որ պարապ մնացած տե-
ղը մեծ չէր , այնպէս որ դեռ երկու աթոռ կար զորս չէին
գիտէր ուր գնելնին , և մնայուն տեղ մը չ'ունենալով ամեն
տեղ կ'ըգաւէին , բարեբաղդաբար անկողինը զոյց ննջարանի մը
մէջ կը գտնուէր , առանց որոյ՝ անկարելի պիտի ըլլար ոտքով
շրջիլ այս կարասիներու մէջ տեղ , և սակայն ամէն ինչ տալա-
ւորեալ էր այն բուրումով՝ որ իւր բոլորովին կը սփռէ այն
տարիքը եղող կին մը , գծագրուած նկար մը կը ժպտէր յե-
նարանին վրայ , երաժշտութեան դիրքեր , հայելի մը Բրիտանի
խաչելութիւն մը և ծաղիկներ կը լրացընէին այս սենեկին կա-
հը , պատասպարան՝ դաշնապահ և խորհրդաւոր՝ գեղանի ման-
կան մը մտածմանց և երազներու : Այս ծաղիկները շնչելով ,
այս խաչելութեան առջև աղօթելով և այս հայելիին մէջ նա-
յեղով ինքզինքը կը թողուր իւր յոյսերուն , մտաց յափշտա-
կութեանց և հաշարումէ կնային փոքր ունայնասիրութեանց :

Եթէ գտնուէր մէկը որ կարող ըլլար կարգաւ այս դեռա-
բոյս սրտին մէջ , խիստ պաշտելի դիրք մը պիտի գտնէր հոն :

Մարի պահարանին մօտ աթոռ մը յառաջացուց՝ ու նստելէ
վերջ ամէն գործերը մի առ մի բացաւ , և ինչ որ իւր հետ
պիտի տանէր սեղանին վրայ դրաւ , սիրուն բան մ'է դեռա-
հաս օրիորդի մը պահարանը տեսնելը : Հոս ամէն ինչ պարզ
պարասիրութեամբ շարուած է : Անոնք դեռ ճոխ բաժուածներ
չեն և ոչ հարուստ քաշմիրներ զորս օր մը կինը պիտի ունե-
նայ , այլ փոքր աղջկանց պահարանը կը պարունակէ պզտիկ
բամպակեայ շրջազգեստներ , մետաքսեայ գոգնոցներ խնամով
պատրաստուած պաշտելի փոքր գաւառներ՝ իրենց պարզ կապոյտ
կամ վարդագոյն ժապաւէններով , և որոնք գիշերը հայելիին
առջև կը դրուին այն միջոցին՝ որ ուրիշ տեսնուելու վախ չ'ու-
նին : Ո՛վ կրնայ գիտնալ այն մտածումները որ նոյն ժամուն
կնոջ սրտին մէջ կ'արթնան : Ո՛վ գիտէ ինչ արագութեամբ
կը շարժին առանձնութեան այն փոքր թուշուներուն թեւերը .
որք երազ կ'անուանեն . և որք յոյսէ մը ծածկուած հոգիէ
մը յանկարծ կը բացուին : Ո՛վ գիտէ . օրինակի համար թէ՛ ինչ
բանի կը մտածէր Մարի երբ իւր սենեակը մտնելով իւր պա-
տուհանը կը կենար , մոիկ ընելով քաղքին շշուշին սակաւ
առ սակաւ լուրը և այն լուրութեան մէջ ննջարաններուն գիշե-
րային կանթեղները կը գիտէր : Ստոյգեօք մեք թէ ինչ որ
դարնան իրիկուները սիւքը կը բուրէ՝ զիւղերէն վերցուած ա-
նուշահոտութիւններ չեն , այլ հոն շրջող դեռատի աղջկանց
խորին մտածութիւնները որք կը թողուն հովին զգուել իրենց
ճակատը : Արդ երկու տարիէ ՚ի վեր ամենէ անմեղ յոյսերու
վկայեղող այս սենեակը Մարի պիտի թողուր :

Բանի մը վայրկեանէ Բլէմանթին իւր մօտ վերադարձաւ :

— Լնցայ ըստ նորապի աղջիկը . քեզ օրնելու կ'ուզամ :

— Շուտ ընենք յարեց Մարի , իւր զուարթ ընկերուհւոյն
ներկայութենէ իրականութեան դառնալով :

— Նախ ձերմակեղենները . յետոյ շրջազգեստները , արկղ
մը շուտ կը պատրաստեմ՝ մանաւանդ երբ խնդիրը ասկէ մեկ-

նելու վրայ է . իսկ եթէ վերադառնալու համար ըլլայ , այդ ուրիշ բան , չեմ գիտէր ուսկէ սկսիլս : Իսկ գլխարկին զալով յարեց նէ . կը խնդրեմ որ մինչև մեկնելու միջոցնիս տեսնուի այն , վստելու համար այն տրտում գաղափարները որ կրնան մեր վրայ տիրել : Այսպիսի գլխարկի մը վրայ գաղափար մը ունիս . տես . ամբողջ ընտանիքներ անոր մէջ կրնան բնակիլ . նայէ ուրեմն . բայց ըսել է թէ երբ կիրակի պատարագի երթանք այս գլխարկները գլուխնուս վրայ , պէտք ենք սունկի բողբոջի մը տեսքը ունենալ . ինչ տպաւորութիւն պիտի ընենք երբ մօրդ տունը հասնինք : Կարելի է այն տեղ վեց եօթ տարիէ 'ի վեր ալ այս գլխարկը չեն հագնիր , զուցէ ալ այս ձեւը երբեք դոյութիւն չ'ունեցած է . և երբ կը մտածեմ թէ տակաւին տարի մը անոր տակ պիտի անցընեմ , ո՛հ . խեղճ Մարիս :

Եւ զեղեցիկ աղջիկը իւր ընկերուհւոյն գլխարկը՝ դրուելով՝ որ չէր կրնար այս քաղցր ճուղման ուրախութեան մասնակից չ'ըլլալ . ինքզինքը հայելիին մէջ կը նայէր և բարձրաձայն կը խնդար :

— Արդ . զիրքերուն անցնինք :

— Միթէ ամենքն ալ՝ պիտի տանիս :

— Ամենքն ալ . կը բաղձամ պահել զանոնք :

— Ուսման համար :

— Ոչ , յիշատակի համար :

— Ուրեմն զիրքերը կարգադրենք . տեսնենք ասոնք , Գաղղիական լեզուի վարժութիւններ , զիրք թուաբանութեան և Լօմօնտի Գաղղիարէն քերականութիւնը , ահա երեք հատոր զորս քեզ կը յանձնեմ . ոճը սիրուն և օգտակար է :

— Տուր :

— Բայց կարծէի թէ միաբանած էինք որ այս թշուառները այսուհետև իրենց հարկ եղած առանձնութեան պիտի ձգուէր :

— Կը ներեմ անոնց ըսաւ Մարի , բայց զանոնք պիտի չի բանամ :

Խիստ սիրուն բան մ'էր զանոնք տեսնելը , միայն կանթեղի մը աղօտ լոյսով լուսաւորուած որ անոնց՝ գիմաց վրայ կը սփռէր դեղին և անոյշ լոյս մը . զժաղրութենէն՝ մաս մը կիսաստուէրի մէջ ձգելով , այս տեսարանը միայն վրձինը կըրնար տալ :

— Խստէն՝ մէղմի կ'անցնինք ըսաւ Մարի , ահա երեւի 'նա հապետներու պատմութիւնները և Լաֆօնթէնի առակները :

— Եւ զուարճալիէն՝ խստի յարեց Քլէմանթին , ահա Ռօպէնսօն Գրիւզօն . և Ֆրանսայի աշխարհագրութիւնը :

— Հուտ ասիկայ պահենք :

— Յանցաւորին անունը կը խնդրեմ :

— Տէլէմաք :

— Այրուի :

— Բնա :

— Իմ փոքրիկ Մարիս . խնդրեմ թոյլ տուր որ այրեմ զայն :

— Ինչո՞ւ :

— Իմ անձնական թշնամիս է այն :

— Եւ ինչո՞ւ զայն կ'ատես :

— Վասն զի զոյգ գիտեմ :

— Կը հասկնամ քու ատելութեան պատճառը . ա՛ռ :

— Երեք ամիսէ 'ի վեր՝ այրածներուս 12 երրորդն է , 'ի մահ :

— Բայց . խենդ , նոր տիպ մը պիտի ընել տաս անկէ , Քլէմանթին մօտիկ չ'ըրաւ և զիրքը կանթեղին մօտեցուց :

— Սպասէ , դռնեց Մարի ծիծաղելով :

— Միթէ գատապարտեալը ինքզինքը կը պաշտպանէ :

— Ոչ , բայց գատապարտեալը մաղաղաթով կազմուած է , և եթէ կանթեղէն այրես պիտի չի կրնանք հոս կենալ :

— Մեռած թշնամոյ մը մարմինը միշտ անոյշ կը բուրէ :

— Թշուառ հատորը անգթօրէն այրուեցաւ :

— Ուրիշի անցնինք , գլխաւորը պատժեցինք . բայց թերևս մեղսակիցներ ունի :

— Գնտուներ , Պողոս և Վիրգիլի : —

— Կը շնորհեմ :

— Բերօլտի պատմութիւնները . ըսաւ Մարի իւր առջեւ բաշակով փոքր զրեւրով կաշեկազմ այն հին հատորներէ մին . իբրաւունք ունէի իմ զրեւրս տանիլ ուղեւրու . զուցէ աւելի տխուր ժամանակաւ համար պահելու համար լաւագոյն միջոցի յիշատակներըս : Ահա հատոր մը որու շնորհիւ իմ անցեալիս մէջ կը վերադառնամ . այս զրեւրը իմ բոլոր մանկութիւնս է , հանիս տուաւ զայն երբ հազիւ հինգ տարեկան էի : Ամէն իրիկուն ճաշէ վերջ՝ սրահը կ'անցնէինք , իւր մեծ թիկնաթուին մէջ կը բազմէր և ես իւր ոտնից մօտ կը նստէի , ծերութիւնը և մանկութիւնը կը սիրեն միմեանս ու իրենց յիշատակները և յոյսերը խառնել , զլուխս անոր ծնդաց կը դնէի . և ինձ կը պատմէր Բլէի Բուսէն և Կարպ Պէն : Խեղճ կին որ ուրիշներու նման ունեցած էր անշուշտ իւր երազները և վիշտերը , և որ անցեալին վրայ մոռացումը նետելով՝ դիակի մը վրայ պատանքի մը նման , ուրիշ երջանկութիւն չ'ունէր . այլ միայն պատմել ինձ՝ որ մանուկ էի վհուկներու առասպելները , յետոյ երբ պատմութիւնը լրանար կը զրկէր զիս . սենեկապանուհին պառկեցընելու կը տանէր զիս և ամէն օր այսպէս կը շարունակուէր . երբ կարգաւ սորվեցայ , մեծ մայրս ինձ տուաւ այս գիրքը . և այն ուրախութենէ աւելի մեծը ունենալս չեմ յիշէր : Ամէն իրիկուն իւր մօտ կը նստէի , կը կարգայի և հպարտ էի , վասն զի իմ կարգին կը պատմէի իրեն իմ կարգացածս : Երբ գիրքը դոց սորվեցայ պատկերները կը ներկէի , և որովհետեւ կանթեղին լոյսով կ'ընէի զայս . կը տեսնէի . դոյները կը շփոթէի և կապոյտ թըռչունը կանաչ ներկած եմ : Ազնոր իրիկուններ էին անոնք , այն միօրինակ երջանկութիւնով՝ զոր միայն առաջին տարիներու մէջ կ'ունենան : Յետոյ՝ օր մը . կենացս առաջին ցաւը ունեցայ , զոր նախ չի կրցայ հասկնալ , տունը սեռով ծածկուեցաւ , վասն զի սովորականին սէս հանչիս զիս համբուրե-

լէն յետոյ իւր թեւթուին մէջ քնանալէն վերջ ալ չ'արթնացած էր , և բոլորովին մեղմիկ և անձայն՝ կեանքէն մահուան անցած էր , երկրէս՝ երկինքը , վասն զի արդար հոգի մ'էր նէ , որ իրմէ առաջ և յետոյ ցաւ մը չ'ունէր : Մեծ թեւթուը պարապ մնաց , շատ լացի , յետոյ ամէն ինչ մոռցուեցաւ վասն զի ամէն ինչ կը մոռցուի : Մեծցայ , զիս դպրոց դրին և կրօնապէս պահեցի այս հատորը . կորսնցուցած սիրոյ մը արձագանքը : և որ կը յուսամ թէ իմ վրայ կը հսկէ դեռ :

Բարեսպաշտ աղջիկը իւր ձեռքը բռնած գիրքը սրբութեամբ համբուրեց . և իւր յիշատակաց մէջ ընկղմած մնաց : Քիչման թիկն արտասուելի՝ անոր մօտիկ ըրած էր :

— Կ'արտասուես Մարի , ըսաւ անոր . և իր սպիտակ ձեռքով կը սրբէր իւր բարեկամուհւոյն բիբերուն մէջ գոյացած արտասուքը :

— Ասոնք քաղցր արտասուքներ են և կրնան թափիլ առանց աչքերը յոգնեցընելու և առանց սիրտը ցամքեցընելու , աղօթքի մը կը նմանին անոնք . բայց դու ես կ'ուրաւ :

— Վասն զի քու յիշատակներով իմիներս արթնացիր , վասն զի եթէ դու մանկութեան մէջ սէրդ կորսնցուցիր , ես արդէն կորսնցուցած եմ կենացս երկու նեցուկները . վասն զի դու ինձմէ երջանիկ ես որովհետեւ հայր և մայր ունիս զորս ես չ'ունիմ : Այն օրերը որ զիս խնայող ուրախ կը տեսնես . երբեմն մեծ տխրութիւններու հետեւալ օրերն են : Երբ կը թողում դիւր գիշերները և միայնակ իմ սենեակս կը մտնեմ , երբ մոռնալու համար չ'ունիմ քովս քու աղօթք աչքերը և անոյշ խօսքերդ . կը մտածեմ անցեալին վրայ , վասն զի առանձին և հանգստութեան ժամերն են որ մեր սրտին սիրելի շուքերը մեր առջեւ կը ներկայացնեն , կ'ուրամ ես այն ծնողաց անջնջելի պատկերին առջեւ , երբ Աստուած կը հրամայէ որ մանկուներ իրենց սրտին մէջ իբր խորան սրահէն զայն , որպէս զի աւելի ուշ միտքարէ զիրենք իրենց ելած դէպութեանց համար . և

քաջալերէ իրենց ըրած աղէկութիւնները : Մի արդիւնէր ուրեմն իմ առջև այդ արցունքները որ երբեմն երբեմն սրտէն կը բլրակնին , բայց ինձ ամբողջ քու սիրտը որպէս զի ժպտիմ քեզ ուրախութեանդ մէջ , մխիթարեմ զքեզ տրտմութեանդ մէջ և միշտ սիրեմ զքեզ :

Քլէմանթին Մարիի ճակտին ծուռեցաւ և համբուրեց զայն , իւր ընկերուհւոյն ձեռքերը բռնեց և զուարթութեամբ լի նայաւ ուսածքով անոր նայելով ըսաւ :

— Օն , խենդ ենք որ այսպէս կը տխրինք , մենք՝ որ այնչափ ուրախ էինք քիչ մ'առաջ :

Եւ այս խօսքը ըսելով՝ սկսաւ իւր արցունքներուն մէջէն խընդալ , անձրևի մէջէն անցնող արևու շառաւիղի նմանող լծիծաղով :

— Լմեցընենք արկղը :

Ոչ . վաղը բաւական ժամանակ պիտի ունենանք :

— Ուրեմն քնանա՞նք , պիտի ջանամ երազելու թէ ալ՝ հոս չեմ դար :

— Եւ ես պիտի աշխատիմ երազելու թէ կը վերադառնամ . ամէն երազ պատրանք է :

— Ահա զուարթութիւնը վերադարձաւ :

— Պէտք է որ այնպէս ըլլայ :

— Ուրեմն վաղն 'ի կրկին տեսութիւն :

— Այո . 'ի վաղն :

Պատանուհիները զրկուելէն վերջ բամբուկեցան . Քլէմանթին իւր խոցը մտաւ և գուռը կիսաբաց թողուց . Մարի՝ որ միշտ սակաւ ինչ խորհուն էր , հանուեցաւ : Այն ատեն բացաւ տեսնուածներէ ամենէ աւելի ճերմակ և աղւոր վիզ մը , բոլորակ ուտեր , սպիտակ և նորատի կուրծք մը , փափուկ և դէր թևեր , փոքր և աղեղնաձև ոտք մը , յետոյ ննջաբանին վարագոյրը մեկուսեց ուր վերջին անդամուան համար պիտի պառկէր , զիբք մը և կանթեղ մը առաւ զորս սեղանին վրայ դրաւ , զգրոյէ մը՝ ճերմակ և վարդագոյն դտակ մը հանեց

զոր գիտամբ հոն ձգած էր ,՝ պարաբար իւր գլուխը դրաւ իւր ոսկեգոյն վարսերու կապերը սնդութեամբ կապելէ վերջ սրտով և նայաւածքով իւր գիշերը պահպանող մօր մէտայլեօնին վերջին աղօթք մը ուղղելէ յետոյ՝ իւր անկողնոյն մէջ սահեցաւ : Այն ատեն լսեց Քլէմանթինի ձայնը որ կը սօռար իրեն :

— Պառկեցա՞ր :

— Այո :

— Գիշեր բարի :

— Գիշեր բարի :

Մարի ջանաց կարգալու , բայց իւր աչերը ակամայ՝ կիսաբաց հատորէն դէպ 'ի վերմակը կ'երթային , և իւր միտքը՝ իւր թափառուն մոռածման կը հետևէր : Ժամանակ մը այսպէս կեցաւ լուռութեան մէջ տեղ՝ ուր միայն իւր անոյշ և բոյր շնչառութիւնը կը ներդաշնակէր իւր փոքր սենեակը նայելու ուր հետևեալ օրէն սկսեալ ալ ևս պիտի չ'արթննար , ապա սակաւ առ սակաւ իւր աչերը գոցուեցան , զիբքը անկողնէն վար սահեցաւ , գեղանի մանուկը յամրաբար ձեռքը դէպ 'ի կանթեղը երկնցուց որու կոճակը ծանրութեամբ դարձուց , լոյսը մարեցաւ և աաս վայրկենէ վերջ Մարի կը քնանար այն յըստակ քունով՝ որ Աստուած կ'ուտայ թուչնոց և դեռատի օրիորդայ :

Մարի կանուխ արթնցաւ , և իւր պատուհանը առաւօտեան ջինջ զեփիւռին բացաւ , զայն շրջապատող ծառերը ներդաշնակութիւններով լի էին , իբր թէ իւր մանկութեան այս բարեկամութիւնները և անգրադութեան ընկերութիւնները իւր լմեկնիլը տեսնելով ուզած էին վերջին մնաս բարեւ մը ըսել : Երկինք կապոյտ էր և հեռուն կը տեսնուէր կարմրաղդեստ հընձուհիները ցորեններու մէջ տեղ բացուած ահապին ծաղիկներու նման , այն սքանչելի և շքեղ զարթոններէ մին էր այս որու նման մեր հիւսիսային երկիրը այնքան քիչ ունի . բաւկին մէջ մեծաշուք աքաղաղը կ'երգէր և ծանրութեամբ կը շրջէր , սպիտակ և երփն երփն աղաւնիները իրենց ամենօրեայ պանդխտութիւնը կ'սկսէին , ու տատրակները կ'ուզային աշակերտութեան պատուհանին վրայ անոր բարեկամական ձեռքէ հացը կտցելու : Ա'իմացուի թէ այս հարուստ բնութեան մէջ զարգացող մանուկը իւր առաջին շնչառութենէ սկսեալ ամէն տարի դարունը և մինչև իւր յետին ժպիտը աշունը վայելելով պէտք էր անմեղ և խորհուն մեծնալ բոլոր այս շրջակայ անուշահոտութիւնները և բնական բանաստեղծութիւնները վայելելով :

Ուրեմն թէև միօրինակ բայց այս անոյշ կեանքը թողլուն համար էր որ կը ցաւէր Մարի : Մինչև այն օրը և ոչ իսկ վիշտ մը իւր հոգւոյն չէր դպած : Երկու տարիէ 'ի վեր որ այս սեներակը կը բնակէր իւր բնութիւնը չ'փոխուած էր : Առտու ժամը եօթին կ'արթննար , տարուան գեղեցիկ ամիսներուն մէջ իւր պատուհանը կը բանար , զերբ մը կ'առնէր որով միշտ իւր մտքին կամ սրտին համար սնունդ մը կը դառնէր , ժամը 11ին կ'իջնէր Տիկին Տիւվէրնէյի հետ նախաճաշելու , Քէմանթիին հետ պարտէզը կը պտտէր , երբեմն փոքր մանուկներու զբաղման խառնուելով , յետոյ վեր կ'ենէր կար-

գալու . գործ գործելու , նկարելու կամ դաշնակ անելու իւր բարեկամութեան մօտ . այսպէս կը շարունակէր մինչև ճաշը : Երբ ճաշը լմնար՝ եթէ իրիկունը աղւոր էր պտոյտը կը շարունակուէր , վերջը խօսակցութիւնը , աղօթքը և հոսկ ուրեմն քունը , ասիկայ հրեշտակներուն կենաց նշոյլի կը նմանէր : Այս իրաւ է որ Մարի չէր այն եռանդուն բնութիւններէ՝ որ միշտ անձանթ երջանկութեան կը ծառաւին և որոնց սիրտը ապրելու համար կ'իբրքերու և՛ արտակերպութեան կը կարօտի : Իւր մօր շարունակ կրկնուած նամակները , իւր ընկերութեան բնական ուրախութիւնը , և տիեզերքը իւր փափաքներուն կը բաւականային , նման այն պարկեշտ ծաղիկներուն որ միայն քիչ մը արեւ կը խնդրեն շուքէ վերջ և՛ կաթիլ մը ջուր արեւէ վերջ :

Չմեռը խիստ տխուր և միօրինակ պիտի ըլլար իրեն համար , առանց քանի մը զուարճութիւններու՝ զոր վարժութիւն կ'ուտար իրեն . իրիկունը վարի սրահին մէջ կը ժողվուէին և քիչ մը երաժշտութիւն կ'ընէին : Քանի մը հայրեր ու մայրեր որք ուրիշ պարագայներու մէջ ձանձրացուցիչ են , երբեմն երբեմն դպրոցին մէջ իրենց զաւակաց կ'այցելէին : Իրենք իսկ քանի մը երեկոյեան զբօսանքներ և երբեմն պարահանդէսներ կ'ուտային , ուր Տիկին Տիւվէրնէյ միշտ իւր երկու մեծ աշակերտութիւններու ընկերացած կ'երթար , և որոնց համար այս պարզ հանդէսները մեծ դիպածներ էին : Արդարեւ որչափ անշուք ուր էին այս փոքր պարահանդէսները՝ հանգստութեան օրերէն վերջ միշտ այս առթիւ գնուած շրջադրեստներ կային և զորս ցուցնելու համար երկու բարեկամութիւններու պաշտօնակիրները կ'այրէր : Աւելի հիանալի բան մը կար նաև , այն է՝ դեռատի աղջիկներուն սրտին համար վտանգ մը չ'ըլլալը պաշտօնեաներու , դատաւորներու և մօրաքոյրերու խոժոռ երեսներ , քանի մը ծիծաղելի և ինքսհաւան երիտասարդներ , որոնց վրայ կը ծիծաղէին անոնք . այնպէս էր այն ընկերութիւնը որու կը հանդիպէին ամէն տեղ : Չմեռը այսպէս կ'անցնէր և

բաւական շուտ ամառը կ'ուզար : Ահա այն պայծառ կեանքը զոր մինչև նոյն օր Մարի անցուցած էր :

Օրիորդը ինչպէս որ ըսինք շատ կանուխ արթնցած էր , իւր մայրը տեսնելու փափաքը այս առաւօտեան զարթուին պատճառն էր . բարեպաշտ աղջիկը որոշեալ ժամուն կ'սպասէր և կը լնցընէր կիսատ ձողւած արկղերը , Բլէմանթին իւր կարգին երեցաւ սովորականին պէս ծիծաղկոտ և կիսով չափ հագուած : Երկու բարեկամուհիները իրենց բոլոր պատրաստութիւնները լնցուցած էին երբ եկան ըսելու իրենց թէ Տիկին Տիւմէրնէյ նախաճաշելու համար իրենց կ'սպասէր : Նախատես վարժուհին կերակուրին ժամը յառաջացուցած էր :

Երկու օրիորդները ուրեմն ճաշատունը իջան ուր գտան Տիկին Տիւմէրնէյը և ծեր ժողովրդապետը , որ աշակերտուհիներուն կրօնական դասը կ'ուտար : Ծերունին Մարիի ձեռքը բռնեց , վասն զի միշտ սիրած էր և անոր ճակտին վրայ սուրբ համբոյր մը զետեղեց , որով Աստուած կը ներէ և մեղաց արձակում պիտի ըլլար եթէ զեղանի մանուկը անկէ պէտք ունենար , նոյնպէս Բլէմանթինը համբուրեց և սեղանն նստան :

Տարօրինակ բան մ'է , որչափ քահանայի մը ներկայութիւնը՝ որ քու մեծնալդ տեսած է , որու հաղորդած ես առաջին յանցանքներդ և որ միշտ ներած է քեզ իւր հանգարտ և վեհ ձայնով , սիրտդ կը բերկրէ , կը սիրեն տեսնել այս մարդը որու կեանքը մարդկային կիրքերը քերելով անցած է . առանց պահելու ոչ անոնց դրոշմը և ոչ յիշատակը , և որ ընդհակառակն այս պարզ հպումով սրբացուցած և մեղքերէ արձակած է զանոնք որք այն կիրքերով բեռնաւորուած կ'անցնէին :

Այս առաջին յիշատակներուն մէջ Մարի վերստին կը գտնէր այս ազնիւ և անոյշ գլուխը և միշտ կը նայէր այն աղւոր ճերմակ մազերը՝ զորս կարծես թէ Աստուած աւելի կանուխ տուած էր , անոր անցնիլը տեսնողներուն յարգանքը աւելցընելու համար . ինքն էր որ Մարիի առաջին հաղորդութիւնը տուած էր և այն օրը աղւոր օր մը եղած էր ծերունոյն և մանկան համար . անկարելի էր անորմէ աւելի անմեղ ըլլալ ,

հրեշտակ մը կրնար լսել կարճ և յստակ անցեալի մը այս առաջին խոստովանութիւնը : Ապա եկեղեցւոյ խորհուրդները կատարած էր : Երդէոնին զօրաւոր և մեղամաղձոտ ձայնին մէջ տեղ՝ դեռահաս աղջիկները ճերմակներ հագած սուրբ սեղանին մօտեցած էին բարեպաշտ յափշտակութեամբ և քաղցր արտասուքներով : Ծերունի քահանան եկեղեցւոյն ապակիներէն լուսաւորուած արեգակի լայն շառաւիղէ մը՝ որ առաքեալներուն նման զայն կը պսակէր , այս մատաղ հոգիներուն յուսոյ , հաւատոյ և սիրոյ հացը տուած էր : Յետոյ պատարագէն վերջ մանկունք եկեղեցիէն մեկնած էին երգերով :

Ուրեմն . ամէն վեհանձն սրտերու համար անջնջելի համարուած այս յիշատակն էր զոր Մարի՝ ծերունի ժողովրդապետին ներկայութենէ կը գտնէր , նէ կը սիրէր զայն՝ վասն զի ցոյց տուած էր իրեն սիրուելու արժանի եղած բաները , առանց խօսելու սակայն անոնց վրայ զորս պէտք է ատել , վաստն զի իւր մօտաց մէջ մի առ մի նետած էր կրօնքի այն սերմերը՝ որք աւելի ուշ կ'աճին . երբ մանկական յոյսերը կ'նոջ միթարութիւններ կ'ըլլան :

Այսպէս Մարի ծերունին սեղանը տեսնելով՝ գուշակած էր թէ իրեն համար եկած էր . և թէ իւր մեկնիլը զիտնալով՝ չուզած էր թողուլ որ երթար նէ առանց իրեն վերջին խրատներ ուղղելու , ուրեմն սրտին խորէն շնորհակալ կ'ըլլար անորմէ և երբեմն երբեմն անոր կ'ուղղէր իւր հրեշտակային նայուածքը , որով ասիկայ ժպիտով մը կամ գլխի շարժումով կը պատասխանէր որով կարծես ըսել կ'ուզէր , գուշակեցիք թէ ձեզ համար եկած եմ :

Արդարեւ ճաշէն յետոյ ժողովրդապետը Մարիի ձեռքէն բռնեց և սրահը տանելով իր քով նստեցուց զայն . « Որդեակ իմ . ըսաւ նա իւր անոյշ ձայնով , պիտի թողուս այս տունը ծնողացդ տունը երթալու համար , պիտի թողուս քու նախկին կեանքը նոր կեանքի մը համար , սոյն բնակարանին սեամէն շուրս պիտի սկսիս ուրիշ սովորութիւններ ստանալ , և ուրիշ

պարտաւորութիւններ ունենալ , այնպիսի աշխարհ մը պիտի մտնես՝ ուրկէ անցնելու համար բաւական ուժով ես , սակայն յիշէ միշտ քու մանկութեան բարեպաշտ ուրախութիւնները : Անոնք քու երջանկութեան պահպաններն պիտի ըլլան , խօսէ Աստուծոյ հետ առանց ներումէ պէտք ունենալու , իւր գթութեան ոտից ներքե ժողովէ բաւական աղօթքներ որպէս զի դժբաղդ օրերու մէջ զքեզ յիշէ և քու սիրտը չխորտակի յուսահատութեան և տարակուսանայ մէջ , յարգէ զԱյն՝ քու ծնողաց պէս . սիրէ ծնողքդ ինչպէս որ զայն կը սիրես . անոնք երկրի վրայ քու քով Տիրոջ թարգմաններն են , և այս պիտի լաւ ևս հասկնաս երբ քու կարգին ամուսին և մայր ըլլաս : Յիշէ թէ դժբաղդութիւնը շատ անգամ փորձութիւն մ'է և թէ ամէն փորձութեանց խորը Աստուած վարձք մը դրած է . Յիշէ թէ ծնողացդ հնազանդութիւն կը պարտաւորիս և թէ ամէն մայրական կամաց խորը՝ սէր մը կայ , վերջապէս այն ընտանեկան ուրախութիւններու մէջ զորս պիտի գտնես . մտածէ քիչ մը այն ընտանիքին զոր պիտի թողուս : Անծանօթ աշխարհի մը հիացման մէջ յիշէ մեր երեկոյեան պարզ խօսակցութիւնները , մեր խոնարհ եկեղեցին ուր Տէրը առաջին անգամ քեզ այցելեց , և եթէ երբեմն տառապիս՝ եթէ Աստուած քեզ վշտով լեցընէ՝ հոս վերադարձիր , ոչինչ թոյնքան կը մխիթարէ՝ որքան մանկութեան և բարեպաշտութեան յիշատակները , եթէ մեռած չ'ըլլամ ես . իմ խօսքերով պիտի մխիթարեմ զքեզ , իսկ եթէ մեռած՝ Աստուած միշտ հոն պիտի ըլլայ , և արդ . դնա՛ որդեակ իմ . այս քանի մը խօսքերը մնաս բարեւի մը մէջ կ'ուզէի ըսել քեզ , քահանայ մը չեմ հոս , այլ բարեկամ մը որ պիտի թողու այն կեանքը ուր դու կը մտնես , և որ իւր ետե վստահ ակնարկ մը նետելով կրնայ պահպանել զքեզ այն վտանգներէ որք աննշմարելի են քու տարիքիդ մէջ , ուր բանականութիւնը մտաց 'յափշտակութենէ կը խաբուի . մնաս բարեւա որդեակ իմ » :

Եւ ծերունին գեռահաս աղջկան խորտեաշ զլուխը իւր ձե-

ռաց մէջ բռնելով նորէն համբուրեց զայն : Մարի՛, զաղտնաբար արտօսը մը սրբեց . յետոյ ժողովրդապետին օրհնութիւնը ընդունելէ՝ վերջ ճաշարան մտաւ , ուր Գլէմանթինը դտաւ :

Քահանան իւր զլխարկը և դաւաղանը առաւ և երկու բաբեկամուհիներուն դեռ քանի մը պատուէրներ տալէն վերջ :

— Օն մնաք բարեւա որդեակներս ըսաւ անոնց և դուրս ելաւ :

Մարի պատուհանը գնաց Խուրը մարդուն հեռանալը դիտելու համար , քահանան մեծ դուռը բացաւ , ձեռքով վերջին նշան մը ըրաւ , և աներեւութացաւ : Քանի մը վայրկեան յետոյ Խապասուած Խուրհանդակի կառքը դպրոցին առջև կը կայնէր : Մարի որ լսած էր անոր ձայնը , բարի Մարիանի առջեւ ելաւ և անոր թեքուն մէջ նետուեցաւ :

— Ինչպէս է մայրս եղաւ աղջկան առաջին բառը :

— Շատ լաւ , Օրիորդ :

— Ինչպէս , զիս օրիորդ կը կոչես , ուրեմն ալ զիս չես սիրեր :

— Ո՛հ այո , բայց հիմակ որչափ մեծցած էք :

— Լաւ ուրեմն , զիս միշտ պզտիկ Մարիդ կոչէ , ինչպէս այն ժամանակը որ զիս կը յանդիմանէիր , ասիկայ պիտի մոռցընել տայ քեզ թէ մեծցած եմ :

— Հրեշտակ մ'էք դուք :

— Նորէն :

— Հրեշտակ մ'ես դու իմ փոքրիկ Մարիս , կրկնեց պառաւ կինը արտասուալից աչքերով :

— Եւ՞ հայրս :

— Ան ալ աղէկ է :

— Ուր՝ պիտի ճերթար :

— Բարիդ :

— Երկար ատենուտն համար :

— Երկու կամ երեք օրուան համար :

— Շատ աղէկ պատրաստ եմ :

— Հատ լաւ :

— Բայց զիտեա որ իմ բարեկամութիւններէն մին հետս կը բերեմ :

— Տիկինը իմացուց ինձ զայն :

Այն միջոցին որ սպասաւորը Մարիանի ընկերացած՝ վեր ելած էր երկու օրիորդաց արկղները առնելու , Բլէմանթին և Մարի գացին մնաք բարեկանները ըսելու Տիկին Տիւլէր-նէյի , որ այս տեսակ տեսարաններու ունեցած սովորութեան հակառակ , չի կրցաւ իր արցունքը բռնել , այնպէս որ այն զուարթ օրուան մէջ ամենքն ալ կ'ուլային : Այն միջոցին որ մեր դիւցազնուհին առաջին բակէն կ'անցնէր իւր կառքը մտնելու համար՝ տեսաւ բոլոր պղտիկները որ իւր ետեւէն կը վազէին պօռալով իրեն :

Երթաս բարեաւ Մարի :

— Մնաք բարեաւ իմ պղտիկ հրեշտակներս պատասխանեց նէ : Այն ատեն դռնապանին սենեակը մտաւ և անոր ձեռքին մէջ հինգ ոսկի սահեցուց , ծեր բարի մարդը իւր գլխարկը վերցուց և շնորհակալ եղաւ ըսելով :

— Հատ երջանկութիւններ կը մաղթեմ ձեզ Օրիորդ :

Վերջապէս վերջին անգամ Տիկին Տիւլէրնէյը գրկեց և կառքը մտաւ : Գուռը գոցուեցաւ և լսեց վարժուհւոյն ձայնը որ կը պօռար : Օն Օրիորդներ . պարտէզը վերադարձէք :

Կառքը արշաւակի մեկնեցաւ . Մարի խիստ ուրախ էր : Պիտի գտնէր ուրեմն ընտանիք մը և ընկերութիւններ : Երազ-ները կ'սկսէին իւր մաքէն անցնիլ և ինքնակամ ժպիտները՝ որ օրիորդին երեսը կը լուսասրէին կը յայտնէին թէ քաղցր յոյս մը իւր սրտին մէջ կ'աճէր :

Պէտք էր որ Մարի խիստ պահանջող բնաւորութիւն մը ունեցած ըլլար . որպէս զի ապագային վրայ վստահ չ'ըլլար : Գեղեցկութեան և սիրոյ ձիւրբերը ունէր նէ , զեղանի էր հրեշտակներու նախանձ աւթելու , կիները ազեղ ընելու և

մարդիկը խենթեցընելու չափ : Այն սրահին մէջ ուր առաջին անգամ պիտի մտնէր՝ հնօրեայ աստուածութեան մը նման պիտի զմայլեցընէր դամնքը : Ամէն ինչ իւր բոլորտիքը և իրմով կը ճառագայթէր , ուրեմն իւր սիրտը յաւսով լցուած՝ կրնար քնանալ անդորր թուչնոյ մը նման , նէ՛ որ դեռ անցեալ մը չ'ուներ ապագային համար վախ չէր կրնար ունենալ : Նաև Մարիի աչաց առջև պարզուած բնութեան տեսարանը դիտողը չէր կրնար և ոչ բանէ մը կասկածիլ : Արեգակը կը փայլէր գալարիին և ծառերուն վրայ յակինթներ , ագամանդներ և զմրուխտներ սփռելով : Լմեցած հասկերու փունջերը ոսկիէ բուրգերու նման կը կանգնէին : Երկինքը շափիւղայի կապոյտ գոյնը ուներ . և ամէն ինչ այնքան հիանալի էր՝ որ թուշուռներն իսկ կը լռէին . իբր թէ կ'ուզէին մտիկ ընել մարդկային լսելեաց անծանօթ խորհրդաւոր ներդաշնակութիւն մը :

Կառքը բոլոր այս երկրային բերկրութիւններուն՝ Աստուծոյ մեղ շնորհաց այս բարիքներուն մէջէն կ'անցնէր իւր չորս ձիերու արշաւով , ո՞րն է տրտում ըլլալու միջոցը երբ այսպիսի հմայքներու մէջէն կ'անցնի մէկը և կ'երթայ երջանկութեան մը միանալու :

Սակայն արեւու ստուէրը դաշտին վրայ տարածուեցաւ կարմիր և երկայն հէտքեր ձգելով , դաշտերը սակաւ առ սակաւ ամառայան , հազիւ թէ երբեմն երբեմն ճամբորդութիւնները գիւղի մը հանելու միջոցին քանի մը յետամնայ հնձուհիներու կը հանդպէին , յետոյ աստղերը երեցան և լուսնինը տիրեց , Կառքը կայ առաւ գտնուած պանդոկներուն լաւադոյնին առջև որ ինչպէս միշտ՝ տոսկալի օթեան մ'էր , Բլէմանթինի և Մարիի տարիքին մէջ այս բաները ձանձրութիւն չ'ըլլալէ զատ զուարճութիւն կ'ազդէին , խիտ գէշ ընթերցիւն որ զիրենք շատ զուարճացուց և զուարթութեամբ նորէն իրենց տեղը նստան :

Զով հով մը յաջորդած էր օրուան տաքութեան : Երկու աղւոր աղջիկները իրենց լօգիկներուն մէջ փաթտուելով կառքին խորը նետուեցան որ իւր սովորական արշաւը շարունակեց :

ժամը իննի ատեն ձիերը պարիսպը հասած էին :

— Ահա Բարիզ հասանք զոչեց Բլեմանթին :

— Բարիզ, մրմուռաց Մարի աչերը բանալով, ու՛ր գիտէ ինչ կը պահէ Բարիզ ինձ համար կրկնեց Մարի անվտաճ հառաչով մը :

— Սիրելիք իմ, Բարիզ միշտ սիրուն բաներ կը պահէ անոնց համար՝ որ տարիքդ ունենալով՝ հոն կը մտնեն սուրհանգակի կառքով և կ'ուզան իրենց սիրած անձերու միանալու :

Կառքը քարափէն անցաւ մինչև Սէն Բէր փողոցը և սպասաւորը նստարանէն վար իջած ըլլալով բանալ տուաւ թիւ 7 տան դրան երկու փեղկերը, կառքը բալը մտաւ և զուրը գոցուեցաւ :

92

Տիկին տ'Էրմի կառքին կայ առնուլը լսելով իւր աղջիկը դիմաորեցու եկած էր, Մարի սանդուղին վրայ իւր մօր հանգաւ էր և քանի մը աստիճան վեր Պ. տ'Էրմի իւր թևերը կը բանար իւր աղջկան՝ որ Բլեմանթինը իւր ծնողաց կը ներկայացընէր :

— Գեղանի զաւակս, ըսաւ մայրը դեռատի աշակերտուհւոյն, խիստ սիրուն բան մը ըրիք աղջկանս ընկերանալով, և խիստ երախտագէտ ենք Պ. Կոմսը և ես : Յետոյ զայն համբուրեց և ձեռքէն բռնելով, մինչդեռ Մարի իւր հօր կը ժպտէր սրահը առաջնորդեց զայն ուր կը գտնուէր այս տեսարանին միջոցին մոռցուած օտարական մը :

— Պիտի ներէք սիրելի տը Պէյ, ըսաւ կոմսը ներս մըտնելով բայց տարի մը կայ որ աղջիկնիս տեսած չէինք :

— Խիստ բնական է այդ, պատասխանեց այցելուն խոնարհելով :

— Ներեցէք ինձ որ զայն ձեզ ներկայեմ. կրկնեց կոմսը ժպտելով, այսօրուանէ սկսեալ հոս պիտի մնայ :

Խղճահար գիտող մը պիտի կրնար տեսնել անոր գէմքին վերայ որու Պ. տ'Էրմի խօսքը կ'ուղղէր տեսակ մը ժպիտ՝ որ մանրադիտակով ծամածուծեան տեղ պիտի առնուէր :

— Պ. տը Պէյ, ըսաւ հայրը իւր կարգին զօտարականը ներկայացընելով, Մարի սովորական ողջոյնը աւելով կոմսին մօտ նստաւ :

— Եւ ես յարեց կոմսուհին կը ներկայացընեմ ձեզ Բլեմանթինը իմ երկրորդ աղջիկս որ եկաւ երկու ամիս մեզ հետ անցընելու :

Եւ Բլեմանթինը վերստին համբուրելէ յետոյ իւր քով նըստեցուց զայն : Օտարականին ներկայութիւնը քիչ մը Մարին բարկացուց, որ ընտանեկան կերպիւ ընդունուելու կ'սպասէր և չէ թէ զտնելու անձանթ մը՝ որու անտարբերութիւնը միշտ տարիէ մ'ի վեր սպասուած միութեան առաջին վայրկեանները կը սառնեցընէ, փոխանակ ամէն վայրկեան գրկուելու, հարցումներ ընելու, պատասխանելու և նորէն գրկուելու պէտք եղած էր յարգանք նստիլ և միայն քանի մը բառերով մասնակցիլ երկու օրիորդաց զաւստեամբ արդիւրած խօսակցութեան մը, Պ. տը Պէյ հասկցաւ թէ պէտք էր իւր հիւրըաշնները իրենց զաւկին վերադարձէն պատճառած ուրախութեանց թողուլ ուստի զխարիւր առաւ և ոտք ելլելով ըսաւ :

— Սիրելի կոմս զձեզ ընտանեկան քաղցրութեանց կը թողում. և այժմ որ զձեզ երջանիկ կը տեսնեմ կը հեռանամ :

Մարի իւր սրտին խորէն շնորհակալ եղաւ պարոնէն սոյն երջանկաւէտ դաղափարին համար, բայց Պ. տ'Էրմի՛ Պ. տը Պէյը նստեցուց ըսելով :

— Վայրկեան մը ևս, զիտէք թէ երբէք օտարական մը չէք մեզ համար :

Պ. տը Պէյ նորէն նստաւ օրիորդին ուղղելով նայուածք մը որ կարծես թէ ըսել կ'ուզէր :

— Այլ տեսնէք Օրիորդ . կ'ստիպեն որ մնամ :
 — Ուրեմն ըստ յանկարծ կոմսուհին , իբր թէ պարոնին նայուածքին պատասխանած ըլլար . մենք զձեզ պիտի թողունք ձեր քաղաքական խօսակցութեան , որու մէջ նետուեցան բարեբաղդաբար մեր երկու աղջիկները : Եկէք ուրեմն հետըս շարունակեց Բլէմանթինի և Մարիի կողմը դառնալով :
 Երկու օրիորդները այնպիսի աճապարանօք ելան որ ալ կասկած մը չէր մնար թէ կը փափաքէին մեկնել . և ճշմարիտ աշակերտուհիներու նման շուտ մը իրենց շնորհուած հրամանէն օգուտ քաղեցին :

Առանց և Պարոնը մինակ մնացին :

— Ո՞վ է ուրեմն այս Պարոնը լմայր իմ հարցուց Մարի իւր մօր :

— Տան բարեկամ մ'է :

— Միթէ յաճախ կ'ուզայ :

— Ամէն օր , հայրդ չի կրնար առանց անոր մնալ , թէ և այս խօսքը խիստ պարզ էր բայց Տիկին տ'Էրմի չի կրցաւ իւր շառաւիղիլը արդիւիւլ այս բառը արտասանելու միջոցին :

Տիկին տ'Էրմի և իւր աղջիկը երկու քոյրերու կը նմանէին մին թխադոյն էր իսկ միւսը խարտեաշ , այս էր միայն տարբերութիւնը , մի և նոյն հրապոյրը մի և նոյն թարմութիւնը և նոյն զեղեցկութիւնը ունէին :

Առանուհին չէր այն կիներէ որք իրենց տարիքին շնորհիւ զեղեցիկ կ'ըսուին . նէ գեղանի էր ինչպէս որ ամէն կին կ'ուզէր ըլլալ : Սե մաղեր սքանչելի կերպիւ կը վարագուրէին սպիտակ և անխորշոմ ճակատ մը , կապոյտ աչերը սատափի յատակութիւնը ունէին և սքանչելի էին , վարդագոյն բերանը կը բացուէր ճիշդ այնչափ՝ որչափ որ հարկ էր ցոյց տալու կաթի նման սպիտակ ակունքեր և շրջազգեստին ծալքերը յունական ձևեր կը յայտնէին որոնց համար շատ օրիորդներ իրենց 16 տարին կ'ուսային , յաւելցուր ասոր մեծ պշտորութիւն մը , բնածին շնորհ մը , հիանալի խելք մը և պիտի ճանչնաս զրեթէ

Տիկին տ'Էրմին , կենցաղագէտ կին մ'էր նէ , բառին բոլոր նշանակութեամբ , երբ սրահ մը մտնէր ամէն աչք զէպ 'ի բեն կը դառնային և ամէնքը զինքը կը դովէին : Իւր ամուսնութեան ժամանակէն չի փոխուած էր . ուրիշ անուն մը աուեր էր , այս էր ամենը . սակայն այս արտաքին հանդարտութեան համար ներքին երջանկութիւն պէտք էր , և այս երջանկութիւնը կտր այնպէս որ և ոչ տեղ մը կը զտնուի . և սակայն 17 տարի կար որ տիկին տ'Էրմի ամուսնացած էր , կրնային չի հաւատալ երբ զայն առանձին տեսնէին , բայց քիչ ատենէն ալ պիտի չի կրնային կասկածիլ քանի որ Մարի ընկերութեանց մէջ պիտի մտնէր :

Տիկին տ'Էրմի իւր զեղեցկութեան վրայ այնքան վստահ էր , որ փոխանակ ուրիշ մայրերու նման իրենց աղջկանց յաղթութիւններէ և քծնողներէ նախանձելու կը հպարտանար և այս գէպերէ խիստ դո՛հ կ'ըլլար :

Տասն և եօթ տարի առաջ Պ . կոմս տ'Էրմին երիտասարդաց մէջ ամենէ ընտիրներէ մին էր . ինչպէս Օրիորդ Բլէմիլտ տ'Էրպլէյ օրիորդներու մէջ ամենէ աղւորներէ մին : Ան բարձր գոյութիւններ զորս Աստուած իրարմէ հեռի կ'ստեղծէ , և օր մը հաճոյ կը թուի իրեն զանոնք միացընել . ասիկայ գիպուած կ'անուանի որ մեր անաստուածութիւնը կը յայտնէ , վասն զի պէտք ենք նախախնամութիւն կոչել զայն :

Գտնուեցաւ սրահ մը ուր այսհարուստ և պաշտօնութիւնները իրարու հանդպեցան : Պ . տ'Էրմի Օրիորդ տ'Էրպլէյի դնաց . ինչպէս կ'երթայ երկաթը մագնէտին . Պ . տ'Էրմի անուանի էր իւր սիրային արկածներուն համար , վասն որոյ ամէն տեղ տեսալիւմը հիացմամբ կը նայէին անոր , երբ սրահի մը մէջ անոր կնոջ մը քծնիլը տեսնէին՝ այն օրուրնէ սկսեալ այն կինը ամենուն ուշադրութեան առարկան կ'ըլլար : Արնային աչքերնին զոցել և ստոյղ ըլլալ թէ կոմսին ընտրածը , սիրուն , վառ յեւուչ և խելացի էր , ուրեմն երբ այս երկու զեռատիները իրարու գիմաց գտնուեցան՝ սիրուն տեսարան մը ընծայեցին , բո-

լոր միւս մարդիկ՝ Գլօթիլտի համար աներեւոյթ եղան , բոլոր միւս կանայք կոմսին համար բարձան : Դժբաղդաբար Գլօթիլտ չէր անոնցմէ որ կը մաքաւին և անձնատուր կ'ըլլան , նէ յափշտակիչ մը չէր ուզէր այլ օրինաւոր թաղաւոր մը , ուրեմն ամուսնութեան խօսք եղաւ և քիչ ատենէն կատարուեցաւ : Երկու ամուսնեքը ներքին բաւական երջանկութիւն ունէին արտաքին երջանկութենէ հեռու ասորեւտ համար , մեկնեցան և գացին խիստ խորհրդաւոր , միայնակ , առանձնական և առասպելական սէրերու համար լաւ շինուած դղեակ մը : Ասիկայ տարի մը տեւեց , տարուան վերջը Մարի աշխարհք եկաւ . Տիկին տ'երմի ընկերութեանց մէջ մտնել ուզեց նորէն , որու զիրութեամբ հաւանութիւն սուաւ կոմսը որու հին սովորութիւնները կ'սկսէին երեւի : Սրահներու մէջ կոմսուհին Օրիորդ տ'երպլէյէ աւելի աղւոր դտան , կոմսը ամուսնացած ըլլալուն աւելի շատ յաղթութիւններ ունեցաւ , և առանձնացեալ գղեակը շուտ մը մոռցուեցաւ , այն միջոցին՝ ուր երկու ամուսնիները նորէն տեսնուեցան ալ սկսած էին առանձնութենէ ձանձրանալ և երբ առանձնութենէ կ'ըլլաւ ձանձրանալին անշուշտ առաջին զրաղումը պիտի ընդունէին , մարդիկ կոմսուհոյն շատ զովեստներ տուին , և կանայք նոյնչափ ժողովաներ կոմսին : Ընկերութեանց մէջ մտնելուն ամիս մը վերջ՝ կոմսը տարփուհի մը ունէր և վեց ամիս աւելի ուշ կոմսուհին սիրահար մը , այն ատեն պատահեցաւ ինչ որ միշտ կը պատահի , կոմսը անկանոն միութիւն մը ունենալով հանդերձ՝ ուզեց որ իւր կինը պարկեշտ մնայ . կոմսուհին բոլորովին օտար սէր մը երազելով ուզեց որ իւր ամուսինը հաւատարիմ մնայ : Ասիկայ յաւիտեական փոխադարձ ինքնասիրութիւնն է : Օր մը այս երկու ինքնասիրութիւնները իրար զարկին , փոթորիկը սկսաւ , բայց որովհետեւ երկուքն ալ խելացի էին՝ փոթորիկը անցաւ ամէն մարդիկներու նման անձրեւով և արեւով : Յանդիմանութիւններէ բացատրութեանց անցան , բացատրութիւններէ խոստովանութիւններու , փոխադարձաբար խոստովանե-

ցան թէ աւելի շատ մտքով սիրած էին զիրար քան թէ սրտով , թէ ուղած էին պատմութեան մը զիցաղներն ըլլալ . և թէ ծիծաղելի պիտի ըլլար տնոնց համար զոհուիլը , թէ կատարեալ ազատութիւն կ'ուտային իրարու * սակայն մէկ պայմանաւ , այն է թէ անունները և պատշաճութիւնները պիտի յարգուէին : Յետոյ՝ ամէն մէկը իւր սենեակը քաշուեցաւ և ամբողջ զիշերը չի կրցաւ աչքը դոյնել իւրովի ըսելով . « Զիս խաբէ՛ . զիս որ տխրեան կը սիրէի զինք , սոսկալի է այս »

Սակայն ամէն ինչ հանդարտեցաւ , և անկարելի էր կոմսին և կոմսուհոյն տունէն աւելի հանգարտ տուն մը գտնել , բայց երբեմն երբեմն բաւական տարօրինակ բան մը կ'ըլլար , ամէն անգամ՝ որ կոմսը նոր սիրուհի մը ունենար և կոմսուհին իմանար՝ իւր ամուսնոյն վրայ ունեցած սէրը կը բորբոքէր , և ամէն անգամ որ տիկին տ'երմի նոր քծնող մը ունենար Պ . տ'երմի իւր կինը աւելի շատ կը սիրէր , արդ սեպէ զիպուած , սեպէ հաշիւ , միշտ սիրոյ նորոգութիւններ կ'ըլլային . այնպէս որ կոմսը իւր կնոջ քծնիլ կ'սկսէր ինչպէս ժամանակաւ Օրիորդ տ'երպլէյի . և 15 օրուան կամ երեք շաբաթուան չափ նոր սիրահարը կամ նոր տարփուհին կը մոռցուէր , ապա դործերը իրենց սովորական ընթացքը կը շարունակէին : Սակայն երբեք անկարկուծիւն մը , երբեք յանդիմանութիւն մը , բնաւ կուր մը : Իսկ աշխարհ՝ որ այնքան լաւ կը զուշակէ երբ չի կրնար տեսնել կը լուր :

Այս սովորութիւնները կը տեսնին 15 տարեկէ 'ի վեր , երբ Մարի գարոցէն ելաւ , ալ սկսած էին չափաւորել քիչ մը իրենց ընթացքը , կոմսը գրեթէ 45 տարեկան էր և սիրոյ զաղափարները ուրիշ զաղափարներու տեղի կ'ուտային . կոմսուհին 34 տարեկան էր և հասկցած էր թէ մեծ խոհեմու-

* Եթէ այս և ասոր նման համար լեւեալ անախորժ մասերու հանդէպ բարեօրէն բնութեցողը , մի անգամ ընդ միշտ կը յայտնեն որ հեղինակն հարազատութիւնը պահելու համար մեայն անխորժ լարեմանք էն , զանն :

Թիւն հարկ էր մինչև Մարիի կարգուիլը : Եւ շատ չար ըլլալ պէտք էր մենք չի ներելու համար այն յարաբերութիւնը՝ զոր իւր աղջկան վերադարձին ժամանակ ունէր : Արդարեւ Պ. տը Պէյ կնտակ էր բայց դադարնապահ . հանձարեղ չէր . բայց շատ սիրուն էր և ամուսնոյն ճշմարտապէս հաճելի էր . եթէ կնոջ այնչափ չէր :

Քլօթիլտ չի ստած էր ուրեմն երբ ըսած էր իւր աղջկան թէ Պ. տ'երմի չէր կրնար առանց անոր ապրել : Սակայն կ'ուզայ տարիք մը ուր առանձնաշնորհութիւնները կը ջնջուին և եռանդները կը հանդարտին : Պ. տ'երմի և Պ. տը Պէյ այս տարիքին հասած էին այս պայմանաւ Պարոնը միշտ կը մեծարուէր կոմսէ : Պ. տը Պէյ իւր կողմէ խոհեմ էր և անոր շահերը չարաչար չէր գործածէր , իրեն պէտք եղածն էր բաւական մտերիմ տուն մը . որպէս զի կարենար յաճախել ամէն ժամ սրահներու հասարակ խօսակցութիւններէ և ժողովակի հաճոյքներէ հանգչելու համար : Այս սիրելի Պարոնին սիրտը եթէ ոչ մարած՝ գէթ խիստ պաղած էր . և կ'ուզէր սիրուհի մը ունենալ գրեթէ հօրաքոյր մը ունեցածի պէս . հոն ճաշել դալու կամ իրիկունը անցընելու : Իսկ զգացման մասին , աւելորդ է ըսել թէ կոմսուհւոյն և իր մէջ խիստ քիչ անդամ կը խօսուէր անոր վրայ , և երբ Մարի եկած էր մեր նշանակած այն ծամածուռ ժպտին պատճառը իւր մօր հետ առանձին չի կրնալ գտնուելու վախը չէր , այլ իւր սովորութիւնները կորուսելու երկիւղը : Սակայն ասիկայ խիստ պատշաճ միութիւն մ'էր , եթէ Տիկին տ'երմի գեու շատ աղւոր էր՝ Պարոնը տեսակ մը արժանաւորութենէ զուրկ չէր , իրաւ . հիմ տարեկան էր բայց աւելի կրնար իւր տարիքով պարծիլ քան թէ ամէնալ , վասն զի իւր տարիքը այնչափ չէր երեւեր : Անտակ էր . խոստովանեցանք զայս . բայց իւր մնացած մասերը որ սիրուն խարտեաշ էին խոհեմութեամբ ճակտին վրայ կ'ուզային և քիչ շատ այս պաւկասութիւնը կը ծածկէին . իւր աչերը ընտիր էին . բերանը

հեգնոտ : Ասկէ զատ անոր քանի մը սիրային արկածները զիտէին . իւր կացութեան և իւր անցեալին արժանեաց համբաւին շնորհիւ՝ գեու կրնար զանոնք նորոգել : Ուրեմն երկու կողմէն ալ շնորհներ կային , վասն զի իւր կողմէն կոմսուհին կրնար դտնել դեռատի և զգայուն սէր մը որ յիշեցընէր իրեն իւր կենաց առաջին տարիները : Բայց պէտք է ժամանակ առ ժամանակ աշխարհի բան մը զոհել , ինչ բանի կը ծառայէր իւր անունը և թերեւ իւր սիրտը երիտասարդներու յանձնել , սիրոյ թիթեռնիկներ՝ որ ամէն ծաղկանց կը թռչին և ամէն կրակէ կ'այրին : Պէտք էր հաստատ և մնայութիւն միութիւն մը մինչև այն օրը՝ ուր կիրքերը զգացմանց տեղի տալով՝ տիկին տ'երմի պիտի տեսնէր թէ կոմսը ուրիշ մարդու մը չափ տրեք ունէր , և թէ կոմսը պիտի իմանար թէ կոմսուհին միւս կիներէն աւելի կ'արժէր , այն ատեն երկուքնին ալ անցեալին վրայ ներում և մոռացում նետելով . պիտի սկսէին միատեղ ապրիլ , ինչպէս որ միաբանած էին խորանին առջև :

Իսկ Պ. տ'երմի ազնուական մ'եր բառին բոլոր նշանակութեամբ , տասնևեօթերորդ դարու խելքէն և փիլիսոփայութենէ ժառանգած էր : Մղոն մը հեռուէն անոր բարձր ազնուապետութիւնը կը ճանչնային և ոչինչ այնքան կատարեալ էր որչափ իւր նայուածքը ինչպէս նաև իւր խօսակցութիւնը :

Սիրահար էր առանց պահանջող ըլլալու , խելացի առանց սնապարծութեան , զիտէր նա պարագաներուն համեմատ ֆօպլասի նման սիրել կամ թիրսիսի նման հառաչել , իւր սիրտը անցեալ դարու մը դաստիարակութեան շնորհիւ եղած էր այն գետնաւիճներու նման՝ որ ամէն զոյնները կ'առնուն , այն Պրոտէոսներու նման՝ որ ամէն ձևը կ'առնուն , զիտէր թէ ինչպէս սիրել հարկ էր դիտելի մը և պարուհւոյ մը տուած սոսիլը չէր համրէր , զիտէր տեսապէս և գործնապէս թէ վայելուչ ըլլալ պէտք էր գուհիի կանանց հետ և անպատկառ մեծ կիներու հետ : Այնքան ճարպիկութեամբ կը խաբէր և այնքան զրաւիչ կերպիւ կը զղջար՝ որ միշտ ներուած և սիրուած կը մնար :

Պէտք է նաեւ ըսել թէ այս սքանչելի ձիւրքը կը միանար հրապուրիչ դէմքի մը : Պ . տ'էրմի բարձրահասակ էր , վաշելուչ , աղիւ ձևերով . և կերպարանքով , ունէր ոտք մը որ կրնար կին մը ամօթապարտ ընելէ , ձեռք մը որ կըրնար թագուհի մը կարմրեցընել . իւր համակրական գէմքը սքանչելի կերպիւ կը շրջանակուէին շաղանակազոյն մազերէ , իւր հաւասարներուն համար արժանաւոր էր և բարեսիրտ իրմէ ստորին եղջերներուն : Վերջապէս անգամ մը միայն կոմսը տեսնել պէտք էր հասկնալու համար թէ չէր այն մարդերէ որ Ժօրժ Տանտէնի նման կը խաբեն այլ Ռիլլիէօի պէս կը թողուն որ խաբուին : Սակայն կոմսը հասկցած էր թէ իրեն և իւր կնոջ վարած այս երջանիկ կեանքը կրնար իւր աղջկան չ'յարմարիլ : Չուզած էր ուրեմն որ անմեղ մանուկը այս գրեթէ ապականեալ մթնոլորտին մէջ զարգանայ . և երբ դիտելու և զգալու տարիքը մտաւ նէ՝ ըսաւ Քլօթիլտի :

— Ինչ այնպէս կը թուի թէ Մարին հեռացընել պէտք է :

Այս անգամ ինչպէս միշտ երկու ամուսինները միաբանած էին . և Օրիորդ տ'էրմին Տիկին Տիւվէրնէյի խնամոց յանձնուած էր 'ի Տրէօ , ուր այս միջոցին կը բնակէր կոմսուհւոյն քոյրերէն մին . որ վերջէն մեռած էր : Վերջապէս ամէն ինչ սակաւ առ սակաւ հանդարտած էր , Մարի հայրական տունը կը մտնէր զոր երջանիկ և հանգարտ կը գտնէր նորէն : Իրեն համար ստոյգն էր այն թէ իւր հայրը զինքը միշտ կը սիրէր և թէ իւր մօրմէ պաշտուած էր թէ երկու աղւոր ամուսներ պիտի անցունէր իւր քով ունենալով բարեկամուհի մը որ քոյրի տեղ կը բռնէր , թէ եղանակը գեղեցիկ , արքելը պայծառ և թէ Աստուած բարի էր : Հետեւեալ խիստ ուրախ էր իւր սենեկին մէջ գտնուած հազար և մէկ փոքր բաներով որով իւր մայրը զայն զարգարած էր և Տիկին տ'էրմին կը համբուրէր որ աշխարհիս բոլոր զուարճութիւնները կ'ուտար իւր աղջկան մէկ համբոյրին փոխարէն . կը սիրէր զայն ինչպէս կը սիրեն այն եռանդուն կիները՝ որոնց ոչ զգացումները և

նչ կիրքերը սահման կը ճանչնան , այնքան բաներ ունէին իւրարու ըսելու , այնքան տպաւորութիւններ պատմելու , այնքան երազներ ընելու . որ սենեակը զմայլելի շաղակրատութիւններով լի էր . ինչպէս թուշոց բոյնը բնութեան զարթոյն ժամանակ : Գեռատի մայրը երջանիկ էր երկու օրիորդաց քաղցր զմայլումներէն որ կը յիշեցնէին իրեն իւր անցեալը , և ապագային մէջ դեռ անծանօթ երջանկութիւն մը կը ցուցնէին : Վերջապէս ամէն յիշատակներու . ամէն հարցումներու և ամէն համբոյրներու պատասխանելէ յետոյ Տիկին տ'էրմի նորէն զրկեց զանոնք որ իւր զուակները կը կուշէր , և ըսաւ :

— Ճանբորդութենէ յոգնած էք . հանգստութեան պէտք ունիք , երթամ Մարիանը խրկելու :

Եւ սրահը զնաց Պարոնին և կոմսին միանալու , որք աշխարհիս մէջ լաւագոյն բարեկամներու պէս կը խօսակցէին :

— Միթէ պզտիկները կը քնանան հարցուց Պ . տ'էրմի իւր կնոջ ներս մտնելը տեսնելով :

— Ոչ ըսաւ կոմսուհին կ'ընթերն :

— Երթամ ուրեմն անոնց զիշեր բարի ըսելու :

Կոմսը ոտք ելաւ , զնաց զզուշութեամբ անոնց դրան զարկաւ և ներս մտաւ :

— Ինչ ունիս ուրեմն Պարոն , խոհուն կ'երեւիս կ'ըսէր . այս միջոցին Տիկին տ'էրմի Պ . տը Պէյին :

— Վասն զի զքեզ խիստ բարի մայր մը կը գտնեմ պատասխանեց նա :

— Եւ այս կը զարմացընէ զքեզ :

— Ոչ . այլ կը տխրէ :

— Ինչո՞ւ :

— Վասն զի մինչդեռ քու սիրածներուդ կը մտածես , կը մոռնաս զանոնք որ զքեզ կը սիրեն :

— Ինչպէս Պարոն , յանդիմանութիւններ :

- Բնաւ . միայն խորհրդածութիւններ :
- Ուրեմն կը նախանձիս :
- Ինչո՞ւ չէ :
- Իմ աղջիկէս , խոստովանէ թէ այդ պահանջ մ'է :
- Որչափ անկարելի է երկչոտ սէրը յաղթելը , այնչափ նախանձելու իրաւունք կայ :
- Այսօր գէշ օրդ է Պարոն , բայց կը ներեմ քեզ :
- Մեկնելու միջոցիս այդ ըրածդ կրցածներէդ՝ շատ քիչ է , և այդ ներումը գթութեան շատ կը նմանի :
- Գիտե՞ս որ սիրահարներու ճշմարիտ կուի մ'է այս , շարունակէ Պարոն երկուքնիս ալ երիտասարդ կ'ընէ այդ :
- Եւ կը յիշեցընէ քեզ այն ժամանակը երբ կը սիրէիր :
- Եւ երբ զիս կը սիրէին :
- Լուութիւն տիրեց :
- Տեսնե՞ք , շարունակեց Տիկին տ'երմի , ի՞նչ է ինձ ուղղած յանդիմանութիւնդ :
- Հը հարցընէս . կ'ուզամ այս իրիկուն . խմէն ինչ կը թողում քու քով անցընելու մէկ կամ երկու ժամ . և վայրկեան մը հետս չես մնար . կառքի ամենափոքր ձայնէ կը թուղուս զիս տեսնելու համար թէ աղջիկդ է եկողը . և կը վերադառնաս ըսելու ինձ թէ երկու օրէն Բարիդէ կը մեկնիս անոր հետ , յիշաւի սիրելի կոմսուհիս , շատ իրաւունք ունիմ քիչ մը առգոհ ըլլալու :
- Պարտաւոր եմ խոստովանիլ թէ այդ իրաւունքը չարաչար կը գործածես , սակայն իրաւաբանե՞ք :
- Լաւագոյն բան մը չեմ խնդրեր :
- Քեզ տրամեցնողը իմ Բարիդէ մեկնիլ և քեզմէ հեռանալը չէ :
- Անշուշտ :
- Լաւ ուրեմն մեզ հետ եկու :
- Աղէկ գիտես թէ պիտի չ'ընդունիմ :
- Ո՞ր կը պահես . . . ո՞հ . Պարոն , գէշ ճաշակ է այդ :

- Եւ կ'ոմնը :
- Կոմնը կ'ընէ ինչ օր ես կ'ուզեմ . և ես կ'ընեմ ինչ որ դու կ'ուզես :
- Յիրաւի կրկնեց Պարոնը տիկին տ'երմի իրեն երկնցուցած ձեռքը համբուրելով , շատ սիրուն ես :
- Վերջապէս խելքդ գլուխդ եկաւ :
- Հարկ է :
- Կոմնը վաղը քեզ պիտի հրաւիրէ . և պիտի գաս մեզի միանալու :
- Չեր մեկնելէն երկու կամ երեք օր վերջ , այնպէս չէ :
- Որչափ նեղութիւն իրաբու միտք հասկնալու համար :
- Եւ Մարի ի՞նչ պիտի մտածէ :
- Ի՞նչ բանի վրայ :
- Իմ դղեակը բնակելուս վրայ :
- Բան մը պիտի չի մտածէ . Մարի դպրոցէ նոր ելնող մանուկ մ'է և չէ թէ միայն չի գուշակէր այլ և չի տեսներ իսկ :
- Օ՛հ որոշուեցաւ :
- Նոյն միջոցին կոմնը սրահին դուռը կը բանար :
- Սիրելի կոմս , ըսաւ Պ . տը Պէյ ոտք ելնելով ձեզ կ'ըստ պատէի մեկնելու համար :
- Վաղն 'ի կրկին տեսութիւն :
- Վաղը կրկնեց Պարոնը անոր ձեռքը սեղմելով :
- Մնաք բարեաւ կոմսուհի շարունակեց նա խոնարհելով և դէպ 'ի դուռը դիմելով . Տիկին տ'երմի ժպիտով և բարեով մը պատասխանեց . Պ . տը Պէյ դուրս ելաւ :
- Մեկնելու հրամանները տուիք հարցուց . կոմնը Բլոթի :
- Երէկուն է 'ի վեր :
- Եւ կը մեկնի՞նք :
- Վաղը չէ միւս օր :
- Գիշեր բարի կոմսուհի :
- Գիշեր բարի կոմս :

Պ . տ'էրմի իւր կնոջ ձեռքը համբուրեց և իւր կարգին մեկնեցաւ, իսկ Քլէմանթին իւր պատուհանը բացաւ և նշան մը ըրաւ շուքի մը որ մի և նոյն նշանը ընելով աներևութացաւ, յետոյ պատուհանը զոյցեց իւր սենեկապանուհին կանչելու համար զանգակը հնչեց և վերջին անգամ Մարին համբուրելէ վերջ՝ որ կը քնանար իւր սենեակը մտաւ նիջելու :

92

Գէպերը որոշուածին պէս անցան . կան իրական կարգաբերութիւններ զորս գիպուածը չի կրնար ջնջել : Հետեալ օրն ուրեմն Պ . տ'էրմի Պ . տը Պէյը հրաւիրեց իրենց հետ Պըրթանյը երկու ամիս անցընել, Պ . տը Պէյ այս հրաւերը ընդունեց : Կոմսուհին հասկցուց Մարին թէ իւր հայրը ինչպէս քաղաքը նոյնպէս զիւր չէր կրնար առանց Պարոնին ապրելու ու ամէն ինչ լմնցաւ . Մեկնելու ամիսը երկու օրերը պէտք եղածները զնելով, պտոյտներով և թատրոն երթալով անցուցին : Ամէն ինչ սքանչելի և նոր էր երկու Օրիորդաց համար . կոմսուհին առաւ կանուխ կ'արթննար, և կ'ուզար Մարին սենեակը, ինչպէս որ Մարի փոքր եղած ատեն իւր մայրը գտնելու կ'երթար : Այն ատեն Տիկին տ'էրմի Մարին անկողնոյն մօտ կը նստէր և այն երեք կանանց մէջ կ'ըսէին սրտի, պաճուճանքի, յիշատակաց և յուսոյ աղուր խօսակցութիւններ : Քլէմանթին և Մարի Մարիանի խնամակալութեան ներքեւ ելլելով կը նախաձգէին : Այն ատեն կ'երեւէր Պ . տ'էրմի միշտ բարի և ժպտուն :

Նախաձառէ վերջ նորէն կը հագուէին, վասն զի հագուստը կանանց ամենէ մեծ դրաղութիւն է, պէտք չէ շատ խորագնդին

ըլլալ այս պարագան նշմարելու համար : Առաքը լծել կ'ուտային, ժամը երեքին՝ կոմսուհին, Քլէմանթին և Մարի անտառը կ'երթային . և ահա այն՝ ատեն կ'սկսէին սքանչացումները : Զմայլելի կառքեր, աղուր շրջագետներ, բազմութիւն, աղմուկ, կեանք և արեւ կա ին հոն : Հետաքրքիր կանայք կ'իսով չափի գլուխնին կառքերնէն գուրս կը հանէին Տիկին տ'էրմի կառքին մէջ՝ գտնուած այս երկու գեղեցիկ Օրիորդները տեսնելու համար, և ձիաւորները ետ կը դառնային այս երկու աղուր գլուխները դիտելու համար : Կոմսուհին ճանչցողները իրենց ամենէ յարգական բարեւով կը բարեւէին զայն : Յետոյ անտառը կը հանգուէին Պ . տը Պէյին որ երբեմն ձիով և երբեմն կառքով կ'ըլլար, քանի մը վայրկեան անոր հետ կը խօսակցէին . զայն երեկոյեան համար իրենց տունը կը հրաւիրէին և ժամը վեցին երկանիւ կառքը իւր երկու աշխէտ ձիերու արշաւով Սէն Բէր փողոցը կը վերադառնար իւր ետեւ ձգելով բազմութիւն թիւր մեկնութիւններ, և աննշանքներ :

Քլէմանթին այս արքայութեան կէսը կը վայելէր . վասն զի մի և նոյն կերպիւ՝ հագուած իւր ընկերուհւոյն չափ դեռատի և աղուր էր . և հետեալ օրը եթէ երկու աշակերտուհիներուն խորհուրդը հարցուէր, թէ և Բարիզ բառական ամայի էր, միաբան պիտի հաւանէին որ իրենց ճամբորդութիւնը յապաղեն :

Արդարեւ երբ ամառը կը հասնի՝ զիւր սքանչելի է անոնց համար . որք յոգնած են գործերէ կամ՝ ձմեռային լուսաւորութիւններէ, և որք կ'երթան յաջորդ ձմեռուան համար գաշտերու և անտառներու օգէն նոր առողջութիւն մը խնդրել . բայց երկու աղուր մանկիկներու համար որ բոլոր տարին զիւր ապրուցած են Բարիզ որքան ամայի իսկ ըլլալ դիւթական աշխարհի մը նման կ'երևի երազներով և հրապոյրներով ըն զոր թողուր շատ ցաւալի կը թուի :

Նորեկներու շնորհիւ կոմսուհին իւր սովորութիւններէ շեղե-

ցաւ , և երկու գիշեր թատրոն գնաց որ դրեթէ զաւառա-
կաններու անծանօթ էր . այնպէս որ երբ երկրորդ օրը մեկ-
նիլ հարկ եղաւ երկու բարեկամահիները արդէն կը սիրէին
թատրոնը : Այս միջոցին Պ . տը Պէյ երկու աղջիկներուն
կը քծնէր , և այնքան լաւ կերպիւ՝ որ Մարի զայն սիրուն
կը գտնէր և Բլէմանթին՝ երիտասարդ , և թէ երկուքն ալ
խիստ գոհ էին որ պիտի դար Պրթանյը իրենց միանալու :

Իսկ Պ . տէրմի իւր աղջկան վերագարձով կը պարծէր
այս կուսական գորովը , այս անարատ սէրը առողջութիւն և
լոյս կ'ազդէր իւր սրտին , բարոյականի տեսութեամբ քանի
մը բաներու մէջ կրնային մեղադրել կոմնը որ սակայն կը
ներուէր իբր տասնեութերորդ դարու մարդ մը . բայց Մա-
րիի նկատող ամէն բանի մէջ ամենէ անմեղ խորհրդատուն և
ամենէ պահանջող մենտորը կ'ըլլար : Երբ կը նայէր այն աղ-
ւոր կտպոյտ աչերը՝ զորս իրմէ առաջ և ոչ մէկը դիտած էր .
երբ կը բռնէր այն ճերմակ ձեռքերը , երբ կը պատասխանէր այն
ժպտին որ միայն իրեն և Բլթիլտի կը վերաբերէր , իւր
հոգւոյն մէջ կ'զգար աղնիւ աւիւններ և վսեմ մտածումներ ,
որբէ կրնային իւր անյեալէն շատ բաներ վերականգնել : Իրեն
այնպէս կը թուէր թէ կրնար իւր բոլոր կեանքը այս սուրբ հա-
յեցողութեամբ անցընել , արդարեւ ինչ զուարթ բանաստեղ-
ծութիւն մ'է տեսնել նորատի աղջիկ մը որ թեւ իւր հօր կամ
մօր թեւին կ'անցընէ , անտարբեր՝ ամէն մարդկային կիրքերու
որ իրար կը ցնցեն և կը զարնեն իւր ճամբու վրայ :

Պ . տէրմի իւր աղջիկէն գրեթէ կը նախանձէր , կ'ուզէր
միշտ իւր քով պահել զայն , երջանիկ և անհոգ անոր միայն
պճրանքի զբաղիլը , զինք սիրելն տեսնելով կ'զգար որ իւր ան-
ցուցած կեանքին ամենէ քաղցր օրերու մէջ կը գտնուէր :
Գժբաղդաբար զիտէր թէ իւր միակ սէրը Մարիի երջանկութեան
բաւ չէր : Լաւ կը ճանչնար թէ օր մը աղջիկը կին պիտի
ըլլար և աշխարհային կերքերը ընտանեկան սէրերու՝ յաջոր-
դելով անծանօթ սէր մը պիտի գար նոր փայլով մը փայլե-
լեցընել անոր աղւոր աչերը , և թերեւս առաջին արտասուքով

նսեմացընելու համար զանոնք , ահա այս բանէն կը վախնար ,
իւր և Բլթիլտի անցուցած քիչ մը տարօրինակ կեանքը Մա-
րիի համար չէր բաղձար . եթէ իւր աղջկան ամուսինը իրեն
նմանէր պիտի սպաննէր զայն :

Այս բոլոր մտածումները կոմնին մտքէն կ'անցնէին . երբ
չքնաղ զաւկին քով նստած տնոր ժպիտը կը վայելէր , և
երբ անոր կապոյտ աչաց ներքի՝ սրտին երկնային կապոյտը կը
գուշակէր : Չենք ճանչնար պատանուհիէ մը աւելի զեղեցիկ
բան . և չենք յուսար որ զԱստուած յայտնող ամէն սքան-
բելագործութեանց մէջ իւր աստուածութեանը աւելի յար և
նման պատկեր մը տեսնուած ըլլայ : Այնչ այնքան միա-
թափիչ է որքան գեղահաս աղջկան մը տեսքը , որ կը կար-
ծէ թէ երկրի վրայ պար , շրջագլխտներ և ծաղիկներ կան ,
որու շուրթերը համայնութեան չ'արատուած են , որու սիրտը
սէր չճանչցած է , որ ամէն ժպիտ ճամբիտ կը կարծէ . ա-
մէն բարեկամութիւն տողոյ , ամէն գորով անկեղծ . որու ան-
փորձ աչքերը դէշութեան կարեւորութիւնը չեն գուշակէր , և
որ՝ երբ թատրոնի կամ պոպոյտի մը մէջ կը գտնուի այն կոր-
սուած կանանց քով որոնք բնաւ զիղջ չ'ունին , անմեղու-
թեամբ անոնց վրայ կը հիանայ եթէ զեղեցիկ են և գուցէ կը
նախանձի անոնցմէ առանց ճանչնալու զիրենք բաժնող անջըր-
պետը :

Ահա ինչ որ էր Մարի . այսինքն պարզապէս հրեշտակ
մը , իւր աչերը և հողին ուրիշներու գէշ մտածումները կը
տեսնէին առանց և ոչ իսկ հետք մը սոսկելու , այն մտա-
ծումները իրեն համար օտար լեզուաւ դուռած զիրքեր էին զե-
ղեցիկ պատկերներով զարդարուած զորս կրնար նայիլ : Այնմա-
նաք ուրեմն Պ . տէրմիի երկիւղները , վսեմ գի իւր իմաս-
տութիւնը իւր փորձառութեան կը բղխէր , հետեաբար իւր
աղջկան ապագային վրայ շատ երկիւղալի էր :

— Եթէ թողում որ ընտրէ կ'ըմէր իւրովի , աղւոր երի-
տասարդ մը պիտի ընտրէ . որ ինչ նման պիտի ըլլայ ,

որ տարիէ մը վերջ ալ պիտի չի սիրէ զինք՝ և պիտի ընէ անոր՝ ինչ որ ըրի ես Քլօթիլտի . գուցէ նաև ասիկայ երջանկութիւն մը պիտի ըլլայ իրեն համար , վասն զի Քլօթիլտ երջանիկ կ'երևի , բայց ինձ համար սոսկալի պիտի ըլլայ և պիտի սպաննէի զայն եթէ այսպէս տեսնէի . եթէ ես ընտրեմ ամուսին մը , քսոստուն ստրեկան մարդ մը պիտի տամ անոր և երբ Մարի հազիւ կ'ին մը պիտի ըլլայ իւր ամուսինը ծերութեան պիտի հասնի . և պիտի չի կրնայ ջղայն պիտի . այն ատեն Մարի իրաւունք պիտի ունենայ չհաշիւ պահանջելու ինձմէ իւր ապագային համար . զոր ես ջնջած պիտի ըլլամ . և այս կերպով իրեն դժբաղդութիւն մը պիտի տամ ինձ տուած ուրախութեան փոխարէն :

Եւ կոմսը ոտք կ'ելէր և կ'երթար իւր աղջկը տեսնելու զոր զուարթ կը գտնէր իւր մօր կամ բարեկամուհւոյն հետ . կը համբուրէր զայն և կ'ըսէր իւրովի « սպասենք » :

Թերեւս տարօրինակ թուի թէ Պ . տ'Էրմի՝ որ ցայն վայր միայն իւր տարփանօք զբաղած էր . յանկարծ իւր աղջկան ապաւային վրայ այսչափ մեծ հոգ ունենայ . պատճառն այն է որ աշխարհ որչափ անտարբեր և որչափ անառակ ընէ զմարդըս՝ Աստուած անոր սրտին անվիրաւորելի և դաղտնի ծալքերու մէջ կը պահէ այն զգացումներէ մին , որ աւելի ուշ խորհրդաւոր և բարերար ապաստան մը կ'ըլլայ և ուր կը հանդիպի իւր նախկին զգացմանց ծաւալը անցնելով . պատճառն այն է որ իւր անցաւոր սէրերով կոմսը կը ճանչնար կիսները և բնաւ ուրիշի մը քով չէ տեսած էր այն նայուածքը , անբծութիւնը և հողոյ անմեղութիւնը զորս ունէր Մարի , պատճառն այն է թէ ալ սկսած էր ճանչնալ մարդիկը և կը վախնար իւր աղջկան կենաց միացրնել իւր ամէն օր հանդպածներէ մէկուն կենանքը : Սակայն կոմսը միշտ մի և նոյնքեղած էր , միշտ Մարին պաշտած էր , երբ նէ զեռ օրօրոցն էր ինքը այն քծնող մարդը , Բարիզի մէջ ամենու ոիրելի մարդը՝ կը զուարճանար ամբողջ զիշերներ խաղալով անոր ձեռքերու

հետ որք իւր մաղերը կը քաշէին , նկատելով այն սղտի բերանը՝ որ կը ծիծաղէր , նայելով այն խոշոր աչքերը՝ սրբամենէ աղւոր կապոյտով լուսաւորուած էին : Այս ժամերը հաղուազիւտ էին . բայց իրական հաճոյքով լի և անոնց յաջորդող զիշերները կոմսը շատ գէշ կ'անցընէր :

Իսկ Քլօթիլտի դայով՝ Պ . տ'Էրմի իւր մտածումները անոր չէր հաղորդէր իսկ . նէ բնաւ չի փոխուած էր . իւր աղջկան ապագային նկատմամբ յստակ չէր տեսնէր ինչպէս չէր տեսնէր իրեն նկատողը , ոչ միայն Մարիի համար ապագայ մը չէր պատրաստէր այլ և չէր ենթադրէր իսկ թէ այն ապագայով զբաղիլ հարկ էր : Ար սիրէր իւր աղջիկը զայն երջանիկ ընող ամէն բան անոր զոհելու և իւր կենանքը անոր տալու չափ . բայց հաւանական է թէ Մարի եթէ միայն իւր մայրը ունեցած ըլլար կամ բնաւ պիտի չի կարգուէր կամ ողորալի ամուսնութիւն մը պիտի ունենար , վասն զի կոմսուհին պիտի թողուր որ առաջին սիրած անձին հետ ամուսնանայ :

Մարի՝ այնչափ իրարու նման և այնչափ տարբեր սէրերու մեջ տեղ հետեւեալ օրուան նկատմամբ չէր մտածէր՝ այլ ներկային . բնաւ հաւանականութիւններ չկային այլ ստուգութիւններ . և այս ստուգութիւններն էին իւր զպրոցէն հրաժարիլը , ընկերութեանց մէջ մտնելը , հարստութիւնը , զեղեցիկութիւնը և որտի ամէն երազներու իրականութիւնը : Ամբողջ երկու օր բաւական խօսակցութիւններու առարկան եղած ըլլալ պէտք էր . բայց հայելիներու նման իւր առջեւն անցնող շուքերէ բան մը չի պահած էր : Շատ երիտասարդներ տեսած էր . զորս բնականաբար իւր դաւառի պարահանդէսներու մէջ տեսածներէ նուազ ծիծաղելի գտած էր , սակայն որքան ըզգայուն և որքան վիպասանական իսկ ըլլար ինք՝ պէտք ենք ըսել թէ և ոչ մէկը Մարիի աչքերը վայրկեան մը աւելի իւր վրայ հաստատելու և իւր միտքը զբաղելու կարողութիւնը ու-

նեցած էր , և թատրոնէ կամ շրջագայութիւններէ վերջ՝
իւր մօր տունը կը մտնէր ինչպէս կը մտնէր Տիկին Տիւվէր-
նէյի տունը : Արդ կը ցաւէր Բարիդէ հեռանալուն համար
վասն զի Բարիդի մէջ նոր և փայլուն կեանք մը կ'անցընէր .
սակայն երկու ամիս վերջ զայն աւելի փայլուն պիտի զար զըտ-
նէր . իսկ Քլէմանթին՝ մնար կամ մեկնէր հոգը չէր , վա-
սըն զի ամէն տեղ երջանիկ էր : Հետեաբար ինչ որ ըսուած
էր՝ եղաւ Մարիի գալստեան երրորդ օրը . չորս սուրհանգակի
ձիեր Պերլինեան ընտիր ճամբորդութեան կառքի մը լծուած
բակին մէջ իրենց սովորական աղմուկը կը հանէին : Երկու
օրիորդները զուարթ և ոստոստուն այծերու նման վար՝ իջնելով
կառքին առջևի կողմը կը նստէին , կումը և կումսուհին ներսի
կողմը : Մարիան տան հին սպասաւորի մը հետ ետևի նստա-
րաններուն վրայ կ'եղէր . իսկ սուրհանգակները թամբերուն :
Չորս ճերմակ ձիերը արշաւակի կը մեկնէին :

Զմայելի էր Պ . տ'Էրմիի Բուաթիէյի մէջ ունեցած դըղ-
եակը որ մոշենիներու մէջ տեղ իր զուարթուն աղիւսէ փոքր
աշտարակները և սրածայր տանիքները կը բարձրացընէր : Այս
դղեակը Լուի Ժ. Գ . ի ժամանակակից էր , և այն ատենուան
բոլոր ձևը և յատկութիւնները պահած էր . հետեաբար
իրօք խիստ ցաւալի էր անոր սանդուղներէն սև գոգեստներով
տխուր և անպաճոյճ անձերու իջնելը տեսնել , վասն զի դըղ-
եակը տեսնելով՝ երեակայութիւննիս միայն վայելուչ ազնուա-
կաններով լի կը նկատէր զայն , որք ծիրանի և թաւշեայ վե-

րարկուով երկայն փետուրներով , թաղեայ գլխարկներ հողած ,
բարձր գլուխ և ձեռքերնին իրենց սուրբերուն դաստապա-
նին վրայ՝ կը շրջին , վերջապէս միշտ տնցեալ ժամանակուան
հագուստներուն վրայ կը ցաւինք , չեմ գնտէր ինչիւ , թերևս
զանոնք հաշնողները իրենց համար խիստ անշնորհ դէմք մը ու-
նէին . թերևս չէին գիտէր ուր գնել իրենց լայն գլխարկը ,
ամէն տեղ կը զարնէին իրենց երկայն սուրբը , և եթէ այսօր
աշխարհ վերաբառնային խիստ սքանչացած պիտի ըլլային այս-
պէս՝ մարդկանց սրունդները սոնապաններու , մարմինը տոպրակ-
ներու և գլուխը տեսակ մը աւելի կամ նուազ երկայն խո-
ղովակներու տակ գտնելով : Սա կայ միայն որ եթէ այն հա-
զուստը նեղիչ էր , գեղեցիկ էր և ցաւալի է որ երբ ժողո-
վուրդ մը ժամանակաւ սուր կը կրէր՝ մինչև եղէգնեայ դաւա-
զան մը կրելու հասած ըլլայ :

Ուրեմն կը խոստովանինք թէ մեր ճաշակին խիստ յարմար
պիտի ըլլար Լուի Ժ. Գ . ի ատենուան հանգէս մը : Գլեակին
բոլորակը տարածուող արծուի բոյնի նման մթին այս սքանչելի
պարտեզին մէջ 500 հոգի շրջելու չափ մարգագետիններ նաև
երկու հոգույ խոսակցութեան համար խորշեր կային . կը կոր-
սուէր մարդ այն անտառներու մէջ՝ ուսկէ՝ զաղտնարար կ'անց-
նէր զարմացած սկիւռ մը , ոսկեղոյն հուսկերու պէս անտա-
ռանման թանձր ու փայլուն մոշենիներու մէջ : Բոլոր այս
տերեւներու , հովանեայ և ծաղկանց շքեղութիւնները դիտե-
լով , մեռած հսկաներու համար հարկւումեայ ծառերով ծրա-
դրուած այս ահազին ծառուղիներէ մէջէ անցնելէ և ովասիս-
ներու նման հոն հոս տարածուած խորհրդաւոր տնակներու դըղ-
ները կիսով չափ բանալէ յետոյ երբ շիտակ կը քալէին և
այն աւագուտ անցքերը՝ որոնց ծայրը չի գիտցուիր թէ ուր կը
տանին քայլերուն հետ միանգամայն մտքին խորհրդածութիւն-
ները կ'առանձնացընեն , որ մարդս արեւընելու չափ մէկ
ծայրէն միւս ծայրը բաւական անուշահոտութիւն և թուհոց
բաւական դեղդեղներ կը սպարուակէ , և այս հսկայ ծառոց

խտացած տերեւները ղերենք ոսկեղօծող արեւը դեմնի վրայ կը մաղեն վերջապէս այս անցքերը զքեզ դաշտը կ'առաջնորդէին :

Հոն կը բարձրանար ազարակը , իւր սովորական աղմուկով . այն տեղ կը տեսնուէր տաք օրուան մէջ զոյնդոյն հաղուստներով հնձողները որ իրենց հասկերը կը կրէին , ամենափոքր շշուկէ մը շփոթած կողեր և զուարթ հօտեր իրենց ներդաշնակ զանգակիկներով , առանձնութենէ յետոյ կեանքն էր այս լուսութենէ յետոյ ալմուկը : Եթէ գուրսը սիրուն էր ներսը պաշտելի էր . սայլակներու , ձիերու , մարդոց շարժումներով և զեղեցիկ թռչուններով լի . որք կ'ուզան ղերենք մտիկ ընողներուն ծախքով ապրելու , անտարբեր բաղերով , աքաղաղներով , աղանձներով և հաւերով լի , այս հազար և մէկ թեւաւոր և շարժուն ձայները ամենօրեայ ներդաշնակութեամբ կը բաղադրուէին որ ազարակներու մէջ առտուան ժամը հինգին կ'սկսի և երեկոյեան եօթին կը վերջանայ :

Քլէմանթինի և Մարիի առաջին գործը , իրենց դալստեան հետեւեալ առտու ելլել և այս միոյն համար բոլորովին նոր և Մարիի համար արդէն մանկական յիշատակներով լի բնակարանը ժուռ դալը եղաւ , իրենց աղատութեան ծառաւը համարձակ առնելով : Պարտէզ , մարդադետին և անտառ կը շրջէին . ամենէ զժուռարին ճամբայներէ կ'անցնէին , խենդերու պէս ծիծաղելով և սակայն կ'զգուշանային թռչունները վախցընելէ որք իրենց քոյրերուն տեղ կը գնէին զանոնք . այսպէս ծառուղիէ ծառուղի անցնելով ազարակը հասած էին , ուր՝ ազարապետին և անոր կնոջ կողմէ ուրախութեան ձայներով՝ հաւերու և բաղերու կողմէ սարսափի աղաղակներով ընդունուեցաւ : Այն ատեն ամէն տեղ այցելեցին , ամենուրեք իրենց բնական շնորհէ նշոյլ մը թողով , ազարակապետը՝ ազարակին լաւ խնամատարութեան վրայ մեծ գովեստներ ընդունեցաւ այցելուհիներէն , ամէն բանի վրայ կ'զմայլէին , կաթ կը խմէին , պտուղներ կ'ուտէին վայրենի այծերու նման վաղելով և անդամ մը ևս զրան առջև խաղացող խարտեաշ

մանուկները դուռէն ետք՝ որոնք աղւոր երեսի դոյն պիտի ունենային եթէ ձեռքերնին դրած չ'ըլլային այն ջուրին մէջ ուր բաղերը թաթերնին կը գնէին . իրենց ձիերուն վրայ՝ վերըստին նստան և արագութեամբ առն զարձան խիստ անօթեցած :

Նախաճաշը պատրաստուած էր հին ատենուան այն ոքանչելի ճաշատուներէ միոյն մէջ՝ ուր միշտ հիւրասէր ասպետի մը երեւման կ'սպասես : Վաղնիի փայտէ երկու մեծ պահարաններ իրենց ապակիներէ կը ցուցնէին արեգակի ճառագայթի նման փայլուն տոհմային արծաթեայ պնակները , հաստ և մութ կտաւով մը ծածկուած էր պատին երկայնքուր սև փայտէ աթոռները շարուած էին . զոր արդի փափկասիրութիւնը տեսակ մը թաւեայ բարձրէ առած էր , որոնց՝ մերհայրերն իսկ յարգը պիտի ճանչէին :

Արեւ լայն կիտաբայ պատուհանէն անցնելով վարդոյրներու վրայ շրանուած արաբական ոսկի նկարները կը ցուցնէր . առաստաղէն անցած լայն սիւններէ կիջնէր երկար կանթեղ մը կարելի եղածին չափ հնօրեայ և անպաճոյճ . սակայն պարտաւոր ենք ըսել թէ ներս մանող Օրիորդաց աւելի ուշադրութիւնը զրաւողը կանթեղին ներքև քառանկիւնի սեղանին վրայ տարածուած ամենօրեայ նախաճաշն էր :

Երբ ճաշը լիցնուաւ Մարի Քլէմանթինը տարաւ զղեակին ներսը ապցելու , ճաշարանին տեղ կը գտնուէր քարէ լայն և երկաթեայ վանդակով շրջապատուած սանդուղ մը , այս սանդուղին վերը կը տարածուէր երկայն նրբաղաւթի մը երկու փոքր պատահաններէ լուսաւորուած , հոն էին ընտանեկան պատկերները : Սէն Լուքի ժամանակէն մինջև մեր օրերը , ամենքն ալ ուղղորդ ձեւ մը ունէին , ոմանք ցամաք իրենց զէնքերու մէջ , ուրիշները սէգ և խիստ իրենց բաճկոնակներուն մէջ , մին պատերազմական զէմբ մը ցոյց կ'ուտար , միւսը համեստ ձեւ մը զուգեղէ կամ աքայ սրահներէ եղածնուն համեմատ , յետոյ կ'ուզային անոնց պատկերները որ մեղ կը մօտէին : Հոս զուարթ թուականներ կրող . հոն արիւնալի թուականներ , հոս

Լուի Ժե. հոն Յեղաթիոսութիւնը. սակայն սոյն պատկերաց սրահին մէջ ամենքն ալ պատկառելի կերպարանք մը ունէին: Այս ամէն հազուստներու տակէ, զրահ, բաճկոնակ կամ զգեստ. կը գուշակուէր աղնիւ սրտեր և բարի զգացումներ, կ'իմացուէր ուրեմն այն հպարտութիւնը՝ զոր այս աղնիւ նախնեաց վերջին յաջորդը պարտաւոր էր ունենալ, և որ պիտի կարենար այս պատկերները ցոյց տալով ըսել « Ահա ուրկէ կ'ուզամ » :

Սակայն երկու բարեկամահիները այս աղբոր գէմքերը երկարատեն դիտելու չի կեցան և պատկերաց սրահէն հեռանալով դացին միւս բնակարանները այցելել: Ամէն թուական հոն դըրած էր իւր կնիքը, նոյնպէս իւր անցքին հետքը թողած էր այս սիրուն զղելին մէջ, անոր ծնունդը տեսնող դարէն մնացած էին միմիկն օթոցները և ծանր կարասիները. ինչպէս ճաշատան մէջ: Լուի Ժ. Գ. է և Լուի Ժ. Ե. կը մնային դիպաբանական նկարներով զարդարուն ոսկեղօծեալ դահլիճները, բայց խոհանարար կայսերական ժամանակէն՝ ոսկեգոյն ծիրանի և սպիտակ սրահ մը միայն ունէր հրաժարելով գէշ ճաշակի յախճապակներէ, կարասիներէ և դարձեալ սրտնք այս պատերազմական ճաշակը կը յայտնեն: Վերջապէս Տիկին տ'Էրմի կնոջ մը երազածներէ շատ աւելի սքանչելի բոյն մը շինած էր հոն, սնդուսեայ և տանթէլներով բոյն մը՝ զոր փոքր կայծ մը կրնար բոլորովին ջնջել, հոն՝ արեւը վարդադոյն կը մըտնէր, հովը մուտ չէր գտնէր, և զիշերը բուրալից քնով մը կը քնանային, թաւիշը քայլերու մեղմութիւն կ'ուտար, և ծոյլ ոտքերը կը պատսպարէր, վերջապէս երբ դաշնակը կոմսուհւոյն սպիտակ մատերուն ներքե հնչէր՝ ներդաշնակութիւնը այնքան անոյշ և քօղարկեալ էր հոն որ աւելի երկնային գեղգեղանաց արձադանդին կը նմանէր քան թէ մարդկային երաժշտութեանց ազդեցութեան:

Երկու պատանուհիներէն իւրաքանչիւրը իրեն համար պարսկական թարմ կերպասով ծածկուած սենեակը ունէր, և այս-

պէս ըսելու համար երկուքեակ, երկու սենեակներն ալ պարտէզը կը նայէին և արեւէն ու թուրաններէն առաջին անգամ իրենք կ'ողջունուէին: Վերջապէս գլեակին վարի մէկ մասին մէջ մատուռ մը կար, Գլեմանթին և Մարի վայրկեան մը հոն կեցան և սկսան Երգէոնին կրօնական ձայնը հնչեցընել:

Մենք երիտասարդքս, ուրիշներէ աւելի կամ նուազ հաւատք ունինք. երջանկութիւնը զմեզ կասկածոտ կ'ընէ, և միայն վըշտի երեւումը հաւատացեալ կը դարձնէ: Ամենքնիս ալ մտած ենք եկեղեցի մը առանց ուրիշ բան տեսնելու, բայց միայն անիմատոն նկար մը և առանց հաւանականութեան աւանդութիւն մը:

Մենք ամենքս ալ քանի մը անձերէ քարոզուած անաստուծութիւնը մեզ օրինակ առնելով ըսած ենք թէ կեանքը աղօթքի կամ հաւատոյ պէտք չ'ունի, և սակայն առանց պատճառը հասկնալու կը հետեւինք որ և է կրօնի մը՝ որ ուրիշ բան չէ, բայց միայն Եկեղեցւոյն խնդրած կանոններէ մին: Արդարեւ, ամէն մարդ եթէ Աստուծմէ կասկածիլ կը ձևացընէ՝ իւր սրտին մէջ միշտ ուրիշ սէր մը ունի զոր կը պաշտէ, զոր կը յարգէ և որ կը տանի զինք միշտ այն ճշմարտութեան՝ որու վրայ կը կասկածի, եթէ մանուկ մ'է՝ մայր մը ունի, երիտասարդք՝ տարփուհի մը, իւր լքումի և տանջանաց վայրկեաններու մէջ հանդարտելու համար անոր անունը կ'արտասանէ, առանց իմանալու թէ այն անուան տակ Աստուծոյ կայ, և թէ նաւաստիին նման փոխանակ ուղղակի Տիրոջ դիմելու աստղի մը կը գիւմէ: Ապա, ենթացելով թէ իրօք կ'ստիպուի աղօթելու, երբ մարդոյմէ անբժշկելի ցաւ մը կը կրէ, երբ սիրելի հիւանդի մը մօտ է, երբ կը տեսնէ մահուան՝ առանց դիտութեան իւր սիրոյ դանձին վրայ հասնիլը, այն ատեն իշմոածէ այն վերագոյն զօրութեան վրայ՝ որ միայն կրնայ ըսել մահուան ինչպէս ծովու « Աւելի հեռու պիտի չ'երթաս » և որ իւր երկնային բարութեան ծաղիքներուն մէջ կը պահէ միշտ զգնացողին համար ներողութեան շնորհը: Անոյշ բան մ'է ըսել, « Եթէ վշտիս մէջ ոչ նեցուկ ունիմ, ոչ ընտանիք, եթէ աշտատուած ժամանակս

ոչ և՛ իմ հետ կ'ուլայ, եթէ վերջապէս իմ հառաչը երկրա-
յին և ոչ մէկ հորիզոնի մէջ արձագանք կը դառնէ՝ կրնամ
առանց մարդոցմէ բան մը պահանջելու ֆրիստոսէ ստեղծուած
այն տաճարներէ մին մտնել, որք տեղ տեղ շինուած են տա-
ռապեալներուն միմիկութեան համար, կրնամ խորանին առջև
ծնրադրելով մտիկ ընել իմ բոլորտիքը արտասանող աղօթքը,
և երբ միայնեմ իմ սիրտս և ձայնս այս բարեպաշտ մը-
մունքին հետ ոտք կ'ելլեմ ցաւերէս ազատած և յուսալի կը
նետեմ իմ տղմոս և վշտացեալ հազուստս ճամբուն մէջ տեղ
և իմ հոգիս Տիրոջ՝ ողորմութեամբ միմիկարուած պիտի դառնամ,
այն ատեն՝ որչափ կարճ ժամանակ ուր անցուցած ըլլամ այս
եկեղեցոյն մէջ՝ երկինք պիտի ըսէ ինձ այնպիսի բաներ՝ որ
միայն վշտացեալներու կ'ըսէ, և որոնք՝ իրենց չարարանաց մի-
ջոյին զինք կը յիշեն, երբ իւր սուրբ տունէն պիտի մեկնիմ,
աւելի ալէկ պիտի կրնամ յաղթել իմ վշտացս և պիտի հա-
ւատամ » : Ահա ինչ որ կ'ըսէ Երգէոնը իւր տխուր միօրե-
նակութեամբ և հեկեկալի ձայնով :

Մարի և Քլէմանթին իրենց մատերու տակ թռթրացող այս
երաժշտութենէ արեւցած որ իրենց սիրտը և ուղեղը խենթե-
ցնելու չափ կը ճնշէր, երբեմն տխուր և երբեմն զուարթ
եղանակներ կ'ուտային նուիրական նուազարանին, այնպէս որ
մոլթը արդէն կոխած էր մատուռին մէջ և իրենք զեռ մի և
նոյն տեղն էին, նման այն աներեւոյթ ողինքու որ կ'ուզան
երկրի վրայ նետելու այն երաժշտութիւնը որ այնչափ կ'զմայ-
եցընէ զմարդիկ : Յանկարծ Երգէոնը լռեց. վերջի ձայնը
սարսուռով մատուռին բոլորտիքը շրջելէ յետոյ վերջապէս
լռութեան մէջ կորսուեցաւ նման այն թռչուններու որ սենեկի
մը մէջ մտնելով՝ պատերուն կը զարնուին առանց զիտնալու
թէ ո՞ր կրնան դոցել իրենց թևերը : Երկու գեռահաս աղջիկ-
ները իրար նայեցան իբր թէ երկուքն ալ մի և նոյն երազէ
կ'արթննային, բնական ազգեցութեամբ իրարու ձեռք բռնեցին,
վառն զի վախի խորին զգացում մը կ'զգային :

— Ուշ է ըսաւ Քլէմանթին :

— Այո. պատասխանեց Մարի :

— Երթանք :

— Երթանք :

Բայց ոչ մին և ոչ միւսը տեղէն շարժեցաւ, իրենց այն-
պէս կը թուէր թէ եթէ ոտք ելնէին՝ զիրենք շրջապատող
ստուերին մէջ պիտի տեսնէին այն տժգոյն գէմերէ մէկուն
կանգնիլը զորս իրենց երգին մէջ յիշած էին, և որու երե-
ւումը սոսկալի պէտք էր ըլլալ, այն ատեն իրարու մօտեցան
և բերան բերանի անմեղութեամբ ըսին « Կը վախնամ » :
Յետոյ մի և նոյն հարուածով սաստիկութեամբ Երգէոնին զար-
կին իրր թէ առանձին չ'ըլլալու համար, և գոռացող այս վայր-
կենական ձայնին մէջ շուտ ու փոյթ սանդուղէն վար իջան,
սրտերնին վրդոված իրր թէ յանցանք մը գործած ըլլային,
վար իջնելով կանց առին, մտիկ ըրին Երգէոնին վերջին ձայ-
նին մարիլը և դրան մօտեցան, բայց անոր դպելու միջոցին
շրջազգեստի շշուշը և ցած ձայնիւ արտասանուած քանի մը
բառեր լսեցին, այս անգամ ալ կասկած չի կար, իրենցմէ
զատ ուրիշներ կային մատուռին մէջ, հեղձկեալ՝ կայ առին, քայլ
մը ևս առնել չի համարձակելով ձեռք ձեռքի բռնած իրար
կը նայէին :

Աւելի դէշ եղաւ երբ այս խորհրդաւոր ձայնը աւելի բարձ-
րանալով և մօտենալով մումրաց « Մարի » : Այս անգամ
օրիորդը հաւաստի և զաւ թէ իւր նախնիներէ մին էր որ սրա-
հին մէջ կը թափաւէր և մանուկներուն բնական ազգեցութեան
բերմամբ՝ որով իրենց ամենէ սիրածը օգնութեան կը կոչեն,
պօռաց « Մայր իմ : »

— Լաւ ուրեմն, ես եմ, կրկնեց մի և նոյն ձայնը որ
կոմսուհոյնն էր :

— Ահ. դուք էք մայր իմ. Ահ. դուք էք Տիկին, ըսին
երկու օրիորդները վերջապէս շունչ առնելով :

— Վախցուցի ձեզ. կրկնեց Տիկին տէրմի :

— Այո. ըստ Մարի իւր մայրը զրկելով։
 — Կոմսը և ես չէինք գիտէր թէ ինչ եղած էիք. երկու
 ժամէ 'ի վեր զձեզ կը փնտռենք պարտիզին և անտառին մէջ։
 — Ո՛ւշ է ուրեմն։
 — Ժամը ութն է։
 — Ահ. Աստուած իմ, և երկաթ ատեն է հոս էք։
 — Ժամէ մ'ի վեր։
 — Ուրեմն հայրս ալ հոն է։
 — Այո։
 — Եւ ի՞նչ կ'ընէ։
 — Կը պահուի։
 — Ինչո՞ւ։
 — Վասն զի կ'արտասուէ։
 — Եւ ո՞վ է զինք լացընողը։
 — Գուք կամ լաւ ևս դուք։
 — Մէնք։
 — Այո։
 — Եւ ինչպէս։
 — Չեր երաժշտութիւնով։
 — Բարի հայր իմ։
 — Չձեզ տան մէջ կը փնտռենք, դուրսը չի գտնելով,
 մատուռին առջեւն անցած ժամանակնիս է որ ուր չէինք գի-
 տէր թէ դուք կը գտնուիք, լսեցինք Երզնկային ձայնը և ներս
 մտանք, ես ուղեցի անմիջապէս կանչել զձեզ, վասն զի ան-
 մտանք, ես ուղեցի անմիջապէս կանչել զձեզ, վասն զի ան-
 լսելովն կը մեռնէի, բայց հայրք ըսաւ ինձ. Մտիկ ընենք
 թուրքնէ կը մեռնէի, բայց հայրք ըսաւ ինձ. Մտիկ ընենք
 վայրկեան մը, այն ատեն անձայն՝ սիւներէն մէկուն ետեւ սա-
 հեցանք և մտիկ ըրինք, և հաւանական է որ եթէ երգելէ չի
 ձանձրանայիք մենք լսելէ պիտի չի ձանձրանայինք։
 Հայրք այնքան մոռցած էր այս երաժշտութիւնը որ բոլորովին
 նոր թուեցաւ իրեն, մանաւանդ քու կողմէ գալով այնպիսի
 տպաւորութիւն մ'որդաւ. որ մանկան մը նման կ'արտասուէր,
 և ես ալ աչացս մէջ արտասուքներ ունէի։ Երբ դուք վար
 իջաք սանդուղէն, ըսաւ ինձ « Կը փախչիմ, վասն զի եթէ

կարմրած աչքը զիս տեսնեն պիտի ծիծաղին վրաս » և ան-
 ցաւ այն դռնէն՝ որ պզտիկ սրբատունը կը տանի։ Արդ եր-
 թանք ճաշելու և եթէ նորէն շարունակէք, աշխատեցէք ճաշի
 զանգակը լսելու վասն զի Երզնկայի շատ աղւոր է սրտի բայց
 սոսկալի է ստամոքսի։
 Եւ Տիկին տ'երմի երկու աղջիկները քաշելով արաւութեամբ
 սանդուղէն վար իջաւ և անոնց հետ ճաշարան մտաւ ուր
 կոմսը կ'երթեկէր, Մարի գնաց անոր թեոց մէջ նետուելու,
 ճաշէն վերջ պարտիզին մէջ պատեցան կոմսուհին Բլէմանթինի
 քով և կոմսը Մարիի, Կոմսուհին և Բլէմանթին շրջազգեստի
 վրայ կը խօսակցէին։
 — Հայր իմ կ'ըսէր Մարի, տ'երմի, շատ ներումներ
 պիտի խնդրեմ ձեզմէ։
 — Եւ ի՞նչ բանի համար, սիրելի աղջիկս։
 — Չձեզ լացընելուս համար։
 — Ո՞վ ըսաւ քեզ այդ։
 — Մայրս։
 — Մայրք անխոհեմ մ'է, կ'ուզէի որ միշտ անդիտանայիր
 ինձ ըրած տպաւորութիւնդ, վասն զի ինքնասէրի մը նման
 կ'ուզէի անկէ օգուտ քաղել, և դու բան մը չի գիտնայիր,
 կ'ուզէի լսել քեզ՝ անկիւն մը պահուած, ինչպէս որ էի այ-
 սօր, և արդ պիտի չի կրնամ։
 — Ինչո՞ւ։
 — Վասն զի երբ նորէն մատուռը երթաս, միշտ պիտի կաս-
 կածիս թէ հոն եմ։
 — Կը կարծէք թէ աւելի զէշ պիտի նուազեմ։
 — Սիրելի հրեշտակ, ըսաւ կոմսը իւր ալջիկը համբուրելով,
 և երբ միտքը դրած ես նորէն մատուռը երթալ։
 — Չեմ գիտէր, այնքան վախցայ այսօր։
 — Վախցա՞ր։
 — Այո, երբ տեսայ որ ալ մութ էր, և իմ հանած աղ-
 մուկէս վերջ երբ այն մեծ լուսնեան մէջ գտնուեցայ. չէի
 համարձակէր իմ տեղէ շարժիլ։

— Բայց այսուհետև պիտի չի վախճաս, քանի որ հոն պիտի ըլլամ:

— Ո՛հ, ոչ:

— Եւ Երզնէոնը պիտի նուազեմ:

— Որչափ որ ուզէք:

— Եւ ի՞նչ պիտի տամ ատոր փոխարէն:

— Անգամ մը աւելի պիտի գրկէք զիս և դուք պիտի ըլլաք իմ պարտապահանջս:

— Սիրելի որդեակ պէտք է որ մեծ բարութիւն մը ըրած ըլլամ. զոր ալ չեմ յիշէր, որպէս զի Աստուած ներէ որ քովս քեզ նման հրեշտակ մը ունենամ:

— Զիս կը սիրէք հայր իմ, և այս կը բաւէ Աստուծոյ որ զիս ձեր քով թողու, սակայն այդ ձեր ըսած երջանկութիւնը ինչպէս ձեզ չի գար, այլ ձեզմէ ինչ. և եթէ մեր երկուքէ մին պէտք է որ շնորհակալ ըլլայ Աստուծոյ, այն ես եմ հայր իմ:

— Այդպէս պիտի մտածես մինչև այն օրը երբ ուրիշի մը վրայ պիտի սկսիս մտածել:

— Եւ որու վրայ պիտի մտածեմ եթէ ոչ ձեզ և մօրս:

— Գու ահա նոյնի վրայ:

— Իմ ամուսնոյս:

— Այո, պէտք է որ ամուսնանաս և թողուս զմեզ:

— Ճիշդ է, բնաւ չի խորհած էի այդ բանին վրայ, բայց միթէ հայր է որ ամուսնանամ, ես աւելի լաւ կը սեպիմ ձեր քով մնալ միշտ:

— Այդ չի կրնար ըլլալ. սիրելի աղջիկս, սիրտը՝ նոյն ինքն Աստուծոյ պատուիրուած փոփոխութիւններ ունի: Մեզի համար ունեցած դորովդ քիչ ատենէն պիտի չի բաւէ քեզ. ապա երբ Աստուած զմեզ իւր քով կոչէ, պէտք պիտի ըլլայ որ դու աշխարհի վրայ սիրելու բան մը ունենաս. և կենդանիները՝ մեռելներուն համար մխիթարեն զքեզ:

— Հայր իմ ինչ կ'ըսէք:

— Ճշմարտութիւնը զաւակս, պէտք պիտի ըլլայ կ'ըսէի քեզ, որ դու ըլլաս ուրիշներու համար ինչ որ մայրդ և ես

քեզ համար ենք. Աստուած իւր բարութեան մէջ կը հրամայէ որ մինչդեռ ուր մը սրտին մէջ կը մարի. ուրիշ մը անոր յաջորդէ, ուրիշ մը՝ որ առաջինին մահուամբ թողած տեղին կ'ապասէր այս դատարկութեան բոլորովին տիրելու համար, և պիտի տեսնես սիրելի Մարիս թէ քու զաւակացդ համար ունենալու սէրդ միշտ համար ունեցածէդ շատ աւելի զօրաւոր պիտի ըլլայ: Ես ինքս երբ մայրս կ'որոնցուցի, թէ և շատ վշտացայ և շատ լացի, բայց քեզ նայելով մխիթարուեցայ: Վասն զի միշտ յոյսը պիտի մխիթարէ յիշատակին, օրօրոցը՝ զերեզմանին համար:

— Ար սխալիք հայր իմ կրկնեց մանկուհին, իւր կամայ հախաւակ սուրբ խոստովանութիւններու մը տեսլով, վասն զի շատ անգամ երբ դարձողը առանձին կը մնայի, և կը մտածէի այն ամէն բաներու վրայ որք կրնային զիս երջանկացընել կամ աղքատեցընել, միայն մեր կրկին սիրոյ մէջ կը դստնէի երջանկութիւնը. և վերջ կը տեսնէի միայն այն օրը՝ ուր այս սէրը պիտի դադրէր, անկէ՝ ի վեր ամենէն չի փոխուած եմ. այս առաւուր երբ մատուան մէջ երգէոնը կը նուազէի, իմ աշացս առջեւն անցած ստուերները, մտացս մէջէն անցած մտածումները՝ իմ մայրս և դուք էիք, ննջած ժամուս վերջին աղօթքս, արթնցած ժամուս առաջին մտածումս ձեր երկուքին համար են: Ո՛հ, ոչ հայր իմ, շարունակեց պատանուհին կոմսին վզին փաթելով, ոչինչ կը խնդրեմ Աստուծոյ այլ միայն այսպէս ապրիլ միշտ:

— Լաւ ուրեմն մտիկ ըրէ զաւակս, զսուրբ միշտ այսպէս պիտի մտածես, վասն զի քու սքանչելի, բարի և անմեղ սիրտդ արդէն բացառութիւն մ'է, բայց լաւ միտ դիր ինչ, եթէ օր մը դադրիս այդպէս մտածելէ, պատիր ամօթով մը զայն ինչպէս մի պահէր. մի կարծէր թէ պարտաւոր ես մի միայն զիս և մայրդ սիրելուդ համար բնաւ ուրիշը չի սիրել, և մանաւանդ զայն ինչ չխոստովանելու զոհողութիւնը յանձն առնել, թէ ընկերութեանց մէջ ուր պիտի մանեն, թէ այն նոր շաղիւն մէջ ուր պիտի յառաջանաս, և որու ոչ յուս

դուռները և ոչ բերլորութիւնները կը ճանչես , եթէ կարծես
դոնեւ այն մարդը որմէ կախում ունենայ օր մը երջանկու-
թիւնդ , ըսէ ինձ զաւակս , ցոյց տուր ինձ այն անձը և
եթէ արժանի է՝ յանձնեմ անոր աշխարհի վրայ ունեցած ա-
մենէ սիրելի բանս , երջանիկ պիտի ըլլաս : Տէրը , ամէն
անգամ որ հոգի մը կ'ստեղծէ , մի և նոյն միջոցին այն հոգ-
ւոյն նման մ'ալ կ'ստեղծէ , վասն զի ամէն հոգի իւր քոյրը
ունի ուրիշ տեղ մը , յետոյ զանոնք կը բաժնէ , և երբեմն
այս երկուքին մէջտեղ աշխարհ մը կը դնէ : մինչև այն օրը
որ դիպուածը ինչպէս կ'ըսեն մարդիկ , Նախախնամութիւնը
ինչպէս կ'ըսեն իմաստունք , այս իրարու համար ստեղծուած
երկու բնութիւնները իրարու գիմաց բերէ , որոնք երկնային
և մասնաւոր նշաններով գիրար կը ճանչեն , և մի և նոյն
հայրենիքէն միատեղ ելած՝ միատեղ պէտք են հոն դառնան ,
ասիկայ , կը տեսնես , Տիրոջ կամքն է , անոր հակառակիլը
ոչ միայն ինքզինքը թշուառացրնէ է , այլ նաև ամբարշտու-
թիւն , ուրեմն . որքեակ իմ , քեզմէ խնդրածս՝ համարձա-
կութիւն է , զիս քու առաջին տպաւորութեանցդ խորհրդա-
կից ընելդ . կը խնդրեմ , վասն զի լաւ կը հասկնաս թէ ոչ
որ քու երջանկութեան վրայ այնքան հոգ կը տանի որչափ ես :
Ար տեսնես որ քեզ հետ կը խօսիմ իբր բարեկամ մը , վա-
սըն զի կ'ոյժ մը սիրտը մտնի՜ն աւելի շուտ կը լուսաւորուի ,
և այսօրուան քեզ ըսած ամէն բան քու ապագայ հանգստու-
թիւնդ ապահովելու համար է : Ապա . եթէ կենաց նիւթա-
կան բաներու անցիկնք , դու ծնած ես ուրիշ որ և է մէկու-
շափ երջանիկ ըլլալու համար , դեռատի ես , գեղանի ,
հարուստ , և մեր անունը կրնայ ամենէ երեւելի անուններու
հետ միանալ : Այսպէս իմ սիրելի Մարիս . քու կամքդ
անշուշտ Աստուծոյն պիտի ըլլայ և հետեարար իմն : Հիմա-
կուհիմայ կարելի եղածին չափ երկայն ժամանակ մեր քով մնա-
ցի՛ր . և որչափ ատեն որ հոս մնանք , մի մոռնար այս երե-
կոյեան ինձ տուած երջանկութիւնդ , նոյեպէս թէ ինչ կեր-
պիւ զայն կրնաս նորէն տալ ինձ :

Եւ կոմսը իւր աղջկան ճակտին վրայ համայն մը դետեղեց
որ բալորովին տրտում մնայ , յետոյ քանի մը շփաններէ
վերջ , վասն զի ալ սկսեւ էր քիչ մը ցուրտ ընել , երկուք-
նին ալ ներս մտան , կոմսուհոյն և Բլէմանթինի ետեւէն :
Երկու մանուկները Պ. և տիկին տ'Էրմին գրկեցին և իրենց
սենեակը ելան :

Այն միջոցին որ դուռը կը բանային , Բլէմանթին ըսաւ
Մարիի — Մայրդ և ես զարդերու վրայ խօսակցեցանք .
որչափ ճաշակ ունի :

Եւ սկսաւ իւր բարեկամուհոյն պատմել կոմսուհոյն իրեն
ըսածները , այս միջոցիւ Մարի իւր հայելոյն առջև նստած
միտ կը դնէր խոհուն կերպիւ . Մարիան դուռը բացաւ սովո-
րականի պէս աղջկանց անկողին մտնելու համար օգնելու :

— Շնորհակալ եմ բարի Մարիանս ըսաւ Մարի զայն գրկե-
լով , այս իրիկուն միշակնիս պիտի պառկենք :

— Ինչ ունիս հարցուց Բլէմանթին երբ Մարիան գուրս
ելնելով իւր ետեւէն դուռը գոցեց :

— Ունեցածս այն է որ պատասխանեց բարեպաշտ աղջիկը ,
եթէ դուք պաճուաճանքի վրայ խօսեցաք , մենք ապագային
վրայ խօսեցանք , և եթէ մայրս լաւ ճաշակ ունի՝ հայրս բարի
սիրտ մը ունի :

Ուրեմն կրկնեց Բլէմանթին , խնդալով , երկուքնին միատեղ
ունին ամէն ինչ որ պէտք է զքեզ աշխարհի ամենէ երջանիկ
կիներ ընելու համար , և եթէ չես՝ պատճառն այն է որ դու
կամք չունիս :

Պ. տը Պէյ Բարիզ մնացած էր : Որոշուած էր ինչպէս
որ կը յիշէք թէ Պարոնը կոմսէն և կոմսուհիէն երկու երեք օր
վերջ պիտի մնկներ : Պարոնը ճշմարտապէս իւր հոգին կոր-
սնցնող մարմնոյ մը կը նմանէր և պարսպ տեղ տրիշնե-

բու զրօսանք եղած բաներով իւր առժամանակեայ միայնութեան մէջ ինքզինքը զուարճացընել կը ջանար : Ժողովակը գնաց ուր իւր տունն աւելի նեղացաւ , և ժամը իննին անկէ մեկնեցաւ , յիշեց թէ Հրէ-ահէ կը ներկայացընէին և Օրերան մտաւ , սրահը լի էր . ուր և ոչ իսկ պարսպ նստարան մը գտաւ , ստիպուեցաւ օթեակ մը փնտռել որու մէջ գտնուէր այնպիսի մէկը որմէ կարենար հինընկալութիւն խնդրել : Դիպուածը այնպէս բերաւ որ ամէն դէմքերը Պարոնին անծանօթ էին . և պիտի մեկնէր երբ դիտնայարկի մէկ օթեակի մէջ առանձին նստած անձ մը տեսաւ և զայն ճանչեցով :

— Ահ . արդարեւ , ահա իմ ուղածս ըստ և աճապարեց օթեակը բանալ տալու :

— Ահ . գո՛ւր էք ըսաւ հանդիսականը Պարոնը տեսնելով :

— Այո . սիրելի Էմմանուէլ , ես եմ պատասխանեց Պարոն տը Պէյ ձեռքը իւր բարեկամին երկնցընելով , ես՝ որ եկայ ձեր օթեկին մէջ տեղ մը խնդրելու :

— Բարի եկաք , նստէք :

— Բայց ինչպէս կ'ըլլայ որ դուք՝ այն խտտակեաց մարդը թատրոն գտնուիք :

— Ճշմարիտ , ամենևին դալու դիտաւորութիւն չ'ունէի . զի տէք թէ ինչ բանով կ'անցնի իմ ժամանակս . և թնաւ ասոր նման դաղափար մը պիտի չ'ունենայի , չէ թէ երաժշտութիւնը և թատերերգութիւնը ինձ անախորժ ըլլալուն , քաւ լիցի . այլ վասն զի օրերս այնքան գործերով լի եմ . որ իրիկունը նախապատիւ կը սեպեմ հանդիլ երբ յողնած եմ . կամ աշխատիլ երբ չեմ . բայց այսօր շարունակեց ժպտելով այն՝ զոր Պարոնը Էմմանուէլ կոչած էր . և մենք միայն այս անունով կը ճանչնէր զայն , բայց այսօր խորհրդաւոր էակի մը կը զոհուիմ :

— Ինչ ըսել կ'ուզէք :

— Ըսել կ'ուզեմ թէ այս առտու նամակ մը ընդունեցայ , որու նախ ուշադրութիւն չ'ըրի , բայց յետոյ անոր խրատին հետեցայ չի զիտնալով ինչ ընել , և որ այս խօսքերը կը

պարունակէր « Այս իրիկուն Հրէ-ահէ լսելու դացէք դեղեցիկ երաժշտութիւն մ'է այն որ զանգ պիտի հանդէսեցընէ , առտնց հաշուելու նաև թէ սրահին մէջ պիտի գտնուի անձ մը՝ որ զանգ հոն տեսնելով երջանիկ պիտի ըլլայ : »

— Այո է ամենը :

— Այո :

— Եւ եկա՞ք :

— Ինչպէս որ կը տեսնէք :

— Ինչպէս էր նամակին զիրը :

— Բարակ :

— Կնոջ՞ զիր մը :

— Հարկաւ :

— Օն . աղւոր բաղդ մ'է այդ :

— Ինչ որ ալ ըլլայ , ըսաւ Էմմանուէլ , աղւոր բաղդ մ'է որ իւր ժամանակը կը վատնէ :

— Ինչո՞ւ :

— Նախ . վասն զի աղւոր բաղդերու չեմ հաւատար ես , ապա . վասն զի պիտի մեկնիմ :

— Ո՛ր երթալու համար :

— Լ . . . , Բուսթիէն մղոն մը անդին :

— Եւ միայնակ պիտի մեկնիք :

— Այո :

— Կ'ուզէք ճամրորդութիւնը միատեղ կատարենք :

— Սիրով , միթէ այն կողմերը երթալու դիտաւորութիւն ունիք :

— Կոմս տ'Էրմիի տունը պիտի երթամ :

— Արդարեւ , զիւղի զրացիս է գրեթէ , իւր դղեակը իմ տունէս երեք քառորդ մղոն հեռի է :

— Կը ճանչնա՞ք զինքը :

— Անուամբ միայն :

— Լաւ ուրեմն սիրելիս . աւելի ընդարձակ տեսակցութիւն մը պիտի ընէք հետը և պիտի սքանչանաք :

— Պէտք եմ առաջէն ըսել ձեզ թէ աշխատելու համար

կ'երթամ հոն :

— Բիշ մը որսորդութիւն կ'ընէք անշուշտ , այնպէս չէ :

— Այո :

— Ուրեմն կոմսին անտառներուն մէջ պիտի որսաք , իւր անուամբ զձեզ կը հրաւիրեմ :

— Շատ սիրով էք անոր հետ :

— Խիստ շատ . և երբ որոշած էք մեկնել :

— Երկու կամ երեք օրէն :

— Ինչ պէս . ինչպէս պիտի մեկնիք :

— Կառքով :

— Մեծ է :

— Սենեկի մը նման :

— Կակով :

— Անկողնոյ պէս :

— Իրաւ . ահ սիրելիս . շատ երջանիկ եմ ձեզ հանդիպելուս , բայց խնթովիւն պէտք չէ :

— Ձեմ հասկնար :

— Ձըլայ որ Բարիզ մնաք :

— Եւ ո՞վ պիտի կեցընէ զիս :

— Նամակին Տիկինը :

— Խեղդ էք , նախ և առաջ չեմ ճանչնար զիւք :

— Պէտք էք մտածել թէ այսչափով պիտի չի բաւականանայ :

— Ի՞նչ հոգս . չ'ըսի ձեզ թէ աղոր բաղդերու չեմ հաւատար :

— Կարելի է , բայց դուք անիկայ կը հաւատայ անոնց :

վասն զի դուք աշուր բաղդ մ'էք :

— Ի՞նչ բանի մէջ :

— Ամէն բանի մէջ :

— Կատակ կ'ընէք :

— Բնաւ . գեղահաս էք . աշուր անուն մը ունիք , զոր արժանապէս կը կրէք և այս միջոցիս Բարիզի մէջ այն անձն էք՝ որու ամենէ շատ կ'զբաղին :

— Ահ . սիրելիս . լաւ ևս ունէի որ երբեք անունս չ'արտասանուէր . չէք կրնար երեւոյթել թէ որչափ յոգնած եմ :

բոլոր այս մաքուումներէ , կան օրեր որ պատրաստ եմ ամէն ինչ թողլու և ապացոյցը այն է որ Բարիզէ կը մեկնիմ :

— Աւելի հանդատութեամբ աշխատելու համար , օն կը ճանչնամ զձեզ սիրելի Էմմանուէլ . և չեմ հաւատար ոչ ձեր վշտութեան և ոչ ձեր կեանքը փոխելու փափաքին : Գիտե՞ք թէ խիստ կուր մը կ'ընէք պաշտօնեայներուն հետ :

— Եւ այդ կուրը յօգս պիտի ցնդի՞րսաւ Էմմանուէլ աչխուծի :

— Լաւ կը տեսնէք պատասխանեց Պ . տը Պէյ ծիծաղելով , թէ կուրէ յոգնած չէք :

— Օն սիրելի բարեկամ , ալ այս մարդոց վրայ չի խօսինք , ատենին վրայ բաւական կը ճառեմ , մտիկ ընենք այս սքանչելի աղօթքը զոր այսքան հիանալի կերպիւ կ'երգէ Տիբերէզ : Բանի քանի անձինք՝ որ կենաց միայն այս կողմը կը տեսնեն երջանիկ են . իմ սիրելի պարօնս . երբ կը մտածեմ թէ պաշտօնութիւն մը կործանելու կ'զբաղին երբ կ'ընային զալ երաժշտութիւն մտիկ ընել , օն մարդիկ խենթ են եթէ չար չին . մտիկ ընենք :

— Էմմանուէլ իւր օրեակին խորը նետուեցաւ , արմուկը իւր ամբողջ վրայ յենլով և մտիկ ըրաւ : Բանի մը վայրկեան Պարօնն ալ նոյնը ըրաւ , յետոյ , մեքենաբար իւր քարեկամին նայեցաւ որ իւր լսած երաժշտութենէ մտաց յափշտակութեան մէջ ընկղմած էր :

Իւր կամաց հալոտակ Պ . տը Պէյ ուշադրութեամբ կը դիտէր իւր աչաց առջև ունեցած գլուխը :

Արբաբէ գծուար բան մ'էր տեսնել այն գէմքին նկարէն աւելի կորովի , աւելի հաճարեղ , աւելի ազնիւ և աւելի յայտարար գէմք մը :

Էմմանուէլ տը Պրիոն փոքր գլուխ մ'ունէր , առանց մօրութի , վասն զի չէր անոնցմէ որ կարծեն թէ գէմքի մը բնատիպ յատկութիւնը (originalité) անկէ : Ընդհակառակն հաւաստի էր և իրաւամբ թէ մարդուս գծաբոլորութեան մէջ անօգուտ գիծ մը չկայ . և թե մօրութեմ գէմքէն միշտ

բան մը կը վերցընէ:

Անդոյն էր՝ բնածին զեղնութեամբ, անոյշ և աղնուղէմ, իւր աչերը կապոյտ էին հպարտ և քարետէր. իւր նայուածքէն կը տեսնուէր թէ Էմմանուէլ հեղ միանգամայն աննուաճելի էր: Իւր աչերը հոգւոյն ինչպէս ըլլալը կը ցոլացընէին, աչնիւ եռանդոտ և փառասէր, երկու ուղիղ կնճխոններ այս դեռ երիտասարդ ճակտին վրայ իւր՝ կամոց տէր ըլլալը կը յայտնէին: Աչաց թեթեւ ամփոփում մը կարծել կ'ուտար բանի մը նայած ատեն թէ շուտ մը չէր դասէր զայն, և թէ քանի մը անգամ կը նայէր անոր ձեւը աշէկ հասկնալու կամ անոր դալարարը բմբռնելու համար: Այն անձը որ այս տեսակ նայուածքին մէջ անհեթեթութիւն մը գտնէր. յիմար մը պէտք էր ըլլար: Քիթը շիտակ էր. և այս գէմքին առնական յատկութեան կ'օգնէր: Բերանը թեթեւ մը վեր ելած և Պ. տը Պրիտնի ղլխին միայն այս մասը անսովոր պիտի ճանչնար անոր խելքը, շնորհը և գործօնութիւնը: Ակապները փոքր և ճերմակ էին, շրթունքը բարակ և յաճախակի խօտակցութեան սակաւ ինչ ցամբած և անդադար ուսմանքէ քիչ մը գեղնած: Պ. տը Պրիտնի սեւեր հազած էր չէ թէ սգաւոր ըլլալուն համար, այլ վասն զի այս զոյնը աւելի շատ կը վայէր իւր գէմքին և սովորութեանց:

Աւելցուր այս պատկերին Վան Տիքի ձեռք ձեռքը, վարդադոյն ըզունգներով, երկայն մատերով, և որոնց համար Էմմանուէլ յայտնապէս շատ հոգ կը տանէր, թէ և մարդուս առ կիներ մտնցընող ամէն բաներէ կը սոսկար, զոցեցէք այս ձեռքերուն մինչև երրորդ մասը, ընտիր և ծալուած բարակ կտակ թնոցներով և պիտի ունենաք Էմմանուէլը, մանաւանդ եթէ դիտեցիք թէ միջակ հասակաւ է և թէ իւր ոտքին աղնուղանութիւնը իւր ձեռքերու կը համապատասխանէ:

Ամէն անգամ որ Պ. տը Պէյ Էմմանուէլի կը հանդպէր, բնաւ չէր յագենար ֆիզիքապէս զմայլելու մարդկային բնութեան կարելի եղածին չափ այս կատարեալ արարածին վրայ. և որու համար մասնաւոր համակրութիւն մը կ'զգար: Իսկ

Էմմանուէլի գալով երաժշտութիւնը մաշնիքական կերպիւ իրեն քաշած էր զայն այնպէս որ երկու ձեռքերը օթեակին առջևի կողմը դրած և ծնօտը երկու ձեռքերուն մէջ ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր, այնպիսի անմեղ հաճոյքով մը և այնքան անկեղծ սերախութեամբ որ կարծես թէ դեռ տղայ մ'էր որ երաժշտութիւնը առաջին անգամ կը լսէր:

Պարոնը այս ֆիզիքական քննութիւնը ընելէ յետոյ՝ զոր շատ անգամ ըրած էր և իւր բարեկամին բարոյական նմանութիւնը ֆիզիքական նմանութեան հետ կատարելագործուած կը տեսնէր, իւր աչերը Էմմանուէլէ անդին դարձաւ, այս համակրական երեսին գծերուն վրայ ամենեւին փոփոխութիւն մը չի գտնելուն գոհ: և վասն զի Հրէական գոց դիտէր և իւր ներսէն ձայն մը Երզնէն առաջ կ'երգէր զայն իւր դիտակը առաւ և սկսաւ սրահը գտնուող կիները դիտել:

Այս կանանց մէջ կար մէկը որ յամառութեամբ Էմմանուէլը կը դիտէր. Պ. տը Պէյ անոր միայն կողմնակի երեսը կը տեսնէր և ուղեց զայն ճանաչալ. բայց կիներ իւր աչաց առջև այն մեծ ճերմակ դիտակներէ մին ունենալուն որու նորաձեւութիւնը այն ժամանակ կ'սկսէր, և որ դիտողին ամբողջ զբոլոխը կը ծածկէր, պէտք եղաւ իրեն սպասել, որ դիտակը վար իջնէ: Դիտակը իջաւ:

Այս անգամ կարող Պարոնինն էր և սկսաւ մանրազնին քննութիւնը. որ այս կնոջ ուշադրութեան չի վերադառնալ, բայց կարծես թէ իրեն անհաճոյ չէր ասիկայ. վասն զի անկէ խլոյ տալու համար բան մը չ'ըրաւ: Այս միջոցիս վարդապետը իջաւ չորրորդ արարուածին վերջին ձայնին և բոլոր սրահին ծափահարութեանց մէջ տեղ:

— Ըսէք ուրեմն Էմմանուէլ, ըսաւ այն ատեն Պ. տը Պէյ մատով Պ. տը Պրիտնի գպելով որ դեռ սրանչացման մէջ ընկղմած էր. կը ճանչնաք այս կիներ:

— Ո՛ր կիներ:

— Այն զոր կը տեսնէք վարը, զիմացի ձախ կողմէն ըսկսելով երրորդ օթեակին մէջ:

— Ճերմակներով :
 — Այո :
 — Օթեակին առջևը ահագին փունջով մը :
 — Ճիշդ :
 — Այ. չեմ ճանչնար զայն , ինչո՞ւ կը հարցընէք :
 — Վասն զի բոլոր այս արարածին ժամանակ ձեզ գիտեցէ չգողեցաւ , բան մը կը մտածեմ :
 — Ի՞նչ բան :
 — Վարելի է ձեզ զրող կիներ այն է :
 — Ինչո՞ւ :
 — Վերջապէս պէտք է որ մէկը եղած ըլլայ , և այս կնոջ ձեզմէ նշմարուելու յամառութիւնը ենթադրել կ'ուտայ ինձ թէ ինքն է , քանի որ այս իրիկուն ձեր հոս գալուն կը փախաբեր . պէտք է որ անպատճառ ձեզ զրոյն ալ հոս ըլլար . այնպէս չէ :
 — Ճիշդ է :
 — Լաւ ուրեմն գրաւ կը դնեմ թէ նամակը այս կնոջ կողմէ է :
 — Վարելի է , պատասխանեց անհոգութեամբ Էմմանուէլ :
 — Այս բանս ազդեցութիւն մը չ'ընէր քեզ :
 — Այ. բանի մը համար միայն , երախտադէտ եմ իրեն , այն է թէ ինձ չ'ընէր լսել տուաւ , զոր իմ աշխատալի ծուլութեանս մէջ մտքէս անցած չէր գալ լսել :
 — Ի՞նչ տեսա՞ր մարդ էք դուք : Այս կինը սիրուն է , շարունակեց Պարոնը որ կ'սկսէր հաւատալ թէ առանց խղճի խայթի կրնար գիտել այս խորհրդաւոր հանդիսականուհին , և թէ անիւ մեծապէս օգուտ սիրտի քողէր . խիստ գեղեցիկ սև մազեր ունի , որոնց մէջի այն կեռասագոյն թաւիշը շատ կը վայլէ իրեն , սքանչելի ակօսանք , մարգարտեայ և բուստի նման ժպիտ մը , ինչպէս կ'ըսեն Պարոն քանաստեղծները , անփայլ գոյն մը , և խոստումներով լի յօնքեր : Սատանայ . սիրելիս , բայց գեղեցիկ կին մ'է , նայեցէք իւր ուսերուն թեւին , ձեռներուն և այս ասկիով բանացած

կարմիր քաղմիրին որու վրայ կը կաթնի և որ ալոր ընդդիմապատկեր մը կ'ընծայէ իւր ճերմակ շրջադրեալին հետ : Ի՞նչ տրուեստապէտ , իւր օթեակին մէջ այսպէս շրջանա-կուած թիսիէնի պատկերի մը կը նմանի : Դուք երջանիկ մ'էք Էմմանուէլ :

Այս ամենը ըսուած էր կէս ստոյգ և կէս հեղնական ձայնով մը , որ Պ. տը Պրիտնը կը ժպտեցընէր :

— Դուք ալ նայեցէք ուրեմն , կրկնեց Պ. տը Պէյ գիտակը Էմմանուէլի անցընելով :

Անծանօթուհին՝ որ կանայի սքանչելի բնազդմամբ հասկցած էր որ Էմմանուէլի օթեակին մէջ խնդիրը իր վրայ էր , Պարոնին ըրած շարժումը տեսաւ , և Պ. տը Պրիտնի գիտակին աւելի աղւոր ներկայանալու համար մասածեց թէ ինչ ձև առնու :

Այս բաներէ ոչինչ չը վերկայեաւ Պարոնէն , որ աւելի հաւաստի եղած Էմմանուէլի ըսաւ :

— Այս կինը և ձեր անծանօթ թղթակցուհին մի և նոյն անձն են , ստոյգ եղէք , սիրելի բարեկամ . Սակայն , հիմակ լաւ սիրտի իմանանք , ահա փոքր տը Վրիթ մարքիզը որ անոր օթեակը կը մանէ , նշան սիրտի ընեմ անոր որ դայ մեզ տեսնելու :

— Այս տեսակ բաները շատ կը զուարճացընեն ուրեմն զձեզ , սիրելի Պարոնս հարցուց Էմմանուէլ դիտակը օթեակին առջևի կողմը դնելով :

— Հաւատոս վկայ , այո :

— Դուզէի ձեզ նման լինիլ :

Նոյն պահուն Պարոնը անծանօթուհուն օթեակը մանող երիտասարդին ձեռքով բարեկամ կ'ուտար և նշան կ'ընէր անոր որ վար իջնէ :

Այս նշանին՝ մարքիզը գլխի հաստատական նշանով մը պատասխանեց :

Քանի մը վայրկեան վերջ տը Կրիժ մարքիզը Էմմանուէլի
օթեակը իջաւ, իւր ձեռքը Պ. տը Պէյի երկնացոյց և բարեկեց
Պ. տը Պրիոնը զոր Պարոնը կը ներկայէր :

— Ո՛վ է ուեմն այն աշուր կինը որու հետ քիչ մը առաջ
կը խօսակցէիք հարցուց Պարոնը նորեկին :

— Չէք ճանչէր զինք , պատասխանեց նա զարմացած դէմ-
քով մը և նստելով , մինչդեռ Էմմանուէլ միջակ ուշադ-
րութիւն մը կ'ընծայէր կարծես այս բանակցութեան :

— Ոչ :

— Գեղանի ժիւլիա Լօվրին է նէ :

— Բայց այդ անունը Անգղիական և միանգամայն Իտալա-
կան է : Ո՛ր երկրէն է ուրեմն :

— Գաղղիացի է . պատասխանեց մարքիզը ժպտելով ,
բայց նոր Գաղղիացի , լաւ նայեցէք , անկարելի է որ տեղ մը
տեսած չ'ըլլաք զինք :

Պարոնը նորէն գիտեց ժիւլիան :

— Արդարեւ ըսաւ նա , այս գլուխը անձանօթ չէ ինձ :

— Օրերայի ամէն առաջին ներկայացումներու կ'ուզայ
խտալական Թատրոնը օթեակ մը ունի :

— Ճիշդ է , հիմակ կը ճանչեմ զինք , բայց ըսէք
ինձ . պահձու կին մը չէ՞ նէ :

Գրեթէ :

— Դուքս Բօլ . . . ի տարփուհին եղած է :

— Նոյն ինքն :

— Ահ , կրող , կարծեմ թէ լաւ կը ճանչեմ զինք :
Ուրեմն , յաւելցուց Պարոնը Էմմանուէլի դառնալով . ինքն
է ձեզ գրողը :

— Առմնց ստորագրութեան նամակ մը , հարցուց մար-
քիզը :

— Այո , պատասխանեց Էմմանուէլ ժպտով մը :

— Գրեթէ երեք կամ չորս սող :

— Ճիշդ :

— Ժամագրութիւն մը :

— Հոս . և այս իրիկուն

— Նէ է , մի կասկածիք , իւր ձեւերը կը ճանչնամ :

— Ուրեմն այս տեսակ նամակները իւր սովորութեանց մէջ
կան :

— Կը կրկնեմ սիրելի պարոնս , բացառիկ կին մ'է նէ ,
սէտք է որ քաղաքականութեան , արհեստի , զրականութեան
մէջ ամենէ երեւելի անձը ունենայ , այս կը հաւաստէ ինձ
որ ինքն է գրողը , Պարոն , ըսաւ Պ. տը Կրիժ Էմմանուէլի ,
լաւ կեանք մը կը վարէ . շատ անձնակամ է , և պարտք
չ'ունի , քսան և եօթէն մինչև քսան և ութ տարեկան է ,
կիներէ դարձած և ամենէ բարձր մարդիկներէ ինքզինք
շրջապատել տուած է , կ'ըսեն թէ չար է :

— Ուրեմն իւր տարփուրը եղած էք . հարցուց Պարոնը :

— Երբէք , զինք ճանչցայ երբ S . . . ի սիրուհին
էր , մեր մեծ պատկերահանը որ իմ բարեկամներէս մին է :
ապա սէտք է ըսել ձեզ Պ. տը Պրիօն թէ անոր հետ յարա-
բերութիւնները երկար չեն տևէր . սիրահարներ ունի ինչ-
պէս ունին մատենադարան մը կամ բուսարան մը , իր խնդ-
րած անձերէ սէր չ'ուզէր այլ երեւելի անուն : Երբ երկու-
երեք կամ չորս սիրահարական գիրեր ընդունի մեծ զգուշու-
թեամբ կը պահէ և վարդաղոյն ժապաւենով կը պատէ ,
սակայն զանոնք դրողը կը վաւերէ : Ազատ է իրաւ , այն
անձը բարեկամի մը պէս ներս մտնել , և իւր կերակրոյ սպասը
իւր հին տարփուհոյն սեղանին վրայ դրուած է : Բայց պար-
տաւոր եմ ըսել թէ իմ ճանչցած բնաւորութեամբս , եթէ
մարդու մը սիրահարի և այն անձը զինքը լքանի , ինչ-
պէս որ ինք միւսները թողած է , սոսկալի կին մը պիտի
ըլլայ , և որ աւելին է վտանգաւոր , վասն զի , կ'իմա-
նաք , կին մը որ սիրահար մը ունենալու համար ամէն մի-

Յոց լաւ կը դռնէ , պարտաւոր է ամէն զէնքերը լաւ դրտնել այն օր՝ որ նա զինք պիտի արհամարհէ :

— Զիս կը վախցընէք ըսաւ Էմմանուէլ Տեգնական ձայնով մը :

— Լաւ ուրեմն կ'ուզէք որ համարձակ խօսիմ :

— Այո՛ պատասխանեց Պ. տը Պրիօն :

— Ձեր տեղն ըլլալ չէի ուզէր :

— Ինչո՞ւ :

— Վասն զի այս երկուքէն մին պիտի ըլլայ , կամ պիտի շահի ձեզ՝ կամ ոչ , եթէ շահի՝ որովհետեւ մարդ մ'էք , մանաւանդ իրեն համար ցարդ ունեցածներէ վերադոյն , մեծ դիւրութիւններ ունիք որոնցմով կրնաք ճշմարիտ սէր մը ներշնչել իրեն , եթէ մերժէք զինք , այդ մերժումը և ոչ մէկէ դտած ըլլալուն մէկին գէմ հազար դրաւ կը դնեմ թէ այն քմածին հաճոյքը սիրոյ պիտի փոխուի , սէրը ատելութեան և ատելութիւնը վրէժխնդրութեան , ինչ կրնայ ընել ինձ այս տեսակ կին մը — պիտի ըսէք ինձ . էհ . Աստուած իմ . երբ կին մը կ'ուզէ մարդ մը կորսնցընել . որչափ զօրաւոր որ ըլլայ մարդը և տկար՝ կինը , միշտ կը յաջողի կինը : Այսպէս ահա կանխեցի ձեզ , վտանգ մը կայ ձեզ համար , և որ ամենէ սոսկալին է ձեր համբաւը և անունը կըրնայ վտանգուիլ :

— Ընորհակալ եմ խրատնէդ Պարոն պատասխանեց Էմմանուէլ բայց այդ մեծ վտանգէն ազատիլ կը յուսամ :

— Արնամ հարցընել թէ ինչպէս :

— Երկու օրէն կը մեկնիմ :

— Երկու ատենուան համար :

— Գէթ երկու ամսուան համար . և կը յուսամ թէ այն քմածին հաճոյքը ուրիշի մը վրայ կը դառնայ . եթէ ձեր ըսածին չափ փոփոխամիտ է :

— Ար սխալք . միայն ստանալէ վերջ կը փոխուի , իւր շրայլութեան մէջ կարգասէր կին մ'է նէ , իւր շրջազգեստները կը նետէ միայն՝ երբ ալ չեն հաղնուիր : Բայց հաստի եղիք թէ՛ միայն զձեզ պիտի սիրէ և ձեր վի-

բադարձին զձեզ պիտի հալածէ :

— Բարեբաղդաբար Էմմանուէլ մեծ քաղաքագէտ մ'է ընդմիջեց Պ. տը Պրիօն :

— Մարդոց հետ , յարեց Պ. տը Պրիօն և ոչ կանանց հետ , այս մասին իմ տղիտութիւնս կը խոստովանիմ : Մակայն կարծեաց վրայ կը դատենք : Ռ՛վ կ'ըսէ թէ նամակը Օրիորդ Ժիւլիայէն է : Եթէ անորմէ է՝ ո՞վ կ'ըսէ թէ կառակ մը չէ , եթէ կատակ մը չ'է , ո՞վ կ'ըսէ թէ ինձ համար զգացածը հաճոյքէ մը աւելի է , ինչ որ ալ ըլլայ չեմ վախնար , և կ'ուզէի որ ամենէ մեծ վտանգս այս ըլլար : Եթէ անպաաճառ յաղթուիլ հարկ է , պիտի յաղթուիմ :

— Եւ շատ լաւ պիտի ընէք , դէթ եթէ անկէ գէշութիւն մը հետեի նախ հաճոյք մը ունեցած , պիտի ըլլաք , վասն զի վերջապէս , աղւոր արարած մ'է :

— Հաւատոս վկայ այո՛ . այո՛ . միմուաց Պարոնը և կ'ուզէի Էմմանուէլի տեղն ըլլալ :

— Ես ալ ըսաւ մարքիդը :

— Միթէ ըսեք զեղանի Ժիւլիայի թէ մեր օթեակը կ'իջնէք , հարցուց Պարոնը տը Արիօն :

— Այո՛ :

— Անոր համար է անշուշտ որ առաջուանէ աւելի յամառութեամբ հոս եկը նայի , երեւեք քիչ մը , կարծես թէ ձեզ կանչել կ'ուզէ և չի կրնար տեսնել թէ ո՞ր էք :

Մարքիդը՝ զլուրը օթեակէն դուրս հանեց և տեսաւ Ժիւլիան որ զինքը տեսնելուն պէս նշան ըրաւ երթալ իրեն հետ խօսելու :

— Խօսակցութիւնը ձեր վրայ պիտի դառնայ ըսաւ տը Արիօն Էմմանուէլի եթէ նոր բան մը իմանամ , պիտի դամ ձեզ յայտնելու :

Եւ անձայն՝ օթեակին դուռը բացաւ և զոցեց , վառն զի քանի մը վայրկեանէ 'ի վեր հինգերորդ արարածը սկսուած էր և Ժիւլիայի քով ելաւ :

— Ինչ ունէր Պ. տը Պրիօն քեզ ըսելու , հարցուց ասի-

կայ երբ որ Կրիժ նստաւ ։

— Կը ճանչնա՞ր ուրեմն Պ. տը Պէյը ։

— Շատ ։

— Զքեզ տեսած է եղեր բայց անունդ չէր գիտեր ։

— Տ'էբմի կոմսուհւոյն սիրահարն է նա ։

— Նա՞ն ։

— Նոյն ինքն ։

— Ստոյգ ես ։

— Կատարեալագէտ ։

— Ուսկից գիտես , ոչ որ գիտէ և ոչ որ կ'ըսէ այդ ։

— Ահ , ծածուկները թափանցելու գաղտնիք մը ունիմ ։

— Ո՞րէ է այն ։

— Կը գիտեմ ։

— Եւ երբ չես տեսներ ։

— Կը գուշակեմ ։

— Երկբայական է այդ ։

— Սխալդ ուղիէ , ստոյգ է , և ապացոյցը այն է թէ բը-

նաւ չեմ սխալիր , Պ. տը Պրիօն ինչ ըսաւ քեզ ։

— Ոչինչ . միայն ժողովքին մէջ կը խօսի նա ։

— Պարզակրօն մ'է այնպէս չէ ։

— Ինչո՞ւ կը հարցընես ։

— Գիտնալու համար ։

— Ուրեմն զաղտնիքդ այս անգամ չի բաւեր քեզ ։

— Գարշելի կատակաբան , քեզնէ աղէկ կը ճանչնամ զայն ։

— Առանց հաշուելու որ , եթէ չեմ սխալիր , իրեն հետ պիտի տեսնուիս ։

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզես ։

— Թէ Պ. տը Պրիօն քեզ հաճելի պիտի երևի , և թէ անշուշտ քիչ ատենէ քու բարեկամաց կարգը պիտի դասես զինք ։

— Ինչո՞ւ չէ ։

— Միայն թէ ուրիշ բանով զբաղած չ'ըլլար բոլորովին , սիրով մը , օրինակի համար ։

— Սիրահար է ։

— Ոչ , բայց կրնայ ըլլալ ։

— Ենթադրութիւն մ'է այդ ։

— Այո , բայց սկիզբ մը եղած է արդէն ։

— Իրմէ՞ , հարցուց ժիւլիա ։

— Ոչ , կինէ մը ։

— Դեռահաս ։

— Գու տարեքը ։

— Գեղեցիկ ։

— Քեզ նման ։

— Սատանայ , խեղցիկ ։

— Քեզի չափ ։

— Անոնք ։

— Ժիւլիա Լօվըլի ։

Այս տեսակ : բաներու մէջ ունեցած սովորութեան հա-

կառակ , ժիւլիա չի կրցաւ կարմրութիւնը արգիլել , որ

— Եւ ինչ բան ենթադրել կ'ուտայ քեզ այդ ։

— Նամակ մը ։

— Տեսնո՞ր զայն ։

— Այո ։

— Ստորագրեալ ։

— Ոչ , բայց որու գիրը խաբուելու չափ քու կինիդ կը

— Ինքն ինք ։

— Աւելի լաւ ։

— Ինչո՞ւ ։

— Վասն զի Պ. տը Պրիօնի գրողը չի ըսուելու միտանդին

— Այս իրիկուն մօտիկ ըրին իրեն ։

— Գիտես ուրեմն թէ ինչ կը պարունակէր նամակը ։

— Լաւ կը տեսնես որ երբեմն կը գուշակեմ ։

— Աբանչելի է , բայց կարծեմ թէ մի և նոյն յանդսն-

քին մէջ նորէն իյնալը այնչափ լաւ է պիտի չի յաջողի
գեղեցիկ անանուանին :

— Պիտի տեսնենք :

— Իւր կողմը կը բռնես :

— Գուցէ ,

— Աճապարէ ուրեմն :

— Ինչո՞ւ :

— Վասն զի Պ. տը Պրիօն երկու օրէ կը մեկնի :

— Մարքիզ. կ'ուզէս երթալ ըսել ծառայիս որ վազը դա-
ւիթն է՝ կառքս յառաջացընէ :

— Չես սպասէր մինչև վերջը :

— Ոչ :

— Հիւսնդ ես :

— Ոչ. կ'աճապարեմ :

— Կը փութամ հնազանդելու :

Հինգ վայրկեան վերջ տը Կրիօ՝ Ժիւլիայի օթեակը վերա-
դարձած էր ,

— Կառքդ քեզ կ'սպասէ ըսաւ տը Կրիօ :

— Պիտի ընկերանա՞նք ինձ :

— Ոչ. կը մնամ :

— Թշնամին կանխելու համար :

— Կամ դաշնադրութեան օգնելու :

— Անկարող ես այդ բանին :

— Ո՞վ գիտէ , Կերջանիկ մարդիկը կը սիրեմ :

— Ե՞րբ պիտի տեսնեմ զքեզ :

— Յաղթութենէ վերջ :

— Ուրեմն քիչ ատենէ :

— Երթաս բարեաւ :

Ժիւլիա և իւր բարեկամուհին որ բաւ մը չ'արտասանած էր
և զոր՝ Լօլլիի հարկաւ առանձին չ'ըլլալու համար՝ բե-
րած էր հետը բաժնուեցան մարքիզէն որ Էմմանուէլի օթեակը
եւլլելով ըսաւ անոր :

— Ջրուշացէ՞ք, նոյն ինքն է :

Երբ երկու կանայք կառքը մտան Ժիւլիայի բարեկամուհին
ըսաւ ,

— Ինչո՞ւ խոստովանեցար թէ դու էիր այն նամակը գրողը ?
սխալեցար , Պ. տը Կրիօ պիտի մատնէ զքեզ :

— Գիտեմ պատասխանեց Ժիւլիա , իւր կառքին առջի
կողմ գնել տուած հայելոյն մէջ նայելով , բայց ո՞վ կ'ըսէ
քեզ թէ մատնուիլ չեմ ուզէր :

Է

Երբ Էմմանուէլ տուն դարձաւ , իւր սպասաւորին իրեն
յանձնած առաջին բանը եղաւ նամակ մը : Այս նամակը ա-
ռաջինին զիրը ունէր , միայն թէ , Ժիւլիա Լօլլիի ստորագ-
րուած էր , կ'իմացընէր Էմմանուէլի թէ քանի որ այն-
չափ շուտ առաջին փափաքի մը հնազանդած էր . հեռեկալ
առաւ պիտի դար իրմէ շնորհակալ ըլլալու :

Որչափ որ քաղաքագէտ մ'էր Պ. տը Պրիօն Ժիւլիայի դե-
տաւորութեան վրայ վայրկեան մը չի կատկածեցաւ , և եթէ
այսպիսի բաներու համար ունայնասիրութիւն ունենար կրնար
պառկելու միջոցին ըսել թէ սէր մը ներշնչած էր . բայց
Էմմանուէլ՝ կիսաբաց նամակը վաւարանին վրայ նետեց և
բաւականացաւ ըսել իւր սպասաւորին :

— Եթէ վաղը առտու կին մը գայ ինձ խնդրէ , եթէ իւր
անունը ըսէ կամ ոչ ներս հրամցուր զինք և եկու խմացուր ինձ :

Պ. տը Պրիօն իւր ծառան ճամբեց , որմէ ետք փոխանակ
պառկելու ինչպէս որ անոր փողկապը , զգեստը և բաճկոնը
հանելը տեսնողը պիտի կարծէր , իւր գրասեղանին առջև նըս-
տաւ և իւր մեկնելու միջոցին ընդմիջած աշխատութիւնը

Յորէն սկսաւ , իւր խորհրդածութեանց մէջ ընկղմած , ժամանակ առ ժամանակ իւր գրածը բարձր կը խօսէր յետոյ երկար լռութիւններ կը յաջորդէին այս մենախօսութեան , լռութիւններ՝ որոնց միջոցին լսած միակ ձայնն էր ժամացոյցի ճօճանակին՝ կամ թղթին վրայ վազող գրչին ձայնը ,

Երբեմն կառք մը փողոցէն կ'անցնէր բայց գիշերային աշխատողը հարկաւ այս տեսակ ընդհատումներու վարժ էր , վասն զի իւր միտքը չէր ցրուէր :

Իմանուէլը միայն իւր բնաւորութիւնով և համբաւով ճանչցող մէկը՝ անոր աշխատութեան սենեկին կարասին տեսնելով պիտի դարմանար , բայց երբ անոր հետ անդամ մը տեսնուէր և նշարէր այն աղին և բնութիւնները՝ զորս քիչ մը առաջ նշանակեցին , պիտի չի դարմանար անոր սենեկին վայելչութեան և հանգստաւետութեան վրայ , և պիտի իմանար թէ իւր ազնուութենէ յառաջ եկած էին անոնք :

Իմանուէլ Գաղղիոյ ատենակալ էր : Ուղիղ մարդ մ'էր նա , վեհանձն և անկեղծ : Իւր սովորութեանց մէջ մտած մտնքի և ծանր աշխատութեան պէտք եղած ամէն խտրութիւնը կար , ամենէ ծանր և կարեւոր խնդիրները իրեն ընտանի էին : Ոչ միայն զօրաւոր այլ նաև իմաստուն քաղաքագետ մ'էր , և իւր անցեալին գիտութիւնները ապագային վրայ զինքը կը վստահացնէին : Ուրեմն ինչպէս որ կ'ըսէինք քիչ մ'առաջ եթէ մէկը անոր ճառերը և տաղանդը միայն ճանչցած ըլլար պիտի երեակայէր կնտակ զլիսով մարդ մը յիսուն տարեկան , իւր սովորութեան և խտրութեան յարմար սենեկի մը մէջ բնակող , և եթէ այն անձին ներուէր մեր մեծ ճարտարախօսին այցելել՝ պիտի դարմանար տեսնելով կնոջ մը ճշմարիտ բնակարանը , բոլորովին ոսկեղօծեալ , մետաքսեայ , բուրակից և տաք ծիծեռնիկի բոյնի մը նման : Ուրիշ յառաջ կ'ուզար այս : Պատճառը այն էր որ Իմանուէլ ամէն բանի մէջ ազնորը ճանչցող էր , ինչպէս քաղաքագիտութեան , նոյնպէս բարոյականի մէջ : Իւր համբաւը երկնչելու տեղ մը չ'ունենալուն այնքան ստոյգ էր՝ որ ինքզինքը ազաա կը թողուր իւր ճաշակին : Գիշերը երեք կամ չորս ժամ կը քնանար , բայց

կակուղ ընտիր և ճոխ անկողնոյ մէջ կը պառկէր : Ձեր անոնցմէ որք կարծեն թէ խտրութեան լռութիւնը մինչև հանգստութեան մէջ շարունակել պէտք է : Իւր մտածմանց և աշխատութեանց մէջ այնչափ ընկղմած էր որ քիչ անդամ ուրիշներու կեանքին մէջ կը մտնէր . բայց երբ մտնէր՝ կ'ուզէր որ ամենքն ալ զինք զբօսցնելու համար մըցին :

Մեր հին և նոր ճարտար պատկերահաններու պատկերներն ունէր . և արծաթեայ պնակներու մէջ կովու միս և գետնախնձոր կ'ուտէր , վասն զի ինքզինքը ստիպուած չէր կարծէր թէ իւր սիրածէն ուրիշ բան ուտելու և դրախտապանով ու անանասով սնելու : Ապա , չէր կարծէր թէ ինքը երեւելի մարդ մը ըլլալուն զինք տեսնելու հաճոյքը ունենալու համար իրեն այցելողները՝ յոգնութեամբ մը կամ ձանձրոյթով փոխարինել պէտք էր : Կ'ուզէր որ իւր ընդունած անձերը . ինչ աստիճանի որ ըլլային , արհեստագետ , ազնուական կամ ուրիշ կարգէ իւր տան մէջ իրենց բոլոր սովորութիւնները՝ գտնէին , հանգստաբար նստէին և իրենց մօտ և ալացձառն միշտ աղւոր բաներ տեսնէին : Հիմակ պիտի կարծէր թէ ժամանակ առ ժամանակ այս փառաւոր և մետաքսեայ բնակարանը խորհրդաւոր և քողարկեալ տիկնոջ մը այցելութիւնը կ'ընդունէր , որու Իմանուէլի երեւելի կացութիւնը յանցաւոր սէր մը ներշնչած էր : Բնաւ , Իմանուէլ տարփուհի չ'ունէր , չէ թէ կիները ատելուն համար , ընդհակառակն շատ կը սիրէր զանոնք և կը վախնար իսկ անոնցմէ : Ստոյգ էր թէ երկու մեծ կիրքեր մի և նոյն սըրտին մէջ՝ տեղ չեն կրնար գտնել , վասն զի անպատճառ միմիկին պիտի յաղթէր , Իմանուէլի մեծ կիրքն էր քաղաքագիտութիւնը , որ զինք կը շրջապատէր , վասն որոյ սէրը մինչև այն օր իբր զբաղում երեցած էր իրեն : Սիրային բաղդերու լաւագոյն առիթներ ունեցած և մերժած էր , նախ կը վախնար այն իշխանութենէ որ իրմէ վերագոյն կեն մը կրնար ունենալ իւր վրայ . ապա , վասն զի ստախօսութենէ կը սոսկար և զգալով թէ կին մը պիտի չի սիրէր ,

բնաւ չի հաւանած էր ըսել անոր թէ զինք կը սիրէր։ Ուրեմն սիրուհիներ չ'ունէր այլ կիներ։ Այլ սիրէր զանոնք ինչպէս որ կը սիրեն բոլոր այն մեծահասակ մարդիկ, և չեն ուշանար իմանալու թէ սէրը ամէն փառասիրութիւններու արդելքը և ամէն գոյաբերին ճամբաներու խոչընդոտըն է։

Անպարտ զանաւոր մը նման որ դեռ իւր հասնելու ծայրը չը տեսներ և որ իւր գտնուած ճամբուն մէջ ժամանակ առ ժամանակ ծագիկ մը կը ժողվէ որու անուշահոտութիւնը կը շնչէ, Էմմանուէլ ատեն ատեն կնոջ մը հետ կ'առանձնանար և երբ հետեւեալ առտու այն կինը իւր տունէն մեկնէր թերեւս յիշատակ մը տանէր բայց յիշատակ մը չէր թողուր։ Եւ սակայն ինչպէս որ ամենէն զեղեցիկ բաները կը սիրէր նոյնպէս ամենազեղեցիկ կիները ունէր, այն աստիճանին մէջ անշուշտ ուր կիներէն միայն ֆիդիբալիան զեղեցիկութիւն կը փնտռուի։

Հիմակ որ ընթերցողները աւելի լաւ կը ճանչնան Էմմանուէլը կրնան աւելի գիւրութեամբ իմանալ Թիւլիա Լօվլը լինի համար ունեցած անտարբերութիւնը։ Ուրեմն Թիւլիա երբ հետեւեալ առտու անոր տունը ներկայացաւ անտարբեր գտաւ զայն, որ ընդամենէ մը աւելի դէշ է, թէ և Թիւլիա զեղանի էր Էմմանուէլ զայն միայն հեռուէն և լոյսերուն մէջէն տեսած էր գրեթէ պարահանդէսի հազուստով և Օքերայի չօթեակի մը մէջ ծագիկներով շրջապատուած, և երբ հետեւեալ օրը կը տեսներ զայն քաշմիրի մէջ փաթթուած առանց առջի օրուան և ոչ մէկ յաւելումներու ստիպուած էր խոստովանիլ թէ միշտ չքնաղ էր նէ, ուրեմն անմեղ զմայլմամբ զայն նստեցուց և անոր քով ինքն ալ նստաւ։

— Խիստ անխոհեմ պէտք եմ երեւիլ ձեզ ըսաւ Թիւլիա որ առանց շփոթութեան խօսակցելով նստաւ և իւր հանգստութիւնը գտաւ այնպէս որ կարծես թէ Էմմանուէլը տաս տարիէ ՚ի վեր կ'ճանչէր բայց այս ամենը աւելի կենցաղագէտ կնոջ մը շնորհքով քան թէ պահճու աղջկան մը նման։

— Եւ ինչ բանի մէջ անխոհեմ պիտի ըլլայիք տիկին, պատասխանեց Էմմանուէլ, ձեր այցելութեան մէջ ընդհակառակն միայն բարութիւն և ներողամտութիւն կ'գտնեմ ինձ նման խեղճ մենակեացի մը համար՝ որ երբեք պիտի չ'համարձակէր առ ձեզ գալ։

— Լաւ պատճառի մը համար. վասն զի երբեք ինձ ուշադրութիւն պիտի չ'ընէիք, ո՛հ այս մասին կանանց վրայ ձեր ունեցած դաղափարները կ'ճանչնամ։

— Բայց կանանց վրայ ամենէն նպաստաւոր դաղափարները ունիմ։

— Գուցէ ֆիդիբալիան, բայց բարոյական ազդեցութիւնը կը մերժէք անոնց։

— Երբեմն, կը խոստովանիմ, բայց առթի մը կ'սպասեմ կարծիքս փոխելու համար, պատասխանեց Էմմանուէլ Թիւլիայի նայելով և իւրովի ըսելով թէ այն անհրաժեշտ սեթեւեթեալ ոճերը զորս դեռատի և աղւոր կնոջ մը հետ ունեցած առաջին խօսակցութեան սկիզբներն կ'ընէին, բան մը չեն խոստանար։

— Ներեցէք ինձ ըսել թէ կը ստէք, և կարծել թէ եթէ վերագոյն կին մը գտնէիք ոչ միայն պիտի չի սիրէիք զայն, այլ պիտի խոյս տայիք իսկ։

— Ուրեմն յարեց Էմմանուէլ ինչպէս կ'ըլլայ որ հոս գտնուիք, վասն զի եթէ չեմ սխալիւր դուք էք այն վերագոյն կինը որմէ պիտի փախչէի։

— Գուցէ. — Գ. տը Արիօ երեկ գիշեր ձեր օթեակը իջաւ։

— Այո՛։

— Իմ վրայ խօսեցաւ ձեզի։

— Այո՛։

— Ինչ ըսաւ ձեզ։

— Ինչ որ արդէն գիտէի, թէ զեղեցիկ կին մ'էք, ինչ որ գիտեմ, թէ խեղացի կին մ'էք։

— Այո՛ է ամենը։

— Այո՛։

— Միայն հինգ վայրկեանէ ՚ի վեր է որ կը խօսակցինք,

արէն երկու անգամ ստեցիք, այս շատ է, նաև քաղաքս
դէտի մը համար և մանաւանդ կնոջ մը հետ :

— Ի՞նչ կ'ուզէք որ ըսած ըլլայ ինձ ատկէ աւելի :

— Ըսաւ ձեզ թէ սիրահարներ ունեցայ :

— Կը պահէք :

— Հարկաւ ոչ :

— Այն ատեն կրնար ինձ ըսել զայն :

— Եւ չեմ բարկանար անոր դէմ, այնուհետև ըսաւ ձեզ
թէ ես էի ձեզ գրողը :

— Ենթադրեց :

— Կը տեսնէք որ իրաւունք ունէր :

— Աւելի շատ ինձ շողորորթութիւն մ'ընելու համար
ըսաւ զայն, քան թէ զձեզ ծաղրելու :

— Ուրիշ բան չ'ըսաւ :

— Ոչ :

— Պիտի օգնեմ ձեր յիշատակին որ երբեմն կը մատնէ ձեզ,
ինչ որ բնական է սակայն, ինձ նման կին մը շատ դոյզն
դէպք մ'է ձեզ նման մարդու մը կենաց մէջ: Ուրեմն պէտք
է ըսած ըլլալ ձեզ թէ բոլոր երեւելիներու համար սիրով
կը բորբոքիմ, և հետևաբար թէ կը սիրէի զձեզ :

— Մեր խօսակցութիւնը պատմեց ձեզ :

— Ոչ, զինքը բաւական կը ճանչնամ գուշակելու համար
թէ ինչ ըսաւ ինձ համար :

— Լաւ ուրեմն, աղէկ գուշակեցիք :

— Հիմա, ահա ինչ որ ըսիք իւրովի : Այս կինը զիս
իւր տարփաւորներու կարգը կ'ուզէ դասել, վասն զի Բարիդ
ինձմով կ'ըբաղի, ինչպէս անառակ մը կ'ուզէ իւր սիրուհինե-
րուն ցուցակին մէջ կին մը աւելցնել: Ասիկայ իմ բոլոր
հաստատած միութիւններուս պէս պիտի ըլլայ, մանաւանդ ա-
նօգուտ միութիւն մը որ իմ ժամանակս կորսնցնելու և ճամ-
բուս մէջ զիս ուշադրեցնելու պիտի ծառայէ ինձ :

Ձիս ընդունելու համար վարանեցաք իսկ, ճիշդ է հա-
մարձակ խօսեցէք, Ատեան չէք :

— Ճիշդ է :

— Եւ եթէ ընդունեցաք, վասն զի երկու օրէն կը միկ-
նիք, և թէ ստոյգ էք թէ մեկնելով ինձմէ խոյս պիտի
տաք : Ասիկայ չի գուշակեցի ըսին ինձ զայն :

— Այդ ալ շատ ճիշդ է :

— Այսպէս ուրեմն այս առտու զիս կ'ընդունիք, առ քա-
ղաքավարութեան շարունակեց ժիւլիա իւր մեծ սև աչքերը:
Էմմանուէլի վրայ յաւելով, և թերեւ կ'աճապարէք որ մեկնիմ

— Ինչ որ ժամէ մ'ի վեր կ'ըսէիք թերեւ ճիշդ էր, բայց
հիմա ալ չէ :

— Աղնուականի խօսք թէ քաղաքագէտի :

— Աղնուականի :

— Արդ համարձակ խօսինք, հարցումները լմեցան, հաս-
նինք խոստովանութիւններու :

Երեք ամիսէ 'ի վեր է որ կը սիրեմ զձեզ, բայց կը սի-
րեմ զձեզ խելքս կորսնցնելու չափ : Տարօրինակ կ' ըլլաւ
ձեզ որ կին մը այսպէս խօսի, և այսպիսի յայտարարութիւն
մը ընէ զոր էրիկ մարդ մը հազիւ պիտի համարձակէր ընել,
բայց թէ և իմ պարկեշտութեանս համար անուանի չեմ, իմ
համարձակութեանս համար ճանչցուած եմ :

Եթէ աւելի կանուխ չ'կայ ձեզ՝ պատճառը այն է թէ այս
անգամ կ'զգայի թէ քամածին հաճոյքիս չէի հնազանդէր .
այլ սրտիս : Այն ատեն, ինքզինքս փորձել ուզեցի: Առանձ-
նացայ, աւրուեցայ իմ սիրահարիս հետ զոր մինչև այն ատեն
կարծէի պաշտել: Ուզեցի տեսնել եթէ ձանձրութիւնը իմ
առջի զբաղումներու մէջ պիտի նետէր զիս նորէն, կամ թէ
ձեր վրայ ունեցած սէրս բաւական պիտի ըլլար, աշխար-
հիսմեացորդը ինձ անտարբեր ընելու, ինքզինքս շարա-
յարեց ժիւլիա ժպտելով և անոր նայեցաւ իր սև աչաց ա-
նուշ ակնարկով որ կը յայտնէր թէ այս փորձը երբեմն
ցաւալի եղած էր իրեն, ինքզինքս երեք ամսուան պրիութեան
դատապարտեցի և երէկ իմ փորձիս վերջին օրին հասայ,
առանց յաղթուելու : Այսօր սրտիս վրայ վստահ եմ : Կը

սիրեմ զձեզ : Դմմանուէլի կայութիւնը շփոթիչ էր : Կուրաբար հաւատալ՝ Թիւլիայի ամէն ըսածներուն՝ խենթութիւն մը , իսկ մինչեւ այն օրուան ունեցած կիներուն պէս Նեւտը վարուիլ վատութիւն մը պիտի ըլլար , վասն զի վերջապէս կարելի է ճշմարիտ խօսէր նէ : Մարդ մը երբ երիտասարդ է , որչափ զրահաւորեալ իսկ լինի սիրոյ դէմ , իւր կամաց հակառակ երիտասարդութիւն և ունայնասիրութիւն կ'զղայ , այն՝ սրտի յաւիտենական առոյգութեան՝ իւր սրտի մէջ եռալը և Կիւր մտաց որոշմանց վրայ իշխելը կ'զղայ : Վերջապէս . Բնչ շահ ունէր Թիւլիա գալ և այսպիսի բաներ ըսել եթէ զանոնք զգացած չ'ըլլար , և թէ իւր փափաքներու և սիրոյ անհամբերութենէ մղուած չ'ըլլար , այս խոտտովանութիւնները Թիւլիայի սովորութիւններն էին . բայց Դմմանուէլի լոծը այնքան անկեղծ ձայնով մը ըսուած էր , այնքան խելացի համարձակութեամբ և այնքան վստահացուցիչ նայուածքներով և ժպիտներով որ իւր կամաց հակառակ յանկարծ այս կնկան համար իւր սրտին մէջ բան մը զղաց և իւր ձեռքերը անոր երկնցուց :

— Ինչ որ ալ ըլլայ կ'ըսէր իւրովի , խաբուիմ թէ ոչ , մեծ պատասխանատուութիւն մը չեմ առնէր վրաս . և իւր խնդրածէն աւելին երբէք պիտի չ'ուզեմ : Եւ այսպէս խորհելով Դմմանուէլ Թիւլիայի կը նայէր . գեղեցիկէ աւելի հրապուրիչ կը գտնէր զայն :

Թիւլիա ուրախութեամբ հասկցաւ՝ անոր վրայ ըրած տպաւորութիւնը , վասն զի անմիջապէս շարունակեց ,

— Մտիկ ըրէք Դմմանուէլ . առանձին էք . առանց ընտանիքի , առանց բարեկամաց , վասն զի ձեր վրայ զմայլողները բարեկամներ չեն , ոչ զոք կը սիրէք , ձեր փառասիրութենէ զատ , վասն զի փառասէր էք , բայց փառասիրութիւնը այն տարփուհիներուն կը նմանի որ Մեսալինի նման երբեմն կը յողնին բայց բնաւ չեն յագեցնար , այս այն մեծ կիրքերէն մին է , որ կը սիրէ և բնաւ չ'ընկճիր , ուրեմն ձեր բարեկամներու և փառասիրութեան մէջ տեղ ձեզ սիրելի բան

մը հարկ է , բան մը որ զձեզ սիրէ , ձեր վրայ զմայլի , ձեզ հնազանդի և որու վրայ դուք իշխէք , անձ մը որ ձերը ըլլայ . ձեր գերին , ձեր շունը , զոր կարենաք թողուլ կամ առնուլ : ձեր կամաց համաձայն , որ զուարճացնէ զձեզ և մխիթարէ : վերջապէս ճշմարիտ տարփուհի մը , լաւ ուրեմն . ես պիտի ըլլամ այս ամէնը . կ'ուզէք :

Եւ սրովհետեւ Դմմանուէլ միայն նայուածքով կը պատասխանէր . Թիւլիա շարունակեց :

— Գիտեմ թէ այսպէս անմիջապէս չէք կրնար զիս սիրել , և նաեւ իմ այսօրուան ըրածս ձեր սէրը և վստահութիւնը պիտի ուշացընէ ինձմէ . բայց փորձեցէք զիս , խնդրեցէք ինձմէ որ և է զոհողութիւն մը և պիտի կատարեմ զայն ոչ միայն երջանկութեամբ այլ երախտագիտութեամբ իսկ :

— Լաւ ուրեմն , ձեզմէ բան մը միայն պիտի խնդրեմ , պատասխանեց Դմմանուէլ Թիւլիայի սպիտակ ձեռքերը իւր շըրթանց տանելով :

— Եւ այն պիտի ըլլայ . . . :

— Այն պիտի ըլլայ ինձ այս տեղ ըսածնիդ . այս իրիկուն ձեր տունը ձեզ ըսելու հրամանը առնուլ :

— Եւ պիտի մեկնիք հետեւեալ օրը :

— Եթէ ինձ ընկերանաք :

Թիւլիայի նայուածքը ուրախութեամբ փայլեցաւ :

— Եկէք այս իրիկուն կրկնեց նէ :

— Ժամը իննին . բայց չ'ըլլայ որ ըսէք ինձ թէ զիս չէք սիրէր :

— Մինչև վաղը պիտի մնամ անոր հակառակը ըսելու ձեզ : Թիւլիա իբր միայն պատասխան իւր շըրթերը Դմմանուէլի երկնցուց որու սերտը սաստկութեամբ կը բաղխէր , վասն զի այս կինը բան մը ունէր որ փափաք կ'ազդէր և որ կրնար պահ մը զգայարաններով հողին խաբել և կարծեցընել թէ իւր զգացածը սէր էր :

— Այո . շատ լաւ կը հասկնաք ըսաւ Թիւլիա :

— Տեսէք՝ որչափ տխար ենք մամրաց Էմմանուէլ ժիւլիան իւր զրկաց մէջ սեղմելով և զայն ծածկող քաշմորին տակէն անոր բոլոր մարմնոյն ջղաձգային աւիւնը զգալով՝ ես որ երգում ըրած էի ընաւ կին մը չի սիրել, և եթէ սիրէի իսկ ընաւ զայն իրեն չ'ըսել, մինչև հիմայ խօսքս բռնած էի։

— Պատճառը այն է որ ցարդ չի գտար այնպիսի մէկը որ սիրէ գեղ ինչպէս որ ես կը սիրեմ, իմն Էմմանուէլ ընդմիջեց ժիւլիան . այն է որ և ոչ կին մը ըսած չէր քեզ զայս . ինչպէս որ եո կ'ըսեմ, և մանաւանդ յարեց նէ իւր աչքերը խոստացուած բերկրութեան յուսոյ տակ զոյգելով . ինչպէս որ պիտի ըսեմ քեզ այս իրիկսն։

Պէտք էր ժիւլիան տեսականի և դործնականի մէջ ունեցած ըլլար ֆիզիքական և բարոյական այն ամէն պէտքերը որոնցմով կրնար վայրկենական կերպիւ խտրել մարդու մը միտքը, և զայն կրքի իշխանութեան տակ դնել, ինչպէս բազէն իւր բոլորչի թուիչքին մէջ կը շրջապատէ կաքաւը կամ ճնձղուկը, որ իւր տեղէ չի կրնար շարժիլ և սակայն կը տեսնէ իւր առջև զաշտին անհունութիւնը և ազատութիւնը։

Էմմանուէլ այնքան ստոյգ էր իւր կիրքերու միշտ հրամայելու որ երբ ժիւլիան դուրս ելաւ և զինքը առանձին թողուց՝ սոսկաց տեղի ունեցած տեսարանէն, ինքզինքը անընդդիմանակ հմայքէ մը քաշուած կը տեսնէր . և որ աւելի նուաստացուցին այն է թէ կատարելագէս կը հասնար իւր զգացածը և ինքզինքը հաճոյքի հրապոյրէն բռնուած կ'զգար . ինքը, բարձր ուսմանց և գիշերային խիստ աշխատութեանց վարժ մարդը։ Այս այցելութենէ՝ որու դէմ այնքան անյաղթելի կերպիւ զինուած կը կարծէր ինքզինքը, այն բարոյական յոգնութիւնը կ'զգար՝ որ խելքին եռանդ և կամք չի թողուր։ ժիւլիան . իւր բոլորտիքը այնպիսի հեշտութեան անուշահոտութիւն մը տարածէր էր . որ օդը կը լեցնէր . և մինչև այն վայրկեանը՝ որ զայն պիտի տեսնէր իւր ընտրեալը միայն կրակ կը շնչէր։

— Եթէ այս կնոջ սիրահարիմ . . . եղաւ Պ. տը Պրիոնի։

առաջին բառը երբ ժիւլիան մեկնեցաւ։

Իսկ ժիւլիան երբ կառքը մտաւ, իւր հագուստին անկանոնութիւնը բոլորովին շտկուած էր, իւր դէմքը հանդարտ էր իբր թէ իւր նորաձեւութեան վաճառականուհւոյն տունէ մեկնած ըլլար, և իւր կառապանին ըսաւ այնպիսի ձայնով մը՝ որու մէջ և ոչ իսկ ամենաթեթեւ յուզում մը կը նշմարուէր։

— Ներքին գործոց պաշտօնատուներ։

Քառորդ մը վերջ, կառքը կանգ կ'առնուր պաշտօնեային ապարանին առջև և ժիւլիան ինք անձամբ դռնապանին կը յանձնէր նամակ մը, զոր՝ ասիկայ շուտ մը Նորին Աստուծոյ մասնաւոր քարտուղարին տարաւ։

Էմմանուէլ մինչև իրիկուն իւր ընդունած այցելութեան իշխանութեան ներքև մնաց և անոր արդիւնքին կ'սպասէր այնպիսի մարդու մը նման՝ որ որչափ զօրաւոր իսկ ըլլայ, կը տեսնէ որ իւր ոյժը կ'սպառի կնոջ մը կամքին առջև, ինչպէս կը հալի մոմը տաքութեան առջև։ Այսպէս Էմմանուէլ կ'զգար յայտնապէս, և այս էր զինք վախցընողը, թէ ինք իւր սրտի յուզմանց մէջ նուաճելի և դիւրամատոյց կողմ մը ունէր, զոր մինչև այն օր հեռացուցած էր իրմէ, վասն զի մինչև այն ատեն՝ ինչպէս որ ըսինք իւր անցաւոր յարաբերութեանց մէջ չի գտած էր ժիւլիայի նմանող արարած մը։ Այս առաջին անգամ էր որ կնոջ մը յիշատակը այսքան յամուրթեամբ իւր մտաց մէջ կը դրոշմուէր . և այս երկու զգացումներու մէջ տեղ կը կուտէր, այսինքն, զայն ընդունած ըլլալուն ցաւին և զայն նորէն տեսնելու յոյսին մէջ։ Սակայն իւր կամաց վրայ իշխելու այն զօրութիւնը՝ զոր Էմմանուէլ այնքան համբերութեամբ ժողված էր . կնոջ մը առաջին խոստովանելու առջև չէր կրնար կորսուիլ . և պարտաւոր ենք ըսել թէ ժիւլիան մոռնալու միայն մէկ միջոց կը գտնէր

այն էր՝ զայն ստանալ, իւր զղացածը տենչին կը վերադրէր և դեռ իւր հոգին սիրոյ հարուածներէ կը պաշտպանէր :

— Երբ վերստին զինք տեսնեմ կ'ըսէր իւրովի . այս կէնը պիտի ըլլայ ինձ համար ինչ որ միւսները եղած են :

Երեկոյեան ժամը իննին ժիւլիայի տունն էր . Զան թողածին պէս կը գտնէր . միայն թէ մետաքսեայ շրջազգեստին և քաղմիրին յաջորդած էր ճերմակ այցազգեստ մը :

Ժիւլիա Թէպու փողոցը կը բնակէր . ընդարձակ բնակարան մը ունէր . բոլոր Բարիզի մէջ իւր վայելչութեան և կենցաղադիտութեան համար անուանի էր , սքանչելի կերպիւ տեղեակ էր սիրային բաներու, կատարելապէս զիտէր թէ առաջին ժամադրութեան եկող մարդ մը միայն կ'ենը պիտի տեսնէ, և անոր անկումը բանաստեղծութիւններով կը շրջապատէր : Դէ պչորդ մ'էր . բայց հինօրեայ պչորդ մը , որ միայն իւր մարմնոյն գեղեցկութեանց վրայ չի վստահիր և իրեն օգնութեան կը կանչէ խելքին հնարքները և շուայլութեան հրապոյրները : Այն մարդը որ իւր սիրահարը պիտի ըլլար իւր տունը մտած ժամանակ յանկարծ ի նքղինքը աշխարհէս և ուրիշ կիներէ հեռի կը գտնէր :

Նա նոր օգ մը կը շնչէր և անգամ մը որ ննջարանին դուռը գոցուէր պիտի չի կրնար գիտնալ թէ ինչպէս դուռն ելլէ , և եթէ գիտնար իսկ՝ երթալ պիտի չ'ուզէր , ծաղիկներ , տանթէններ , գորգեր , անուշահոտութիւններ . ամէն ասոնք մի և նոյն նպատակաւ հաւաքուած էին : Ա՛ղբային թէ հոն եկած էին երկրային հաճոյքներով զինովնալու . և ներս մտնող այն երջանիկ անձը բնաւ դուրսէն ձայն մը չէր լսէր, և առանց արձադանքի սենեակը իւր յաճախ լսած տարօրինակ խօսքերուն և ոչ մէկ վանկը կը կրկնէր :

Ժիւլիայի հագուստը սենեկին բովանդակութեան կը համաձայնէր : Երբ Էմմանուէլ հասաւ , նէ անկողնոյ մը նման փափուկ բաղմոցի մը վրայ պառկած էր . իբր բոլոր հագուստ իւր շապիկը և մեծ ճերմակ այցազգեստ մը ունենալով : Ժիւլիա այս միջոցիս Արեւելքի կիներու անհոգ ձևն ունէր :

Պիտի հրաժարինք պատմելու ինչ որ անցաւ այս վայրկենէ մինչև հետեւեալ օրը , երբ Էմմանուէլ իւր տուն վերադարձաւ, ինչ որ պիտի ըսենք՝ այն էթէ երազէ ստուգութեան անցնելէ 'ի վեր Էմմանուէլ աւելի վախցած էր :

Իւր տուն վերադառնալէ ժամ մը վերջ՝ Պ. տը Պէյի դաւրստը իմացուցին իրեն :

— Բարի լոյս ըսաւ Պարոնը ներս մտնելով , կը վախնայի որ զձեզ չի պիտի գտնեմ :

— Ինչո՞ւ հարցուց Էմմանուէլ իւր ձեռքը բարեկամին երկարելով :

— Վասն զի երէկ իրիկուն ժամը ինն ու կէսի մօտ եկայ և ձեր սպասաւորը ինձ ըսելու անխոհմտութիւնը ունեցաւ թէ զիշերը հոս պիտի չ'անցընէք , ուրեմն լմնցած բան մ'է, գեղանի ժիւլիա Լօվըլին յաղթուեցաւ . կամ գեղանի ժիւլիան ձեզի յաղթեց :

— Ափսոս :

— Ինչ կ'ըսէք . զմայելի արարած՝ մ'է նէ , հիմակ հանդպեցայ իրեն , յիրաւի ձեզ արժանի է :

— Հիմակ հանդպեցա՞ք իրեն :

— Այո . հիմայ :

— Զարմանալի բան . ժամ մը չկայ իրմէ բաժնուիլս :

— Սակայն նոյն ինքն էր :

— Ոտքով :

— Ոչ . կառքով :

— Չեմ գիտէր . ճշմարիտը . . . :

— Ահ . միթէ կը նախանձիք :

— Հարկաւ ոչ :

— Զգուշացէք սիրելիս . վասն զր լսածիս նայելով եթէ նախանձոտ ըլլայիք շատ գործ պիտի ունենայիք :

— Ո՛հակից գիտէք :

— Գոռովակին մէջ իւր վրայ խօսեցայ :

— Ար ճանչնան զինք հոն :

— Ամէն մարդ , թերեւ բոլոր ժողովակէն միայն ես էի :

զայն մասնաւորաբար չի ճանչցողը :

— Այսպէս . բոլորովին պահածու աղջիկ մ'է :

— Այո . միայն թէ ամենքն ալ կը հաւանին քսելու թէ բո-
լոր Բարիդի պչրողներէն ամենէ խելացին , ամենէ փափաքելին
և ամենէ հարուստն է :

— Ուրեմն հարստութիւն ունի :

— Պէտք է որ ունեցած ըլլայ իւր վարած կեանքին նայելով՝
եթէ չ'ունենար ինչպէս պիտի կրնար ապրիլ առանց սիրահարի :

— Այսպէս . երեք ամիսէ 'ի վեր տաւանձիւն կ'ապրի :

— Այո :

— Ուրեմն չի ստած էր ինձ :

— Գէթ այս զարմանալի բնաւորութիւնը ունի որ իւր բո-
լոր սիրահարները իրեն բարեկամներ ըրած է , և որովհետեւ
ամենէ բարձր ընկերութիւններէ կ'ընտրէ զանոնք . ասկէ կը
հետեւի թէ չի կայ դեսուհի մը՝ ինչպէս որ տը՝ Նորիժ կ'ըսէր
մեզ որ իրմէ աւելի հիանալի շրջապատողներ և աւելի հաւա-
պագործայ փալաքողներ ունենայ . բայց այս կինը բան մը
ունի իւր վրայ և ես եթէ ձեր տեղ ըլլայի պիտի զգուշանայի
իրմէ :

— Ինչ է ուրեմն այն :

— Իւր ունեցած արհեստին համար շատ զիտուն է , իւր
կայութեան համար շատ խոհեմ , իւր սիրահարներու սերունդը,
և անոնց կարծիքն իսկ կը ճանչնայ . պիտի վերլուծէ ձեզ զանոնք
իրարու ետեւ , և անոնցմէ և ոչ մին պիտի կարենայ քսել
ձեզ , ոչ , թէ ոսկէ կ'ուզայ նէ . և ոչ՝ թէ ինչ ըրաւ իւր
սիրուհին եղած ժամանակն իսկ : Ամենէ երեւելի աստիճանի
կանանց բարձր խնդիրներու տեղեակ է : Աստահութիւն ազդե-
լու ձև մը ունի , այնպէս որ քիչ ժամանակէն աւելի խոր-
հրդակից մը կ'ըլլայ քան թէ տարփուհի մը : Կը հաւաստե-
ցընեն թէ իւր հարստութիւնը զաղտնիքներէ կ'ուզայ զօրս
զտնելու յաջողած է և թէ զանոնք՝ անոնցմէ շահ մը ունե-
ցողներու ծախած է , և որ աւելի տարօրինակն է անոնք ո-

րոնցմէ այնքան օգուտ քաղած է , իւր ամենէ սերտ բարեկա-
մները և իւր անկեղծ կողմնակիցներն են : Զգուշացէք Իմա-
նուէլ , այս կինը իւր կարողութեան ներքեւ հինօրեայ հմայքներէ
մին ունի . Ասքասիի Սիրսէի . Մեսալինի և Կլէոպատրայի կը
նմանի , ասով հանդերձ զիղանի է : Զգուշացէք , զձեզ
հաճոյքով և խելքով պիտի բռնէ , և ձեր կացութեան մէջ
պէտք չէ որ այսպիսի կախարդուհւոյ մը հետ վստահութեամբ
վարուիք :

— Իրաւունք ունիք սիրելի Պարոն , և ձեր խրատէն
շնորհակալ եմ , Ձեր ինձ ըսածը արդէն նախազգացած էի
կը խոստովանիմ : Ձեմ վախնար որ իմ գաղտնիքս կ'իմանայ .
զաղտնիք չ'ունիմ . և նաև լուութեան սովորած եմ , բայց
կը վախնայի որ զիս շատ չղբաղեցընէ և ժամանակս ու
միտքս չ'զրուէ , բարեբաղդաբար շատ ուշ չէ և վաղը ամէն
ինչ լմնցած պիտի ըլլայ :

— Կեցցէ , սիրելի բարեկամ . հարիւր ոսկի խրկեցէք
անոր և իրմով մի՛ դադիք ալ : Պէտք չէ իսկ զիտնայ թէ
սովորական աղջիկ մը ուրիշ կերպ դատեցիք զինք : Եւ որոշուե-
ցու :

— Այո :

— Գիտէք թէ որքան կը սիրեմ զձեզ , յաւելցուց Պարոնը
գործովաբար իւր ձեռքը Իմանուէլի երկարելով , և այս
առտու միայն ձեզի այս բարի խրատը տալու համար եկայ : Այս
յարաբերութիւնը կրնայ դէշ մեկնուիլ անոնցմէ որ ձեր կե-
նաց ամենէ փոքր գործերը գէշ թարգմանելէ շահ ունին :
Ձեր աւջեւ մեծ և սքանչելի ասպարէզ մը ունիք . մի՛ մոռ-
նաք զայն , ամենէ փոքր գայլախաղը կրնայ վար ձգել զձեզ :
Նաև նայեցէք ուրեմն թէ ուր կը դնէք ոտքերնիդ և միայն
զանոնք սիրեցէք՝ որ ձեր սիրոյն արժանի են . եթէ չէք
կրնար առանց սիրելու ապրիլ , ինչ որ սակայն լաւագոյն
պիտի ըլլար : Բայց պիտի մեկնիք այնպէս չէ :

— Անշուշտ :

— Վաղը :

- Վաղը :
- Սքանչեղի է , ինձ դէմ բարկացած չէ՛ այնպէս չէ :
- Խեղճ էք :
- Վաղը ուրեմն կառքը պիտի գայ ձեզ առնելու :
- Ժամը քանի՞ն :
- Ժամը տասին , եթէ կ'ուզէք , այս ժամը կը յարմարի՞ ձեզ :

— Կատարելապէս :

— Առանց ցաւի պիտի մեկնիք :

— Անհոգ եղիք , արդէն՝ երբ եկաք որոշած էի մեկնիլ :

Պ. տը Պէյ Էմմանուէլի ձեռքը վերջին անգամ սեղմեց և մեկնեցաւ : Քանի մը վայրկեանէ Պ. տը Պրիոնի սպասարորդ ներս մտաւ և նամակ մը տուաւ իրեն : Էմմանուէլ ճանչցաւ դիրը , նամակը թիւիայէ էր և այս խօսքերը կը պարունակէր .

« Երէկուան և այսօրուան մէջ տեղ ձեզ համար կասկածի և ինձ համար վախի ամբողջ օր մը կայ . ժամը քանի՞ն պիտի գաք ըսելու ինձ թէ ալ չէք կասկածիր և թէ ես՝ ալ վախճալու տեղի չ'ունիմ : »

— Պատասխանին կ'սպասեն , հարցուց Էմմանուէլ իւր ծառային :

— Ոչ , պատասխանեցի թէ Պարոնը մեկնած էր . ինչպէս որ Պարոնը պատուիրած էր ինձ որ ըսեմ :

— Լաւ , դնա՛ , և Էմմանուէլ երկրորդ անգամ կարգաց ժիւլիայի նամակը յաւելցնելով :

— Պէտք է խոստովանիլ թէ անոնք՝ որ իրենց զգացմանց տէր են և չեն պարտաւորիր մէկու մը հաշիւ տալ՝ երջանիկ մարդիկ են :

լիայի՝ Էմմանուէլի վրայ ունեցած յանկարծական իշխանութիւնը , պէտք է որ Պ. տը Պրիոնի երիտասարդութեան քանի մը պարագայները գիտնայ :

Ծեր Պ. տը Պրիոն կոմսը , ինչպէս որ կարծենք արդէն ըսինք . Լուի ԺԸ. է ատենակալ եղած էր : Այն ժամանակ ատենակալութիւնը աւելի վարձատրութիւն մ'էր քան թէ պաշտօն մը և Պ. տը Պրիոնի բոլորովին անկարողութիւնը ճանչնալ գիւրին էր . եթէ Լուի ԺԸ. ուզէր որ և է բան մը ճանչնալու ծանրութիւնը յանձն առնուէր :

Էմմանուէլ բան մը չ'ընելու որոշուած ազնուականի մը նման մեծցած էր , և իւր հօր մահուանէ վերջ՝ Գաղղիոյ ատենակալ ըլլալ . ինչպէս որ իւր հայրը եղած էր : Էմմանուէլ սիրով ինքզինքը տուած էր երիտասարդի մը համար այս տեսակ հրապուրիչ դաստիարակութեան և աւելի բան մը չի խնդրած էր : Իւր գեղահասակէն այն հաճոյիցմէջ նետուած էր՝ որոնցմէ գեռ չի ձանձրացած էր իւր հայրը , այսինքն խաղը , կիները և ձիերը : Սակայն ժամանակ առ ժամանակ կը յիշէր թէ օր մը քաղաքական պաշտօն մը պիտի վարէր և թէ պէտք էր ճշդութեամբ վարել , վասն զի իւր հօր նման՝ ծառայութեանց և հաւատարմութեան մը վարձքը պիտի չ'ըլլար այն : Հասկցած էր թէ այս ժառանգական իրաւունքը առանձնաշնորհութիւն մ'էր . զեղծում մը ըլլալու պատրաստ , հետեւաբար օր մը կրնար ջնջուիլ եթէ անոնք՝ որոնց շնորհուած էր այն իբր առանց հոգի պաշտօն մը նկատելին զայն , և այս տիտղոսը իրենց անուան միացնէին առանց այն տիտղոսին պահանջումները կատարելու : Այս միջոցէս սկսեալ Էմմանուէլ իւր որոշումները ըրած էր , առանց ցաւի հրաժարած էր իւր առջի կեանքէն և գեռ բոլորովին երիտասարդ քաղաքականութեան , մարդոց և գործոց փշալից շաւղին մէջ մտած էր : Ասկէ կը հետեւէր իւր կենաց չիմը եղող այն կամքին զօրութիւնը և միանգամայն շոյալութեան այն պէտքը՝ որմէ չկրցած էր ազատիլ և սակայն ազատելու հարկ իսկ չի կար :

Որպէս զի ընթերցողը աւելի գիւրութեամբ իմանայ թիւ-

Կը կրկնենք ուրեմն , խղճմտանքի մասին Էմմանուէլը սղար-
դակրօն մ'էր , բայց սիրոյ մասին ոչ : Սիրտ քաղը Պոփլէրի
թարգմանածին պէս կը թարգմանէր և կը շնորհէր անոր այն
ամէն սլանջանջումները զորս կը շնորհէն ուղեղի և ստամոքսի ,
այս մասին ոչինչ աւելը կը խորհէր : Ինչպէս արդէն ըսինք
կինները իրեն համար միայն աղւոր բաներ էին և երբեք փո-
ձած չէր քննելու անոնց սրտին քաղաքականութիւնը որ թա-
ղաորութիւններէ և ժողովուրդներէ շատ աւելի դժուարին և
խորհրդաւոր քաղաքականութիւն մ'է : Անշուշտ ամէն լրագիր-
ները , ամէն երեւելի զիւրքերը կը կարդար , առաջին նամակէն
մինչև յետինը ամբողջ գիշերներ անսնցմով կ'անցընէր ,
բայց Պալկադի վիպասանութեան առաջին զլխին վրայ պիտի
քնանար : Եւ սակայն կարծէր թէ մարդկային սիրտը կը ճանչ-
նար . խենդը . որ չէր գիտէր թէ կիներու սիրտը ուսնելով
միայն մարդիկը կրնան ճանչնալ :

Ուրեմն Ժիւլիա Էմմանուէլի բոլոր խելացի տեսականութիւնը
վեր 'ի վայր շրջած էր . և ասոր համար բաւական եղած էր
միայն իրեն հետ խօսիլ . սեպէ թէ Ժիւլիա իրօք Էմմանուէլը
կը սիրէր . ինչ որ քիչ ատենէն պիտի իմանանք . սեպէ թէ
անորմէ սիրուելու որ և է շահ մը ունէր , անոր հաճելի ըլ-
լալու համար բոլոր ֆիզիքական և բարոյական հրապոյրները
դորձածած էր , որոնցմով զարգարած էր զինք բնութիւնը և
քաղաքագիտութիւնը : Գուք որ կը կարդար այս զիւրքը , եթէ
մինչև հոս հասար ան կենաց մէջ չի պատահած է որ կին մը
տեսնէք , զայն սիրէք , անորմէ ժամադրութիւն մը կնդրէք և
ստանաք զայն : Հետեւեալ օրը ամուսնոյ մը նախանձը , վախեր
զորս գուշակած չէիք առջի օր , բաժանում մը , վերջապէս
ինչ որ կրնայ հանդուրլ այն կնոջմէ բաժնած ըլլան զձեզ , և
անորմէ ծագիկ մը , փոքր իր մը և զուցէ յիշատակ մը միայն
մնացած ըլլայ : Լաւ ուրեմն , միթէ այս կնոջ վրայ անուշ և
քաղցր յիշատակ մը պահած չէք : Երբ առանձին էք , միթէ
անոր անունը չի դար ան միայնութեան և երեւակայութեան
այցելել : Ձեզի համար չէ՞ այն ինչ որ է ճամբորդի մը համար

անդամ մը միայն ճաշակած պտուղը , կամ անդամ մը միայն
տեսած տեղը : Ինչ կացութեան մէջ որ դռնուիք , չ'ունիք
յանկարծական աւելններ որ զձեզ դէպ 'ի անոր կը տանին և
զայն նորէն տեսնելու և սիրելու անխոնջելի պէտք մը , բարե-
բաղբարայ այս պէտքը չի յաղենար այնպէս որ հասարակ իրա-
կանութիւն մը գիշերուան երազը չի լրացընէր , և ձեր սրտին
մէջ բացուած գերեզմանը միշտ նոր ծագիկներով ծածկուած է :
Սակայն եթէ քանի մը տարիէ վերջ գիպուածը զձեզ այս կը-
նոջ գիմացը հանէ , եթէ զձեզ բաժնող պատնէշը բաւցած
է , իւր ձեռքը բռնեցէք բարեկամի մը նման , բայց մի աշխա-
տիք ձեր երազներու կցել իրականութիւնը : Ասիկայ՝ գեղեցիկ
բանի մը գուեհիկ վախճան մը տալ է : Զինքը՝ իւր հին ատեն
ուան կինը սիրեցէք միայն , իւր վրայ՝ ձեր բանաստեղծական
սէրը պաշտեցէք : Ամէն անգամ որ անսր հանգստիք ձեր որակն
երկտասարդութեամբ բաղխելը պիտի զգաք , յաւիտենական
ժպիտ մը պիտի ըլլայ այն , որու պիտի պատասխանէք : Պիտի
պառաւնայ նէ , առանց ձեր սրտին առաջին տպաւորութիւնը
ծերացընելու : Ձեր աչքը՝ որք յաղեցած պիտի լըլլան ,
միշտ պիտի տեսնեն զայն իբր այն թարմ և գեղեցիկ արարածը
որ անգամ մը միայն ինքզինքը ձեզ յանձնած է : Այն ծաղ-
կին պիտի նմանի՝ որ երջանիկ օր մը պիտի յիշեցընէ ձեզ , իւր
տերեւները կրնան թողալ , իւր հոսքը կրնայ աներեւոյթ ըլլալ ,
ունի անուշահոտութիւն մը որ երբեք չ'կորսնցընէր , այն է
իւր յիշեցուցածը : Այս յիշատակները աղամանդներ են , դա-
նոնք պահող շրջանակը իւրնայ հիննալ , անդամանդները միշտ
նոր են : Եթէ գինքը տեսնելով բաւական ուժեղ էք հակառակելու
այն տենչին որ զձեզ բնականաբար դէպ 'ի անոր կը մղէ , բը-
նաւ անոր անուշները պիտի չի կորսնցընէք : Հաւաստի պիտի
ըլլաք թէ ձեր անապատ կենաց մէջ հանգչելու համար կանաչ
ուլախաճմը , ձեր հօգույ դատարկութեան մէջ միսթարիչ և
անուշ անուշ մը պիտի գտնէք : Այնչ պիտի նսեմացընէ ձեզ
համար այս մէկ օրուան տարփուհին նէ կրնայ ուրիշ մարդիկ սի-
րել , ինքզինքը ուրիշներու յանձնել , անպատուիլ խել , բայց

իւր սրտին մէջ անկին մը պիտի դռնուի , ուր ոչ ոք պիտի կարենայ Վհասնիլ : Այս երկրորդ կնոջ տակ առաջին կինը պիտի դռնուի և ասիկայ այնքան ճշմարիտ է որչափ մոլորեալ իսկ ըլլայ նէ բաւական է միայն իրեն մօտենալ և անոր սրտին մէջի այն քնացած յիշատակը արթնցընել՝ զինք թպտեցընելու կամ լացընելու համար , և որչափ որ կին մը կը ժողտի կամ կ'արտասուէ , պէտք չէ յուսահատիլ անորմէ : Ուրեմն եթէ երբեմն կամաւ ընէին ինչ որ զիսկուածը ընել կ'ուտայ , մի և նոյն արդիւնքին պիտի հասնէին , բայց կը խոստովանիմ թէ զժուարին պիտի ըլլար կնոջ մը հասկցընել թէ զինք յաւիտենապէս սիրելու համար անմիջապէս բաժնուիլ պէտք է իրմէ : Անտարբեր , ապերախտ պիտի կոչէր և պիտի ատէր այն մարդը՝ որ իրեն հետ այսպիսի ցասկարկութիւն մը պիտի ընէր , վասն զի պիտի կարծէր թէ մոլորեալ աղջկան մը նման կը վարուի հետը : Եւ սակայն այն մարդուն խնդրածը իւր երջանկութիւնը պիտի ըլլար , տեսէք ինչպէս կը վերջանան սիրոյ ամուսնութիւնները : Հիմակ որ սիրոյ վրայ խօսիլ սկսանք պիտի շարունակենք դայն կատարեալ ընելու համար , և քանի որ մեր պատմութենէ շեղեցանք , ամբողջապէս պիտի խնայենք սիրոյ խօսակցութեան վրայէ :

Սիրոյ մեծ պատճառը և մեծ սկզբունքը հետաքրքրութիւն է :

Այս մարդը իմ ամուսնէս տարբեր կերպիւ պիտի սիրէ զիս կ'ըսեն կիները երբ սիրահար մը կ'ուզեն ունենալ : Այս կինը պիտի ըսէ ինձ ինչ որ միւսները կ'ըսեն կը հարցընեն իւրովի մարդիկ՝ որ նոր յարաբերութիւն մը կը փնտռեն : Միշտ երկուքին ալ կրնային պատասխանել ճիշդ մի և նոյն սերն է , որ կնոջ համար զաւրանիքի և մարդուն համար փոփոխութեան հրապոյր պիտի ունենայ : Այս սկզբունքը ընդունելէ ետք , թէ մարդիկ և կանայք հետաքրքրութեամբ կը խորունկ , քանի որ մինակ այս մեղքով է որ Սուրբ Գիւրգը Եւան յաղթել տալու համարձակեցաւ կանանց և մարդոց համար դիւրին է այս սկզբունքին յաղթելը մի և նոյն միջոցներով :

Տարփութիւ կը սիրէ փոփոխութիւնը , և դու կը սիրես քու

տարփութիւ : Լաւ ուրեմն , բնաւ մի և նոյն մարդը չ'ըլլալով իւր ճաշակը շողքորթէ : Միշտ տարբեր կերպերով երեցիք իրեն , այնպէս ըրէ որ շուտ մը զքեզ ամբողջապէս չի ճանչէ , ինչպէս անտես մը՝ որ իւր ստակը կը խնայէ դու քու յատկութիւնները խնայէ : Միշտ անթափանցելի կողմ մը ունեցիր : Զարմացուր զինքը , իւր բնութեան խնդրած ամէն ձեւերը և զանազանութիւնները առ , ինքզինքդ Բրոթէի նմանցուր սիրոյ մէջ : Այնպէս ըրէ որ ռաբիշի մը քով փնտռածը քու վրայ գտնէ : Աչքով և սրտով հետեւ անոր կարգաւորութեան պէտքերուն , վերջապէս գուշակէ դայն , բաւական վստահացուցիչ եղիւր քու սէրը անոր յայտնելու համար , զինքը փորձելու ամէն առիթները առանց խտրութեան հեռացուր իրմէ : Երբէք շատ ծանր մի ըլլար , այս պիտի ձանձրայընէ զինք , և ոչ շատ թեթեւ , ասիկայ քու վրայ դէշ դադափար մը պիտի տայ : Սակայն յիշէ երբեմն թէ կին մը մաճուկ մ'է , և խաղալիկներու կը կարօտի ինչպէս պաշտպանութեան : Յիշէ ճարպիկութեամբ թէ սիրտ մը ունի նէ , և անոր անցեալին վրայ զգուշութեամբ հարցափորձէ : Սովորեցուր իրեն այն դաժմարին՝ թէ իր ապագան քու կենիւի պիտի միանայ : Շողքորթէ իւր հագուստին վրայ իր թէ դու անոր քծնէիր : Շատ անգամ սէրը սրտին մէջ ամենէ թեթեւ թելերով բռնուած է , իւր առջև քարոզներ մի կարգար , հաճոյք մը պիտի զգար զանոնք ի գերե հասնելու : Վերջապէս կեանքդ իրեն ընթացքին թող տուր և եթէ ամէն բանէ վերջ զքեզ խաբէ՝ պատճառը այն է թէ սիրտ պիտի չ'ունեցած ըլլայ :

Բայց , պիտի ըսէք ինձ թերեւ , քու խրատածը ամէն վայրկեանի զբաղում մը պիտի ըլլար , ալ աւարիաւոր մը ըլլալ պէտք չէ այլ պահնորդ մը , և միայն այս դործը ունենալ պէտք է :

Այն մարդոց կ'ուզեմ խօսքս որ իրենց կենաց մեծ խնդիրը սէրը կ'ընեն և անոնք պիտի հասկնան ինձ : Իսկ անոնք որ սիրոյ մէջ հաճոյք մը , զբաղում մը կամ պէտք մը կը տեսնեն , և ոչ մէկ խրատի պէտք ունեն , իրենց

երիտասարդութիւնը կամ ստակը ունին , իրենց համար ա-
մէն պէտք եղածը այս է :

Ատարեւելապէս կը հասկնանք թէ Էմմանուէլ մեր խօսե-
ցած սիրոյ սկզբունքները ունենալէ շատ հեռու էր , քանի
որ սիրոյ վրայ մեր ըսած տեսականութիւնները ունէր , կըր-
նային իսկ զինքը վերջի կարգի խօսեցած անձերնուս բնու-
թեան տէր դասել : Բայց պարտաւոր ինձ խոստովանիլ թէ
մեր ըրած առաջին խորհրդածութիւնները իւր միտքը եկած
էին . և զանոնք ընդունած էր իբր իւր երկնշած վտանգէն
խուսափելու աղւոր միջոց մը ,

Ժիւլիա , կ'ըսէր իւրովի , այն միայն կ'ինն է որ ինձ
փափաք մը ներշնչած է , և որ զիս իւր վրայ մտածել կ'ու-
տայ , երբ փափաքս կատարուի՝ եթէ զինքը տեսնելու շա-
բունակեմ կ'ընամ սիրահարիլ անոր , և որովհետեւ ուշ կամ
կանուխ պէտք է որ այս յարաբերութիւնը խորտակուի ,
ինձ համար ցաւեր կամ հոնէ ձանձրութիւններ պիտի պատ-
րաստէի , ուժեղ ըլլանք , Ժիւլիա մտայի կին մ'է՝ և
մեր յարաբերութեանց դադարման վրայ պիտի չի բարկանայ :
Ուրեմն անմիջապէս բաժնուինք առանց մէկզմէկու յանդիմա-
նելու բան մը ունենալու , իւր բոլոր սիրահարները խաբած
է , ըսին ինձ , լաւ ուրեմն ես պիտի ըլլամ միակ այն
անձը զոր խաբած պիտի չ'ըլլայ , և պիտի դայ օր մը՝ որ
հաճոյքով պիտի յիշենք այն միատեղ անցուցած զիշերնիս ,
Յետոյ , վաղը կը մեկնիմ , և իմ բացակայութիւնս քննարկող
պիտի կատարէ :

Էմմանուէլ այս վերջին խորհուրդին վրայ կը վստահէր ,
զոր լաւազոյնը կը կարծէր , սակայն կը դուշակէր թէ իւր
կարծածին նման ամէն ինչ պիտի չ'ընենար , և ինչ ձեռով
իսկ ըլլար , այս փափաքը՝ որմէ յաղթուած էր . իւր կեան-
քին վրայ շուտ մը կամ կանուխ ազդեցութիւն մը պիտի ու-
նենար , թերեւս ցնորական նախազգացում մ'էր այն , վա-
ռոյն զի Ժիւլիա առաջին կ'ինն էր որ վայրկեան մը իւր աշխա-
տութենէ և իւր նպատակէն շեղելու յաջողած էր զինք :

Իր ընդունած նամակին պատասխանելու համար ծանրապէս կը
մտածէր , և բաժանումի աղւոր Խրաւունքներ տալ կ'ուզէր :
Զինքը պիտի թողունք այն բոլոր մտածմանց՝ որք իւր վրայ
կը խուժէին . և պիտի տեսնենք թէ ինչ կ'ընէր Ժիւլիա այն
միջոցին , և ինչո՞ւ այնչափ շուտ դուրս ելած էր իւր նոր սի-
րահարին մեկնելէն վերջ : Թերեւս ասիկայ մեր ընթերցողնե-
րուն համար անկարեւոր պիտի չ'ըլլայ :

Ինչպէս որ կը յիշեն Ժիւլիա առջի օրը Էմմանուէլի տու-
նէն ելնելով ներքին դործոց պաշտօնատունը դացած և ձգած
էր նամակ մը , որ պաշտօնէին քարտուղարին յանձնուէր
էր : Այս նամակը՝ եթէ զիտնալ կ'ուզեն՝ միայն այս բա-
ռերը կը պարունակէր :

« Այս իրիկուն : Վաղն ,

Բաւական խորհրդաւոր էր այս . և սակայն հասկըցընելու
համար ամէն պէտք եղածն էր . վասն զի պաշտօնեայն այս
տոմսակը կարդալէն վերջ՝ գոհ երեցաւ , և երկրորդ ան-
գամ կարդալու պէտք չ'ունենալով՝ կրակը նետեց զայն :

Հետեւեալ օրն ուրեմն , երբ Էմմանուէլ մեկնեցաւ , Ժիւ-
լիա աճապարանօք ելաւ իւր կառքը լծել տուաւ և նորէն
պաշտօնատունը գնաց , այն միջոցին էր որ Պարոնին հանդը-
պած էր :

Ժամը 10 կը դարնէր երբ պաշտօնէին բնակարանին սեմէն
կ'անցնէր , և աստիճաններէն վեր ելաւ . իւր գոնուած տունը
բնակողները ճանչցող կնոջ մը նման , զրատենեակին տղա-
ներուն սենեկին դուռը բացաւ որք՝ օտք ելան անոր ներս
մտնելու տեսնելով և յարգանք բարեհեղին զինք :

— Տիկինը կ'ուզէ որ իմաց տամ իւր զաւուստը հարցուց ա-
նոնցմէ մին :

— Անոգուտ է . պատասխանեց ժիւլիա և անցաւ :

Ընտանեբար՝ նրբազաւթին մէջ գտնուած տուներէն մին
բացաւ որ քարտուղարին թանգարանը կը տանէր : Այս վեր-
ջինը որ երիտասարդ մ'էր , ձայն լսելով զլուսը վեր-
ցուց և ժիւլիան ճանչելով անոր դիմացը ելաւ և իւր ձեռ-
քերը անոր երկնցընելով ըսաւ :

— Ի՞նչպէս ես գեղանի վաղայարույց :

— Աղէկ . իսկ պաշտօնեայդ :

— Պաշտօնեայս քեզ կ'սպասէ :

— Գնա ուրեմն իմաց տուր զաչս :

— Հատ կ'աճապարես ուրեմն ըսաւ երիտասարդը ժիւլիա
ձովըլիի ձեռքերը սեղմելով . և անոր այնպիսի կերպով նա-
յելով որ լեզուով չ'ըսածը կ'ուզէր հասկընել :

— Ո՛հ . այս առտու պատասխանեց նէ ժպտալին կամաց
մը զայն հրելով , կորսնցընելու ժամանակ չ'ունիմ :

— Ա՞յդ է վերջին խօսքդ :

— Այո :

— Իսկ լուրերը :

— Աղէկ են :

— Պ . տը Պրիծն :

— Աւելի ուշ պիտի իմանաս . գնա իմաց տուր զիս և
աճապարէ :

Երիտասարդը դուռ մը բացաւ և աներեւոյթ եղաւ . ժիւ-
լիա մեքենայաբար նայեցաւ իւր մտած միջոցին անոր դրածը և
տեսնելով թէ կարեւոր բան մը չէր , հայելոյն դիմացը նըս-
տաւ իւր դեղեցկութեան ժպտելով , յետոյ . իւր զլուսը
ձեռքերէն մեկուն կը թնցուց և սկսաւ մտածել ինչպէս որ
միշտ կ'ընէր առանձին եղած ատեն :

— Ի՞նչ կրնար ըլլալ իւր խորհրդածութեանց առարկան
ինչ բանի կրնար մտածել կին մը՝ եթէ քսան և 'չորս ժամ-
ի վեր ժիւլիայի հանգստածը իրեն պատահէր : Արդեօք այս

սէրը թէ այս նոր սիրահարն էր զինք այսպէս զրադեցնողը
մեր ամէն ըսել կրցածը այն է թէ երբ քարտուղարը ներ-
մուտ , այնքան խորին կերպով ընկղմած էր իւր մտածմանց
մէջ որ չի լսեց անոր զաւուստը :

— Մտիւր ըսաւ անոր ուսին դաշնալով , և զայն՝ այնքան
զրաւեալ տեսնելով — ինչ սատանայական բանի վրայ կը մտա-
ծես յաւելցաւ :

— Քեզ պէտք չէ . պատասխանեց ժիւլիա :

— Միթէ գիպուածով սիրահար ես :

— Ով գիտէ :

— Պիտի պատմես ինձ զայն :

— Կը 'հանէք :

— Ասկէ պիտի անցնիս նորէն :

— Այո :

— Երբ ժիւլիա պաշտօնէին դահլիճը մտաւ պաշտօնեայն նըս-
տած էր : Յիսուն տարեկան մարդ մ'էր նա . իւր մազերը կը ճեր-
մկէին , իւր դէմքը ծանր և հպարտ էր , աչերը եռանդուն և աղ-
նիւ , բերանը չոր , ակույնները փոքր և ճերմակ : Այս մար-
դուն դժագրութեան մէջ հանդարտութիւն , փառասիրութիւն ,
կամք և հեղեղութիւն կար : Առաջին նայուածքով կը հասկը-
նային թէ գործերնին բարձր մարդու մը հետ էր :

— Բարի լոյս ժիւլիա ըսաւ , իւր գահլիճին երկրորդ դը-
րան նիզը դնելու երթալով :

— Բարի լոյս Պ , պաշտօնեայ պատասխանեց ասիկայ նստե-
լով այնպիսի համարձակութեամբ մը իւր թէ իւր տունը եղած
ըլլար , ինչպէս զուարթ դէմք մը ունիք այս առտու :

— Աղէկ դիտէք ժիւլիա թէ միշտ զուարթ եմ՝ երբ զքեզ
տեսնեմ :

— Եւ ինչո՞ւ :

— Վասն զի միշտ բարի լուր մը կը բերէք ինձ ,

— Եւ վասն զի ձեզ համար բարի լուրերը սակաւ են այն-
պէս չէ : Չեմ մանաւոր քարտուղարէն զո՞հ էք :

— Միշտ :

- Խոստովանեցէք թէ ճշմարիտ ընծայ մը ըրի ձեզ :
- Կը խոստովանիմ :
- Խեղճ տղան , գիտէք թէ զիս ճանչեցուն : Խիստ երջանիկ է :
- Ո՞ր կից գիտէք ըսաւ պաշտօնեայն ժպտելով :
- Եթէ զիս չի ճանչնար . 15,000 ֆրանքի տեղ մը պիտի չի գտնէր :
- Այո . բայց եթէ զքեզ չի ճանչնար չի պիտի կործանէր :
- Կը կարծէք , պիտի կործանէր անշուշտ ուրիշէ մը որ զո՞հ պիտի ըլլար վերջը զայն վռնտելով , տոյն ատեն ոչ երախտադիտութիւն և ոչ իմ պաշտպանութիւնս պիտի ունենար յաւելցուց . Թիւլիս պաշտօնէին առջև խոնաւ ընկելով իբր շնորհակալութեան նշան :
- Լաւ ուրեմն , ինչ նոր լուր հարցուց պաշտօնեայն որ կը փափաքէր շուտ իմանալ Թիւլիան իւր տունը բերող պատճառը :
- Արտաքին լուրերը իմանալ կ'ուզէք :
- Ոչ . ներքին լուրերը :
- Ուրեմն մեր գրայիններուն ըրածներէ տեղեկութիւն ունիք :
- Այո :
- Եւ ստոյգ էք :
- Շատ ստոյգ :
- Ինչպէս է Սարտենիոյ թաղաւորը :
- Շատ լաւ :
- Կը սխալիք . Պ. պաշտօնեայ , մեռնելու մօտ է :
- Ո՞վ ըսաւ այդ :
- Օրէլի :
- Եւ ո՞վ է այդ Օրէլին :
- Սարտենիոյ գեսպանին տարփուհին , ինչպէս որ զիս տէք այս խեղճ գեսպանը շատ ծեր է , այնպէս որ տարփուհի մը ունեցեր է յայտնելու համար թէ ծեր չէ :

Այն օր , ժամը իննէն մինչև կէս զիշեր անոր հետ կը մնայ : Սակայն այս երեք ժամուան միջոցին բանով մը զբաղիլ հարկ է , այն ատեն ներում մը գտնելու համար իւր . . . ինչպէս ըսեմ . . . իւր . . . լուրթենէն , կ'ըսէ անոր թէ իւր երկրին գործերով զբաղած է , և կարծելով թէ բան մը չի հասկնար Օրէլի՝ Սարտենիոյ զաղտնիքները բոլորովին կը պատմէ : Հետևեալ օրն Օրէլի բոլորն ալ ինձ կը պատմէ , տակաւին յօրանջելով և ես զանոնք ձեզ կը կրկնեմ : Գեսպանը ամբողջ 3,000 ֆրանք կ'ուսայ Օրէլիի ասոր համար : Ո՞հ . կանանց ոտիկանութիւնը ամենէ լաւագոյնն է հաւաստի եղիք Պ. պաշտօնեայ :

- Եւ այդ Օրէլին դեռահաս է :
- Քսան տարեկան :
- Ուրեմն շատ կը ձանձրանայ :
- Ոչ , ուրիշ տարփաւոր մը ունի :
- Ո՞վ է :
- Անգղիոյ գեսպանին առաջին քարտուղարը :
- Ուիլյէմ Ս . :
- Ճիշդ :
- Եւ այն ,
- Իւր երկրին գործերը կը պատմէ Օրէլիի :
- Միւսին նման անբաւականութենէ :
- Ոչ , թեթեւութեամբ , և իւր ըրածը չի զիտնալուն :
- Եւ ինչ կ'անցնի մեր ծովէ անդիի գրայիններու մէջ :
- Ոչինչ որ ինձմէ լաւ չի զիտնաք , Պ. պաշտօնեայ , վասն զի եթէ իմ բարեկամութիւններս անգղիոյ գեսպանատան մէջ սիրահարներ ունին՝ դուք Անգղիոյ մէջ սիրուհի մը ունիք , և սիրուհի մը՝ որ առանձին բոլոր գեսպաններէն լաւելի զիտէ : Աղբոր բան մ'է պաշտօնէի մը տարփածուն ըլլալ :
- Սակայն շատ անգամ մերմեցեք զիս :
- Վասն զի միայն առ քաղաքավարութեան կը խնդրէիք զայս , բաւական երեւելի տիկին մը չեմ ձեր Անգղիոյ մէջ

գտնուող սիրուհւոյն դերին նման դէր մը խաղալու համար ,
Օրէլիին՝ դեսպանին հետ խաղացած դերին նմանը ձեզի հետ
սակայն՝ խաղալու համար՝ շատ իմացականութիւն և խելք ունիմ :

— Կը կարծէք ուրեմն թէ անոր կը նմանիմ :

— Յիսուն տարին անցնելէ վերջ՝ ամէն քաղաքագէտները
սիրոյ մէջ իրարու կը նմանին :

— Կը սխալիք իմ մասին :

— Կարելի է, ինչ որ ալ ըլլայ լաւ ևս ունիմ սխալ , քան թէ
իրականութիւնը : Գանք ծանր խնդիրներու : Գիտէք Պ. պաշ-
տօնեայ թէ ընդունած պաշտօնս կատարելը երբեմն դժուար է :

— Ձեզի համար դժուարութիւն չի կայ :

— Իմ բոլոր բարեկամներս կը մատնեմ :

— Նախ, միթէ բարեկամներ ունի մէկը :

— Այդ ճիշդ է , բայց կրնան սիրահարներ ունենալ երբ
կին են :

— Լաւ ուրեմն , եթէ զիրենք քիչ մը մատնէք , անոնց
զաղտնիքները պիտի իմանաք , ահա այս է ամենը :

— Սակայն աղէկ բան մը չէ :

— Ռ'րիկէ յառաջ կ'ուզան այդ անծանօթ խճի խայթերը :

— Ահ , պատճառն այն է թէ կան մարդիկ՝ որ ուրիշներու
չեն նմանիր :

— Որո՞ւ վրայ կը խօսիք ուրեմն :

— Աղէկ գիտէք , վասն զի դուք իսկ Պ. պաշտօնեայ, հա-
ւաստի էք թէ միւս մարդոց նման չէ ան :

— Զինքը յաղթելու համար ձեզ զիմելուս պատճառը
այդ է :

— Եւ եթէ թշնամոյն կողմը բռնէի :

— Անկարող էք այդ բանին :

— Սակայն կրնայ ըլլալ : Յիսուն տարեկան չէ ան ,

— Ուրեմն զձեզ կը սիրէ այս մարդը , որու համար կ'ըսեն
թէ ոչ զոք սիրած է :

— Այդ չեմ ըսէր :

— Ուրեմն դուք զինքը կը սիրէք :

— Ապագային համար պատասխանատու ըլլալ՝ պէտք չէ ,
սակայն կրնայ պատահիլ :

— Սառսանայ , այս բանս , դժբաղդութիւն մը պիտի ըլլար
ինձ համար :

— Եւ ինձ համար :

— Տեսներ , խնդրոյն զանք , տեսա՞ք Էմմանուէլը :

— Այո՞ :

— Ձեր տունը եկա՞ւ :

— Այո՞ :

— Ե՞րբ :

— Երէկ :

— Եւ երբ մեկնեցա՞ւ :

— Այս առտու :

— Աղւոր դէր մ'է այդ :

— Պաղարկունութեամբ կը խաղամ և կը վախնամ :

— Ուրեմն ամէն ինչ այս մարդուն կողմը կը բռնեն :

— Այո՞ , ապա մենք կանայքս վառօդի կը նմանինք , կայ
ծի մը միայն կը կարօտինք բորբոքելու համար :

— Կը վախցընէք զիս Ժիւլիա , երբէք այսպէս չի տեսած
էի զձեզ :

— Վերջապէս Պ. Պաշտօնեայ , ամէն կըցածս պիտի ընեմ
տուած խօսքս կատարելու համար , բայց այս յաղթութիւնը
երկու հաշուի տեղ պիտի բռնէ , վասն զի եթէ զինքը յաղ-
թեմ ինքզինքս յաղթած պիտի ըլլամ :

— Մտիկ ըրէք Ժիւլիա , ծանրութեամբ խօսինք . վասն
զի կացութիւնը ծանր է : Այս մարդը ուժով է , այս մարդը
ինձմէ ալ ուժով է : Զինքը կորսնցընելու համար՝ ամէն
միջոցները փորձեցի առանց յաջողելու , յոյսս ձեր վրայ է :
Պէտք է որ Էմմանուէլ զձեզ սիրէ , ապա թէ ոչ կորսուած
ենք :

— Պիտի սիրէ զիս : Սակայն մտիկ ըրէք Պ. պաշտօնեայ,
չեմ ուզէր զձեզ մատնել , բայց կարծեմ թէ զինքն ալ մատ-
նելու քաջասրտութիւնը պիտի չ'ուեննամ : Ամէն կըցածս պիտի

ընեմ զինքը՝ սիրահարեցընելու, դործերէ հեռացընելու, քաղաքականութիւնը ձգել տալու համար: Պիտի ճամբորդել տամ, պիտի սպաննեմ զինքը եթէ հարկ ըլլայ, ինչպէս սիրուհի մը իւր սիրած տարփաւորը կ'սպաննէ: Այս կացութեան օգուտ պիտի քաղէք, իւր քունին մէջ պիտի յաղթէք իրեն, թերեւս այդ դաղափարին մէջ ձեր մեղսակիցը պիտի ըլլամ, բայց զործողութեան մէջ պիտի ոչ, Էմմանուէլ բնաւ չի սիրած է, սէրը իւր միակ նուաճելի կողմն է քանի որ կասկածած է սէրէ, պիտի սիրէ զիս, ահաւասիկ ձեզի համար բոլոր կրցածս:

— Այդ բաւական է:

— Եթէ զիտնայիք Պ. Պաշտօնեայ, ինչ մարդ է նա:

— Շատ աղէկ կը ճանչնամ զայն:

— Ինչ զգացման անուշութիւն, ինչ սրտի փափկութիւն:

— Ո՛հ. ձեր եռանդով դիտածին չափ վախով կը տեսնեմ զինք:

— Օր մը ձեր պաշտօնակիցը պիտի ըլլայ:

— Շատ երջանիկ պիտի ըլլայի եթէ միայն պաշտօնակիցս ըլլար. կը վախնամ որ ինձ չի յաջորդէ: Սակայն ձեր շահն այն է թէ պաշտօնատունը չի հասնի, այնպէս չէ:

— Ինչո՞ւ:

— Վասն զի եթէ ինձ յաջորդէ, ձեր հարստութիւնը կ'որոտւած է:

— Ըսել կ'ուզէք թէ կրկնապատկած է:

Պաշտօնեան շրթերը խածաւ:

— Ենթադրեցէք թէ զձեզ մատնեմ զինքը յառաջացընելու համար, կը կարծէք թէ այս բանս մոռցող մարդ մը ըլլայ ան:

— Ուրեմն ձեր անոր համար ունեցած զգացման մէջ սիրոյ չափ փառասիրութիւն կայ:

— Կարելի է: Միթէ երբէք իմ գէշ մտածումներս ձեր ուղեւ ուրացայ. բայց միւս կողմէն, երախտապարտ եմ, զիտէք, և ձեզ պարտաւորածս պիտի չի մոռնամ երբէք:

Իմ հին սիրահարս Ս. . . կոմսը հիւպատոս ըրիք, որ այն ժամանակէն ի վեր 1,000 նսկուտ եկամուտ կ'ուտայ ինձ: Մ. . . ի ընդհանուր բաժին մը տուիք որ 50,000 ֆրանք տուաւ ինձ: Փոքր Հանրի աղ. . . դեսպանութեան քարտուղար անուանեցիք, որ բան մը չի տուաւ ինձ, սակայն սրտով հոգ կը տանէի անոր: Այն խոշոր գերկոմսին պատուոյ նշան տուիք որ կարծէ՛ կամ լաւ եւս կարծեցընել կ'ուզէ թէ առաջին ցեղի թաղաւորներէ կը սերի, և այս խաչին համար 25,000 ֆրանքնոց անդամանդներ տուաւ, անդամանդներ՝ որ զրաւով առած է, բայց անշուշտ ինձ չի վերաբերիր այդ: Մասնաւոր քարտուղար ըրիք մարդ մը՝ զոր կը սիրէի, իմ անկէ կերած դոմարիս տարեկան շահը տալու շարունակեցիք: Եթեկամուղիի պաշտօն մը տուիք իմ առաջին սիրահարիս որ՝ այս շնորհքին առջի օրը 200 դաղանիքներ հաղորդեց ինձ, զորս հետեւալ առտու ծախեցի ամէն մէկը 400 ֆրանքի: Դուք իսկ ժամանակ առ ժամանակ ինձ՝ ձեր զաղտնի դրամադրութեն քանի մը 1,000 ֆրանք խրկելու վնասանութիւնը կ'ունենաք, իմ եղբօրս պաշտօն մը տուիք, զրեթէ ձեզ հարկաւոր եղած եմ ես ալ, և ներկայ բողոքս ձեզ կը պարտաւորիմ: Ոչինչ կը մոռնամ, Էմմանուէլ աղ Պրիոն զձեզ կը նեղէ, զօրաւոր թշնամի մ'է նա, անոր յաղթելու համար օժանդակ մը պէտք է ձեզ, ինձ մտածեցիք, և ըսիք ինձ, «Այս մարդուն սիրուհին եղիք, և միջոց մը գտէք որ մեզի գէմ բան մը չի կարենայ ընել: Սիրեցէք զայն ինչպէս Մեսալին՝ կը սիրէր Շէրէաոր, զայն կ'որսնցընելու համար: Եթէ զաղտնիք ունի, իմացէք զանոնք, և եթէ գեռ չ'ունի՝ այնպէս ըրէք որ ունենայ: Այս ամէնը խոտաքայ ձեզ կը խոստովանիմ, վասն զի երկար ժամանակէն ի վեր ձեզ կը վերաբերիմ, ինքզինքս կը ծախէի, կ'ուզէի որ իմ անպատուութիւնս մեծ բաներու ծառայէր: Ասիկա ունայնասիրութիւն մ'է: Էմմանուէլի տարփուհին եմ, առաջին քայլը առնուած է, բայց կը կրկնեմ, այս մարդուն վրայ այնպիսի բան մը կայ, կին մը այնքան հրապար-

կ'զգայ երբ կը մտածէ թէ անոր հման մարդէ մը սիրուած է՝ որ չհիմակ, ալ խօսքս բռնելու վտառ հիմ, և եթէ ունենայ շմեծ գաղտնիք մը՝ զոր իմանալով վարենաք իրեն գէմ գործածել, և ես եթէ դայն ձեզմէ առաջ տեղեկանամ, կը վախնամ որ ձեզ պիտի չ'ըսեմ զայն :

— Լաւ ուրեմն, բան մը միայն կը խնդրեմ ձեզմէ ծիւղիա, այն է զինքը սիրել, պիտի սիրէ՞ նա զձեզ :

— Կարծեմ :

— Եթէ երբեք իւր առողջութիւնը վտանգուի, յաւելցուց պաշտօնեան բացատրիչ նայուածքով մը, հասկցուցէք իրեն թէ ճամբորդութիւն մը հարկաւոր պիտի ըլլայ իրեն և տարէք զինքը, ձեր կանացի յաշիւութիւնը աւելի մեծ պիտի ըլլայ ծիւղիա, եթէ վերցընէիք քաղաքականութեան մէջէ այս մարդը, որ՝ ցարդ անոր համար ապրած է, քնն յաշիւութիւն սիրոյ համար :

— Կը ծագրէք Պ. Պաշտօնեայ, բայց և ոչ բանի մը վրայ երդնուլ պէտք է :

— Փորձեցէք :

— Ուրեմն շատ ահարկու է նա ձեզի համար :

— Այո, շատ :

— Եւ ինչո՞ւ :

— Վասն զի փառասէր և միանգամայն առաքինի է, և իւր կիրքերուն առաքինութիւնը ունի : Այս խեղճ մարդիկ սոսկալի են :

— Այս առաջին անգամ է որ ձեզի համար ըրած ծառայութեանցս մէջ սրտի շահ մը կը գտնեմ :

— Այդ գէշ նշան է :

— Չէ թէ ինչ համար, վասն զի պիտի վաստակիմ, զով որ մատնեմ :

— Միայն թէ, եթէ ձեր մատնութեանց հակառակ Խմանաւէլ չի յաջողի :

— Անոր համար զձեզ միայն կ'իստով չափ պիտի մատնեմ :

— Մնաք բարեաւ Պ. Պաշտօնեայ իմ վրայ վտառ հեցէք, Բե-

րնս իմ սիրտս անոր տամ բայց զլուխ ձեզի համար կը պահեմ :

— Երթաք բարեաւ ծիւղիա, և քիչ ատենէն տեսնուինք : Պաշտօնեան Լօվրիի ձեռքը համբուրեց, որ պաշտօնատունէն մեկնեցաւ մասնաւոր քարտուղարին հետ հինգ վայրկեան ևս խօսակցելէ յետոյ :

Ծիւղիա ճշմարիտ ըսած էր, Խմանաւէլի համար կ'զգար, ինչ որ և ոչ մէկու համար զգացած էր, ինչպէս որ ամեն գէշ կիներն իսկ իրենց առաջին տպաւորութեանց կը յօնձնեն ինքզինքնին, բոլորովին զուարթ էր սուս գառնալու միջոցին, վասն զի մեկնելու ատեն Խմանաւէլի զրած էր և իւր վերադարձին պատասխանի մը կ'սպասէր :

Բան մը չի կար :

Մինչև իրեկուն ծիւղիա սպասեց, այս լռութենէ բան մը չի հասկնալով : Գրէթէ Ժամը ծին նամակ մը և սուսի մը ընդունեցաւ : Տուփը անգամանդէ ասպարանջան մը կը պարուհակէր, և նամակը այս բառերը :

« Իմ դեղանի ծիւղիաս :

« Բարիդէ կը մեկնիմ : Երէկուան անցքին վրայ հասարակ կին մը իմ կողմէս անտարբերութիւն մը պիտի կարծէր, գուք որ ինքզինքնիդ կը ճանչէք, իրաւունք ունիք հաւատալու թէ կը վախնամ : Եթէ զձեզ չի սիրէի պիտի մնայի :

Ներեցէք ինչ այս ասպարանջանը ձեզ ընծայել : Նուէր մը չէ այն այլ յիշատակ մը :

« ԷՄՄԱՆՈՒԷԼ ՏԸ ՊՐԻՈՆ » :

— Եւ ես որ կը սիրէի զինքը մըմաջ ծիւղիա դեղնելով այս տոմսակին ընթերցումէն :

Ահ Պ. այդ Պրիոն չէք գիտէր թէ որո՞ւ հետ է գործերնիդ ծիւղիա կառքը լծել տուաւ, պաշտօնէի քարտուղարին տունը վազեց և ըսաւ անոր :

— Պաշտօնեան պիտի տեսնես այս իրիկուն :

— Այո :

— Յոյց տուր իրեն այս նամակը, և ըսէ իրեն թէ չիմայ

կրնայ իմ վրայ վստահել :

— Եւ ինչ պիտի ընեմ համակը :

— Զայն ինչ պիտի բերես . եթէ կ'ուզես :

Հետեւեալ օրն Պարոնը՝ առնելու եկաւ Ղլմմանուէլ, որ առջի օրէն ՚ի վեր պատուիրած էր ըսել ամենու թէ մեկնած էր , անօգուտ զգուշութիւն սակայն . վասն զի Ժիւլիա իւր տունը չի ներկայացաւ և ոչ իսկ զրեց :

Պ. տը Պրիօն և Պ. տը Պէյ մեկնեցան : Էմմանուէլ՝ Ժիւլիայէ այս կերպիւ բաժնուելուն վրայ սքանչած էր : Օգը աւուր էր . ճամբան զեղեցիկ , կառքը լաւ , սիրուն ճամբորդութիւն մը ըրին :

— Զձեզ կոմսին պիտի ներկայացընեմ, ըսաւ Պ. տը Պէյ Էմմանուէլի , ձեր տեսութիւնէ պիտի ախորժի : Գեղեցիկ տուն մը պիտի տեսնէք հոն , խելայի մարդ մը , պաշտելի կին մը , երկու փոքր զեղզեղող աղջիկներ թուլուններու նման և աղւոր որսորդութիւն :

Էմմանուէլ պարապ տեղ կ'ըսէր թէ զաւառ կ'երթար աշխատելու համար, պէտք եղաւ որ Պարոնին ուղածը ըլլայ , և որոշուեցաւ որ իւր գալստեան հետեւեալ օրը ներկայանայ : Պարոնը ա'էրմիի տունը գնաց , մինչդեռ Էմմանուէլ իւր փոքրիկ Գլեակը կ'երթար , կոմսին գլեակէն զրեթէ կէս մղոն հեռու : Պ. տը Պէյ ուրախութեամբ ընդունուեցաւ , նաև երկու օրիորդներէն , և իմացուց կոմսին հետեւեալ օրը Էմմանուէլը իրեն ներկայացընելու ազատութիւնը տնեցած ըլլալը : Բոլոր իրիկուն Պ. տը Պրիօնի վրայ էր խնդիրը : Կը խօսէին իւր կացութեան , իւր հարստութեան , իւր ընտանիքին , իւր տաղանդին , իւր անարատութեան , իւր քաջասրտու-

թեան , վերջապէս այն ամէն առաքինութիւններու վրայ՝ որով կը զարգարեն սիրած անձ մը : Հետեւեալ օրը ժամը 11ին Էմմանուէլին զալուստը իմացուցին :

ա'էրմի կոմսը գիտնալով թէ Պ. տը Պրիօն իրեն պիտի ներկայացուէր իւր սպասաւորներէ մին ձին հեծցուցած և խրկած էր Պ. տը Պրիօնի նախաճաշի հրաւերի նամակ մը տանելու , և իմացընելու նաև թէ երէի որսորդութեան համար ձիերը պատրաստել տուած էր :

Ներկայացումը եղաւ , և սեղան նստան : Կոմսը ու Կոմսուհին ու շագրութեամբ կը դիտէին այս անձը , որու վրայ այնքան բանբու պատմուիլը լսած էին , և ինչպէս որ այսպիսի պարագաներու մէջ կը պատահի խօսակցութիւնը զԷմմանուէլ զբաղեցընող խնդիրներու վրայ դարձաւ , որոնց վրայ՝ կոմսը անոր խօսիլը լսել կը բաղձար :

— Ի՞նչ ըրիք հարցուց անոր Պ. տը Պէյ :

— Աշխատեցայ , պատասխանեց Էմմանուէլ :

— Արդէն , գէթ քիչ մը հանգիստ չ'առած :

— Ահ , Աստուած իմ , այո՛ զրեցի , — բառեր — բառեր ինչպէս կ'ըսէ Համիէթ :

— Այո , բայց պիտանի բառեր :

— Ո՛վ գիտէ , քաղաքականութեան մէջ երէկուան հարկաւոր բառերը վաղուան համար անօգուտ են :

— Ոչ անոնց համար որ ձեզի նման անցեալին մէջ յաղթելով , ապագային տէրերն են :

— Սքանչելի յաղթութիւն , — իրաւ է — ուժեղ եմ , վասն զի առանձին եմ , վասն զի երիտասարդ՝ իմ երիտասարդութեանս երեակայութիւններու յաղթած եմ , և աշխարհ՝ որ զիս պատուանդանի մը վրայ կը տեսնէ , հոգը չէ գիտնալու թէ այս պատուանդանը խորանի մը քարերով . թէ զերեզմանի մը մաքմաբով շինուած է , — կը յաղթանակեմ — բայց զիտեմ թէ այդ յաղթութիւնը ինչ կ'արժէ ինչ , և թէ որչափ անուշ զգացումներ և սուրբ առաքինութիւններ զուհել պէտք եղած է ինչ անոր հասնելու համար :

— Օն սիրելիդ, իմ Էմմանուէլ, անիրաւ տեղը կը գտնուէրք։ Քաղաքակառուցեան փառքը արհամարհելի բան մը չէ և ահա Պ. Կոմսը որ շատ անգամ տենչացած է անոր ։

— Լաւ ուրեմն, եթէ կ'ուզէք բարի խրատի մը հետեւիլ, թող տուէք այս կեանքը՝ որու միայն մէկ կողմը] կը տեսնէք, ըսաւ Էմմանուէլ Պ, ա'ւրմիւր։ Թող տուէք փառասիրութիւնը՝ որ կիրքէ մը աւելի է, որ մոլութիւն մ'է անոնց՝ որ չ'ունին ոչ ընտանիք, ոչ բարեկամ, ոչ բաղդ, անոնց՝ զորս ճակատադէրը առանձին երկրի վրայ նետած է, որք սիրել չի կրնալով կ'ուզեն գէթ աւել, վասն զի ամէն կիրք և մանաւանդ ասիկայ ատելութեան մը վրայ հիմեալ է։ Միայն ուրիշները խոտարհեցընելով կը բարձրանան։ Սիրաբ սակաւ առ սակաւ կը սեղմուի մինչև որ բոլորովին աներևութանայ հաւատացէք ինձ Պ, կոմս, ձեր հանդստութիւնը, ձեր հարստութիւնը, ձեր ընտանիքը սրահեցէք, կի՛ն մը և աղջիկ մը ունիք որք կը սիրեն զձեզ, արքայական դղեակ մը ունիք, ասկից աւելի ի՞նչ կրնաք սիրել, թշնամիներ, նախանձոտներ, թերևս խռիլ խայթեր։ Ո՛հ. հաւատացէք ինձ, փառասիրութիւն կոչուած այս նետախիտ հազուստը հազնելուն պէս՝ որ կը փայլի և կ'այրէ, հողին կը կորսուի։

— Եւ սակայն . . . :

— Եւ սակայն պիտի ըսէք շարունակեց Էմմանուէլ, ինչո՞ւ չէք հրաժարիր այս կեանքէն՝ որմէ ուրիշներ հրաժարեցընել կ'ուզէք, ինչո՞ւ ծովը ինիող մարդ մը շուտ մը 'չ'ելէր, պատճառը այն է որ ծովեզր մը չի գտնէր, և պէտք է իրեն որ կ'ուրի կամ մեռնի իւր ընկած տեղը, այն է թէ երբ անգամ մը ոտքերնին կը դնեն այն կիզիչ մթնոլորտին մէջ ալ չեն կրնար զայն թողուլ, և միւսներուն ծնած օդը իրենց համար անբաւական կ'ըլլայ, այն է թէ սիրտը՝ այս ամենօրեայ յուզումներու, այս փառասիրութիւններու, այս նախանձնեաներու, այս ատելութիւններու կը սովորի, և եթէ այս տեսակ կեանքը ձգէին՝ ձանձրութենէ պիտե մեռնէին։ Սակայն եթէ իմ հօրս փառասէր գաղափարները չի ժառանգէի՝ եթէ

'ի վաղուց առանձին չի հսկէի. գիշերները, "եթէ" ճշմարիտ
 գորով մը ճանչցած ըլլայի, երբեք պիտի չ'ուզէի այս կիր-
 քերու լափերին թոսին մէջ մտնել: Դժբաղդաբար այն մար-
 դոց կարգէն էի որ՝ գեղեցիկ խօսուածքէ մը կը յափշտակուին:
 Երբ մտիկ կ'ընէի մեր մեծ ճարտասանները, իւրովի կ'ըսէի
 թէ օր մը իրենց նման մի և նոյն աստեանին վրայ պիտի ելլէի,
 մի և նոյն ճարտասանութիւնը ունենալու համար կ'այրէի:
 Այն ատեն չէի քննարար, գիշերները լընթերցանութեամբ և
 ուսմամբ կ'անցընէի: Այն երիտասարդութիւնը զոր ուրիշներ՝
 զորս խենդ կ'անուանեն, և սակայն ինձմէ նուազ խենդ
 էին, ուրախ զուարճութիւններով և սէրով կ'անցընէին,
 մթութեամբ կանթեղի մը և գրքի մը մէջ տեղ կը վատնէի
 ես լայն: Սիրտս, մեծ զբաղումներու բացուելով անուշ
 զբաղումներու կը գոցուէր, և նոյն ինքն իւր հուրով կ'ըս-
 պառէր, առանց և ոչ մին լուսաւորելու և առանց ինք-
 ղինքն իսկ տաքցընելու: Հատ զուարթ չէի բարեկամ
 մը ունենալու համար, շատ միայնակ էի բարեկամուհի
 մը ունենալու համար: Դէպ 'ի մտածում մը կը քալէի ա-
 ռանց կանգ առնելու, Աստուծմէ անիծուած Հրէին պէս,
 և կարծեմ թէ հօրս մեռած օրը գոչեցի, վերջապէս: Արդա-
 րեւ, այն օրէն սկսեալ իմ երազս յայտնի և զգալի էր,
 քան թէ պիտի ըլլայի, երկար ժամանակ մէկը ըլլալէս վերջը:

Սյն տերութեան խնդիրները զորս կարգացած էի. անարգար կը թուէին ինձ : Նոր գաղափարներով ժողովատունը հասայ , և կարծեցի թէ իմ կարգիս պիտի կարենայի ջնջել և վերաշինել : Սարսափելի կռիւներ անցուցի , բարեբաղդաբար , խղճմտանքս ձայնիս չափ ազդու էր : Յաղթանակեցի բայց անկարելի է ըսել թէ որքան տքնութիւններէ ունեցայ , և թէ և կը յարգուէի՝ սակայն և կը խոստովանիմ թէ , մարդոց ինձ տուած այս գեղեցիկ կացութենէն նախագաս և պիտի համարէի այն՝ զոր Աստուած կ'ուտայ անկախ և ազատ պատանիին երբ ուրախութեամբ կ'անցնի իւր նշանաձը թեւ և սէրը քրտին մէջ

— Աղէկ կ'ըսէի ձեզ իմ սիրելի կոմս ընդամիջեց Պարոնը ժպտելով, Էմմանուէլ մանրաղնին եղած է :

— Բնաւ, սիրելի բարեկամ, երբ նոր ճանչնան մարդիկը, կ'ատեն զանոնք, երբ բոլորովին ճանչնան՝ կը մոռնան իրենց ատելութիւնը : Աւելի յիմար են անոնք քան թէ չար, անոր համար չեմ ատեր զանոնք, անոնց հետ ունեցած կռիւներու մէջ, իբր մարդ չեմ նկատեր զանոնք այլ գաղափար մը, չէ թէ սիրտ մը՝ այլ գլուխ մը որու կ'ուտամ յանցանքը : Նախ . մեր բնաւորութիւնը այնքան փոփոխուեց, մեր մտածումները այնքան շարժուն են, որ նոյն իսկ Աստուած ըլլալ պէտք է ուրիշներէն զանգատելու իրաւունք ունենալու համար, ապա, աշխարհիս մէջ յերաւի մեծ և զեղեցիկ եղած բանը, այն արհեստական փառքը չէ որու ետեւէն կը վազեն, ոմանք ճամբայներէ, ոմանք ահեստներէ, այն համբաւը չէ, որ երբ անցնին միւսները ետեւին կը դառնան և կը դիտեն քեզ գուցէ սքանչացմամբ և թերեւս տենչանօք, կոճակնոցին վրայ կարմիր ժապաւէն մը ունենալու համար չէ որ նախանձը ա՛մէն կողմէն կը յարձակի քու սրտիդ մէկ կտորը խլելու յոյսով, Աշխարհի մէջ եղած ճշմարիտ վեհութիւնը, նոյն ինքն Աստուծոյ ըրածն է, մեր աչաց առջև տարածուած այս եռանդուն և անձայն գիւղական տեսարանն է, այս ծաղիկներն են, այս դաշտերը, այս թռչունները, որոնց ամենքն ալ սքանչելի երաժշտութիւն մը կը կազմեն, զոր մեր քաղաքին մէջ ապրողները չեն լսէր, կը կրկնեմ Պ. կոմս, պահեցէք ձեր անդորրութիւնը, տեսէք թէ ինչ բնութեան մէջ կ'ապրիք, լաւ, այս կապոյտ հորիզոնէն դուրս ելլելով աւելի աղւոր բան մը գտնել կը յուսաք, ձեր ինչ հոգ թէ անոնց ետեւ ուրիշ մարդիկ գտնուին որք ինքզինքնին աւելի խելացի կը կարծեն բոլոր կեանքերնին գետին փորելով անցնող այս խեղճ գիւղացիներէն և որք երկրէն ուրիշ բան չեն խնդրէր բայց միայն ինչ որ կրնայ տալ : Ձեր ինչ հոգը բազմութեան ազմուկը, բան մը կը համարէ ձեզ անկէ, երբ մեծ փառասիրութիւն մը կ'իրանայ հոն, երբ մեծ քաղաքականութեան

կռիւ մը կ'ըլլայ, միթէ իրիկունը բնութեան և հորիզոնին մէջ փոփոխութիւն մը տեղի կ'ունենայ, երկինքը նուազ աղւոր կ'ըլլայ, աստղերը նուազ փայլուն, օդը նուազ մաքուր, Ոչ, ոչ, անդ քիչ ամէն ինչ ունայնասիրութիւն է, հոս՝ ամէն ինչ երջանկութիւն, և սակայն ձեզ խրատած այս երանութիւնը վայելել չեմ կրնար, վասն զի զայն ինչ հետքած նեղութիւն համար ոչ զոք ունիմ, և ծիրական հիւանդութիւն մը ունեցողներու նման, միայն տեսողով կ'ապրիմ : Ամէն օր փոխանակ արթննալով երթալ Աստուծոյ զարթումը տեսնելու ըրադիրներ կը խնդրեմ զոքս կը կարգամ աճապարանօք : Նամակներու կ'սպասեմ, կը կասկածիմ, կը վախճամ, կը յուսամ, ինչ գիտնամ ես, և հաւանական է որ պիտի մեռնիմ առանց ուրիշներու գործոց բան մը աւելցնել կարենալու : — Բայց, ներեցէք, Տիկիններ շարայարեց Էմմանուէլ, խիստ ձանձրացուցիչ վարդապետութիւններ կը մեկնեմ, զորս քիչ մը ուշ կը վերջացնեմ, վասն զի իմ կլամացո հակառակ, յափշտակուեցայ :

Մարի որ մեծ զարմացմամբ մտիկ ըրած էր այս մարդուն որ իրեն համար այնքան նոր բաներ կը խօսէր, չի կրցաւ ինքզինքը զսպել և քիչ մը կարմրելով՝ ըսաւ,

— Ընդհակառակն Պարոն, շարունակեցէք, կը փափաքէի զիտնալ թէ ինչ է քաղաքականութիւնը :

— Ոհ, Օրիորդ պատասխանեց Էմմանուէլ, քաղաքականութիւնը ձեզ պէս դեռատի օրիորդի մը համար ձանձրացուցիչ բան մը պիտի ըլլար :

— Բայց վերջապէս ինչ է այն :

Մարի և Քլէմանթին ժպտելով իրարու նայեցան և Պ. տը Պրիոն անգամ չի կրցաւ ժպտիլ այս անմեղ հետաքրքրութեան խօսուածքէն :

— Լաւ ուրեմն Օրիորդ կրկնեց Էմմանուէլ, ահա ինչ է քաղաքականութիւնը ինչ համար և ինչ որ պէտք էր ըլլար ձեզ՝ եթէ անով զբաղէիք : Տեսնած էք, երբ Պ. կոմսին հետ դաշտերուն մէջ կը պտտէիք բալէի մը . քառորդի մը չափ բո-

լորակի թուիչը, և վերջապէս խեղճ կաքաւի մը վրայ յարձա-
կիլը որ անորմէ հմայուած չի կոցած էր փախչիլ և անոր
աղիքները բանալը: Քաղաքականութիւնը ումայ համար բազէ-
լլալ է, և ուրիշներու համար կաքաւ պաշտպանել, ուրիշ
կերպիւ ըսենք, քաղաքականութիւնը կը բովանդակե-
իր մէջ գէշ բնութիւններու համար՝ խեղճ դասուն վը-
րայ ունեցած իշխանութիւնը չարաչար գործածել, և բարինե-
րուն համար՝ խեղճերը պաշտպանել: Այս վերջին քաղաքա-
կանութիւնը պիտի ընէիք Օրիորդ զոր ես՝ իմ կենացս հիմը
ընել աշխատեցայ:

— Բողոքովին մանկան մը նման կը վարուիք հետս Պարոն,
կըլնեց Մարի, և Յիսուսի՝ տկար մտքերու համար ըսած ա-
ռակներուն պէս առակներ կը գործածէք: Մեծ քաղաքակա-
նութեան վրայ կ'ուզեմ ձեր խօսելը լսել, թաղաւորներու և
ժողովրդոց, աղիքերու և աշխարհի քաղաքակրթութեան և
յառաջագիմութեան նկատող քաղաքականութեան վրայ:

Այս մեծ բառերը հօրս լրագիրներուն մէջ կարգացի և
կ'ուզէի գիտնալ թէ ինչ կը նշանակեն անոնք:

— Խեհդ, մրմռաց Պ. տ'Էրմի:

— Մանուկ, ըսաւ կոմսուհին իւր աղջիկը գրկելով:

— Ուրեմն Օրիորդ, յաւելցուց Պ. տը Պրիոն, որ
կարծես թէ հետաքրքիր աղջկան նման՝ այս խօսակցութենէ
կ'ախորժէր, և անոր՝ հասկնալու համար ունեցած փափաքը
գինքը կը շողջորթէր: Ուրեմն Օրիորդ, պիտի ջանամ ըզ-
ձեզ քաղաքականութեան մեծ գաղտնիքներու և մեծ տեսարան-
ներու միջամուխ ընել: Երեք մեծ սկզբունք կան որ աշխարհի
գլխաւորներն են, Աստուած, թաղաւորը և ժողովուրդը:
Յիշին ժողովուրդը, Գաղղիացի ժողովուրդը, որ ուրիշ կերպ
չենք կրնար ընել, բայց միայն իբր Օրիոնի առնուլ, քանի
որ միշտ գործի և սկզբունքի ժողովուրդը եղած է, Գաղղիոյ
ժողովուրդը կ'ըսեմ, այս երկու մեծ սկզբունքները ուզեց ու-
րանալ, և կարծեց թէ ինքնիրեն միայն պիտի բաւէ: Թա-
ղաւորութիւնը կործանեց և թաղաւորը գլխատեց, իւր Աստ-

ուածը եղծանեց և քահանայները գլխատեց, վերը զեղծում
եղած էր նոյնպէս և վարը, Հիմակ որ անցած է այն՝ կըր-
նանք ըսել թէ այս յեղափոխութիւնը մեծ բան մը եղաւ և հար-
կաւոր էր: Աստուած՝ այս անվերջ և յաւիտենական տարրը
նորէն կազմո եցաւ, վասն զի մարդոց ձեռքը անոր չէր հաս-
նէր, թէ և դահր ուժով տատանեցաւ, Յիշէ՛ ի վեր թա-
ղաւորութեան ամէն մէկ շարժումին կ'զգայ թէ ինչալու մօտ է,
ժողովուրդը ալ տղէտ չէ, և կ'սկսի նորէն հաշիւ պահանջել
թաղաւորէն և պաշտօնեայնէն իւր թշուառութեան և լը-
քումին համար: Հոս կ'սկսի քաղաքականութիւնը: Ոմանց
համար պէտք է ժողովուրդը համբերել տալ և թաղաւորները
խրատել, միւսներուն համար պէտք է ժողովրդային ծովը դա-
հին վրայէն անցընել և արքայական սկզբունքին տեղ հաւա-
սաւորութեան սկզբունքը հաստատել զոր ընկերական կոչուածները
կը քարոզեն: Ո՛վ իրաւունք ունի այս երկուքէն, այն՝ որ
կ'ուզէ թէ ժողովուրդը տէր մը ունենայ և զինքը կառավարէ:
Ինչպէս որ մանուկները հայր մը ունին որ կ'առաջնորդէ՝ զի-
րենք, թէ անոնք՝ որ կ'ուզեն թէ ժողովուրդը ինքը իւր
տէրը ըլլայ և ինքզինքը կառավարէ: Ժողովուրդը մարդոց
նման են: Քիչ անգամ կը տեսնուի մարդ մը որ մինչև իւր
չափահասութեան տարիքը հասնիլը խելացիութեամբ վասնէ
իւր ընտանեաց ժառանգութիւնը, և օգտակար կերպիւ քոր-
ծածէ այն ազատութիւնը՝ որ իւր քսանումէկ տարին իրեն
կ'ուտայ: Եթէ ուշ կամ կանուխ ինչ որ անպատճառ պիտի
ըլլայ, ժողովուրդը իւր յեղափոխութիւնը վերանորոգէ, վեր-
ջապէս եթէ ինքզինքը չափահաս կարծէ մեծ խեղութիւններ
պիտի ընէ, և պիտի ստիպուի թաղաւորի մը դառնալ, այսինքն
միապետութեան, և որչափ այս թաղաւորը ինքնիշխան ըլլայ՝
այնքան ժողովուրդը երջանիկ պիտի ըլլայ: Այս յեղափո-
խութիւնները՝ որք զաղաքարի անունով կ'ըլլան, ստամոքսի
խնդիրներ են միայն, ժողովուրդը անօթի է, ժողովուրդը
կը կուռի: Այնպէս ըրէք որ ժողովուրդը, զործաւորը,
ապրիլ կարենայ, ինքը և իւր ընտանիքը, մի և նոյն

միջոցին ճանչցէք իրեն պէտք եղած ճանաչումները , և բար-
ւոյն և չարին զիտութիւնը , զոր դեռ չ'ունինք ինչ որ ալ
ըսէ Աւետարանը , և յեղափոխական աւանդութիւնները
պիտի կորսուին : Ժողովուրդը այս կամ այն կառավարու-
թիւնը չի խնդրէր , աշխատելու , մտածելու և ապրելու
ազատութիւնը կը խնդրէ : Արաւարտութեան գլխաւորը անդ-
րանիկ սերունդէն Պուրպոն մը կամ կրտսեր Ճիւղէն Պուրպոն
մը ըլլայ , հողը չէ , բաւական է որ գլխաւորը վեհանձն
ըլլայ և զինքը սիրէ : Իսկ հասարակապետութիւնը . այն
ցնորքը զոր վարել կ'ուզեն քանի մը խնդրեր Գաղղիոյ մէջ , ան-
կարելի է ապագային մէջ ինչպէս անկարելի եղած է անցեա-
լին մէջ : Իւր փնտռած հանգստութիւնը գտնելէ առաջ մեր
երկիրը այս տեսակ կառավարութիւնն ալ պիտի փորձէ , ինչ-
պէս հիւանդ մը որ բոլոր ճանչցուած դեղերը մի առ մի կը
փորձէ , բայց շուտ մը զանոնք մէկդի կը չնետէ , վասն զի
ինքնահաճ տգէտներու ձեռքը պիտի իյնայ , որք զինքը պէտք
եղած ճամբէն պիտի հեռացընեն : Այն մարդիկ որ եկամուտ-
ներ ունին , և իրենց դուռը ուրիշներ կան որ անօթութենէ
կը մեռնին : Ինչ ըրին անոնք հարուստ ըլլալու համար
ինչ շրջին քովանները որ աղքատ ըլլալու դատապարտուե-
ցան , բոլոր խնդիրը հոս է : Որչափ որ ընկերական անիրա-
ւութիւն պիտի ըլլայ . հրաբուխի մը վրայ պիտի ըլլանք ,
և դժբաղդաբար երկար ատեն պիտի տևէ այն :

— Ինչո՞ւ պատասխանեց Մարի , շատ պարզ բան մը կ'երևի
ինձ որ ունեցողները չ'ունեցողներուն տան :

— Այդ շատ պարզ կը թուի ձեզ Օրիորդ , որ բարի էք ,
թէ հարուստները աղքատներուն հետ բաժնեն իրենց ունեցածը ,
բայց ամենու համար այսպէս չէ , ապա մէկ կողմ դնել պէտք
է նաև կիրքերը ժողովուրդեան մէջ , կան մտացի անձեր , ո-
րոնց խելքը իրենց ատելութիւն և փառասիրութիւն կ'ուտայ :
Այս մարդիկ շարունակ տառապող դասին կ'ըսեն , « Աստ-
ուած անարդար է , և մարդիկ չար , մինչդեռ հարուստները
շուայլութեան մէջ կ'ապրին , դուք թշուառութեամբ կ'անցընէք

ձեր կեանքը , այս պէտք է որ ըլլայ , և վասն զի չեն ու-
ղէր տալ ձեզ իրենց ունեցածէն՝ պէտք է աւանու : »

Այս չորս գծեր . կը բաղկանայ այն շրջանակը , որու մէջ
կ'ըլլան ամեն յեղափոխութիւնները : Դժբաղդաբար , եթէ
մէկը կ'ուզէ աւանու , միւսը կ'ուզէ պահել , և ո՞վ աւելի կը
տառապի , միշտ ժողովուրդը , որ չի տեսներ թէ ինքը ա-
տելութեան և փառասիրութեան գործիքն է , և թէ այս
բուռն միջոցներով իրմէ կը հեռացընէ համակրութիւնը և
վստահութիւնը :

— Ինչ ընել պէտք է ուրեմն :

— Ահա այդ է խնդիրը : Եթէ գիտնային այդ Օրիորդ ,
շատ երջանիկ պիտի ըլլային , ինչ ընել պէտք է դուրսէն
երկրի մը պատիւը և բարձրաստիճանութիւնը և ներսէն վստահու-
թիւնը և հանգստութիւնը պահելու համար : Անոնք որ այս
առակը ըրած են , « Թագաւորի մը նման երջանիկ » իրօք
չէին գիցած թէ ինչ կ'ըսեն : Գործը դժուարին է , և
թերևս մեր կեանքը և տքնութիւնները պիտի պարապ տեղը
վատենք : Ես կը սիրեմ ժողովուրդը , ինչպէս կը սիրեմ
Ովկէանը աւելի իւր փոթորիկներուն քան թէ հանգարտութեանց
համար , վասն զի ինձ կը թուի թէ նաւաստին աւելի մեծ է
երբ ալիքներուն դէմ կը կռուի , քան թէ երբ հանգարտու-
թեամբ քիչեքա ինչ պայծառութեան մէջ կ'երգէ : Բոլոր այս
կիրքերը որ մը հանարտեցընելու փառասիրութիւնը ունիմ , բո-
լոր այս զանազանութիւնը հաւասարելու , բոլոր այս ատելու-
թիւնները սա՞ճելու : Աղւոր և մեծ գործ մը պիտի ըլլար
այս որու ծանրութեան ներքե պիտի ընկձիմ անշուշտ , բայց
բոլոր ոյժովս և բոլոր կամքովս պիտի փորձեմ :

— Ձէի գիտէր թէ այսչափ ահարկու էր այս , ըսաւ Մարի
Ժպտելով , դժբաղդութիւն մ'է որ կանայք քաղաքականութիւն
չեն կրնար ընել . այդպիսի եռանդով կը խօսիք : որու քիչ
մը խառնուիլ պիտի ուզէի :

— Այսպէս շատ աւելի անուշ և դիւրին քաղաքականու-
թիւն մը ունին , վասն զի իրենց սրտէն կ'ուզայ : Անո՞յ մը

ամէն քաղաքականութիւնը իւր սիրոյ և սրտին մէջ կը բախանայ
դաւաճի . Աստուած՝ այս խնդիրը իրենց համար հարթեցուցած
է , և ձեր մանկութենէ ՚ի վեր Օրիորդ , քաղաքականու-
թիւն կը գործածէք ,

Այս խօսակցութիւնը տեւած բոլոր միջոցին , Մարի իւր
աչքերը Էմմանուէլի վրայ յարած էր : Այն աշխարհը՝ որու
վրայ չէր կասկածէր և որու՝ ամէն թշուառութիւնները
և ամէն մեծութիւնները կը ցուցնէր Պ. տը Պրիոն , այս յե-
ղափոխութիւնները՝ որ մինչև այն ատեն եղելութեանց պէս նը-
կատած էր , և յանկարծ իրենց սլառաւորներով և արդիւնք-
ներով երեցած էին իրեն , իրենց նպատակով և պարագանե-
րով , երազել կ'ուտային անհոգ աղջիկը , Ապա պէտք է
ըսել թէ , եթէ պատմութիւնը հաճելի էր իրեն պատմիչին վը-
րայ մեծ գեղ մը կը դտնէր , որու ազդու և անուշ ձայնը
ներդաշնակութեան կը նմանէր : Մատաղ մտքերու յատուկ
եղած չափազանցութեամբ Մարի՝ Պ. տը Պրիոնը կը բարձրա-
ցնէր , զինքը զիշերային կանթեղին տոգոյն լոյսով լուսա-
ւորուած տեսնել կը կարծէր որ զիշեր ցորեկ կ'աշխատէր ,
թշնամիներէ շրջապատուած անդադար կը կուտէր , և անոր
կեանքը իւր կեանքէն այնքան տարբեր էր որ իւր միտքը կը
զրաւէր , ինչպէս կը զրաւէ ամէն ինչ՝ որ անծանօթ է և
կ'զգան թէ չեն կրնար իմանալ ոչ անոր խորը և ոչ մթու-
թիւնները : Էմմանուէլի այս քառսէն ժայթքեցուցած քանի
մը լոյսերը այնքան նոր բաներ յայտնած էին Մարիի որ չէր
կրնար չի զարմանալ այն անձին վրայ՝ որ այս քաղաքական և
յեղափոխական կիզիչ մթնոլորտին մէջ շարունակ կ'ապրէր :
Սակայն Քլէմանթինէ զատ ամէն մարդու Էմմանուէլի մօտիկ
ընելու համար ունեցած հաճոյքին հակառակ սեղանէն ելան և
պատրաստուեցան որսը սկսելու : Էմմանուէլ և Պարոնը խօ-
սակցութիւնը շարունակեցին մինչդեռ կոմսուհին Քլէմանթին
և Մարի իրենց ձիւ զգեստները հագնելու դային :

— Միթէ այս Պարոնին բոլոր ըսածները զբոսցուցին զքեզ
հարցուց Քլէմանթին իւր բարեկամուհւոյն :

— Այո . պատասխանեց Մարի , խիստ շատ :

— Շատ երջանիկ ես , յորանջելու փափաքես կը մեռնէի
ես , շատ տաղտկացուցիչ կը իդանեմ ես , մեծ մարդերը :
Կոմսուհին և երկու օրիորդները քիչ ատենէն վար իջան
և ձի հեծան մինչդեռ կոմսը և Պարոնը խոհեմութիւն կը
կը պատուիրէին , որք քիչ ատենէն Էմմանուէլի նման մեկ-
նելու պատրաստ էին :

Պահապաններէն զսպուած շունները կը հաչէին : Սքան-
չելի օր մ'էր , փոքր խումբը մեկնեցաւ : Կոմսը և Էմմա-
նուէլ առջեւէն կը քայլէին , ապա կ'ուզային Պարոնը և
կոմսուհին , վերջին կարգը Քլէմանթինէ և Մարիէ կը բաղ-
կանար , երկու խնդ պատանուհիներ : Պահապանները ան-
տառը մտան շուներուն հետ , և քառուրդ մը վերջ կենդան-
ւոյն երեւման նշանը կ'ուտային : Զինուորները ուշադրութեամբ
կայ առին , Մարի և Քլէմանթին որք որսորդութիւնը առա-
ջին անգամ կը տեսնէին խիստ յուզուած էին , եղջերուն
հովի արագութեամբ անցաւ , կոմսը խթանները ձիուն փորը
մղեց , Էմմանուէլ նոյնը ըրաւ և ամենքն ալ , պահապան .
եղջերու , և ձիաւոր ոսկեգոյն փոշիէ ամպի մը մէջ աներե-
ւոյթ եղան , ուրախական ձայներով և փողի ընկերակցու-
թեամբ , Էմմանուէլ կարծես թէ ձիով կը թռչէր , որու
սրունդները պողպատի պէս դիւրակոր արգելք մը Պչէին ճանչ-
նար , խրամներէ կ'անցնէր՝ եռապատիկ արշաւով զառի-
թափներէ կ'իջնէր Գերմանական երգերու երեակայական ձիա-
ւորներու նման , որոնց ձիերը կրակ կը ցայտեն , և այն-
չափ շուտ կ'ընթանան որ կարծես թէ երկիրը չեն կոխեր : Եւրոպ
կոմսը նաեւ սքանչելի կերպիւ ձի կը հեծնէր և սակայն Պ.
տը Պրիոնի հետեւելու նեղութիւն կը քաշէր , վասն զի առա-
ջինին համար ձին սովորութիւն մ'էր , մինչդեռ Էմմանուէլի
համար դեռ հաճոյք մ'էր : Ամէն բանի մէջ եռանդուն մարդը
կը ճանչցուէր , որ ամէն ֆիզիքական և բարոյական պայթա-
րու մէջ մի և նոյն ոյժը և մի և նոյն շնորհքը ունէր ,
իւր ձին առաջնորդածին պէս : Այս արշաւէն զինովցածի

պէս էր , և անշուշտ եթէ մէկը այս միջոցիս դար ժիւղիա
Լօվլըլի վրայ խօսէր իրեն հետ , երբար ժամանակ պիտի չի
կրնար անոր ըսածը հասկնալ : Ասիկայ բան մը կը յայտնէր ,
այն է թէ այս մարդը , տաս տարիէ 'ի վեր իւր կիրքերուն
մէջ ապրելով՝ որք իւր աչքերը խոռոչացուցած և քանի մը
զգացումներու մէջ իւր սիրտը չորացուցած էին , մանկան մը
սրտին վրէպումը և անմեղ ճաշակները պահած էր , վասն զի
ժամանակ չ'ունեցած էր մանուկ ըլլալ : Մէկ խօսքով կը
զուարճանար , և երբ առաջին անգամ դադար առն իւր ձիւ-
ուն նման քրտնած էր , և միջոցեւ մէկ ձեռքով իւր երեսը
կը սրբէր , միւսը տ'երմիի երկնցուց և ըսաւ ,

— Հնորհակալ եմ Պ. կոմս երկար ժամանակէ 'ի վեր այս-
քան երջանիկ չեղած էի :

Կոմսը Խմանուէլի ձեռքը սեղմեց և իւր հրաւերները
անոր կրկնեց : Այս միջոցիս Պ. տր Պէյ որ աւելի խոհե-
մութեամբ կանանց պահպանութիւնը իւր վրայ առեր էր ,
որսորդի փոքր արշաւով կը հասնէր երեք ամառներու ընկե-
րակցութեամբ , Պորթ Քիթաղկոտ , հագուածն աւրուած ,
հերարձակ և իրենց՝ բարեբաղդաբար առանց արդարեւ հազար
և մէկ դիպուածները իրարու կը պատմէին :

Խմանուէլ կոմսին վրայ ճշմարիտ տպաւորութիւն մը բրեր
էր , վասն զի անոր վրայ իւր բնութեան նմանող բնութիւն
մը գտնէր , և ստիպուած էր անոր տալանին և կացու-
թեան վերադոյն ըլլալը ճանչնալու : Ասոր համար Պ. տ'երմի
իւր հիւրին վրայ կը հիանար և զայն բարեկամ մը ընելու
պատրաստ էր : Որսորդութիւնը տեւած բոլոր ժամանակը մէկ-
մէկէ չի զատուեցան : Սակայն , եղջերուն յաղթուեցաւ ,
ինչպէս որ ամէն պատուաւոր որսորդութեան եղջերու պարտա-
ւոր է յաղթուիլ : Հինգ ժամէ 'ի վեր որ ալէ , վերջ երբ
ժամը յառաջացաւ ուրիշ բան չի մնաց բայց միայն շուններուն
անոր վրայ ալեծուփ ծովու յորդումը մը պէս հասնիլը : Պա-
հապան մը մօտեցաւ այն ատեն կոմսին , և հրազէն մը ներ-
կայացուց անոր , Կոմսը անցուց զայն Խմանուէլի որ՝ իբր

չնորհակալութեան նշան խոնարհելէն վերջ , ծանրութեամբ
նշան առաւ , թշուառ եղջերուն գլուխը վեր կը վերցընէր ,
հազիւ շուները գնտակին տեղ կը ձգէին , Ամէնու աչքը
Պ. տր Պրիոնի վրայ էր , Հարուածը տրուեցաւ , գնտակը
եղջերուն ճակտին զարկած էր : Մարի հիացման և երկիւղի
աղաղակ մը արձակեց : Զոհէն շուներու ինկած բաժինը տուին ,
զոհը սայլակի մը վրայ դրին և փոքր խումբը դէպ 'ի դրեակ
յառաջացաւ , որու շէնքը քիչ մը վերջ արեւմտեան կողմէ
սկսան նշմարել :

Իրիկունը ճշմարիտ մտերմութիւն մը կը տիրէր Կոմսի և
Խմանուէլի մէջ , չէ թէ այն՝ բաւերով մտերմութիւնը որ
շատ անգամ դոյութիւն չ'ունեցող զգացման մը առաւելաբա-
նութիւնն է , այլ այն սրտի մտերմութիւնը որ մինչև նայ-
ուածքին և ձայնին մէջ կ'երևի : Հետեւաբար , իրիկունը
ճաշէն վերջ երկուքնին միատեղ դուրս ելան երկու աղջիկները
և կոմսուհին Պարոնին հետ ձգելով և պարտէզին մեծ անց-
քերու տակ առանձնացան , ինչպէս որ յայտնի է առտուան
խօսակցութիւնը շարունակուեցաւ , կոմսին կողմէ հարցու-
մներ , խրատներ , և Խմանուէլի կողմէ ցաւեր :

— Կենացս ամէնէ երջանիկ օրերէ մին ձեզ կը պարտա-
ւորիմ Պ. Կոմս կ'ըսէր երիտասարդը :

— Օն , կը շողբորթէր զիս , կը կրկնէր Պ. տ'երմի ,
խոստովանեցէք թէ երբ առնակալաց սենակը ընցուն է , և
դուք ատենը կ'ելլէք , համակրական և լեռանդուն բազ-
մութեան մը առջև , խոստովանեցէք թէ այս օրուրնէ շատ
աւելի երջանիկ օր մը կ'անցընէք :

— Ոչ , վասն զի միայն շունայնասիրութեան հանդէսն է

այն մինչդեռ այսօր ներեցէք ինձ ըսել թէ սրտին հանդէսն էր : Այնպիսի գորովալի հիւրնկալութիւն մը ըրիք ինձ որմէ յիրաւի յուզուած եմ, իմ դռնուած կացութեան մէջ մարդիկ միայն իբր կառավարութեան մարդ մը կը նկատեն զիս , չի կայ մէկը որու մտքէն անցնի թէ քսիրտ մը ունիմ, Ուրիշ բան չեմ բայց միայն տեսակ մը փառասիրութենէ բարձրացած ինքնաշարժ մեքենայ մը : Վերջապէս ամէնու համար Պ. Թոր Պրիոն եմ. Գաղղիոյ ատենակալ, բայց և ոչ մէկու համար եղբայր մը , հայր մը , բարեկամ մը : Ար յարգեն զիս բայց չեն սիրէր , կ'սպասեն ինձ , բայց չեն ցաւիր վրաս երբէք , այս ժամուս որ ձեզի հետ կը խօսիմ թերեւս անուս կ'արտասանուի , բայց զայն լարտասանողներու մէջ ոչ ոք գորովով կ'արտասանէ զայն :

— Տեսնե՞ք , կրկնեց Պ. տ'Էրմի ժպտելով , դուք իսկ , ձեր սրտին խորը անուան մը յիշատակը չ'ունիք : Այն մեծ քաղցին մէջ , որու վրայ այնքան դէշ կը խօսիք , չի կայ տուն մը՝ ուր բնակի անձ մը , որ թերեւս ձեր անունը մէկու մը չ'ըսէր սակայն իրիկունը աղօթքի մը նման զայն կը կրկնէ : Օն , ձեր այսքան ազնիւ և այսքան մեծ հոգին որ և է տեղ մը քոյր մը չ'ունի : Սիրահար չէք , անկարելի է :

— Եւ սակայն այնպէս է :

— Ոչ զո՞ք :

— Ոչ զո՞ք :

— Շատ համեստ կամ խիստ դաղտնապահ էք :

— Ոչ զո՞ք Պ. Կոմս , կը կրկնեմ զայս :

— Ուրեմն կը ցաւիմ ձեր վրայ :

— Եւ իրաւունք ունիք :

— Բարեբաղդաբար դեռ երկտասարդ էք , ինչ որ կեանքը ներկային մէջ չ'ընծայէր ձեզ թերեւս ապագային մէջ կը պահէ ձեզի :

— Գուցէ :

— Այդ յոյսի խօսքն է :

— Եւ կասկածի :

— Ստուգիւ մանրադննին էք , պիտի բժշկեմ զձեզ :

— Սքանչելի բժշկութիւն մը պիտի ընէք Պ. Կոմս , և այն օրը որ նոր առողջացած պիտի ըլլամ , խիստ անձնուէր բարեկամ մը աւելի պիտի ունենաք :

— Պիտի փորձենք , արդէն հիւանդիս վիճակը դիտեմ , և կը ճանչնամ անոր բնութիւնը , ասիկայ մեծ կէտ մ'է : Արդ , ներկային վրայ խօսեցայ ձեզի , պէտք է որ անցեալին վրայ հարցաքննեմ զձեզ : Այս մեղամաղձոտութիւնը մեծ վշտի մը արդիւնքն է թէ սիրոյ մը անգիտութիւնը :

— Սիրոյ մը անգիտութիւնը :

— Երբէք սիրած չէք :

— Երբէք :

— Ակամայ :

— Այո , բայց չէ թէ ինձմէ : Յարաբերութիւններ ունեցայ բայց ապարդիւն յարաբերութիւններ : Սակայն կարծեմ թէ եթէ անկեղծ գորով մը դտած ըլլայի ամէն ինչ անոր համար պիտի ձգէի , բայց համարձակապէս , այս շրջապատին նման թեթեւ սէրով , սիրուն դեմքով , երկդիմի հոգիով կիները մանկութենէս 'ի վեր երազած ապագան զոհելու արժողութիւն չ'ունէին : Ոչ , բնաւ չի սիրած եմ :

— Եւ բարեկամներ :

— Բարեկամներ , իմ սրտէս ջնջուած բառ մ'է այդ , բարեկամներ , ինձ նման մարդ մը չ'ունի անոնցմէ : Տեսայ մարդեր որոնց փառասիրութեան Ար ծառայէր իմ հարստութեանս , և որք ձեռքս կը սեղմէին մինչև մէջը բան մը գրտնէնին : Տեսայ մարդիկ որք իմ սրահիս մէջ կը շողբորթէին և իրենց լրագիրներուն մէջ կը թշնամանէին զիս , և ուրիշներ՝ և միայն անոնց էր որ աւելի շուտ կը ներէի , որք ինձմէ փոխ ստակ և տարփուհներս կ'առնէին : Ամէն անոնք որոնց վրայ կը խօսիմ , իմ լաւագոյն բարեկամներս կը կոչուէին ինքզինքնին վասն զի այս անունը առնելով բան մը կը վաստկէին , և ինչպէս որ կ'իմանաք իրենց ըստ-

ծին չէի հաւատար :

— Եւ այդ ամէնուն արդիւնքը :

— Այն է թէ առանց ապրած ըլլալու տկարացած եմ, տեսականով և ոչ գործնականով, այն է թէ միայն մէկ զգացում մը՝ մարեցուց սիրտս և միւս բոլոր զգացումներս, որոց մով ուրիշներ երջանութիւն կը գտնեն :

— Պէտք է սիրել :

— Զոյլ :

— Առաջին հանգստի կիներնիդ, և լաւ ևս է անոր համար կործանել քան թէ այդ տեսակ կեանքը շարունակել, որ ձեր սիրտը և իմացականութիւնը պիտի փճացընէ :

— Շատ դիւրին է ձեզ այդ ըսելը՝ Պ. Կոմս, դուք՝ որ երջանիկ էք, դուք որ պաշտելի կին մը, հրեշտակի կերպարանք ունեցող աղջիկ մը, հարստութիւն, առողջութիւն, սպաննիչ կիրքերու մոռացում և վեհ զգացումներ ունիք, դուք որ ամէն նայած աստիճանի կը գտնէք մէկը որ ձեր տիրութիւնը և ուրախութիւնը բաժնէ, և գիտէք վերջապէս թէ ամէն առտու և իրիկուն աշխարհիս վրայ կայ անարատ բերան մը և հրեշտակային սիրտ մը որ ձեզ համար կը խօսի Աստուծոյ : Սակայն չեմ գիտէր թէ այս ամէնը ինչո՞ւ կ'ըսեմ ձեզ, վասն զի վերջապէս դժբաղդ չեմ : Այս տեղ Վերթերի գէրը կը խաղամ և անիրաւ եմ : Այս երեկոյեան մեղամաղձոտ օդն է որ այսպէս խօսիլ կ'ուտայ ինձ : Այսօր սովորականէս աւելի երջանիկ ըլլալու համար է որ այս իրիկուն բնականէս աւելի տրտում եմ : Այն անձանց նման որ շատ կը խնդան և վերջապէս կ'ուլան : Տեսէք Պ. Կոմս, խենդ մ'եմ ես : որու վրայ ծիծաղել պէտք էք ոչ թէ ցախի :

— Սակայն բժիշկնիդ ըլլալէ պիտի չի դադրիմ :

— Ինչպէս որ կ'ուզէք :

— Եւ իմ պատուէրներուս պիտի հետեւիք :

— Ճշդիւ :

— Ահա ասիկա առաջինը :

— Մտիկ կ'ընեմ :

— Վաղը պիտի դաք մեզ հետ ճաշել :

— Բայց Պ. Կոմս . . . :

— Եթէ բաւ մը աւելցընէք, կը կրկնապատկեմ գեղերուս չափը, կը յաւելցընեմ նախաճաշ և ճաշ :

— Օն :

— Կը հպատակիք :

— Այո : Եւ երկրորդ պատուէրը :

— Վաղը պիտի տամ :

— Գրաւ մը կը դնեմ :

— Ի՞նչ բանի :

— Այն է թէ երկրորդը առաջինին պիտի նմանի :

— Գուցէ, գիտէք թէ ամական հիւանդութիւններու համար շարունակ, պարզ և միօրինակ դեղեր պէտք են : Կը բժշկեմ զձեզ, թող տուէք որ դիտցածս ընեմ, զուարճութիւններ կը պակսին ձեզ, պիտի տամ. բնութենի մը կը պակսի ձեզ, իմ պիտի նուիրեմ. ձեզ բարեկամ մը պէտք է և ես պիտի ըլլամ այն և անկեղծ, և յաւիտենական : Ե՛հ, սատանայ, եթէ այս քանով չի բժշկուիք այն է թէ բժշկուելու կամք պիտի չ'ունենաք :

— Որչափ բարի էք :

— Ե՛հ . Աստուած իմ, ոչ, կ'ընեմ ինչ որ պարտաւոր եմ ընել. այս ամէնու խորը քիչ մը ինքնասիրութիւն կայ, վասն զի մեր ամեն բարի գործերուն մէջ ինքնասիրութիւն կը դառնայ : Դուք ազնիւ և զօրաւոր բնութիւն մը ունիք, համակրութիւն մը կ'զգամ ձեզի համար, և թէ և միայն այս առտուրն է ի վեր կը ճանչեմ զձեզ, չեմ գիտէր, եթէ բաժնուինէս վերջ ձեզ պիտի պակսիմ ես, բայց ես պիտի չցախիմ ձեր վրայ : Այսպէս, դուք պիտի չ'ըլլաք ինձ շնորհապարտ, այլ ես՝ ձեզ : Պարօնը շատ սիրուն է, բայց միշտ յոգնած է, հանգստութիւնը կը սիրէ, և նաև աւելի շատ կ'ոմնուէ հին կը սիրէ քան թէ զիս, այս սիրելի Պարօնը : Լաւ ուսումն, զանոնք, միասին պիտի թողունք, և մենք երկուքս :

նիս պիտի թափառինք , ձի պիտի հեծնենք , պիտի որսանք ,
դաւառին մէջ արշաւանքներ պիտի բնենք , վերջապէս ինչ որ
կամիք , և այս ձմեռ կրնայ ըլլալ որ դեռ բոլորովին առողջացած
չ'ըլլաք , այն ատեն դարմանները Բարիդի մէջ պիտի շարու-
նակենք : Ասիկա ձեզի կը յարմարի :

— Ինքզինքս ձեզ կը յանձնեմ :

— Շատ լաւ : Հիմակ եթէ կ'ուզէք , պիտի ներս մտնենք ,
տեսնելու համար թէ մանուկները ինչ կ'ընեն , վասն զի
ուշ է :

— Յօժարակամ :

Երկու նոր բարեկամները դէպ 'ի այն սրահը դիմեցին ուր
կը գտնուէին Պարօնը , Երկու օրիորդները և կոմսուհին : Կայնե-
ցան և հեռուէն նայեցան սրահին մէջի անցածը : Քլօթիլտ և
Պ. տը Պէյ , քովէ քով նստած կը խօսակցէին , մինչդեռ
Քլէմանթին և Մարի մին նստած և միւսը կայնած դաշնակ
կ'ածէին :

— Երջանիկ էք , ըսաւ Էմմանուէլ՝ կոմսին , այս տեսա-
րանը գիտելով :

— Կը գտնէք , հարցուց նա :

— Անշուշտ :

— Թերեւս ուրիշ մը իմ տեղ երջանիկ պիտի չ'ըլլար :

— Խիստ պահանջող պէտք էր եղած ըլլալ :

— Կամ շատ կատկածոտ , ըսաւ Պ. ա'էրմի ժպտելով :

— Ձեմ իմանար մտքերնիդ :

— Բայց ես կ'իմանամ ըսածս , կը տեսնէք երջանկութիւնը
հոն է ուր որ կը գնեն զայն , իսկ նոյն իսկ երջանկութիւն
ըսուածը՝ զոյուծիւն չ'ունի :

— Ահ , Պ. բժիշկ , միթէ պիտի հիւանդանաք : Այն ատեն ,
կ'իմացնեմ թէ զձեզ բժշկելը յանձն չեմ առնուր :

— Անհոգ եղիք , եթէ ունեցած հիւանդութենէն մեռնէի ,
երկար ժամանակէ 'ի վեր մեռած պիտի ըլլայի :

Եւ կոմսը ժպտելով Էմմանուէլի հետեցեալ որ սրահը կը
մտնէր , Զանոնք տեսնելով Պ. տը Պէյ ոտք ելաւ :

— Անհանգիստ մի ըլլաք սիրելի Պարօն , ըսաւ կոմսը :

Պարօնը նորէն նստաւ , Մարի վաղեց իւր հայրը զրկելու :

— Շատ յոգնած պէտք ես ըլլալ , իմ սիրելի զաւակս ,
շարունակեց կոմսը :

— Անոր համար , ձեր վերադարձին կ'սպասէինք սենեակնիս
քաշուելու հրաման խնդրելու համար :

— Հիմակ պիտի շնորհուի քեզ , բայց նախ . . . :

— Նախ . . . :

— Գիտե՞ս , կրկնեց ա'էրմի կամաց մը և իւր աղջիկը զըր-
կելով , թէ այսօր մատուռը չի գացինք , ուրեմն ինձ հասու-
ցում մը պարտաւոր ես :

— Ճիշդ է :

— Նստի՛ր դաշնակին առջևը և բան մը նուազէ :

— Պատրաստ եմ , ինչ եղանակ կ'ուզէք :

— Ինչ որ կ'ուզես :

Մարի նստաւ , և նախերգ մը ըրաւ մինչդեռ իւր հայրը
կ'երթար սրահին խորը Էմմանուէլի մօտ նստելու : Երածը շ-
տուծիւնը շուքի մէջ լսուելու պէտք ունի :

Գեռատի աղջիկը Մալէֆ Լալէֆ նուագեց , և այնքան ե-
ռանդով՝ որ ինքն իսկ յուզուեցաւ , և երբ հոն գտնուող
քանի մը անձերու ծափահարութեանց մէջ տեղ իւր հօր թեոյ
մէջ նետուեցաւ արտաք մը ինկաւ զայն բռնելու աշխատող
կիսափակ աչերէն : Էմմանուէլ իսկ չի կրցած էր դիմագը-
րաւել այն սարսուռին՝ որ ամեն այս միակ կտորը լսողներուն
կ'ազդէ և երբ Մարի անոր մօտ եկաւ Էմմանուէլ ճշմարիտ յուզ-
մամբ մը գոլեց զայն : Ապա , աւելի ուշադրութեամբ նայեցաւ
անոր : Յարդ. իբր մանուկ նկատած էր զայն , սակայն անոր՝ երա-
ժշտութեան մէջ ունեցած տպաւորութենէ իմացած էր թէ
կին . մ'էր : Ուրեմն սկսաւ քննել զայն , և այս նոր տպաւո-
րութիւնը Էմմանուէլի մտքին մէջ Մարիի գեղեցկութեան նոր
փայլեր տուաւ , այնպէս որ երբ Մարի Քլէմանթինի հետ սը-
րահէն մեկնեցաւ քաղցր զմայլմամբ լի նայուածքով , և հետեւ
ցաւ անոր և կոմսին դառնալով ըսաւ :

- Ի՞նչ սիրուն զաւակ :
- Աը սիրէ՞ք երաժշտութիւնը , հարցուց կոմսը Էմմանուէլի :
- Այո՛ . զայն որ կը յաջողի լացընելու : Արտսուքը հոգ-
ւոյն քննեմ է որ միշտ բան մը կը բռնէ :
- Լաւ ուրեմն , վաղը ձեր սիրած երաժշտութիւնը պիտի
լսէք :
- Ո՛ր :
- Հոս :
- Եւ ո՞վ պիտի ընէ այդ երաժշտութիւնը :
- Աղջիկս :
- Օո՛, ստուգիւ Տօթէօր , կարծեմ թէ պիտի բռնէք դիս :
- Կ'ուզեմ ձեր հոգին նորոգել , ինչպէս կը նորոգեն արեւնը ,
կ'ուզեմ որ ձեր սրտին մէջ ունեցած բոլոր տխրութիւնը արտ-
սուքով դուրս հոսէք , մինչեւ որ Աստուծոյ զայն ձեզ տուած
օրումնին պէս ընէք զայն : Մարի իմ օժանդակս պիտի ըլլայ :
- Պարզապէս հրեշտակ մը կ'առնուք իբր դաշնակից ,
ինչպէս այն հինօրեայ մեծ դիւցազունները որք առանց աստու-
ծոյ մը կամ աստուածուհիի մը միջնորդութեան չէին կրնար
կռուիլ : Եթէ ձերինն նման զաւակ մը ունենայի : Աստուած իմ :
- Ամուսնացէք :
- Եւ որո՞ւ հետ :
- Չեր հանդարտ առաջին կնոջ հետ :
- Նախ պէտք է դիտնալ եթէ պիտի ուզէ զիս :
- Աղբոր բան մը պիտի ընէ ձեզ պէս մարդ մը մերժելով :
- Եւ եթէ կինս սիրէ՞ք :
- Այդ դժբաղդութիւն մը պիտի ըլլար , զոր շուտ պիտի
դարմանէիք , և սակայն հաւանականաբար հոգ պիտի տանէր
դձեզ այն սէրէն ազատելու համար : Երբ կ'ըսեմ ձեզ որ
կարգուիք , չեմ ըսեր թէ ձեր կինը սիրէք , բաւական զէշ հաս-
կցաք , կարգուեցէք ընտանիք մը՝ զբաղումներ , զաւակներ և
մանաւանդ սովորութիւն մը ունենալու համար :
- Իրաւունք ունիք , պիտի խորհիմ ասոր վրայ :
- Սակայն , այս զեղը իբր վերջինը կուտամ ձեզ :

- Կ'իմանամ , զո՞ւ պարոն կոմս , առաջին խորհուրդը
լաւ էր , և շատ սիրելի յիշատակ մը կը պահեմ : Ներքեք
ինձ որ մեկնելու հրաման առնում ձեզմէ , մինչեւ վաղն
այսինքն մինչեւ երկօրոյ խորհուրդին :
- Բնաւի՛ն , հոս պիտի մնաք :
- Չեմ կրնար ընդունիլ :
- Չեր ձին յոգնած և ախոռն է , մեղք է զայն նեղելը :
Ապագրեցի ծառայներուն որ իմ սենեկիս քով սենեակ մը
ունենաք :
- Պէտք է միշտ հնազանդիլ ձեզ :
- Սեպեցէք թէ ձեր տան մէջ կը գտնուիք , ուզած ժա-
մերնուդ հանդստանալու ազատ էք :
- Լաւ ուրեմն Պ. Կոմս , այս հրամանէն օգուտ պիտի
քաղեմ : այս օրուան նման օրերու սովորած չեմ և հան-
դստանալու շատ պէտք ունիմ :
- Ես ինչս պիտի առաջնորդեմ ձեզ :
- Էմմանուէլ՝ Կոմսուհին , և Պարօնը բարեկեց և Պ. տ'Էրմիի
հետ դուրս ելաւ :
- Հետեւալ օրը , առաւօտեան ժամը վեցին Էմմանուէլ
գլխէն կը մեկնէր ուր ժամը չորսին յիշարարներ էր .
Կոմսը իւր ձեռքը անոր երկնցուց ըսելով :
- Չեզ կ'սպասէի :
- Էմմանուէլ եկաւ տիկին տ'Էրմիին բարեկեց և կոմսին հե-
տեկեցաւ որ անոր կ'սպասէր :
- Ո՛ր կը տանիք զիս , կ'ըսէր Էմմանուէլ :
- Մոռացի՛մ , ձեր սիրած երաժշտութիւնը լսել տալու
կը տանիմ ձեզ :
- Մատուր իջան , և խորանին ետեւ սահեցան : Քանի
մը վայրկեան վերջ Մարի եկաւ և ստոյգ ըլլալով թէ
իւր հայրը տեղ մը պահուտած է , երդեհը հնչեցուց .
և երբեմն երբեմն իւր ձայնն այս դործիքին հաւաչանք-
ներուն խառնեց , Էմմանուէլ մտիկ կ'ընէր , գլուխը պա-
տին կոթնած , աչքը անորոշապէս՝ պատահանէն տեսած
հանդարտ տեսարանին յաւանդ : Պատանուհին ձայնը այն-

քան սքանչելի կերպիւ անուշ էր, որ հոգւոյն մէջ՝ բուրման մը նման կը սահէր : Երիտասարդ ատենակալը ամբողջ ժամեր այս համը յափշտակութեան մէջ պիտի մնար, եթէ յանկարծ լուսեան մէջ չի գտնէր ինքզինքը, զաբամացած այն մարդուն նման որ երկինքը կ'երազէ և երկրի վրայ կ'արթննայ : Կոմսին հետ երիտասարդուհիին մօտեցաւ, և արտասուակից անոր ձեռքերը համբուրեց : Պ. տ'Էրմի Մարիի ճակտէն պաղաւ որ կը կարմրէր իւր հայրէն զատ ուրիշէ մը լսուելուն համար :

Այն օրէն սկսեալ Էմմանուէլ տան սեղանակիցը եղաւ, կոմսը առանց անոր չէր կրնար ըլլալ, այնչափ որ Պ. տը Պէյ սկսաւ նախանձիլ : Բայց և այնպէս, Պ. տ'Էրմիէ նախագուշակուած բժշկութիւնը տեղի կ'ունենար, և այլակերպութիւնը եղած էր : Էմմանուէլ միշտ մտախոհ էր, բայց երբեք տխուր, և նաև իւր մտախոհութիւնը նկատողութեան կը նմանէր, միշտ կ'աշխատէր, բայց զուարթութեամբ : Կոմսը բոլոր այս փոփոխութեան պատիւը ինքզինքին կը վերագրէր, և Պ. տ'Էրմիի ընտանեաց և Էմմանուէլի մէջ տեսակ մը ընտանութիւն հաստատուած ըլլալուն համար, Պարոնը իւր սիրոյ համար վախճալէ հեռու չէր : Կոմսուհին արդարև իւր զուարթ խելքով և բնական շնորհքով իւր հիւրին համար շատ աղէկ կը վարուէր և անոր տուած ասպնջականութիւնը կարելի եղածին չափ զուարճալի կ'ընէր : Ուրեմն կար վայրկեաններ որ Պ. տը Պէյ կը զլջար զԷմմանուէլ Պ. տ'Էրմիի ներկայացընելու :

Օր մը, որոշուած էր որ երիտասարդին բրած ամեն այցելութեանց փոխարէն մի անդամով պիտի երթային հատուցանելու : Ուրեմն կառքով Էմմանուէլի փոքր գղեակը երթալու համար մեկնած էին, որ իւր թիւ կոմսուհիին ընծայեց զայն սպռնայնելու համար : Բլէմանթին և Մարի ժամանակ մը պարտէլը մնային այս փոքր գղեակին վայելուչ շէնքը նկատելու համար, որ իւր աշտարակիկներով և արձանիկներով՝ Շարլ Թ. ի ժամանակակից ճարտարագետի մը գործը կը թուէր : Ապա, աղէկ հայելունէն վերջ՝ ներս մտան միւսներու միանալու : Առաջին դստիկոնը խիստ, միանգամայն ձոխ ճաշակով սրահ մը դտան, և նորէն կայ

առին : Տըլադրուայի և Տըքանի պատկերները նայելու համար, որ այս միջոցիս՝ իրենց բոլոր երիտասարդութեան և աշխոյժին մէջ էին, Սրահին անկիւններէն միայն մէջ, դուռ մը բացուած էր, որ տեղոյն և խորհրդաւոր լայտով մը լուսաւորուած սենեակ մը կը տանէր : Մինչդեռ Բլէմանթին կը նրկատէր այն հաղարաւոր իրերը որովք սրահը լեցուն էին, Մարի այս դրան մօտեցաւ, և հետաքրքրութեամբ զլուխը ներս երկնցուց : Սենեակը թափուր էր, ներս մտաւ : Էմմանուէլի ննջարանն էր այն, բայց Մարիի աչքին զարնող և զինքը ներս մտցընող բանը՝ պատերը ծածկող սքանչելի կանաչ օթոցը չէր, և ոչ պատուհանները զարդարող աղւոր ապակիները, ոչ քանդակեալ կաշնիէ կարասիները, որք այս սենեակը վեհափառութեամբ կը պճնէին, այլ անկողնոյն խորը գանուող խիստ զեղեցիկ կնիջ մը պատկերն էր : Մարի ուրեմն կրցածին չափ այս պատկերին մօտեցած էր, և անձայն զայն կը նկատէր, իւրովի հարցընելով թէ ո՞վ կրնար ըլլալ այսքան մասնաւոր խնամքի առարկայ եղող այս չքնաղ կինը : Գեռ կը նայէր, երբ իւր ետեւը ոտքի ձայներ լսեց, Աշխուժի գլուխը ետին դարձուց իւր հետաքրքրութեան մէջ տեղ բռնուելուն վրայ ամչցած : Էմմանուէլն էր այն :

— Զձեզ կը փնտռէի Օրիորդ, ըսաւ նա, Տ. կոմսուհին զձեզ կը խնդրէ :

— Ահաասիկ եմ Պարոն, պատասխանեց մանկուհին քիչ մը շփոթելով : Կը նայէի այս պատկերին իւրովի ըսելով թէ երջանիկ պիտի ըլլայի եթէ անոր նմանէի :

— Անօգուտ իղձ մ'է այդ, դուք այդ պտկերէն աւելի աղւոր էք :

— Ոհ, Պարոն, կը շողոքորթէք զիս, հաւասարելով զիս այնպիսի անձի մը հետ որու յիշատակը սիրելի կը թուի ձեզ :

Այս խօսքին մէջ յանդիմանութեան նման բան մը կար :

— Իմ մօրս պատկերն է այն Օրիորդ, ըսաւ Պ. տը Պարիսն :

— Երբ գեռահաս էր :

- Իւր մեռնելէ տարի մը առաջ :
- Փոքր տղայ մ'էիք այն ատեն :
- Հազիւ տարու մը կայի :
- Այնպէս որ զինքը չի ճանչցար :
- Ո՛չ, Օրիորդ :

Իւ այս պարզ խօսքին մէջ վշտի երկայն անցեալ մը կար :

— Ո՛հ . ներեցէք ինձ Պարոն , այս սենեակը մտնելու համարձակելուս համար , որ սրբարանի մը նման նուիրական պէտք էր ըլլար , ըսաւ Մարի , և Էմմանուէլի թեւ մտնելով , անոր հետ վար իջաւ՝ առանց բառ մը աւելցնելու , մինչև իւր մօր դռնուած սենեակը :

Այս մեր պատմած վերջին պարագան՝ Էմմանուէլի և Մարիի մէջ արագընթաց համակրութիւն մը հաստատած էր : Պինները կը սիրեն զթալ , ասիկայ միջթարեւու կը տանի զանոնք ինչ որ աւելի կը սիրեն , և մեր դիւցադնուհին միւս կիւներէ բնաւին տարբերութիւն մը չ'ունէր : Երիտասարդին ըսած այս « Մայրս է » խօսքին մէջ ցաւի ու վշտի այնպիսի շեշտ մը ըմբռնած էր , որ իւրովի ըսած էր « Այն մարդը որ կը ցաւի և կը տառապի այսպէս ազնիւ սիրտ մը ունի և իւր կրցածը ըրած էր մոռցնելու անոր իւր տրտմութիւնները , որոնք ամպերու նման երբեմնակի անոր ճակտին վրայ ըստուէրներ կը ձգէին : Անայբ և մանաւանդ գեռահաս Ֆաղջիկները իրենց բնական շնորհքին մէջ՝ սքանչելի դատողութիւն մը ունին և միշտ միջթարեւու բառերը գիտեն : Աստուած տուած է անոնց բարակ մատեր և անուշ ձայն մը՝ որպէս զի կարենան թէ մարմնոյն և թէ հոգւոյն վերքերը գարմանել առանց ցուցնելու : Էմմանուէլ տան յաճախող հիւրը և սիրելի բարեկամը ըլլալով՝ Քլէմանթինի և Մարիի

հետ ամբողջ ժամեր կ'անցընէր : Այն ատեն Օրիորդ տ'երմի անոր այն անուշ հարցումները կ'ընէր՝ որք յոյս մը աւելցընելու համար կ'ըլլան : Էմմանուէլ թոյլ կու տար ինքզինքը յիշատակաց հաճոյքին , այս ահագին ծանրուող՝ որու ամեն օր աստիճան մը կ'աւելցընեն , և որու միջոցաւ ծերունին իւր մանկութեան մէջ կ'իջնայ : Էմմանուէլ՝ պատանուհիին կը պատմէր իւր կեանքի առաջին ցաւերը և առաջին յուզումները , կ'ըսէր անոր թէ ինչպէս իւր մօրմէ այնքան կանուխ զրկուած՝ անորոշ բնադրմամբ մը իւր որորոցին և երիտասարդութեան բոլորտիքը փնտռած էր , առանց գիտնալու թէ ինչ անուն տար իրեն պսկած այն սիրոյ , կ'ըսէր անոր թէ որչափ նախանձած և տառապած էր երբ զգալու տարիքը հասած և ուրիշ տղայոց հետ ապրիլ սկսած էր : Միւս տղայոց շատերը ունէին այն սրտին կէսը որմէ Աստուած զինքը զրկած էր , և երբ կը տեսնէր դպրոցին մէջ մօր մը իւր որդին գրկելը , առանձին անկիւն մը կը քաշուէր և կ'արտասուէր : Ասոր համար երբ դպրոցէն կ'ելլէր և կու գար իւր հօր քով՝ անցընելու արձակուրդի օրերը , Մարիի տեսած այն պատկերին առջև կը կենար և կը նկատէր զայն յափշտակութեամբ ու կ'աղօթէր : Ապա կ'ըսէր Մարիի ինչ որ զգացած էր այն կ'աղօթէր : Այս հայրը ձեռքէն բռնելով տարած էր՝ զինքը գերեզմանատուն և հոն՝ ցուցուցած էր իրեն այն շիրիմը որ իւր որորոցին մօտ բացուած էր , շատ լացած էր այն օրը խեղճ տղան , պաղ և անկարեկիւր մարմարին տակ կը տաւին իրեն ցուցուցած գծերը՝ հոգւոյն աչքերով ճանչնալու աշխատելով :

Չեն կրնար հաւատալ թէ որչափ անուշութիւն կը գտնէր Էմմանուէլ , Մարիի հետ խօսելով : Նա՛ որ միշտ իւր արուեստիւ և սովորութեամբ ամեն մարդէ կ'սկսածած էր , կը գտնէր վերջապէս հոգի մը՝ որու մէջ կրնար իւր հոգւոյն մնացորդ թափել առանց վախի : Մեղմամբ ժպտով կը պատմէր այս ամեն բաները՝ որ անցեալին նշոյլն են և ասոնք այնպիսի բաներ էին՝ զորս Օրիորդ տ'երմիի սիրտը կը հառկէր : Այն

ատեն խոստովանութիւններ եղած էր , և երկուքնին միասին ըրած էին , անարատ հոգիներու վստահութեամբ և անմեղութեամբ իրենց օրոյր տպաւորութիւնները իրարու հաղորդելով : Իրենց սրտերը իրարու առջև կը բացուէր և շատ անգամ երիտասարդին պատմութենէ պատանուհիին խարտեաշ արտեանանց մէջ գաղտնի արտասուքներ կ'երևէին : Էմմանուէլ՝ կը կրկնէր , մարդու փառասիրութեան և կիրքերու ներքև մանկան մը զգացումները և սպարզութիւնները պահած էր , այնպէս որ բառ մը բառ էր զանոնք ապրեցընելու համար . սովորաբար մայր մը կ'արտասանէ այս բառը , եթէ մայրը չէ սիրուած կ'ինն է , սակայն զիտենք , որ Էմմանուէլ չի զրտած էր բաւական անարատ կ'ին մը , որպէս զի անոր նայուածքը , անոր ձայնը կամ անոր սէրը դպած ըլլալին իւր անմեղ յիշատակաց նշող թելերուն : Ուրեմն Մարին՝ առաջին կ'ինն էր զոր դիպումը իւր ճամբու վրայ կը գնէր իբր կենդանի միջնորդութիւն մը : Մի կարծեք սակայն թէ Էմմանուէլ Մարիի համար ունէր այնպիսի մղում մը՝ զոր կ'ունենան կնոջ մը համար երբ իրենց տարիուհին ընել կ'ուզեն զայն : Այդ սիրէր Մարին ինչպէս որ պիտի սիրէր իւր աղջիկը , կամ իւր քոյրը , և այս սէրը երախտագիտութեամբ լի էր , վասն զի Մարի անոր խօսքերը մտիկ ընել կ'ախորժէր , և ինքը Մարիի կը պարտաւորէր անուշ խօսակցութեան մը հաճոյքը զգացած ըլլալը : Էմմանուէլ կ'սկսէր ունենալ այն սրտի սովորութիւններէ մին՝ որու այնքան դիւրութեամբ անձնատուր կ'ըլլան , և երբ ջնջուին անոնք , կեանքէն մաս մը՝ հետերնին կը տանին : Այսպէս գրեթէ մոռցած էր Ատեանը և մարդիկ , իւր ժամանակը՝ Օրիորդ տ'երմիի երգելը կամ նուագելը լսելով կ'անցընէր , ապա երբ ժամ մը կամ երկու ժամ անոր մտիկ ընելով երազած էր , ճակտէն կը համբուրէր զայն և ամեն ինչ կը լմնար : Սակայն Էմմանուէլ երիտասարդ էր , կան մարդեր զորս բանականութիւնը տարիքէն առաջ հասունցուցած է , այնպէս որ զոգելին մէջ ամենու համար Էմմանուէլ՝ Պ. տ'երմիի տարիքը ունէր : Այսինքն որ

Էմմանուէլի բնական մեղամաղձոտութիւնը անցընելը յանձն առած էր , իւր բժշկութեան յառաջագիմութեան վրայ կ'ըստքանչանար , և որովհետև մէկ նայուածքով երիտասարդ ատենակալին բոլոր ուղղամտութիւնը դուշակած էր , առանց վախի զան Մարիի հետ կը թողուր , քանի որ՝ ինչպէս ըսինք , շատ անգամ՝ Բլէմանթին անոր հետ էր :

Երբ Բլէմանթին ներկայ էր , խօսակցութիւնը մի և նոյնը ըլլալէ շատ հեռու էր , խնդ պատանուհւոյն զուարթութիւնը՝ սովորական մտախոհութեանց մէջ տեղ կու գար թուշտիլ և ուրախ ժպիտներ վարկենական կերպիւ կը յաջորդէին Մարիի սիրուած՝ զգայուն խօսքերուն : Երկու մանկուհիները մեկիւմէկով կ'ամբողջանային և Էմմանուէլ երկուքն ալ կը սիրէր : Արդարեւ , երկուքն ալ իրեն՝ մինչև այն ատեն անծանօթ տղապաւորութիւններ կ'ընէին , միայն թէ Բլէմանթինի հետ : Իմանկան մը պէս կը խաղար , իսկ Մարիի հետ իբր կ'ին մը կը խօսակցէր : Բլէմանթին վառվռուն և զուարթ կարծես թէ տարիներէ ՚ի վեր կը ճանչնար զԷմմանուէլ . կը վազցընէր զայն . ձի հեծնել կու տար , վերջապէս ճշմարիտ աշակերտուհիի նման կը վարուէր , ամենուրեք իւր անմեղ վառվռուն նութեամբ կը ցոլացընէր : Բլէմանթին՝ ամենօրեայ և փոխոխական տեսարան մ'էր , Էմմանուէլի նման մտախոհի մը տեսքը հանգչեցնելու համար շատ յարմար : Անկարելի էր հինգ վայրկեան հետը խօսակցել , անոր թափառական միտքը ամեն խընդիւրներու կը դպնար , և ամենամեծ ուրախութենէ խիստ մեծ տրամութեան կ'անցնէր առանց պատճառի , առանց յիշատակի առանց կցորդութեան : Խօսակցութեան մէջ տեղ՝ պարտէզի մը մէջ վազելու պէս կը վազէր , ցատկելով , ամէն ինչ աւերելով . և սակայն միշտ մեկնած կէտին վերագառնալով , անփոյժ : Ուրեմն անկարելի էր տրտում ըլլալ անոր մօտ , և երբ կը տեսնէր Էմմանուէլի և Մարիի այն մտերիմ խօսակցութիւնները սկսիլ , որք բնաւ չեն լմնար , ուրախութեամբ սրահը կը մտնէր , իր բարեկամահին կը համբու

բէր , անոր թեւը կը մտնէր , կը խնդրէր Էմմանուէլէ որ իրենց ընկերանար և երեքնին միատեղ կ'երթային պարտէզին մէջ վազելու , հաւերուն կերակուր տալու կամ ծաղիկներ ժողվելու :

Ուրեմն Էմմանուէլէ՝ այս երկու մատաղ էակներու կը մտածէր երբ առտու կ'արթնար : Իւր կեանքին մէջ սովորութեան շնորհիւ տեղ գտած էին անոնք . և միայն անոնց շնչած օդով կրնար ապրիլ : Առտու կանուխ գլեակը կը հասնէր , և զանոնք երբեմն պատէզին մէջ կը դանէր և երբեմն օթոց բանելով : Հատ անգամ գալու ատեն հեռուէն պատուհանը անոնց շնորհալի գլուխները կը նշմարէր . և անոնց ժպիտները կը գուշակէր , կը տեսնէր իրեն ուղղուած բարեկի նշանները . այն ատեն առանց զանոնք աչքէ հեռացընելու իւր ձին արշաւել կուտար , և միայն դրան առջև կը կայնէր : Առմուհին նաև ատենակալին հետ շատ սիրով կը վարուէր : Առմուհին ինչպէս ամեն անկասկածեան իրաւունքով երջանիկ կին՝ բանաստեղծական , զգայուն և խոհուն եղած ըլլալու ինքնահաճութիւնը ունէր : Արդեթէ աշխարհիս մէջ այս երեք յատկութիւնները չ'ունեցող անձ մը կար՝ ինքն էր , և սակայն Էմմանուէլի թեւը կը մտնէր և անոր հետ ծառերուն տակ մտնելով մեր խեղճ գոյութեան վրայ առաւիններ և վարդապետութիւններ կ'ըսէր , բայց երիտասարդը շուտ մը իմացած էր թէ աղջկան համար բնական եղածը մօր համար քանք մ'էր , և ինքզինքը չի չձգած էր կոմսուհւոյն հետ , Մարիի քով ունեցած լքումով :

Իսկ կոմսը ամեն ինչ կը տեսնէր առանց . բան մը ըսելու , ունէր , կամ դէթ ունեցած կ'երևէր մտածում մը , որ մինչև հոգւոյն խորը կը թափանցէր , և ուրիշներու ոչ ուրախութեանց և ոչ արտաթիւններու չի միացող անձի մը ստոյգ նայուածքով և պայծառ իմացակաշուութեամբ կը դիտէր : Ար մնար Պարօնը , որ կը կրկնէր , քիչ մը զղջացած էր զԷմմանուէլ ներկայացընելուն համար : Պ. տը Պէյ իրաւ կը կարծէր կոմսուհւոյն և իւր բարեկամին պտոյտները , և կը դողար որ չ'ըլլայ թէ ֆլթիլտ իւր և Էմմանուէլի մէջ եղած : տարբերութիւնը տեսնէ : Գիտենք ,

որ Պ. տը Պէյ ամեն բանէ առաջ կը վախնար , տարիէ մ'ի վեր սկսուած սովորութիւնը կորսնցընելէ , և քսան անգամ երիտասարդը հարցափորձելու կէտին հասած էր , զիտնալու համար թէ տիկին տ'էրմիի հետ ունեցած յարաբերութիւնը մինչեւ ուր հասած էր , աւելի առաջ երթալէ արդիւնելու համար եթէ ժամանակն էր սակայն : Բայց խորհելով՝ լռած էր . ինչ որ կը յայտնէ թէ աղէկ ըրած էր մտածելով , սակայն անօդուտ խոստովանութեամբ մը պիտի ըլլար , վասն զի Էմմանուէլ ամեն ինչ գուշակած էր . կոմսուհւոյն սէրէն մինչև կոմսին անտարբերութիւնը , և Պարօնին քանի մը նայուածքներու մէջ հողատարութիւն և նախանձ դտած էր : Լռած էր առանց իսկ հարցընելու իւրովի եթէ լռել հարկ էր : Ար թողուր ուրեմն որ ամեն մէկը իւր կեանքը շարունակէ ինչպէս որ էր իւր գալտէն առաջ և հանդարտաբար կը վայելէր այն անաւըն'ալ երջանկութիւնը որ իրեն գալու վրայ էր :

Ամեն բան ասանկ երթալու վրայ էր , երբ իրիկուն մը ճաշէն վերջ պարտէզին մէջ պտըտելու ելան , ինչպէս որ սովորութիւն ունէին ընելու ամեն գիշեր մի և նոյն ժամուն : Պարօնը իւր թեւը կոմսուհւոյն տուաւ , կոմսը Էմմանուէլինը առաւ , և երկու աղջիկները առանձին մնացին : Ա'երևէր թէ այս վեց անձինք իրարու հաղորդելու բան մը ունէին որ պատրաստութեան 'կը կարօտէր , վասն զի զրեթէ տաս վայրկեան շրջապայեցան առանց մէկ կամ միւս կողմէն բառ մը փոխանակուելու : Ա'երջապէս ամեն խումբ , սեպէ զիպուած ծով , սեպէ կամաւ , իրարմէ հեռացան և խօսակցութիւնը սկսաւ : Անօդուտ բան է Պարօնին և կոմսուհւոյն մտիկ ընելը : Գիւրութեամբ կը գուշակուի թէ ինչ կ'ըսէին իրարու : Պարօնը իւր վախերուն վրայ կը խօսէր , կոմսուհին կ'ապահովէր զայն : Պարտէզին միւս կողմէն կու գային կոմսը և Էմմանուէլ թե թեի անյուշած :

— Լաւ ուրեմն , կը հարցընէր Պ. տ'էրմի , խոստացած ըլլածիւթիւնը :

— Տեղի կ'ունենայ , կոմս , և յուսացածէս աւելի արագ :

- Ըսած էի ձեզ :
- Դժբաղդաբար վերանկումէ մը կը վախնամ :
- Եւ ինչո՞ւ :
- Վասն զի քիչ ատենէն այս երկիրը պիտի թողունք :
- Միթէ մեզ պէս Բարիզ չէք վերադառնար :
- Այո՛ , բայց Բարիզ իւր պահանջումները և առանձնաշնորհութիւնները ունի , պիտի չի կրնամ միշտ ձեր քով մնալ ինչպէս եմ հիմայ . ինչ որ հոս պարզ բան մ'է , հոն՝ անյարմար պիտի ըլլայ , և առանձին մնալով անցեալին պէս տրտում պիտի ըլլամ նորէն :
- Առանձին չ'ըլլալու միջոց մը կայ :
- Ո՞րն է :
- Ամուսնացէք :
- Էմմանուէլ կոմսին նայեցաւ :
- Իբր վերջին գեղ ըսիք ինձ զայն , կրկնեց նա :
- Ալ ուրիշ չեմ տեսներ , նաև այսօր ձեզ խօսեցած ատենուան պէս չէ , հիմայ եթէ կին մը առնուլ ուզէիք անմիջապէս պիտի գտնէիք :
- Որով վրայ կը խօսիք :
- Տեսներ , համարձակ ըլլանք , միթէ մասնաւոր մէկու մը համար չէք դար հոս :
- Եւ այս ըսելով Էմմանուէլին կը նայէր :
- Ոչ , կոմս , կու գամ ամենու համար և մանաւանդ ձեզ համար :
- Օ՛ն . օն . գաղտնապահ էք , բայց ես ամեն ինչ կը տեսնեմ :
- Ուրեմն բացատրեցէք ինձ թէ ինչ կը տեսնէք :
- Ո՞վ զձեզ այսքան զուարթ ըրաւ հոս , ո՞վ կարողու թիւն սննի ձեզ նման ծանրաբարոյ մարդը՝ թիթեռնիկներու ետեւ վազցընել և մանկան մը նման խաղցընել :
- Օրիորդ Բլէմանթին :
- Որով հետ աւելի յաճախ պարտեղէն մէջ կը պտուտիք :
- Անոր հետ :

— Աւ ուրեմն , կարգուեցէք անոր հետ , թերեւ աղւոր ամուսնութիւն մը չէ այս , բայց բարի 'դործ մ'է , Բլէմանթին կը սիրէ զձեզ , կամ պիտի սիրէ , ազնիւ օրիորդ մ'է նա , և գոնէ ալ առանձին պիտի չ'ըլլաք :

Էմմանուէլ կոմսին կը նայեր անոր դէմքին վրայ այս խրատը ներշնչող զաղափարին խորը իմանալու համար :

— Անկատակ կը խօսիք , կոմս . հարցուց անոր :

— Անկատակ :

— Ե՞ս կարգուիմ :

— Եւ ինչո՞ւ չէ , պատուոյս վրայ , կարծեմ թէ ձեզ յարմարող կինն այս է :

— Ար կարծէք , կրկնեց մեքենաբար Էմմանուէլ , որ բոլորովին նոր մտածումով համակուած տկար կերպիւ մտիկ կ'ընէր Պ. տ'Էրմիի :

— Բլէմանթին իրաւամբ ձեր բնութեան հակառակը ունի : Դուք ուսումնական և մտածկոտ անձ մ'էք , Բլէմանթին զուարթ է , ձեր մեղմազնոտութենէ . քիչ մը պիտի առնու , և դուք անոր զուարթութենէ , ու երջանիկ պիտի ըլլաք , ըստոյգ եմ : Սակայն , չեմ գիտէր ինչո՞ւ կ'ըսեմ ձեզ այս բաները զորս իզմէ աղէկ գիտէք : Յայնի է ձեր՝ իրիկունը անոր ձեռքը համբուրելն և հետեւեալ օրը անոր ուղղած ժպիտէն թէ ինքն է նախազուշակուած կերպարանափոխութիւնը գործողը , և կամ երախտագիտութենէ կամ սէրէ՝ անոր համար հոս կուգաք :

Արդարեւ , եթէ Էմմանուէլ բանի մը կ'սպասէր , ոչ այս խոստովանութեան և ոչ կոմսին կողմէ այս խրատինն էր : Երբ լսեց տ'Էրմիի « կարգուեցէք » ըսելը իւր սիրտը բաբախած էր , և Բլէմանթինէ զատ ուրիշ անուն մը եկած էր սրտէն դէպ 'ի շուրթերը , բայց երբ Մարիի հօր՝ ծանրաբար . իրեն Բլէմանթինը առաջարկելը լսած էր , պատասխան չի կրցած էր տալ և Օրիորդ տ'Էրմիի համար զգացածին վրայ ինքն իսկ կասկածած էր : Նախ կարծած էր թէ կոմսը շրջաններ կը դործածէր զինքը խոստովանութեան մը մղելու համար , և ինչպէս որ ըսինք՝ իրեն այսպէս խօսողին դէմքէն բան մը իմանալ

աշխատած էր, սակայն դէմքը խօսքերը սուտ չէին հաներ, և յայտնի կ'երևէր թէ կոմսը իւր ըսածներուն վրայ համոզուած էր: Եթէ կոմսը այս բացատրութիւնը չի գրգէր, հաւանա-
կան է թէ երկուստեքը երկար ժամանակ կ'սկսածի մէջ պիտի մը-
նար, և թէ Մարին իւր կինը կարենալ ըլլալու զաղափարը դեռ
պիտի չի դար իրեն, բայց վայրկեան մը կարծեց թէ կոմսը իւր ըզ-
գացածը գուշակած էր, և դեռատի աղջկան հետ կարողութեւ
յոյսը յանկարծ իրեն երեցած էր: Ապա այս յոյսը երեցա-
ծին նման շուտ մը աներևութացած էր և Էմմանուէլ ու
Պ. տէրմի անմոռունջ ծառերուն տակ մտած էին: Յետոյ
կ'ուզային Բլէմանթին և Մարի:

— Մարի, կ'ըսէր Բլէմանթինին, ի՞նչ կը մտածես Պ. տը
Պրիօնի վրայ:

- Ինչո՞ւ կը հարցընես ինձ այս:
- Ինչո՞ւ չես պատասխանէր:
- Վասն զի այդ հարցումը տարօրինակ շեշտով կ'ընես:
- Պատասխանէ:
- Լաւ ուրեմն, կը մտածեմ թէ սիրուն մարդ մ'է նա,
և շատ կը սիրեմ գինը:
- Եւ ի՞նչպէս կը սիրես:
- Բարեկամի մը պէս, անշուշտ զքեզ սիրածէս նուազ:
- Կը ստես, կրկնեց Բլէմանթին խնդալով:
- Կը ստեմ:
- Այո:
- Եւ ի՞նչ շահ ունիմ ստելու:
- Միթէ ինձմէ պէտք ես պահել այդ բաները:
- Բայց չեմ հասկնար, սիրելի Բլէմանթին:
- Ինչո՞ւ տրտում ես:
- Միթէ միշտ քիչ մը խոհուն չեմ:
- Հիմալ քիչ մ'աւելի:
- Շատ բնական է այս, քիչ ատենէն պիտի բաժնուինք:
- Շողոքորթուհի, իրօք իմ վրայ կը ցաւիս:
- Ալ ամենևին չեմ հասկնար քեզ:

— Մտիկ ըրէ՛. Մարի: Ինձ համար զաղանիք ունիս,
այդ դէշ է, որո՞ւ հետ կը խօսիս ցորեկը, Բորն քով դաշ-
նակ կ'ածես:

— Պ. տը Պրիօնի հետ, Պ. տը Պրիօնի մօտ:

— Որո՞ւ կը պատմես այն սրտի բաները, զորս երբեք ինձ
կը պատմէիր և որո՞ւ հետ քսան անգամ արտասուալի աչքե-
րով դտայ զքեզ:

— Անոր հետ, իրաւ է:

— Լաւ ուրեմն:

— Լաւ ուրեմն:

— Լաւ ուրեմն, կը սիրես զայն անանկ չէ՞:

— Կը սխալիս:

— Կը սխալիմ:

— Կ'երգնում քեզ, Պ. տը Պրիօնը եղբօր մը պէս կը
սիրեմ: Չեմ գիտեր ինչպէս կ'ըլլայ այս, բայց սիրտս
դէպի իրենը կը մղուի, ինչպէս որ ամեն տխրութեան կը
մղուի: Հաճոյք մը կ'ըզամ զայն տեսնելու, և երջան-
կութիւն՝ զայն մխիթարելու, վասն զի կարծեմ թէ կը տա-
ռապի: Ինքն ալ զիս քրոջ մը պէս կը սիրէ, բայց ասկէ
կարծել պէտք չէ թէ իրեն համար սէր ունիմ, վասն զի
չ'ունիմ. կը հաւաստեմ քեզ:

— Քեզ համար խօսէ՛, բայց անոր համար մի՛ խօսիր,
վասն զի նա կը սիրէ զքեզ:

— Դարձեալ կը սխալիս:

— Չէ՛, սոռոյդ եմ թէ քեզ համար կու գայ հոս, քիչ
քեզ համար:

— Բայց ճշմարիտ, չեմ գիտեր ի՞նչ բանի կը մտածես
այս իրիկուն:

— Քեզ կը մտածեմ. իմ սիրելի Մարի:

— Պ. տը Պրիօն մեր երկուքին համար մի և նոյն չէ՞:
Միթէ քեզ ինչպէս ինձ մի և նոյն զգուշութիւնները, մի և
նոյն հոգերը, մի և նոյն գորովը չ'ունի՞. Յիսուսի խեղ-
եւ, և ո՞վ կ'ըսէ թէ դու չես իւր սիրածը:

— Ստոյգ եմ թէ այնպէս չէ :

— Եւ ինչո՞ւ :

— Վասն զի ինձ հետ կը ծիծաղի միայն , մինչդեռ դու , կու լաս անոր հետ , և սիրոյ մէջ տրտմութիւնը զօրաւոր օժանդակ մ'է կ'ըսեն , օ՛ն , խոստովանէ՛ թէ հաճոյք մը կ'զգաս երբ անոր դայը տեսնես :

— Կը խոստովանիմ :

— Խոստովանէ՛ թէ կը տրտմիս երբ կը յիշես թէ այսուհետեւ այսքան յաճախ պիտի չի տեսնես զինքը :

— Ճիշդ է :

— Լաւ ուրեմն , կը սիրես զայն :

— Եւ ես կ'ըսեմ քեզ թէ խենթ ես կամ նախանձոտ :

Թերեւս դու կը սիրես զայն :

— Ես կը սիրեմ զայն , ինչպէս բոլոր աշխարհ կը սիրեմ :

— Ես ալ :

— Աւելի դէշ :

— Ինչո՞ւ աւելի դէշ :

— Վասն զի լաւագոյն էր որ զայն սիրէիր , եթէ սիրէիր՝ պիտի կարգուէիր հետը , և եթէ կարգուէիր՝ երջանիկ պիտի ըլլայիր :

— Ի՞նչ գիտես :

— Գոռար չէ տեսնելը . այնպիսի մարդ մ'է որ կին մը երջանիկ կրնայ ընել : Բարի , ազնիւ , հարուստ , վեհանձն է . ասկէ աւելին ինչ պիտի ընեմ ես :

— Ուրեմն , դուն ինչո՞ւ չես կարգուիր հետը :

— Հատ սիրուն ես , միթէ կրնամ երթալ այս պարոնին ըսել , « Պարոն , ինձ կը թուի թէ շնորհքով ամուսին մը պիտի ըլլաս , կարգուէ՛ հետս : »

— Եւ եթէ ինքը քեզ ուզէ՞ր :

— Անմիջապէս պիտի ընդունէի :

— Եւ պիտի սիրէիր զայն :

— Բոլոր կենացս մէջ :

— Ուրեմն , իւր երջանկութեան քովէն կ'անցնի նա :

— Ոչ , վասն զի իրեն յարմար կինը չեմ ես , իրեն համար շատ մարդկային բնութիւն ունիմ ես , այնպիսի մարդ մ'է նա՝ որու իտեական և բանաստեղծական սէր մը պէտք է , չեմ ըսեր թէ պիտի ատեր զիս , այլ ես անտարբեր պիտի ըլլայի և օր մը պիտի ձանձրացընէի զինքը :

Մարի կը մտածէր , և բոլոր զիշերը մտածեց Բլէման . թինի իրեն ըսածին վրայ :

Այս խորհրդածութեանց արդիւնքը այն եղաւ որ Էմմանուէլի հետ աւելի ցուրտ և աւելի զոռւշաւոր կերպիւ վարուիլ պէտք էր , քանի որ իւր ընթացքը Բլէմանի խնայողութեան թաղրութիւններ ընել տուած էր , զորս դուցէ կոմսին աւելի ճարտար միտքը արդէն ըրած էր , անոր համար , երբ հետեւեալ օրն տար միտքը արդէն ըրած էր , անոր համար , երբ հետեւեալ օրն Էմմանուէլ , առջի օրուան Պ. տ'Էրմիի հետ ունեցած խօսակցութենէ զբաղեալ՝ գլխակը ներկայացաւ , շատ զարմացաւ երբ Մարի իւր ամենօրեայ ժպիտին տեղ խիստ յարգական և բնաւ իրենց մէջ չի գործածուած բարեով պատասխանեց :

Այս ցրտութեան պատճառը նախ ինքզինքին հարցուց , և երբ դեռատի աղջկան հետ առանձին գտնուեցաւ , անոր հարցուց զայն , բայց Մարի պատասխանեց թէ միշտ այսպէս եղած էր և պէտք էր ըլլար ասպաղային մէջ :

Թէև Մարի ճշմարիտ յուզում մը զգաց , և հարկաւ ինքզինքը բռնեց այս կերպիւ պատասխանելու համար , Էմմանուէլ հաւատաց այս խօսքերուն և անոնց միտքը խորազննել չի ջանաց : Երիտասարդ տեսնակալը քաղաքականութեան մէջ խելացի մարդ մ'էր , սակայն սիրոյ մէջ այս դիւրիմայութիւնը և այս կըրկին տեսութիւնը կը կորսնցընէր : Մարդոց սրտի ճանաչումը

և կանանց սրտի գիտութիւնը , իրարմէ շատ կը տարբերին : Լավաթէր՝ որ մարդիկը ճանչնալ կը կարծէր , խոստովանեցաւ թէ ոչինչ կրնար ըսել կանանց համար : Արդ Պ. տը Պրիօն հաւատաց պատանուհիին իրեն ըսածներուն , և իւր սիրտը սեղմուեցաւ , և որովհետեւ Մարի հասկցուցած էր իրեն թէ իրենց յաճախակի առանձնութիւնները կրնային նշմարուիլ , ոտք ելաւ և սրահէն մեկնելով պարտէզը իջաւ : Մարի այս երթին չէր սպասէր , այնպէս որ , եթէ Էմմանուէլ սիրտը ցաւով լի հեռացաւ անկէ՝ զեռահաս աղջիկը արտասուալի թողուց : Բայց Մարի իւր վրայ ունեցած այն իշխանութեամբ՝ զոր կանայք այնքան լաւ կը պահեն իրենց ֆիզիքական տրեւորութեան տակ , իւր արտասուքը ցամքեցուց , և իւր կարգին ոտք ելլելով՝ վարդադրը կէտով չափ բացաւ և նայեցաւ թէ ո՛ր կ'երթար Էմմանուէլ : Անոր՝ պարտէզէն անցնելը և իւր գտնուած պատուհանին կողմը նայելը ասեալ , այս նայուածքը վարդադրին շարժում մը պատճառեց , զոր բարեբաղդաբար Էմմանուէլ չի նշմարեց , յետոյ կարծելով թէ չէր կրնար տեսնուիլ Պ. տը Պրիօն քսան անգամ ետեւ դառնալէն վերջ՝ ծածկուիլ տակ աներեւոյթ եղաւ :

— Էմմանուէլին կը սխալէր , ըսաւ Մարի նորէն նստելով , զիս չի սիրեր նա :

— Այլ սխալէի , կ'ըսէր Էմմանուէլ , այս փոքր աղջիկը իմ վրայ չի մտածեր . խենդ էի :

Իրաւ է որ Օրիորդ տ'երմի՝ Ժիւլիայի նման վիզը չի ցատկած էր , ըսելով « Այո սիրեմ գեղ » և ոչ իսկ անոր զրած էր , սակայն իւր սիրոյ բաւական ստոյգ ապացոյցներ տուած էր , զորս չի տեսնելու համար կոյր պէտք էր ըլլալ : Էմմանուէլ երիտասարդ էր . Մարի ժամերով իրեն հետ կեցած էր , ցած ձայնիւ խօսելով ամեն սրտի զգացումներուն վրայ , իւր նսրածիլ մտածմանց և աւաջին յիշատակներուն դադառապահ ըրած էր զինքը , իւր ցաւերուն վրայ յուղուած էր , իւր ձեռքը երկնցուցած էր անոր , և ինքը բան մը չի գուշակած էր : Իւր գոյութեան ժամանակ տեսած էր անոր պատու-

հանը կենալը և իրեն ժպտիլը , երբեմն իւր մտ կէս ժամ նստելով չի խոսիլը , վախճալով որ յանկարծ իւր խօսքը կամ ձայնը իւր կամայ հակառակ սիրտը չի մատնէր , և ինքը բան մը չի հասկցած էր : Վերջապէս տեսած էր յանկարծ մէկ օրուան մէջ անոր փոխուիլը , իրարու մէջ պատշաճութեան պատնէշը դնելը , և իրենց մտերմութեան շատ հեռու երթալը նախ ինքը նշմարելը : Հաւատարմ էր թէ Մարի իրեն չէր մոտձէր : Մակայն Մարի իսկ չէր գիտեր եթէ Էմմանուէլը կը սիրէր : Միթէ նորատի աղջիկները գիտեն թէ երբ և ինչպէս կը սիրեն : Ասկից զատ , կ'ուզէր սիրտը բախլ մ'է , որու ճամբայները շատ անգամ ինքը իսկ չ'գիտեր , երբեմն հոն քայլող մտածման մը կը հետեւի , յետոյ յանկարծ անոր հետքը կը կորսնցնէ և շատ ճամբաներ անցնելէ վերջ՝ կը գտնեն զան : Շատ երջանիկ բան մ'է , որ կ'ինը այսպէս եղած է : Այս կերպիւ յիմարներուն և իմաստուններուն կը ծառայէ , տուած ինքնութեան համար կ'իրը մ'է , երկրորդներուն համար ուսում մը : Իրաւ է որ շատ անգամ խենթերը տուի լաւ կը ճանչնան դանձոյ , բայց քանի որ դանձոյ ճանչնալէն յետոյ խեղացի կը դառնան՝ մի և նոյն բանը ըսել է : Կարծեմ ուրիշ տեղ մը ասիկայ ըսած եմ , բայց հոգ չէ , ըսուելու արժանի բանը կրննելը աղէկ է :

Արեւմտեան երկրներին ալ այսպէս կ'երթային , Էմմանուէլ կ'ըսէր իւրովի . « Եթէ ինձ համար քիչ մը գորով ունենար ինձ ըսածը պիտի չ'ըսէր , » և Մարի կ'ըսէր . « Եթէ զիս սիրէր , այսպէս շուտ մը ըսածս յանձն պիտի չ'առնէր , և պիտի չի հեռանար քովէս ինչպէս որ հեռացաւ » և երկուքն ալ կը սխալէին : Տոմարուկեց տարեկան մանուկ մը և մեծ քաղաքադէտ մը սիրոյ մէջ մի և նոյն ոյժը ունին : Այս խեղճ Էմմանուէլը , եթէ այն օրը տեսնէիք , պիտի չի կըրնայիք ճանչնալ այն ծանր մարդը՝ զոր զրբին սկիզբները նկարագրեցիք : Անշուշտ , եթէ կամք ունեցող մարդ մը կար ինքն էր , եթէ երբեք այս կամքը ստուգութեամբ կեանքին հիմ կամ վերջ գնէր , իրը պիտի ըլլար : Կրթութեան տարիքը

ունենալէ՝ ի վեր անոնց դէմ մաքառած և բնաւ չի յաղթուած էր։

Ժիւլիան էր այն միակ կինը որու ազդեցութենէ վայրկեան մը վախճած էր, և տեսանք թէ ինչպէս շուտ բաժնուած էր անորմէ, և ինչպէս շուտ մոռցած էր զայն։ Վերջապէս Էմմանուէլ էր՝ ինչ որ կը կոչեն ուժեղ և իւր վրայ վստահ եղող մարդ մը։

Անմիտ, հազար անգամ անմիտ այն մարդը որ Էմմանուէլի նման կը մտածէ, և կը կարծէ թէ պիտի կրնայ բռնութեան և մարդկային զգացումներուն հրամայել։ Թող իւր զոհները կամ լաւ ևս յաղթութիւնները հաշուէ, թող յղիսէ սեսի նման տասնութինգ տարի փորձուած ըլլայ, թող յաւերժահարսներու դիմադրուած ըլլայ, որչափ ճարտար և որչափ հմայիչ որ եղած ըլլան անոնք, թող Էմմանուէլի պէս ժիւլիայէ ազատած ըլլայ, այսինքն իրական նենգութիւններու օրինակը, և աղւոր օր մը աշակերտի մը պէս տասնութեց տարեկան աղջկան մը անկեղծ անմեղութենէ պիտի բռնուի, որ միայն իւր մեծ կապոյտ աչքերով նայած պիտի ըլլայ զինքը, որ միայն աշակերտուհի շնորհքը պիտի ունենայ, և պիտի չի գիտնայ թէ ինչ կ'ընէ անոր սիրահարելով ինչպէս որ նա պիտի չի գիտնայ թէ ո՛ւր կ'երթայ անոր մտիկ ընելով։ Ստուգիւ, կանանց ամենէ վտանգաւոր զէնքը իրենց անարատութիւնն է։

Այս միջոցիս Մարիի սիրտն էր մտածողը և երբ սիրտը կը խորհի՝ այն է թէ լռեցուած է սիրով, վստահ զի միայն ինքզինքը պաշտպանելու կամ յանձնելու կը խորհի, ինչ որ կանանց քով մի և նոյնը ըսել է։

Էմմանուէլ կը պտըտէր. իւր խեղճ հողին տանջելով և վայրկեան առ վայրկեան անորմէ ցնորք մը կամ յոյս մը խըլելով։

Վերջապէս Եսթրան ըրաւ որ հաւաստի եղաւ կամ ըլլալ կարծեց թէ Մարի ստուգիւ զինքը չէր սիրէր։ Մարի ևս նոյնը կը մտածէր։ Էմմանուէլ պարտիզին մէջ պտըտելու ժամանակ կոմսին հանդիպած էր։

— Օ'ն, ըսաւ Պ. տ'Էրմի զայն կեցընելով և իւր ձեռքը մարդագետնին կողմը երկնյը նետով, նայեցէ՛ք։

— Լաւ ուրեմն։

— Զո՞վ կը տեսնէք։

— Քլէմանթինը կը տեսնեմ, որ ծաղիկ կը ժողվէ։

— Ի՞նչպէս կը դանէք զինք։

— Պաշտելի։

— Այ՞ աւելի սիրուն բան մը։ Տեսէ՛ք զինքը իւր մեծ յարդեայ գլխարկով, սև մազերով, փայլուն նայուածքով և փոքր ոտքերով, ինչ հիանալի կին մը պիտի ըլլայ օր մը։

— Կը կարծէք։

— Ստոյգ եմ, խոստովանեցէ՛ք թէ զինք կը սիրէք։

— Այո՛, շատ կը սիրեմ զինքը. բայց միայն բարեկամութեամբ։

— Աւելի մեծ պատճառ մ'է այդ հետը կարգուելու համար. ամուսնացած ժամանակ իւր կնոջ սիրահար ըլլալը միշտ դժբաղդութիւն մ'է։

— Եւ ինչո՞ւ։

— Վասն զի այս սիրոյ կը խառնուի, զգացման խնդիր մը, և երբ զգացումներ զոհանան, կինը կ'ըլլայ ինչ որ եղած են տարփուհիները, մինչդեռ պարզ սրտի գորով մը աւելի երկայնատե և ստոյգ է, առանց հաշուելու թէ միւս սէրը անոր կցելու աղատ ես։

— Իբաւունք ունիք, միշտ իբաւունք։

— Կարգուեցէ՛ք Քլէմանթինի հետ, հաւատացէ՛ք ինձ։

— Երգարեւ կարծեմ թէ լաւազոյն բանն այդ է, մոմուաց Էմմանուէլ, զոր տ'Էրմի իւր խելացի և հեռատես աչքը կը քննէր։

— Ասիկայ ես պիտի կարգադրեմ, անհոգ եղիք, կրկնեց Պ. տ'Էրմի։

Էմմանուէլ չի պատասխանեց։

— Այո՛, այս մանուկը ինձ կին պիտի առնուի, կ'ըսէր իւրովի, ամեն ինչ ինձ պիտի պարտաւորի, առ երախտա-

գլխով թեան պիտի սիրէ զիս , այսպէս պէտք է սիրուած ըլլալ . . . ինչո՞ւ հոս եկայ ես , ալ ինքզինքս չեմ ճանչնար , ի՞նչ կ'անցնի իմ մէջ : Կոմսին ինչ առաջարկած այս անօգուտ ամուսնութիւնը մերժելու իսկ ոյժ չեմ զգար վրաս :

Կորսնցընելու ժամանակ չի կար : Արձակուրդի օրերուն վերջը կը մտնեմար , և պէտք էր որ ամեն ինչ կարգադրուէր : Քլէմանթինի դպրոց մտնելէ առաջ , իսկ պատանուհին՝ իւր բոլորտիքը անցածին վրայ կասկած մը չ'ունէր : Պ. տ'Էրմի այս ամուսնութեան նպատակին վրայ չի կարենալով Քլէմանթինի հետ խօսիլ . կոմսուհւոյն գիմնոց , Ըսաւ թէ Էմմա նուէլի երջանկութիւնը այս միաւորութենէ կախում ունէր , իւր վրայ թողուց Էմմանուէլի և զեղեցիկ մանկան միջնորդութեան հոգը , ըսելով նաև թէ սովորականէն աւելի ծանրադէմ պէտք էր ըլլալ , քանի որ երկու զոյուրութիւններու երանութիւնը իրմէ կախեալ էր , Տ. տ'Էրմի հանդիսաւոր ձև մը առաւ և Քլէմանթինի քով երթալով ըսաւ :

— Որդեակ իմ , ձեզ ըսելիք ունիմ , ձեր սեռեակը ելնենք :

Ար տեսնեն թէ ամեն ոք զգէլին մէջնոյն սխալման մէջ էր , կամ ըլլալ կը ձևացընէր , կոմսը Կոմսուհին , Էմմանուէլ և Մարի կը տեսնէին ինչ որ չկար , և չէին տեսներ ինչ որ կար : Միայն Քլէմանթին վայրկեան մը ճշմարտութեան վերայ կասկածած էր , բայց ինչպէս որ տեսանք . Մարի շուտ մը իւր սխալը ուղղած էր : Անօգուտ է երիտասարդ , հարուստ , աղնիւ և խելացի ըլլալ . կան բաներ՝ զորս բնաւ չեն կրնար գուշակել , կրնան աշխարհակալի նման երկիր մը շարժել , բայց պիտի չի կրնան կնոջ մը սրտին մէջ կարգաւ : Ահապէս ոյժեր՝ այս անքննելի տկարութեան առջև կը նուաճին , ինչպէս մարդոց դիտութիւնը Սփինքսի մը հանելուկին առջև : Եւր կամ երիտասարդ , եթէ իրենց երիտասարդութեան կամ փորձառութեան ունայնասիրութիւնը ունենան , մի և նոյն նայուածքներէ և ժպիտներէ կը խտրուին :

Քլէմանթին կոմսուհւոյն առջի անցաւ և երկուքնին միա-

անդ վեր ելան :

— Որդեակ իմ , ըսաւ տիկին տ'Էրմի նստելով և իւր սիրուն դէմքին կեդարանափոխութիւն մը տալով , ձեր ապագային վրայ կ'ուզեմ խօսիլ ձեզ հետ :

— Ձեզ մտիկ կ'ընեմ . Տիկին :

— Բաւական խելացի էք . որպէս զի կարենան ձեզ հետ իւր կին մը խօսակցիլ , ամբողջ կեանքը տնող որոշումներու մէջ , ըստ իս , զլիսաւոր անձէն պէտք է նախ խորհուրդ հարցընել , ոչ հայր ունիք և ոչ մայր , այլ միայն հօրաքոյր մը որ ձեր ուղածին պիտի հաւանի , այնպէս չէ :

— Կարծեմ :

— Մտիկ ըրէք ուրեմն , պէտք է որ ուշ կամ կանուխ ալջիկ մը կարգուի , կը ժպտիք և կը մտածէք թէ աւելի լաւ է կանուխ քան թէ ուշ , և օրինակի համար , եթէ դուք հիմակ կարգուիք , ոչ միայն ահաւոր մը պիտի ստանաք , այլ տարուան մը դպրոցէն պիտի ազատիք :

— Ուրեմն իմ վրայ է խնդիրը , Տիկին :

— Այո՛ , ձեր վրայ :

— Ո՛հ , խօսեցէ՛ք , մտիկ կ'ընեմ :

— Լաւ ուրեմն սիրելի զաւակս , զիս ձեր մօր տեղ գնելով պատտասխանեցէ՛ք ինձ . վասն զի ես ալ ձեր մօր նման կը փափաքեմ որ երջանիկ ըլլաք , ամեն աղջիկներու պէս միթէ երեակայական ամուսին մը երազած էք և ճշմարիտը իտէականին սիրոյն համար պիտի մերժէք :

— Ոչ , Տիկին , պատասխանեց Քլէմանթին ժպտելով , և շատ անգամ նաև ըսած եմ Մարիի թէ իմ յուսացած ամուսկնըս գաւառական մը պիտի ըլլայ , ինչտ հասարակ և անշուշտ թանձրամիտ :

— Այսպէս պիտի ընդունէիք աղնիւ և հարուստ երիտասարդ մը որ պիտի սիրէր զձեզ և անոր երջանկութեան պատասխանատուութիւնը կրցածնուդ չափ յանձն պիտի առնէիք :

— Ո՛հ , այո՛ , Տիկին :

— Լաւ ուրեմն , որդեակ իմ , կարծեմ թէ Տիկին Յրմէր-
նէյի տունը պիտի չի վերադառնար :

— Ի՞նչ կ'ըսէք :

— Ճշմարտութիւնը :

— Ուրեմն Տիկին , կրկնեցէ՛ք ինձ զայն :

— Կը կրկնեմ աղւոր աղջկա թէ , եթէ առաջէն որոշում
մը չ'ըրած էք , և եթէ ձեր հօրաքոյրը կը հաւանի , ամսէ
մը կարգուած պիտի ըլլաք :

— Եւ կը ճանչնամ իմ ամուսինս :

— Այո՛ :

— Երիտասարդ է :

— Այո՛ :

— Աղւոր աղայ :

— Այո՛ :

— Բարի՛ :

— Այո՛ :

— Եւ Բարիդ պիտի մնայ :

— Միշտ :

— Ո՛հ . Տիկին , կ'ընդունիմ , կ'ընդունիմ :

— Եւ որ աւելին է , հարուստ է , այս բան մը չ'աւերի :

— Բայց , ես հարուստ չեմ :

— Հոդ չէ , քանի որ ինքը է :

— Եւ իւր անունը :

— Գուշակեցէ՛ք :

— Ձեմ գիտե՛ր :

— Ի՞նչպէս . մէկը զոր ամեն օր կը տեսնէք :

— Պ. ար Պրիօն :

— Նոյն ինքն :

— Բայց զիս չի սիրեր :

— Կը պաշտէ զձեզ :

— Բնաւ չ'ըրած է ինձ այդ :

— Ձեզ չ'ըրած է , բայց Ամուսին ըստ և նա ինձ յանձն

նեց ձեր խորհուրդը հարցընելու հոգը :

— Ո՛հ , որչափ բարի էք , այն է թէ , ես ալ շատ կը
սիրեմ զինքը :

— Այդ է իւր ամեն գիտնալ ուզածը , արդ լուծիւն
պահեցէ՛ք , այսօրուան ըսածս չի գիտնալ ձեռացէ՛ք , և
սպասեցէ՛ք որ զձեզ ձեր հօրաքոյրմէ խնդրէ : Կը խոստա-
նա՞ք ինձ բան մը չ'ըսել :

— Կը խոստանամ :

— Նոյն իսկ Մարիի՞ :

— Նոյն իսկ Մարիի :

— Կը հասկնաք , որդեակ իմ , թէ իմ ըրածս ձեր երջան-
կութեան համար է : Պ. ար Պրիօն սքանչելի բաղդ մ'է ,
համբերութիւն և խոհեմութիւն : Հիմակ գրկեցէ՛ք զիս :

Գեռահաս աղջիկը ճակատը կոմսուհին երկնցուց , որ
վար իջաւ այսպէս ծանր պաշտօն մը իրեն յանձնուած ըլլա-
լուն համար սքանչացած և անոր աղւոր վերջ մը տալուն
համար հպարտացած :

— Լաւ ուրեմն . հարցուց կոմսը . իւր կնոջ դէպի
իրեն զարը տեսնելով :

— Քլէմանթին նաեւ կը սիրէ զան :

— Օ՛ն , աւելի աղէկ , Էմմանուէլ երջանիկ պիտի ըլլայ :

— Ո՞վ գիտէ , ըսաւ կոմսուհին հաւաքով մը :

— Ահա շատ չար ո՞վ գիտէ մը , կրկնեց Պ. Կերմի :

Ճպտելով :

— Այնքան ամուսնութիւններու այս կերպիւ սկսուիլը տես-
նուած է :

— Եւ ուրիշ կերպիւ լմնալը , այնպէս չէ՞ :

— Մարիիկ այնքան քիչ սէր ունի :

— Եւ կանայք այնքան մոռացում :

— Կոմս , յանդիմանութիւն մ'է այդ :

— Ոչ , կոմսուհի :

- Զիս բնաւ չի սիրած էք :
- Լո՛ւէ՛ , կրկնեց Պ. տ'Էրմի :
- Ի՞նչ ունիք :
- Ահա պարօնը :
- Ի՞նչ հոգս պարօնը :
- Ապերախտուհի :

Այս միջոցիս Քլէմանթին իւր զարմանքէն սթափած չէր , սենեկին մէջ կը պտըտէր , իւր հայելին կը նայէր , ամենէ ցնորական երազները կ'ընէր , և իւր երեւակայութիւնը սրտին հետ ընկերանալով Աստուած գիտէ ո՞ւր կը ճամբորդէր : Երբ սեղան նստելու վայրկեանին Էմմանուէլի մօտ գտնուեցաւ , իւր սիրտը սկսաւ բաբախել : Սարմիւնեցաւ և դեղնեցաւ , և քիչ մնաց պիտի տկարանար : Պ. տ'Էրմի անոր նայուածք մը նետեց զոր ինքը միայն կը հասկնար և գեռատի աղջկան առաջին յուզումն անցնելէն վերջ՝ նստաւ :

Էմմանուէլ որ չէր գիտեր կոմսուհւոյն Քլէմանթինի ըսածը , միշտ ելածին պէս էր , և ժամանակ առ ժամանակ դադունաբար Մարիի կը նայէր : որ սոլորականէն աւելի մտախոհ էր , սակայն կը ջանար զուարթ երևելու : Առնուհին երբէք այնքան ուրախ չեղած էր : Ամսը և պարօնը շատ սիրուն էին : Երբիւրեք Պ. տ'Էրմին Էմմանուէլը մէկ կողմ առաւ և իմացուց իւր կնոջ ըրածը , Մարի Պ. տը Պրիօնի կը նայէր , դղեակին մէջ տարօրինակ բան մը անցնիլը գուշակելով : Էմմանուէլ վերջին անգամ անոր նայեցաւ իբր թէ ապահով ըլլալու համար թէ զինչը չէր սիրեր :

Անոր Քլէմանթինի վրայ ծուլը և անոր հետ խնդալը տեսաւ :

— Տիկին կոմսուհւոյն աղէկ ըրաւ , ըսաւ Էմմանուէլ :

Մարի սիրող կո՛րծքը ճեղքելու զօրութեամբ կը բաբախէր , կանուխ սենեակին քաշուեցան և Քլէմանթին Մարիի հետ վեր ելան :

Քլէմանթին խենդ զուարթութիւն մը ունէր , Մարի

մտախոհ էր , և օրուան մէջ ինքզինքը բռնեցէն՝ իւր աչերը քաթի մը կ'սպասէին պահուած արտօնքը հոսելու համար : Քլէմանթին իւր բարեկամուհւոյն ամեն ինչ իմացընելու փափաքով կ'այրէր և օրուան մէջ ունեցած լուսթեւէ վերջ իւր շուրթերը այն դադունքը կը պահէին , որք բառի մը կ'սպասէին խօսելու համար :

— Գիշեր բարի , ըսաւ Մարի ձեռքը Քլէմանթինի երկընցընելով :

— Այսչափ շո՛ւտ , հարցուց Քլէմանթին :

— Յոգնած եմ :

— Հագիւ թէ ժամը տաս է :

— Կ'երևի թէ քնանալու փափաք չ'ունիս դու :

— Այնչափ գոհ եմ :

— Դու միշտ գոհ ես :

— Սակայն այսօր , աւելի եմ :

— Ի՞նչ ունիս ուրեմն :

— Ահ , ահաւասիկ , ըսաւ Քլէմանթին , « Գաղտնիք մ'է այդ » ըսող ձայնով մը :

— Խոստովանութիւններ չեմ խնդրեր քեզմէ :

— Կը բարկանաս :

— Բնաւ :

— Պիտի ըսեմ . . . բայց . . . :

— Բայց . . . :

— Պէտք է որ երգնուս ինձ թէ ուրիշի բան մը պիտի չ'ըսես :

— Կ'երդնում :

— Երեւկայէ՛ , շարունակեց Քլէմանթին Մարիի մօտենալով , որու հետաքրքրութիւնը արտօնութեան կը յաղթէր , և իւր երկու ականջներով մտիկ կ'ընէր , երեւկայէ՛ թէ կը կարգուիմ :

— Իրաւ , և երբ :

— Ամէն մը :

- Լօրաբոյրէ իմացոյց քեզ :
- Ոչ , հօրաբոյրս չե՞ռ բան մը չ'գիտեր :
- Ա՛ր պիտի կարգուիս :
- Բարի :
- Այսպէս ուրեմն , և տիկին Տիւվէրնէյ . . . :
- Մոռցում :
- Ո՛հ , ինչ երջանկութիւն գոչեց Մարի , ալ պիտի չի բաժնուինք , և զո՞վ կ'առնուս :
- Գուշակէ' :
- Կը ճանչնամ քու ամուսինդ :
- Այո' :
- Մարի նախագգացում մը ունեցաւ , բայց իւր շրթերու եկած անուըր արտասանելու չի համարձակեցաւ :
- Ձեմ գիտեր :
- Փնտռէ' :
- Մէկը որ հոս կու գայ , շարունակեց Մարի դողալով . :
- Այո' :
- Յաճախ :
- Ամեն օր :
- Պ. տը Պէյը :
- Խեղդ :
- Պ. տը Պրիոն , հարցուց Մարի դողալով :
- Նոյն ինքն :
- Բիշ մնաց Մարի պիտի ինձար :
- Կը սիրես ուրեմն զինք , յաւելցուց պատանուհին :
- Այո' :
- Բայց երկու օր առաջ չէիր սիրեր զինք :
- Կերեի թէ այսօր կը սիրեմ :
- Բայց . . . ինքը :
- Ինքը նաև կը սիրէ զիս :
- Քեզ ըսաւ այդ :
- Ոչ :

- Լաւ , այն ատեն :
- Լօրդ ըսաւ , և մայրդ այսօր ինչ կրկնեց զայն :
- Ո՛հ , Աստուած իմ , ըսաւ Մարի :
- Ինչ ունիս ուրեմն :
- Ոչինչ , այս լուրին ուրախութիւնը :
- Իմ հօրաբոյն պիտի զրէ և անշուշտ պիտի չի մերժէ , մայրդ էր այս ամեն բանը կարդալողը . բայց մի ըսեր բան մը :
- Անհոգ եղիր :
- Եւ ես կարծէի թէ ահա ինչ նօտար մը պիտի առնում , զիս աւելի ուրախացրնողը , իմ սիրելի Մարիս , քեզմէ չի բաժնուելու զաղակարսէ , ինչ երջանկութիւն :
- Եւ Բլէմանթին իւր բարեկամուհւոյն թեոց մէջ կը նետուէր որ կարծէր թէ կ'երազէր :
- Այս լուրը կարծես թէ զքեզ կը տրտմեցունէ :
- Ընդհակառակն , բարի Բլէմանթինս , քու բերլրութեանդ կը մասնակցեմ :
- Մարի նստաւ , իւր արցունքը զսպելու նեղութիւն կը քաշէր :
- Այսպէս , այս բանս շատ երջանկի կ'ընէ զքեզ , շա-րայարեց Մարի :
- Կը հարցունե՞ս :
- Ո՛հ , աւելի աղէկ :
- Եւ ես՝ որ կարծէի թէ Պ. տը Պրիոն քեզ սիրահարած էր , ինչ խեղդ եմ եղեր :
- Մարի կը աւշուէր :
- Գիտեր բարի , ըսաւ շանքով մը :
- Ուրեմն միշտ քնանալու փախաք ունիս :
- Այո' :
- Ուրեմն զիշեր բարի :
- Բլէմանթին՝ գրկեց Մարին որ իւր ան'ողորոյն ծայրը նըստած էր , և արտաքին կը մնար աւերը սեւեռած : Բլէմանթին բոլորովին զուարթ իւր սենեակը մտաւ : Երբ մեկնեցաւ :

Մարի դեպք մեքենաբար դուր գոցեց և իւր սենեկին մէջ տեղ
ծնկան վրայ խնամով սկսաւ աւտուրնէ՝ ի վեր սրտին մէջ
պահած բոլոր արցունքով լալ :

Ե. 2

Մարիի համար գիշերը երկայն եղաւ : Այլ գուշակութի
թէ որչափ վիշտ կայ աղջկան մը առաջին տքնութեան մէջ :
Հատ անգամ իսկ կը մոռնար և չէր յիշէր թէ ինչո՞ւ կ'ար-
տասուէր : Այն ատեն ոտք կ'ելլէր կ'երթար պատուհանը բա-
նալու և գիշերուան հանդարտութեան և պայծառութեան
մէջ տեղ կը հարցունէր իւրովի , աչերը խորհրդաւորաբար
հովանայեալ ծառերուն վրայ յառած՝ եթէ ա՞յս էր կենաց
իրեն տուած երջանկութիւնը , ապա , իւր հոգին՝ արդէն
ներկայէն յուսահատ՝ ապագայէն ալ կը յուսահատէր և առելի
շատ կը տրտմէր , վասն զի երբեք սիրտ մը բաւական տխուր
չի գտներ ինքզինքը վտին հեշտութիւնը ճաշակելու համար :
Մարիի՝ այս պարագան հարկ եղած էր յայտնելու համար
իրեն ոչ թէ կը սիրէր , այլ թէ ո՞րչափ կը սիրէր զԷմմա-
նուէլ : Իւր կենաց յոյսը ուրիշի մը , կեանքին մէջ անյնիւր
տեսնելով էր որ կ'սկսէր իմանալ իւր զգացածը . ըստ որում
սիրոյ հասնելու համար նախանձի վրայէ կ'անցնէր : Ապա, ինքի-
րենք Պ. տը Պրիոնը կը յանդիմանէր՝ զինք խաբած ըլլալուն հա-
մար, կ'ամբաստանէր զան իրմէ պահածը գուշակած չ'ըլլալուն հա-
մար, բարկացած էր անոր զէմ և իւր սենեկին մէջ կը շրջէր
դառնապէս արտասուելով :

Գիշերը կը յառաջանար զեռ , Մարի՝ իւր վշտի միջնա-
րարքներուն մէջ պատուհանը կեցած զինքը շրջապատող այս
բնութեան հանդարտութիւնը չնչել , կ'աշխատէր , կարծես թէ

միայն ինքը և իւր մտածումը կենդանի էին երկնից տակ :
Էռնանը վեհախառնէն պատին ներքե կանգնած մեծ ծալիկ-
ները և երիտասարդուհին աչաց առջև տարածուած մարգա-
րեղէնը կը լուսաւորէր , բայց սոսաւեւնով լի և մթին եր-
կայն ծառերին երուն մէջ հազիւ ուրեմն դալանի ճառագայթ
մը կը սահէր : Այս ճառագայթէն անդին ուրիշ բան չէր
տեսնուէր բայց միայն այն ցնորական շուքը՝ որու մէջ միտքը
դերնարդկային գոյութիւն մը կը տեսնէ , որ աւտուան լոյ-
սին հետ կ'անհետի : Երբեմնակի թափանցիկ ամպ մը լուսնին
տակէն կը սահէր և վայրկեան մը անոր տեղայն լոյսը կը
բօլարկէր : Ամեն ինչ կը նսլէր այն վեհ քունով որ ակա-
նատեսին վախ կը սրտաճառէ , այնպէս որ Մարի անորոշ
սոսկումով մը դրաւուած՝ իւր պատուհանը գոցեց և նորէն
անկողին մտաւ , իւր կանթեղը վառեց և մօտիկ բռաւ ,
վասն զի անքուն գիշերները սովորաբար մօտիկ ընելով կ'անցը-
նեն : Կարծես միտ թէ գիշեր ըլլալուն համար ցորեկուան
մէջ տեղի չ'ունեցած բաներ պիտի պատահին :

Մարի շատ առատաստելէ վերջ նորէն պառկած էր ինչպէս
որ ըսինք , և երջանիկ կեանքի մը սովորած՝ իւր վիշտէն կ'ըս-
կէր կասկածիլ և սակայն չէր կրնար քնանալ , դպրոցէն
վեց շաբաթէ ի վեր հրաժարած ուր՝ ամեն իրիկուն աղօթելէ
վերջ կը քնանար , առգէն իւր հօռմէ և մօրմէ զատ ուրիշի
մը համար աղթուն հսկելուն մտածումը միայն չէր քնացընէր
զինք , սակայն միտակ ինքը չէր որ կը հսկէր :

Էմմանուէլ իւր տունը վերադառնալով , նոյնպէս չի կրը-
ցած էր քնանալ , ու թէպէտ սովորած էր հսկումներու սա-
կայն այս անգամ ուսման մտածում մը չէր որ զինք դրասե-
ղանին մօտ կը նստեցընէր , և եթէ աշխատութեան գաղտնիքը
վրան դիմեց , զինքը հալածող մտածումը մոռնալու համար
էր : Գիւրիին էր տեսնել թէ այն մտածումը կը վերադառնար ,
վասն զի ամեն վայրկեան Էմմանուէլ ոտք կ'ելլէր և իւր սե-
նեկին մէջ կը սրտտէր ձեռքը՝ ճակտին վրայ : Մարիի նման

իւր պատուհանը բացաւ անոր ներշնչած օդը շնչեց . իւրովի
ըսելով, « Այս ժամուս կը հանդիս Մարի » ինչպէս որ
Մարի ըսած էր « Հիմա՛կ կը քնանայ նա » ապա իւր պատու-
հանը գոցած էր , և դռնալով կիսատուէրին մէջ և գի-
շերը պաշտօնող մօրը պատկերը ժպտուն տեսած էր : Պատ-
կերին հետեյած և արցունք մը ինկած էր աչերէն և սրտէն
աղօթք մը մրմնջած էր : Մօրը յիշատակէն Մարիի յիշա-
տակը եկած էր և պարապ տեղ իւր սեղանին առջև նստած
էր աշխատելու համար : Ար կրկնէնք թէ Էմմանուէլի հոգ-
ւոյն մէջ մեծ փոխութիւն մը տեղի ունեցած էր : Պ. տ'Էր-
միի այցելութիւն ընելէն ի վեր , ամեն անգամ որ ծայր և
գոթաւորին դարձերու կ'զբաւէր որոնցով իւր կեանքը անցու-
ցած էր , օրուան մէջ տեսած մանկան շուրջ կու գար զու-
արթութեամբ իւր ծանր գործերուն մէջ թուշտելու և զանոնք
կը ցրուէր . ինչպէս որ ամառուան հով մը սեղանին վրայի
թուղթերու թերթերը կը թուցնէ : Այն ատեն Էմմանուէլ
իւր մտածումները ընդհատող շղթաները իրարու կցելու չէր
աշխատեր , աթուղին վրայ կ'երկնար և մոնալով զաշխարհ
և մարդիկ Մարիի կը մտածէր . Մարի՛ դոր նախ իբր իւր հոգ-
ւոյն քոյրը նշմարած էր , և զոր հիմակ իբր կեանայ ընկերը
ունենալ կը աղձար , Մարի՛ որ իւր մօր փոխուած հոգին
կը թուէր իրեն , և երկնքէն երկրի վրայ իրեն խրկուած
կեղանի պահապար , Մարի՛ դոր առաջին անգամ տեսած
ատենը իբր ապագային հրեշտակը ճանչնալ կարծած էր , Մա-
րիի վերջապէս , զոր կը սիրէր և որմէ չէր սիրուեր :

Այս շրջապատը և աղէտաբեր գալափարին երբ կը հաս-
նէր , կեանքը կ'ատէր և կ'արհամարհէր :

— Ո՛հ . մարդիկ , մարդիկ , կ'ըսէր իւրովի , անիծեալ
ցեղ , որ փառք կու տայ սիրտը առնելու պայմանաւ : Եւ
մարդկային բերաններէ իւր անունը արաւասանուելու համար է
որ իրենց երջանկութիւնը և ուրախութիւնը կենդանի կը
թաղեն , միջոցեւ այնչափ անուշ պիտի ըլլար եթէ այս

անունը միայն մէկ բերնէ արտասանուէր , շուքին մէջ աղօթքի
և քունի , հոգւոյն և Աստուծոյ մէջ տեղ , ո՛հ . ես փա-
ռաւէրս , և ինքնասէր մարդս , ես ցարդ հպարտութեամբ
և ունայնասիրութեամբ սնած , ես որ կեանքս ուսմամբ ան-
ցընել կարծէի , իմ բոլոր անցեալ աշխատութիւններս ,
բոլոր փառաց և ապագայի յոյսերս կու տայի՝ որպէս զի այս
ժամուս Մարի արթուն հսկէր ինչպէս որ ես իրեն կը մտա-
ծեմ : Եթէ զիս սիրած ըլլար , պիտի մեկնէի՜ք երկուքնիս
սիրուած առանձնանալով : Պիտի ձգէի Բարիզ և մարի՛կ ,
պիտի ձգէի որ աշխարհ առանց ինծի շարունակէ իւր ընթացքը .
և բան մը պիտի չի կորսնցընէր , վասն զի ինչ կրնայ ընել
իմ փոքր ունայնասիրութիւնս այս մեծ ճակատագիրներու վրայ ,
ցարդ յիմար մ'էի : Բայց զիս չի սիրէր Մարի , և ուրիշի
մը հետ պիտի կարգուիմ և դեռ ինքզինքիս կը հարցընեմ
թէ ինչո՞ւ կ'աւելում այս մանուկը , եթէ մայր մը ունենայի՝
իմ խեղճ մայրս , պիտի խրատէր ինձ , կին ըլլալով
պիտի ըսէր ինձ այնպիսի բաներ՝ զորս իմ սիրտս չի գուշակեր ,
և եթէ բան մը չի կարենար ըսել , ինձ հետ պիտի արտա-
սուէր և նո աղ պիտի տառապէի , վասն զի նուազ կը տա-
ռապին երկու սրտեր միասին , բայց չի ճանչցայ ես զայն ,
և իմ սիրոյ յիշատակ մը չ'ունիմ , եթէ Մարիի գրէի , եթէ
ամեն բան խոստովանէի . . . :

Եւ նախկին մը կ'սկսէր դեռահաս աղջկան , նամակ մը՝
զոր շուտ մը կը պատուեր միշտ անպատեհ գտնելով զայն :
Ահա ինչպէս Էմմանուէլ և Մարի , կ'անցընէին այս գի-
շերը :

Երբորդ անձ մը կար այս ընտանեկան խաղին մէջ , այն
էր Գլէմանթին , Գլէմանթին՝ Օրիորդ տ'Էրմիէ բաժնու-
նով իւր սենեակը քաշուած էր , և Մարիի հակառակ բող-
ոկին երջանիկ և հանդարտ պառկած էր , իւր երազել
իսկ չհամարձակածը՝ նախախնամաշար պիտի կատարուէր , և
իւր սիրտը սիրով և երախտագիտութեամբ լեւերու միտ

կ'ընէր երջանիկ ընելու այն անձը՝ որ իւր անունը պիտի տար իրեն , և իւր անմէջ հոգին անշիծ և սիրուն երազներու կը յանձնէր , ինքզինքը : Տասնութեց տարեկան աղջկան մը երեակայութիւնը շոտ կը քայլէ , և Բլէմանթին քնայած էր իւր նոր յայտնուած ժպտուն , նոր խաղալիքներու մէջ տեղ քնացող մանկան մը պէս : Գծրադգաբար , ուրախութիւնը թերեւ վտի պէս՝ քունը թեթեւ կ'ընէ , այնպէս որ անուշ մանուկը իւր փայլուն երազներու մէջ տեղ՝ իբր զուարթ թըռչուններ՝ որք իւր գլխերու մէջ կու գային երգելու , զոյւրդ պատուհանի ձայն մը եկու ալանջին և ընդոտտ արթնցաւ : Մտիկ բրաւ և բան մը չի լսեց : Նորէն պիտի քննարար երբ իրեն թուեցաւ թէ իւր սենեակը լուսաւորուած էր , և դրա՛ տալէն լոյսի շառաւիղի մը սպրդելը տեսաւ որ Մարիի սենեկէն կու դար : Այս միջոցիս ժամը երկու կը զարնէր :

— Մարի , Մարի , կանչեց :

— Մարի չի պատասխանեց :

Այս առնեա եւաւ և կամաց մը կիսով չափ բացաւ դուռը , իւր ճերմակ փոքր ստրեբուն ծայրով կոխելով ներս մտաւ , աչերը անթարթ և ախանջը երկնցուցած :

— Իւր կանթեղը վառած կը քնանայ , անխոհեմը , մտածեց , և յառաջացաւ կանթեղո մարելու , այսպէս մինչև անկողնոյն մօտ եկաւ և Մարին տեսաւ , որ իւր ձեռքին վրայ կրթնած , աչերը արտուրէ կարմրած իւր թափառուն նայուածքով կը նայէր :

— Ինչ ունիս Մարի , հարցուց Բլէմանթին :

Մարի այս ձանք լսելով ալալակ մը ձգեց :

— Ես եմ կրկնեց Բլէմանթին , վախցա՛ր :

— Ա՛հ , դուն ես , ըսաւ Մարի իւր աչերը սրբելով :

— Զի լսեցիք ինձ :

— Ոչ :

— Երկու անգամ կանչեցի քեզի :

— Այլ քնանայի :

— Այլ ստեւ , չէիր քնանար , ինչ ունիս ուրեմն , շարունակեց Մարին համբուրելով և անկողնոյն վրայ անոր քով նստելով :

— Բան մը չ'ունիմ :

— Լացեր ես :

— Գէշ երազ մը տեսայ :

— Ո՛հ , ահա ինձմէ բան մը կը պահես , գէշ բան է այդ :

— Բայց դու , ի՞նչպէս արթնցար :

— Լսեցի պատուհանիդ գոցուելուն կամ բացուելուն ձայնը :

— Սխալեր ես :

— Ոչ , սաոյդ եմ , տեսնենք բարի Մարի , ըսէ՛ ինձ թէ ինչ ունիս :

— Քանի որ կ'ոսեմ՝ քեզ թէ ալայական բան մ'է , միթէ չի պատահած է քեզ՝ երազիդ մէջ լալ և յանկարծ արթնալ :

— Այո՛ , բայց դու չի քնացար :

— Ո՛վ ըսաւ այդ :

— Կանթեղդ , զոր չի մարեր ես :

— Նորէն վառեցի զայն , և սակայն ի՞նչ հոգդ իմ ինչ ունենալս :

— Ի՞նչպէս , ի՞նչ հոգս թէ ինչ ունիս , շատ գէշ բան մ'է այդ ինձ ըսելը :

— Դու երջանիկ ես :

— Դու ես :

— Իբրաւ է :

— Եւ սակայն կ'արտասուես :

— Միթէ երբեմն արտում մտածումներ չեն կրնար պատահիլ , որք վշտերու նման կը լացընեն , ջիւերս զրքած են , ահա ունեցածս :

— Օ՛հ , բան մը կը պահես ինձմէ , բարկացայ քեզ գէ՛մ , մնաս բարե :

— Ա՛րթնայի :

- Այո՛ :
- Ինչո՞ւ :
- Վասն զի զիս չես սիրեր դու :
- Կեցի՛ր , կ'աղաչեմ :
- Շատ լաւ , բայց ըսէ՛ ուրեմն թէ՛ ինչո՞ւ կ'արտասուես :
- Անկարելի է :
- Շատ ծանր բան մ'է՛ այդ ուրեմն :
- Այո՛ :
- Մայրդ գիտե՞՞ զայն :
- Ո՛չ , միայն ես գիտեմ :
- Արդարեւ քանի մը օրէ՛ ի վեր աւելի մտազբաղ ես .
կը ձանձրանաս :
- Գուցէ :
- Ատոնք ամենքն ալ վաղը պիտի անցնին :
- Կը յուսամ :
- Գրկէ՛ զիս :
- Կը թողո՞ւս զիս :
- Այո՛ , պէտք ունիս քնանալու , ինչպէս ես . քու ցա-
ւերու վրայ նորէն պղտի խօսակցե՛նք , ըսաւ Բլէմանթինն հե-
ռանալով . գիշեր բարի :
- Գիշեր բարի :
- Բլէմանթին իւր սենեակը քաշուեցաւ , բայց փոխանակ
պառկելու՝ դրան ետեւ կեցաւ : Քանի մը վայրկեանէ վերջ
Մարիի կանթեղին մարիլը տեսաւ , ենթացրեց թէ՛ վերջապէս
որովեց քնանալու և պառկեցաւ :
- Հետեւեալ օրը Մարիի աւերը կարմիր էին , բայց աւելի
հանդարտ կ'երևէր :
- Մի ըսէր մօրս թէ՛ գիշերը լացի , ըսաւ Բլէմանթինն :
- Շատ աղէկ , բայց մէկ պայմանաւ :
- Ո՞րն է :
- Արտաւերջերուդ պատճառը պիտի ըսես ինձ :
- Աւելի ուշ :

- Ե՞րբ :
- Երբ կարգուիս :
- Եւ Մարի՛ այս խօսքը տոգոյն և տխուր ժպիտով մը յա-
ւելցուց : Պ. տը Պրիօն սովորականին պէս եկաւ և Մարիի
դեղնութիւնը նմարեց , Մարի անորը չի նմարեց այնքան բնա-
կան էր : Մինակ մնացին :
- Հիւանդ կ'երևիք Օրիորդ , ըսաւ Էմմանուէլ :
- Ո՛չ , պարոն , զիշերուան մէկ մասը Բլէմանթիննի հետ
խօսակցելով անցուցի և թերեւ տքնութիւնը քիչ մը յոգնե-
ցուց զիս . մարդ կրնայ հսկել սիրելի անձի մը երջանկութիւնը
իմանալու համար :
- Եւ Օրիորդ Բլէմանթին երջանկի է :
- Կը հարցընէ՞ք :
- Այո՛ :
- Ամենէ աղէկ պէտք էր գիտնալ . քանի որ եջանկութիւնը
ձեզմէ կու գայ :
- Ինչ ըսել կ'ուզէք :
- Պիտի չի կարգուի՞ք հետը :
- Իրաւ է , Պ. տ'երմին է այս ամուսնութեան փափաքողը :
- Խոստովանեցէ՛ք թէ՛ քիչ մը իւր մեղսակիցն էք :
- Կը խոստովանիմ :
- Կը շնորհաւորեմ զձեզ , Բլէմանթին բարի և ազնիւ
Օրիորդ մ'է :
- Որ թերեւ պիտի սիրէ զիս :
- Որ արդէն կը սիրէ զձեզ :
- Չե՞ղ ըսաւ :
- Բոլոր իրիկունը :
- Եւ կը հաւանի՞ք այդ ամուսնութեան , Օրիորդ :
- Շատ ուրախ եմ Բլէմանթինի համար զոր կը սիրեմ և
ձեզ՝ զոր կը յարգեմ , պարոն : Այս խօսքին՝ ամպ մը ան-
ցաւ Պ. տը Պրիօնի աչերու առջեւ . Էմմանուէլ ոտք ելաւ
Մարի նոյնը ըրաւ :

— Բլէմանթին պարտէզն է , ըստ անոր :

— Շնորհակալ եմ , Օրիորդ , պատասխանեց զայն բարեհալով :

Եւ գուրս ելաւ :

Ար թողունք որ գուշակեն այն ամեն մտածումները որք Էմմանուէլը և Մարին բոլոր մնացորդ օրը յուզեցին : Քրօթիլտ բառէ մը չէր կասկածեր , Պարօնը միշտ Բլօթիլտով զբաղեալ էր , Բլէմանթին կը խօսակցէր և կը գեղգեղէր լնչնայ մը նման , միայն Պ. տը Պրիօնի առջև ծանրաբեմ ըլլալով : Աոմը երջանիկ կ'երևէր , ճաշելու համար սեղան նստան . խօսակցութիւնը սկսաւ , Էմմանուէլ մեծ հանգարտութիւն մը կեղծեց և ջանաց իսկ ծիծաղելու , Մարին նոյնը ընել ուզեց . սակայն խեղճ աղջկան կարողութենէ վեր էր այս . ինքզինքը բռնեց , բայց գիւրին էր տեսել թէ իւր միտքը բանով մը զբաւած էր , հայրը կը հարցափորձէր զայն այն անհանգարտ աչքով որ իւր նայուածքը սրտէն կ'առնու , բայց գեռատի աղջիկը զգալով թէ ամենափոքր խօսքէ մը պիտի հեծկլտար այս նայուածքէն կը փախչէր :

— Ինչ ունիս կ'ըսէր կամաց մը Բլէմանթին :

— Ոչինչ կը պատասխանէր Մարին . թող զիս :

— Որչափ տեղոյն ես , կ'ըսէր կոմսուհին , կը տառապիս :

— Բան մը չ'ունիմ սիրելի մայր իմ :

Ար հասկնաք թէ բոլոր այս հարցումները , այս պատասխանները և այս զգացումը Մարին կը շարժարէին , բայց գոնէ իրմով կ'զբաղէին , և առիկա միջոցառութիւն մ'էր . վերջապէս այս փոքր խօսակցութեան ուշադրութիւն չ'ըրին . և խօսակցութիւնը ուրիշ նիւթի վրայ դարձաւ :

— Զիս հարցոյ իսկ թէ ինչ ունիմ , կ'սէր իւրովի Մարին :

Բլէմանթին միայն գեռահաս աղջկներու այն անխորհուրդ յամառութեամբ կը շարունակէր առանց ձայնի իւր բարեկամուհին հարցափորձելու , Մարին վերջին ծայր հասած սեղանէն ելլելով մեկնեցաւ :

— Ո՞ր կ'երթայ , հարցոյ կոմսուհին :

— Կարծեմ թէ անհանգիստ է , պիտի հետեւիմ անոր , պատասխանեց Բլէմանթին :

— Եյո՛ , կ'աղաչեմ ըսաւ Բլօթիլտ :

Էմմանուէլ այն ժամուն ամեն ինչ կ'ուտար՝ Մարին ընկերանալու համար : Բլէմանթին՝ Մարին իւր սենեակը դուռու որ անկողնոյն վրայ նստած կ'արտասուէր և կը հեծկլտար :

— Բայց յանուն երկնից , ըսէ՛ ինձ թէ ի՞նչ ունիս . դու չեց Բլէմանթին ինքն ալ լալու պատրաստ :

— Թող զիս , զնա՛ ասկէ պատասխանեց Մարին , մայրս կ'ուզեմ ատենել :

Բլէմանթին նորէն վար իջաւ , և կոմսուհւոյն ըսաւ զայս : Բլօթիլտ վեր ելաւ :

Պ. տ'երմի իւր կարդին Բլէմանթինը հարցափորձեց :

— Ո՛հ , բան մը չէ Պ. Կոմս , կ'ըսէր պատանուհին , Մարին ջիղերը զրգուած են :

— Իմ բարի մայրս , պօռաց օրիորդ տ'երմի կոմսուհւոյն թեքու մէջ նետուելով և հեծկլտալով :

— Զաւակս , ըսէ ինձ թէ ի՞նչ ունիս կը հարցընէր Բլօթիլտ :

— Դու կը սիրես զիս , դու , այնպէս չէ՞ :

— Աղէկ դիտես , սիրելի հրեշտակս , ամեն մարդ կը սիրէ զքեզ հոս . ցաւ մը ունիս :

— Ո՛չ , մայր իմ :

— Բժիշկ մը կ'ուզես :

— Ո՛չ , լալ կ'ուզեմ , այս պիտի բժշկէ զիս :

— Օգը ծանր ըլլալուն համար է կ'ըսէր Մարին :

— Եյո՛ , իմ բարի Մարինս կը պատասխանէր Մարին ձեռքը բարի կնոջ երկնցընելով :

— Պառկէ՛ , զաւակս , պառկէ՛ :

— Եյո՛ , մայր իմ բայց առանձին մնալ չեմ ուզեր :

- Բլէմանթին պիտի դայ քեզ ընկերանալու :
- Չեմ ուզեր Բլէմանթինը :
- Լաւ , ես պիտի կենամ անկողնոյդ մօտ , պիտի խօսակցինք :
- Այո , բարի մայր իմ , զրկէ զիս :
- Եւ Մարի նորէն կ'ոմսուհւոյն վիզը կը նետուէր , որ այս յանկարծական վշտէն բան մը չէր հասկնար :
- Մարին հանուեցընելով պառկեցուցին :
- Ջերմ ունիս , ըսաւ անոր կ'ոմսուհին . կ'այրիս , ծածկուէ աղէկ :
- Այո , մայր իմ , անհող եղբոր անշուշտ բան մը չէ : Բլէմանթին Պ. տը Պրիոնի հետ ձայներ էր , Պարոնը առանձին կը պտըտէր :
- Օրիորդ ըսաւ Էմմանուէլ Բլէմանթինի , ինչ ունի Մարի , Օրիորդ Մարի , ըսել կ'ուզեմ :
- Ոչինչ , Պարոն :
- Հիւանդ չէ :
- Ոչ :
- Ո՛հ , աւելի լաւ , Աստուած իմ :
- Բլէմանթին Էմմանուէլի կը նայէր , որ խիստ յայտնի յուզումով մը կ'ընէր այս հարցումը :
- Տարօրինակ է այս , կը մտածէր Բլէմանթին , և Մարի որ չ'ուզէր զիս տեսնել :
- Բլէմանթին հեռացաւ մտախոհ , և բոլոր իրիկունը Էմմանուէլը քննեց , Մարի վերջապէս հանդարտեցաւ , և բնութիւնը յաղթելով՝ քնացաւ : Կամ քնանալ ձևացուց , տիկին տ'երմի վար իջաւ նորէն , քանի մը վայելենէ Բլէմանթին իւր բարկամուհւոյն սենեակը կը մտնէր , Մարի աչերը բացաւ :
- Գեռ բարկացած ես հետս , հարցուց Բլէմանթին զայն զրկելով :
- Բնաւ քեզ դէմ չի բարկացայ , հիւանդ էի , զիտես երբ կը տառապին դէշ կ'ըլլան ներէ ինձ և եկուր նստէ հոն ,

- բայց դու ևս տոգոյն ես :
- Կարելի է :
- Ինչո՞ւ :
- Ժամէ մ'ի վեր շատ խորհեցայ :
- Եւ ինչ բանի վրայ :
- Ապագային :
- Ծանր կ'ըլլաւ Բլէմանթին :
- Պէտք է :
- Իրաւ է , պիտի կարգուիս :
- Ո՛չ , պիտի չի կարգուիմ :
- Չես կարգուիր , դոչեց Մարի ակամայ ուրախութեան շարժումով մը :
- Ո՛չ :
- Եւ ինչ պիտի ընես :
- Դպրոց պիտի երթամ :
- Բլէմանթին՝ Մարին կը դիտէր ուշադրութեամբ . և անոր սրտին մէջ անցածը զուշակել կը ջանար :
- Դուսն որ այնքան երջանիկ էիր այս ամուսնութեամբ :
- Միտքս փոխեցի :
- Պ. տը Պրիոնը կը սիրէիր :
- Կարծէի :
- Կը սիրէ՞ զքեզ :
- Ո՛չ :
- Եւ ո՞վ ըսաւ քեզ :
- Ուրիշ մը կը սիրէ :
- Մարի տոգունեցաւ բայց իւր երազած երջանկութեան մօտիւր զդաց :
- Ո՞վ ըսաւ քեզ թէ ուրիշ մը կը սիրէ , և հարցուց դո՞ւ զալով :
- Գուշակեցի :
- Ուրեմն կը սխալիս :
- Ո՛չ , վասն զի այս միւսը նաեւ կը սիրէ զինք :

- Այլ կարծես :
- Ստոյդ եմ : Աւելի լաւ ես Մարի . ահա դոյներդ — կը վերադառնան :
- Այո՛ , արդարեւ աւելի աղէկ կ'զգամ ինքզինքս :
- Օ՛ն , կը թողում զքեզ :
- Այսչափ շուտ :
- Նա վաղը կանուխ պիտի դայ լուր առնելու :
- Ո՞վ :
- Այլ հարցունքս :
- Ի՞նչ ըսել կ'ուզես :
- Ըսել կ'ուզեմ թէ Պ. տը Պրիոն տակաւին չի մեկնած է , և կարող է մինչև վաղը դղեակը կենալ , առանց հեռա-նալու : Դժբերութիւն ունենալու :
- Սիրելի Քլէմանթինս հրեշտակ մ'ես :
- Այլ խոստովանի՞ս ուրեմն :
- Պէտք է :
- Եւ կը սիրե՞ս զինքը :
- Ամենէ աւելի :
- Օ՛ն , երջանիկ եղիր :
- Մէկը կու գայ մայրս է , լուէ , և ոչ իսկ բառ մը , թող բան մը չի գիտնայ :
- Անհոգ եղիր :
- Արդարեւ կոմսուհին՝ որ իւր աղջկան սենեկին մէջ խօսուիլը լսեր էր , ներս մտաւ , Քլէմանթինս պատուհանին մօտեցաւ , բարցունք մը սրբելու ժամանակի մը չափ և դարձաւ ժպիտ ի շուրթ :
- Լաւ ուրեմն , հարցուց Քլոթիլտ :
- Բարի մայր իմ , պատասխանեց Մարի , ըսած էի քեզ թէ բան մը չէր , Քլէմանթինն է զիս բժշկողը :
- Եւ Մարի իւր մէկ ձեռքը բարեկամուհւոյն՝ և միւսը իւր մօր երկնցուց :

- Ա՛ռ զե՛ս սրահը իջնել , հարցուց տիկին տ'էրմի իւր աղ-ջրկան , երբ բոլորովին հանգարած տեսաւ զայն :
- Ո՛չ , բարի մայրս , պատասխանեց Մարի զիշերուան մնա-ցորդը Քլէմանթինի հետ պիտի անցընեմ :
- Ա՛ռ զե՛ս որ հայրդ գայ քեզ տեսնելու :
- Շատ կը բաղձամ :
- Պ. տը Պրիոն անշուշտ քիչ ատենէն պիտի մեկնի , և հայրդ ազատ պիտի ըլլայ :
- Ա՛ռ զե՛ս երթալ ապահովել զինք , բարի մայրս ըսաւ Մարի կոմսուհին դրկելով և Պ. տը Պրիոնէ ներսում խնդ-րել , շարունակեց Քլէմանթինի նայելով :
- Ա՛րթամ , սիրելի զաւակս , պատասխանեց տիկին տ'էրմի որ հարկւր մըն հեռու էր Մարիի անհանդստութեան ճշմա-րիտ պատճառը հասկնալէ :
- Ըսէ՛ ինձ , պօռաց ասիկայ իւր բարեկամուհւոյն բաղկաց-մէջ նետուելով , երբ կոմսուհին գուռը իւր ետեէն զոյցեց , ըսէ՛ ինձ թէ բարկացած չես ինձ դէմ :
- Բարկանամ քեզի դէմ և ինչո՞ւ , Աստուած իմ , Պ. տը Պրիոնը սիրելով համար , բայց ընդհակառակն խիստ ուրախ եմ , վասն զի Պ. տը Պրիոն կը սիրէ զքեզ :
- Տեսա՞ր դու այդ բանը :
- Գիտես թէ երկար ժամանակէ առաջ ըսած էի քեզ :
- Իբրեւ է պատասխանեց Մարի իւր ձեռքը Քլէմանթինի երկնցընելով , բարի և միանգամայն կանխատես ես , քու ընտիր սրտովդ կը դուշակես ինչ որ ուրիշներու սրտին մէջէ կ'անցնի , անոր համար , սիրելի Քլէմանթինս կ'ուզեմ որ դու երջանիկ ըլլաս :
- Այս ինձ կը վերաբերի . Պ. տը Պրիոն և ես ամուսին

մը պիտի գտնենք քեզ :

— Պ. տը Պրիոնի վրայ այնպէս կը խօսիս որ կարծես թէ արդէն իւր կինն ես :

— Միթէ պիտի չըլլամ :

— Քիչ մնաց ես ալ պիտի ըլլայի : Աղէկ ըրիր որ առաջէն իմացուցիր ինձ . դիտե՛ս որ ակուր ընտանիք մը պիտի կ'աղմէինք երկուքնիս , ինչպէս պիտի ձանձրացընէի այս խեղճ Պ. տը Պրիոնը , բայց ատենակալուհի պիտի ըլլայի , այս բաւանան մեծ բան մ'է :

— Խոստովանէ թէ կը ցաւիս :

— Ինչո՞ւ չէ , եթէ քիչ մը չի ցաւէի զոհողութիւն պիտի չ'ընէի քեզ , և կ'ուզեմ զոհողութիւն մը ըրած ըլլալու հպարտութիւնը ունենալ , կ'ուզեմ կարենալ ըսել որ մը թէ ինձ կը պարտաւորիս երջանկութիւնդ :

— Իմ բոլոր կենացս երջանկութիւնը , կը տեսնես . կրկնեց Մարի . վասն զի հիմակ կ'ըզամ թէ այս ամուսնութենէ կախում ունի այն :

— Ստոյգ ես թէ չես սխալիր : Մեր տարիքին մէջ , դիւրութեամբ մեր սրտին առաջին խրատներուն կը հետեւինք , և ցաւալի պիտի չ'ըլլա՞ր կեանքը շղթայել այնպիսի զգացումի մը՝ որ ճշմարիտ չէ : Եթէ օր մը , զգայիր թէ Պ. տը Պրիոնը չես սիրէ՞ր :

— Չեմ վախճար , իմ բարի Բիւնանթինս . կը սիրեմ զինքը : Ոչ ոք , անորմէ առաջ իմ քուսն և անտաճումս վրդովեց , ոչ ոք անորմէ առաջ քեզ վայրկեան մը ատել տուաւ :

— Այսպէս , արհամարհեցիր զիս :

— Ամբողջ զիշեր մը :

— Տղայ . պէտք էիր ճշմարտութիւնը ըսել ինձ :

— Ինչ ընէի , կարծէի թէ զիս չէր սիրեր , բայց ձեր ամուսնութեան օրը յուսահատութենէ պիտի մեռնէի :

— Ինչ պիտի ըսէ հայրդ , որ իւր ըրածէն այնչափ զոհ էր :

— Բան մը մի՛ խօսիր իրեն :

— Ինձ այնպէս կը թուի սակայն թէ իմացընել պէտք է իրեն , գործերը այս կէտին հասած . և կոմսուհւոյն ինձ ըրած խոստովանութիւններու վրայ :

— Սպասէ՛ դեռ ժամանակ մը :

— Անպատճառ :

— Այո՛ , երկար ատեն չի կայ հօրս ըսելու թէ բնաւ պիտի չի զատուիմ իրմէ :

— Սիրելի Մարիս դու ինքդ ինձ ըսիր թէ հայրդ ապագայիդ վրայ երկարօրէն և զորովալի կերպիւ խօսեցաւ հետդ : Երջանկութիւնդ քեզ յանձնեց : Ազատ ձգեց զքեզ ուղածդ ընտրելու . ստոյգ ըլլալով թէ սրտիդ պէս աղնիւ սիրտ մը կրնար խաբուիլ : Հայրդ այս սերէն՝ երջանիկ և հպարտ պիտի ըլլայ : Անշուշտ , տան մէջ ամենքն ալ պիտի դիտանան թէ Պ. տը Պրիոնը կը սիրեմ , և շուտ մը ամուսնութեան վրայ պիտի խօսին : Աւելի լաւ կ'ընտրեմ , հիմակ որ հակառակորդ չ'ունիմ , այս դադարները միայն ինձ պահել , որ կասկածի սիրոյս վրայ , կ'ուզեմ իմ երիտասարդուհւոյ մը կասկածի սիրոյս վրայ , կ'ուզեմ իմ երիտասարդուհւոյ քաղաքապետութիւնս , իւր կառավարութեան մարդուն քաղաքապետութեան հետ մարդել , կ'ուզեմ տեսնել . եթէ այս քաղաքագէտը , որ այնչափ գիւրութեամբ մարդոց սրտերուն քաղաքագէտը , որ այնչափ գիւրութեամբ մէջ կը կարգայ , իմ հօրեղոյս մէջ և տէրութեանց բաղդերուն մէջ կը կարգայ , իմ հօրեղոյս մէջ իրեն պէտք եղած բառը պիտի դուշակէ : Կ'ուզեմ յաղթել զինքը իւր փառասիրութեանմէջ , վասն զի փառասէր է , բարեբաղդաբար կ'ըսեն թէ աղնիւ զգացում մ'է՛ այն երբ մեծ և ընտիր սրտի մը մէջ կը բնակի : Կ'ուզեմ մոռցընել իւր նպատակը , հաշիւները , տեսականութիւնները , բոլոր այս սանդուղը որու վրայ ցարդ իւր կեանքը հիմնեալ է և որու յենարանին վրայ այնչափ ստոյգ կ'երէի : Այլ յիս

շնո մեր զիշերային խօսակցութիւնները , միտքը կու գայ ինչ անլուրդելի կերպիւ կըսէր թէ իւր քաղաքականութեան ապագային հիմերը դրած է : Կարծես թէ , առանց միանգամայն բացարձակ խօսելու , սրտի մասերուն շատ քիչ կարեւորութիւն կընծայէր : Կ'ուզեմ պատժել զինքը , իր այս մեծամտութեան համար , կ'ուզեմ , վասն զի անորմէ ուժեղ ես եմ , քանի որ կ'ըսես ինձ թէ կը սիրէ՞ զիս . . . :

— Կը հաւատարմեցնեմ քեզ , պատասխանեց Քլէմանթին խնդալով :

— Կ'ուզեմ որ ամեն բան ինձ զոհէ , այս Թալէյրանդ կ'ուզեմ թիւրաք մը ընել , յետոյ զուցէ իւր ազատութիւնը շնորհեմ իրեն , ինչ յաղթութիւն ինձ համար , եթէ ըսէին , Պ. տը Պրիօն , մեր երիտասարդ ատենակալը , մեր խիստ քաղաքագէտը , ատենը կը թողու , Զուլիցերիոյ հովտի մը մէջ կ'երթայ բնակելու , իւր կնոջ հետ , տասն և եօթ տարեկան աղջիկ մը , խարտեաշ , անուշ , շատ անմեղ և շատ զղայուն : Միթէ ասիկա լսելը չի՞ զուարճայնէր զքեզ :

— Մանաւանդ եթէ յաւելունք : Օրիորդ տ'երմի այս խեղճ Քլէմանթին Տիւպուայի կը պարտաւորի ընել կըցած այս մեծ փոփոխութիւնը :

— Ահա , արդէն կը մոռնայի զայս : Որքան ինքնասէր է երջանկութիւնը , զիտցիր գէթ , կրկնեց Մարի թէ ընել ուզածս կատարելը շատ զժուար չ'երևիր ինձ , Պ. տը Պրիօն . իւր քաղաքական կեղևին տակ աղջկան մը դիւրազգացութիւնը ունի : Երբ իւր մօր վրայ կը խօսէր ինձ , արասուքներ ունէր աչքուն մէջ , բանի մը վրայ ստոյգ եմ , այն է թէ Պ. տը Պրիօն որ և է մէկէ մը աւելի սէր ունի իւր սրտին մէջ , քանի որ զայն զործածելու և մէկու մը վրայ գնելու առիթ մը չի գտած է : Ապացոյցն է մեր տան սովորութիւնը սիրով ընդունիր : Տեսա՞ր զինքը որսորդութեան արշաւին

օրը : Մարդ մը չէր այն , այլ ճշմարիտ աղայ մը : Դու իմ պատուոյ օրիորդս պիտի ըլլաս :

— Երբ կարգուիս դու՞ ես Տիկին Տիւվէրնէյի տունը պիտի ըլլամ :

— Լաւ ուրեմն , պիտի երթամ կարգուելու 'ի Տրէօ :

— Պիտի ընես այդ :

— Ինչո՞ւ չէ : Հատ քնական աւելորդապաշտութիւն մը պիտի ըլլայ այս , արդարացի երախտադիտութիւն մը , նուիրական պարտք մը :

— Ինչ տպաւորութիւն պիտի ընէ այս Տրէօի մէջ :

— Բոլոր քաղաքը ոտքի պիտի ելլէ :

— Ինչ պատիւ Տիկին Տիւվէրնէյի դպրոցին :

— Որչափ անուշ բան է կեանքը , սիրելիդ Քլէմանթին :

— Երէկ չէիր ըսեր այդ :

— Բայց այսօրուրնէ սկսեալ միշտ պիտի ըսեմ :

— Այդ կը խնդրեմ Ատուծմէ , սիրելի Մարիս . . . :

Բայց ո՞ր սատանան պիտի անունս ես հիմակ :

— Անհոգ եղիր , պիտի գտնենք քեզ ամուսին մը :

Այս միջոցիս՝ դրան զարկին :

— Պաճուճանքի վրայ խօսակցինք , ըսաւ Մարի , ահա հայրս . — Մտէ՛ք , պուստի իւր քաղցր ձայնով :

Կոմսը դուռը բացաւ , կը ժպտէր :

— Լաւ ուրեմն , խեղճ զաւակս հիւանդացա՞ր , [հարցուց նա :

— Անցաւ , բարի հայր իմ :

— Մայրիկ հիմակ ըսաւ ինձ թէ Քլէմանթինն է այդ աղւոր բժշկութիւնը ընողը :

Եւ այս ըսելով կոմսը , Օրիորդ Տիւպուայի նայեցաւ բացատրիչ նայուածքով զոր օրիորդը չի կըցաւ ըմբռնել :

— Այո՛ , հայր իմ պատասխանեց Մարի , բայց ինչո՞ւ վեր ելլելու ուշացար :

— Պ. տը Պրիօնը չէր մեկներ :

— Ա՛հ , և ինչ ունէր այդչափ ստիպողա՛յն քեզ ըսե-
լու :

— Ոչինչ , միայն թէ քեզ համար անհանդիստ էր : Կ'ը-
սէր ինձ թէ բժշկութիւն սորված է սակաւ ինչ , եւր խնամք-
ները ինձ կ'ընծայէր , կը հարցափորձէր զիս . կը հարցը-
նէր թէ ինչ բան անհանդիստ ըրած էր զքեզ այսպէս : Վեր-
ջապէս . շարայարեց Պ . տ'էրմի բնական ձայնով մը . կ'ը-
սէր ինձ ամեն ինչ՝ որ քաղաքավար մարդ մը կրնայ ըսել հօր
մը այսպիսի պարագայի մէջ :

— Եւ զինքը կատարեւապէս վստահացուցի՞ք :

— Այո՛ , սակայն , ըսաւ ինձ . այս պիտի չ'արգիլէ
զինք վաղը առտու կանուխ գալէ ինքը անձամբ քու որպի-
սութիւնդ իմանալու :

Կոմսը իւր աղջկան դէմքը կը դիտէր , Մարի քիչ մը
կարմրեցաւ , գաղտնաբար Բլէմանթինի նայելով , բայց բան
մը չի պատասխանեց : Պ . տ'էրմի անկողնոյն քով նստաւ ,
և անոր ձեռքը բռնեց , Տիկին տ'էրմի եկաւ իւր ամուսնոյն
և երկու աղջիկներուն միանալու : Պարօնը քանի մը վայր-
կեան Մարիի ննջարանը մտաւ և ժամը 11ին բաժնուեցան :

— Վաղը կանուխ վար իջէր , խօսելիք ունիմ քեզ , ըսաւ
կամաց մը կոմսը Բլէմանթինի զայն գրկելով :

— Լաւ Պ . Կոմս , ժամը ութին պարտէզը պիտի գտնուիմ .
Մարի չի լսեց ոչ կոմսին ըսածը և ոչ Բլէմանթինի պա-
տասխանը :

— Խոստովանէ թէ այս գիշեր աղէկ պիտի քնանաս ,
ըսաւ Բլէմանթին Մարիի , երբ առանձին մնային :

Հետեւեալ օրը Բլէմանթին՝ իւր խոստման հաւատարիմ ,
և իւրովի հարցըներով թէ ինչ կրնար ունենալ կոմսը իրեն
ըսելու , պարտէզը իջաւ : Ասոր համար , Մարիի սենեկէն
անցնիլ հարկ էր , բայց ասիկայ որ ուրախութենէ երկար
ատեն արթուն կեցած էր , շատ ուշ իւր քունը տարեր էր ,
և գլուխը աջ թևին վրայ դրած կը քնանար , բերանը կիսա-

բաց և ժպտուն : Եթէ Էմմանուէլ կարենար զինքը այսպէս
տեսնել , չեմ վստահացընէր թէ պիտի կարենար դէմ դնել
այն ճերմակ ճակատը և այն բոլորակ ուսը համբուրելու փո-
ձութեան : Բլէմանթին մատերուն ծայրով կոխելով սենեկէն
անցաւ և վար իջաւ : Մարի չի չարժեցաւ , Պ . տ'էրմի
արդէն կը պտտէր իւր երկու սիրելի շուներուն հետ , սրբ
այս մտերմութենէ օգուտ քաղելով ածուները կ'աւրէին :

— Ահաւասիկ եմ . Պ . Կոմս , ըսաւ Բլէմանթին Պ . տ'էր-
մի թեւ մտնելով :

— Որքան ճշդապահ ես . սիրելի որդեակ , պատասխա-
նեց Մարիի հայրը դեռատի աղջիկը համբուրելով : Արդ ,
ծանր բաներու վրայ պիտի խօսակցինք :

— Մտիկ կ'ընեմ ձեզ :

— Կոմսուհին անցեալ օր խօսեցաւ ձեզ , ըսաւ բոլորովին
հայրական ձայնով մը և իւր ձախ ձեռքին մէջ Բլէմանթինի ,
իւր թևին կը թնցուցած ճերմակ ձեռքը բռնելով :

— Ո՛հ , գիտեմ թէ ինչ պիտի ըսէք ինձ . ընդմիջեց զե-
ղանի պատանուհին :

— Ա՛հ , գիտե՛ք :

— Այո՛ , գիտեմ , Պ . տը Պրիսնի հետ իմ ամուսնութեանս
վրայ պիտի խօսիք :

— Ճիշդ :

— Կը մերժեմ :

— Եւ ինչո՞ւ :

— Վասն զի ստուգիւ չեմ սիրէր զինք և ինքն ալ զիս չի
սիրէր :

— Ա՞յդ է միայն պատճառը :

— Այո՛ :

— Կ'երգնուս :

— Ինչ բանի վրայ երգնում :

— Հրեշտակ մ'ես , բայց պարապ բան է զիս : Խաբելու
աշխատիլդ ամեն ինչ գիտեմ :

- Ի՞նչ գիտես ուրեմն . .
- Գիտեմ թէ Մարի Պ. տը Պրիօնը կը սիրէ :
- Ո՞վ ըսաւ ձեզ :
- Եւ թէ Էմմանուէլ Մարին կը սիրէ :
- Ո՞ր կից իմացաք այդ ամենը :
- Տեսայ :
- Ե՞րբ :
- Էմմանուէլի հոս եկած երկրորդ օրը , տեսայ որ այս պիտի ըլլար , և տասնուհինգ օրէ 'ի վեր ստոյգ եմ թէ ասիկայ է :
- Ուրեմն , ալ չեմ հասկնար . ըսաւ Քլէմանթին :
- Ի՞նչ չեո հասկնար :
- Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ այս ամենը գիտնալով հանդերձ , ուղեցիք զիս Պ. տը Պրիօնի հետ կարգել : Զէք ուղեր ուրեմն որ Մարին առնու :
- Ընդհակառակն , խիստ շատ կը փախաբիմ :
- Քլէմանթին կոմսին նայեցաւ , այնպիսի կիրպով մը որ ըսել կ'ուզէր , « Մեր երկուքէն ո՞րը խենդ է :
- Եւ այս ամենը քեզ բացատրելու համար է կրկնեց կոմսը որ այս առաւելան իջնելնիդ և ինչ հետ առանձին խօսակցելնիդ խնդրեցի : Գիտէի թէ Մարին Պ. տը Պրիօնը կը սիրէ , և զիտէի նաև թէ իրենց սէրը պիտի չի խոստովանէին իրարու , վասն զի մեր մեծ քաղաքագէտը սրտի խրնդիւններու մէջ մեծ մանուկ մ'է , և անշուշտ Մարին պիտի ըլլար առաջին անգամ խօսողը : Ժամանակը կ'անցնէր . Բարիզ պիտի վերադառնայինք , ուր՝ յարաբերութիւնները բնականաբար նուազ յաճախ պիտի ըլլային : Ա՛յ ուղէի , և դեռ կ'ուզեմ այս միութիւնը , վասն զի կարծեմ թէ Էմմանուէլ Մարին երջանիկ պիտի ընէ , պէտք էր ուրեմն ճշմարտամ մը որ ստիպէր մեր երկու սիրահարները խօսեցընելու : Արհասկնաք այս ամենը , սիրելի զաւակս :
- Սքանչելի կերպիւ :

- Էմմանուէլը խրատեցի քեզ հետ կարգուելու :
- Այն յոյսով որ իւր՝ Մարիի համար ունեցած սէրը պիտի խոստովանէր , այո՛ , բայց Էմմանուէլ որ ստոյգ չէր իւր սիրուած ըլլալէն և որ թերևս իւր զգացածը չէր հասկնար , ընդունեցաւ , աղւոր ամուսնութիւն մը պիտի ընէի ես :
- Այս Զախունութիւնը կատարուելու վախ չի կար : Այն ատեն էր որ Աոմսուհին ձեզ խրկեցի որ բանէ մը չէր կասկածէր , և կարծէր թէ Էմմանուէլ խենդի պէս սիրահարած էր քեզ : Ստոյգ էի թէ անոր բան մը չ'ըսելու համար ըրած խոստմանցդ հակառակ այս լուրը Մարիի պիտի հաղորդէիր , և այն ատեն ամեն ինչ պիտի խոստովանէր , չի խոստովանեցաւ , սակայն երէկուան տեսարանը բաւական ըսաւ ինչ և Էմմանուէլի՝ զայն հիւանդ տեսնելով զգացած շփոթը՝ յայտնեց ինչ թէ սխալած չէի : Մարիի զուարթութենէ երէկ իրիկուն հասկցայ թէ ամեն ինչ ըսած էր քեզ կամ՝ դու զուշակած էիր , և թէ այս ամուսնութիւնը կը մերժէիր :
- Ամեն բան ճիշդ է : Ինչպէ՞ս հեռուէն կը տեսնէք զործերը :
- Ի տեսն զի կը սիրեմ Մարին , կը տեսնեմ , անբացատրելի կերպիւ :
- Բայց եթէ ես Պ. տը Պրիօնի սիրահարած ըլլայի՝ հարցուց Քլէմանթին խնդալով :
- Սիրահարած չէիք :
- Այս ևս տեսած էիք :
- Այո՛ , արդ , աղւոր և սիրելի զաւակս , աղաչեցի քեզ վար իջնել քեզմէ շնորհակալ ըլլալու համար Մարիի ըրածնէդ , և ըսելու համար թէ այդպիսի զոհողութիւն մը երբեք պիտի չի մոռնամ , բարի ամուսին մը կը պարտաւորիմ քեզ , պիտի տամ :
- Ա՛հ , այդ անհանգիստ չ'ընէ ձեզ , Պ. Աոմս , պիտի գտնեմ ես զայն եթէ դուք չի գտնէք :
- Պէ՛տք է ապստիւնել ձեզ որ այս ըսածներս Մարիի չ'ըսէք :

- Անօղուտ բան է , պիտի պատմեմ :
- Բայց Էմմանուէլի կոմսուհւոյն և Պ. տը Պէյի մասին . . . :
- Լուսթին պիտի պահեմ :
- Այո , սիրելիդ իմ՝ Բլէմանթին , երջանկութիւնը այնպիսի ծաղիկ մ'է որ բացուելու համար շուքի կը կարօտի , պէտք է որ դուք և ես միայն զիտնանք թէ Մարի երջանիկ քալտի ըլլայ :
- Անհոգ եղէք , Պ. Կոմս պիտի լռեմ :
- Պ. տ'էրմի Բլէմանթինը համբուրեց :
- Սակայն կրկնեց ասիկա , ինչպէս իմ՝ Պ. տը Պրիոնի հետ չի կարողուիլ պիտի յայտնենք :
- Մի վախնար պիտի չ'առնես դայն : Այս պարագան յանձն կ'առնում : Այսպէս կրկնեց Պ. տ'էրմի , Մարին՝ Պ. տը Պրիոնը կը սիրէ :
- Անցեալ զիշեր մինչև առտու լացաւ , և տեսաք թէ ինչ միջակի մէջ էր երէկ ճաշի ատեն :
- Այսպէս , անոր հետ երջանիկ պիտի ըլլայ . կը կարծէք :
- Մարին կը ճանչնամ , ստաց դեմ :
- Կը ներքս ինձ ուրեմն :
- Ի՞նչ բան :
- Զքեզ իբր միջոց դործածելուս , սիրելի դաւակն :
- Միթէ Մարի իմ քրոջ տեղ չէ , Պ. Կոմս . և դուք հօրս պէս չէք , ոչ միայն կը ներեմ , այլ նաև կը հպարտանամ Մարիի երջանկութիւնը ապահովելուն համար օգնել կարենալուս : Նախ . Մարի ինձ բանի մը խոստացաւ որ իմ վերջին ցաւերս պիտի ջնջէր եթէ ունենայի :
- Ի՞նչ խոստացաւ :
- Խոստացաւ ինձ Տրէօի մէջ կարգուիլ :
- Եւ անհոգ եղիր . իւր խոստումը պիտի կատարէ :
- Լաւ ուրեմն , Պ. Կոմս . ինչպէս է այս առտու Օրիորդ տ'էրմին , հարցուց իրենց ետեւէն ձայն մը դոր Պ. տ'էրմի՝ Էմմանուէլիին ըլլալը ճանչցաւ :

— Շնորհակալ եմ , սիրելի Էմմանուէլ , պատասխանեց Մարիի հայրը դառնալով և սերտու երիտասարդ ատենակալին ձեռքը սեղմելով , շատ աղէկ է , հիմալ պիտի տեսնէք զինք : Էմմանուէլ այն ատեն թաշկինակը հանեց գրպանէն և իւր քրտնալի ճակատը սրբեց , իւր ձին վաղցընելով եկած էր և տաս վայրկեանի մէջ կէս մղոն ըրեր էր , Բլէմանթին և Կոմսը ժպտելով իրար նայեցան :

Նոյեմբեր ամիսը հասեր էին , օդը կը ցրտէր , տերեւ թափ ծառերէն պարտեղը կ'սկսէր անշքանալ , զեղնած տերեւները աշնան առաջին հովէն կը սարսուէին : Ալ իրիկունները դուրս չէին ելլէր , և արդէն մեծ կրակարանի շուրջը կը ժողվուէին : Մարի և Բլէմանթին երաժշտութիւն կ'ընէին , Պ. տը Պէյ կոմսին հետ գնդախաղ (billard) կը խաղար , Պ. տը Պրիօն կը մնար Մարին լսելու , կոմսուհին առանձին չի ձգելու պատրուակաւ : Օր մը Պ. տ'էրմի ըսած էր Էմմանուէլի :

— Կոմսուհին Բլէմանթինի հօրաքրոջ գրեց որպէս զի այս ամուսնութեան վրայ անոր խորհուրդը հարցընէ :

— Եւ . . . հարցուցած էր Էմմանուէլ անհանգստութեամբ մը զոր չի կրցած էր բոլորովին պահել :

— Եւ շարունակած էր Կոմսը , որմէ Պ. տը Պրիօնի շարժումը չի վրիպած էր , հօրաքրոջը պատասխանեց թէ կ'ուզէր որ Բլէմանթին տարի մը ևս դպրոցը անցընէ :

Պէտք է չ'ոչնչիք ըսելու թէ Էմմանուէլ չի պնդած էր : Ատենանք քիչ ատենէ պիտի բացուէր , Պ. տը Պրիօն որ

պէտք ունէր Բարիւղ վերադառնալու՝ անոր վրայ սակայն չէր խօսէր : Ասպասէր որ Պ. տ'Էրմիի բոլոր ընտանիքը մեկնէ : Իւր սիրտը հոն էր , եթէ Մարի բոլոր ձմեռը դղեակը անցընէր՝ ատենանը անոր պիտի զոհէր , Մարի դուշակեց այս բանս :

— Հայր իմ , ըսաւ առտու մը կոմսին՝ Էմմանուէլի առջեւ , շատ կը բաղձայի ատենակալաց ատենին բացուելուն ներկայ գրտնուիլ , այնչափ անգամ լսած եմ Պ. տը Պրիոնի քաղաքականութեան վրայ խօսելը , կ'ուզէի մօտէն տեսնել անոր ինչ որ ըլլալը :

— Ատենանը ութօրէն պիտի բացուի , ըսաւ Էմմանուէլ և դուք գեռ հոս պիտի ըլլաք :

— Ոչ , պատասխանեց կոմսը , որ Մարիի գիտաւորութիւնը հասկեցաւ :

Էմմանուէլ շնորհակալ եղաւ Մարիէն՝ նայուածքով :

Հետեւեալ օրը կոմսուհին և երկու գեռահաս աղջիկները կառքը մտնելով մեկնեցան , ուրիշ սուրհանդակի կառք մը կը հետեւէր անոնց որու մէջն էին կոմսն Էմմանուէլ և Պ. տը Պէյ : Բարիւղ հասան , այսինքն մէկգմէկէ զատուեցան : Ամսը , Ամսուհին , Քլէմանթին ու Մարի իրենց Սէն-Բէր փողոցի ապարանը մտան : Էմմանուէլ և պարոնը անոնցմէ մեկնելու հրաման առնելով բաժնուեցան :

Էմմանուէլ բոլոր գիշեր Պարոնը իւր քով պահեց , կարծես թէ կ'ուզէր շարունակ իր քով ունենալ այնպիսի մէկը որ յիշեցընէր իրեն երկու ամիսէ 'ի վեր ճաշակած երջանկութիւնը : Իր բնակարանին տեսքը իրականութեան մէջ անտեսեց զինք : Իւր աչաց առաջին զարկած բանը Թիւլիային առաջին նամակը եղաւ զոր սեղանին վրայ ձգած էր , և կը դառնէր զայն ուր որ թողած էր . այս նամակը կարդալով այնպէս թուեցաւ իրեն թէ իւր յիշած այս գիպուածին տեղի ունենալը տաս տարի կար : Նամակը կրակը նետեց , այս բնակարանը ուր երբեմն այնչափ զբաղեալ կը մտնէր , ուր աշխատութիւնը որ ինքնասէր հիւր մ'է , և ուրիշ և ոչ մտածման մը կը

թողաւ ներս թափանցել Պ. տը Պրիոնի ահադին անապատ մը երեցաւ : Պ. տ'Էրմիի դղեակը ունեցած սովորութիւնը երկու սիրուն ստուերներու երթալ զալը տեսնելը . որք իւր կեանքը կ'ողեորէին իւր աչերու չափ իւր սրտէն ալ կը պակսէին , Էմմանուէլի այնպէս իսկ թուեցաւ թէ Քլէմանթին իրեն համար աւելորդ չէր , գեղեցիկ մանկան զուարթութիւնը պիտի մխիթարէր զինք այն տրամութեան և ցաւոց զղացումէն որով դրաւուած էր ինք՝ երբ իւր ճշմարիտ տան և ճշմարիտ կենաց մէջ վերադարձած էր :

Իւր դուշակածը ճիշդ էր : Էմմանուէլի և Պ. տ'Էրմիի ընտանեաց հետ դիւզին պէս յաճախ տեսնուիլը անկարելի կ'ըլլար , Բարիւղի մէջ այցելութիւն մը դործ մը կ'ըլլար , մինչդեռ առաջ դիւրին և ամենօրեայ հաճոյք մ'էր : Քաղաքը դիւզին նման գիւրութիւններ չ'ունէր , և սակայն կոմսը աղաչած էր Էմմանուէլին որ Բարիւղի մէջ շարունակէ դղեակը ունեցած սովորութիւնը : Բայց այն նոր զղացումը որ լանկարծ Պ. տը Պրիոնի սրտին տիրած էր , իւր վերադարձէն 'ի վեր այնքան կը զարմացորնէր զինք որ ուզեց առանձին իւր անցեալ սովորութեանց մտածել և այս զղացման պատճառը հասկնալով իրաւաբանէ : Ըսաւ իւրովի թէ դուցէ շահութեան հանդստութեան , առանձնութեան նոր ընտանիքի մը մտերմութեան տեսքը իւր կենաց պէտք մը եղած էր , որ անշուշտ իւր Բարիւղ վերադարձը այսինքն գործերը պիտի ջընջէին , Էմմանուէլ աշխատեցաւ ինքզինքը հաւատեցրնելու թէ իւր բնութիւնը ընտանեկան կեանքի անուշ լուրսութեանց հակառակ էր : Մինչև անգամ ըսաւ թէ ծիծաղելի պիտի ըլլար որ հասարակ ճամբուն հետի և կարդուի 16 տարեկան փոքր աշակերտուհի մը հետ , ինքը այն մարդը՝ որ երդում ըրած էր իւր քաղաքական կեանքին մէջ իր նպատակէն չի շեղելու և միշտ անկախ ըլլալու : Վերջապէս հարցոց իւրովի եթէ ստուգիւ Մարին պիտի սիրէր , և զոհ եղաւ ինքզինքէն կոմսէն զայն խնդրած չ'ըլլալուն համար :

Իմանուէլ իւր գալստեան առաջին զիշերը այսպէս պատ-
ճառարանելով քնացաւ : Հետեւեալ առտու կանուխ արթնցաւ ,
լրագիրներ ուղեց , իւր ցայդաղդեստով փաթտուեցաւ ,
կրակին անկիւնը նստաւ ինչպէս որ Բուաթու չի գացած կ'ընէր ,
և երկիւղածութեամբ այնպիսի մարդու մը ձեն ու կերպարանքը
առաւ որ ծանր բաներով պիտի զբաղի : Լրագիրները բացաւ
որով տառերը սկսան իւր աչաց առջև պարել , վասն զի զա-
նոնք չի կարդալէն զատ ուրիշ բանի վրայ կը խորհէր և
մեքենայէս իւր կամաց հակառակ ելլելով՝ Սէն-Բէր փողոցը
դնաց , զրեթէ առանց դիտնալու թէ ի՞նչ կ'ընէ և իբր իւր
առջևէն քայլող սրահն հետեւելով :

Ժամը ինն էր երբ կոմսին տունը ներկայացաւ : Ամէն
մարդ գեռ ապարանին մէջ կը քնանար , Իմանուէլ՝ տան
մարդերէ բաւական ճանչցուած չէր Պ. տ'Էրմիի զարթուին
ընտանեքար սպասելու համար : Ուրեմն Սէն-Բէր փողոցէն ,
ելաւ , ամչնալով այս անյաղթելի քաշողութենէ որմէ յաղ-
թուած էր և որ բանի մը չէր ծառայէր : Օդը ցուրտ էր ,
բայց աղւոր , Իմանուէլ փոխանակ իւր տունը վերադառնալու
քարափին վրայ պտտեցաւ , առանց նպատակի , առանց
պատճառի , միայն բան մը դիտնալով այն է թէ անկարելի
էր իրեն բան մը ընել Մարին անդամ մը չի տեսած :
Ռուայալ կամրջէն անցած ատեն երիտասարդ մը տեսաւ որով
դէմքը անծանօթ չի թուեցաւ իրեն , և որ արդարեւ իրեն մօ-
տեցաւ , բոլորովին շողքորթ յարգական ձեով մը և իւր ա-
ռողջութեան վրայ լուրեր հարցուց :

— Մարքիզ տը Կրիժն եմ , ըսաւ երիտասարդը , տեսնե-
լով թէ Իմանուէլ իւր դէմքը ճանչնալով հանդերձ իւր ա-
նունը չէր յիշեր , և Օբերայի մէջ Պ. տը Պէյէ ձեզ ներ-
կայացուելու պատիւը ունեցայ :

— Կատարելապէս կը յիշեմ , պատասխանեց Իմանուէլ
գորովաբար իւր ձեռքը երիտասարդ մարքիզին երկնցընելով ,
և իւր կարգին անոր ինչպէս ըլլալը հարցընելով :

— Հեռացա՞ք Բարիդէն զձեզ Օբերան տեսած իրիկունէս
երկու օր վերջը հարցուց Լէոն :

— Այո՛ , Բուաթու գացի :

— Եւ շարունակեց մարքիզը կրնամ հարցընել թէ ինչպէս
լմնցաւ գեղանի Ժիւլիայի դիպումը :

— Հատ լաւ :

— Դէմ կեցաք :

— Ոչ :

— Եւ մեկնեցա՞ք :

— Պէյի հետ որոշեալ օրին և ժամուն :

— Ի՞նչ ըսաւ Ժիւլիա այս բանիս վրայ :

— Չեմ գիտեր , նորէն չի տեսայ զինք , չի դրեց ինձ :

Իմանուէլ սկսաւ Վօլթէր քարափին կողմը քալել :

— Սէն-Ժէրմէն արուարձանը կ'երթաք , ըսաւ անոր տը
Կրիժ :

— Այո՛ , Սէն-Բէր փողոցը :

— Եթէ կը ներէք , ձեզի հետ պիտի քալեմ , Ժագոպ փո-
ղոցը պիտի երթամ : Ա՛հ , Ժիւլիայի վրայ նորէն խօսելնին
չի լսեցի՞ք յաւելցուց Լէոն զարմացած դէմքով և Իմանուէլի
քովէն քալելով :

— Եւ ոչ կերպիւ մը , ինչպէս որկը տեսնէք ինձ համար
ունեցած զգացումը կը չափազանցէիք , նոյնպէս ինձ կարեւո-
րութիւն տալը :

— Ամեն ինչ լմնցած չէ :

— Կը սխալիք , ընդհակառակն ամէն ինչ լմնցած է ,
պատասխանեց Իմանուէլ այնպիսի շեշտով մը որ ըսել կ'ու-
զէր « Այդպիսի սիրով զբաղելու ալ ժամանակ չ'ունիմ :

— Ամէն ինչ լմնցած է Ձեր կողմէ , կը հաւատամ ,
բայց ձեզ նման մարդու մը այդպիսի բաժանումը յայնձն առ-
նող կին մը չէ Ժիւլիա : Դուք սիրահարէ մը աւելի , կա-
ցութիւն մը կրնայիք ըլլալ իրեն համար , Ժիւլիա Լօվըլի
Պ. տը Պրիոնի տարփուհին , մտածեցէք քիչ մը թէ ի՞նչ

աղղեցութիւն պիտի ընէր այն՝ Բարեղի մէջ, և սրչափ իւր համբաւը սիրտի աւելնար : Զինքը վերաւորեցիք թէ իւր անձնասիրութեան և թէ սիրոյ մէջ, վասն զի վերջապէս զարմանալի չէր եթէ զձեզ սիրած ըլլար :

— Միթէ այս պատահարին վրայ ձեզ բան մը ըսա՞ն հարցուց Էմմանուէլ :

— Այնուհետեւ չի տեսայ զինք : Գրեթէ ձեզի հետ Բարեղէ մեկնեցայ և քանի մը օրէ 'ի վեր միայն վերադարձած եմ, սակայն վաղը Խտալաիան Թատրոնը մեծ ներկայացում մը կայ որու ներկայ պիտի ըլլայ հարկաւ և ես պիտի երթամ : Հարկ պիտի ըլլայ որ հարցափորձեմ քիչ մը զինք և իւր դիտաւորութիւնները իմանամ, վասն զի անկարելի է որ այս յանկարծական վերջը քիչ մը իւր սրտին դպցած չ'ըլլայ, եթէ պատերազմի մտքեր ունի և եթէ զանոնք իմանամ, փառք պիտի սեպեմ զինքը մատնելով ձեզ իմաց տալու :

— Այլ հաւաստեմ ձեզ պարոն, պատասխանեց Էմմանուէլ, որ նուաստացած կ'երեւէր այսքան փոքր բանի մը այնչափ մեծ կարեւորութիւն տալուն համար, կը հաւաստեմ զձեզ թէ Օրիորդ Լօվլըի պատերազմական յայտարարութիւնները, իւր սիրոյ յայտարարութեանց նման ահարկու չեն : Պիտի վշտանայի եթէ այս դիպուածը իմացուէր, նոյնպէս եթէ կարծէին թէ ամենափոքր յիշատակ մը կամ կարեւորութիւն մը կ'ընծայեմ անոր :

— Ներեցէք ինձ յաւելցուց Պ. տը Արիժ կ'ապրիմ անգործներու խումբին մէջ, որոնց համար՝ այս տեսակ դիպուածները մեծ պատահարներ են, և կը մոռնամ միշտ թէ բարեբաղդաբար այս ընկերութեանց չէք վերաբերիր :

Խօսակցութիւնը յանկարծ փոխուեցաւ : Երկու շրջողներու մէջ՝ խնդիրը որսորդութեան, ձիերու և քաղաքակաշտութեան վրայ դարձաւ, խօսակցելով Սէն-Բէր փողոցը հասան :

Էմմանուէլ թիւ 7 տան դրան առջիկ կայ առաւ :

— Հոն պիտի մտնէք հարցուց Լէոն :

— Այո՛ :

— Պ. տ'Էրմիի տո՞ւնը կ'երթաք :

— Այո՛, կը ճանչնա՞ք զինք :

— Ո՛չ, Պ. տը Պէյ երկար ժամանակէ 'ի վեր պիտի ներկայացընէր զիս կոմսին, ըսած էր ինձ թէ ախորժելի տուն մ'է, և երբէք առիթը չի պատահեցաւ :

— Ես պիտի ներկայացընեմ զձեզ, ըսաւ Էմմանուէլ, և խոստումն Պարոնէն աւելի աղէկ պիտի կատարեմ, կոմսը և կոմսուհին երէկ վերադարձան : Իրենց ընդունելութեան օրերը պիտի սկսին վերստին. պիտի դամ զձեզ առնելու և պիտի ներկայացընեմ զձեզ : Ո՛ր կը բնակիք :

— Յերաւի շատ բարի էք, ըսաւ Լէոն խոնարհելով և իւր այցատուները Պ. տը Պրիոնի յանձնելով օր բաժնուեցաւ անորմէ և ապարանք մտաւ :

Կոմսը արթնցած էր :

— Քիչ մը առաջ եկա՞ք հարցուց Էմմանուէլ՝ զայն տեսնելով ժպիտով մը :

— Այո՛ :

— Ինչո՞ւ ներս չի մտաք :

— Դեռ կը քնանայիք :

— Հոս իբր ձեր տան պէս չէ՞ք վարուիր :

Էմմանուէլ Պ. տ'Էրմիի ձեռքը սեղմեց :

— Ճշմարիտ, տունէն եղածի պէս վարուեցայ :

— Ի՞նչ ընելով :

Սիրուն երիտասարդի մը խոստանալով որ զինք ձեզ ներկայացընեմ, դեռահաս Մարքիզ տը Արիժը :

— Ներկայացուցէք սիրելի բարեկամ, ներկայացուցէք, ամէն ձեզմէ եկողները բարի թող զան : Մեզի հետ նախաճաշելու կը կենաք :

— Ո՛չ, յիշաւի, զձեզ տեսնել կ'ուզէի, 'տեսայ և կ'երթամ :

— Չէք մտածէրթէ ի՞նչ կ'ըսէք, ձեր սիրտը, սիրելի Էմմանուէլ, դեռ քաղաքականութիւն չ'ունի և իւր մտածածը չի կրնար պահել: Հիմակ պատանուհիները պիտի արթնան և պիտի երևին:

— Ինչպէս կը ճանչնաք զիս, կը մնամ:

Արդարեւ Էմմանուէլ կոմսին մօտ նստաւ:

— Վաղը իրիկուն գործ ունիք, հարցոց ասիկայ:

— Ո՛չ:

— Ուրեմն կրնաք զայն մեզ զոհել:

— Մեծ հաճութեամբ:

— Իտալական թատրոնը պիտի երթանք, մեծ ներկայացում մը կայ, կոմսուհին իւր օթեակին տրմակը առաւ և Բլէմանթինի ցուցընել կ'ուզէր թատրոնը, մեր խեղճ աշակերտուհին, երկու օրէն պիտի մեկնի Տրէօ երթալու համար:

— Չերն եմ, պատասխանեց Էմմանուէլ:

Ար հաւատեն թէ շատ անգամ դժբաղդ բաներու նախադրացումը կ'ունենան, Էմմանուէլ՝ որ ուրիշի մը չափ աւելորդապաշտ էր. բնաւ չի կասկածեցաւ սակայն թէ հետեւեալ օրուան իրիկունը մեծ ազդեցութիւն պիտի ունենար իւր կենաց վրայ:

Մարի նաեւ իւր Բարիդէ վերադարձած առաջին զիշերը շատ խորհելով անցուցած էր, սակայն իրեն համար անատուգութիւն չի կար, հաւատարմէր թէ Էմմանուէլը կը սիրէր, Պ. տը Պրիոնի վերադարձէն ի վեր մեծ բարոյական փոփոխութիւն մը տեղի ունեցած էր իւր վրայ, չէր կասկածէր թէ իրենց ձգած դղեակը առանց Էմմանուէլի արտուր, անապատ

և անբնական պիտի երևէր, չէր հասկնար թէ ի՞նչպէս մինչև այն ատեն կրցած էր դղեակին յարած անտառին մէջ պտտիլ առանց դու շակելու թէ օր մը Էմմանուէլի հետ պիտի շրջէր: Վերջապէս իւր ցարդ սիրած տեղերուն մէջ Էմմանուէլի ներկայութիւնը իւր ապագայ երջանկութեան համար անհրաժեշտ պիտոյք մը կը թուէր իրեն, և ոչ իսկ սիրոյ բառ մը փոխանակուած էր Պ. տը Պրիոնի և իր մէջ, բայց Բլէմանթինի՝ այս ամսնութեան հրաժարած օրէն սկսեալ Մարի՝ որ իմացած էր թէ իւր վայրկեանական պաղովիւնն էր Էմմանուէլը այս միութիւնը ընդունելու հաւանեցընողը՝ զղջացած էր, և անոր տառապանաց փոխարէնը հատուցանելու համար, անոր հետ ըսկսած էր իւր հին մտերմութիւնը, և կանանց այնչափ յաճախ գործածած արհեստով Էմմանուէլի սրտին և մտքին տիրած էր: Սակայն Մարի Բարիդ վերադարձէն վախցած էր:

Երկնչած էր որ քաղաքական գործերը և անոր նախկին սովորութիւնները իւր սիրած անձը պիտի շրջապատէին, և պիտի յաջողէին մոռցընելու անոր դիպուածական սէրը: Ուրեմն երբ իւր զաւստեան հետեւեալ օրը տեսած էր անոր ժամը Գին զաւր և Վիին նորէն վերադառնալը ոյժ առնելով իւրովի ըսած էր « Ստուգիւ կը սիրէ զիս: » Կար և բնական էր որ ըլլար Մարիի զգացածին մէջ քիչ մը հպարտութիւն:

Էմմանուէլէ աւելի դեռահաս, աւելի աղւոր, աւելի հաղորդակցող երիտասարդ մը հաճելի պիտի չ'ըլլար իրեն: Պ. տը Պրիոնի նախ զինքը հրապուրողը անոր կենաց տարօրինակութիւնը և համբաւն էր: Այսպիսի մարդու մը մտածումը գրաւելը իրեն համար մեծ բան մ'էր և ինչպէս որ Բլէմանթինի ըսած էր, միտքը դրած էր զայն հպատակեցընել և իւր միակ կամքին հնազանդեցընել, այս զորաւոր բնութիւնը, որ ցարդ քաղաքական մեծամեծ կռիւներու պէտք ունեցած էր: Յաջողած էր, Էմմանուէլ ինքզինքին տէրը չէր ալ: Մարի այս բանս ըրած էր, ինչպէս ինքն իսկ չէր դիտեր:

Իտալական թատրոնը տրուած ներկայացումը՝ որու ներկայ

պիտի ըլլար Էմմանուէլ իւր զտնուած օթեակին մէջ՝ Մարիի համար մեծ դէպք մ'էր : Իրեն այնպէս կը թուէր թէ ամէն մարդ իւր դէմքին վրայ պիտի կարգար իւր սիրտը լեցընող երջանկութիւնը . թէ ամեն մարդ պիտի դուշակէր Պ. տը Պրիս-ոնը հոն բերող սէրը և թէ հետեւեալ օրը Բարիդի մէջ միայն այս մեծ լուրին վրայ պիտի խօսէին, թէ Պ. տը Պրիսոն սիրահարէ : Մարի իւր բոլոր երազները Բլէմանթինի կը հաղորդէր և շարունակ կը կրկնէր զանոնք , Բլէմանթինի մտախոհ կ'ըլլար , վասն զի հետեւեալ օրը պիտի մեկնէր , և պիտի թողուր երկու ամսէ 'ի վեր վարած անուշ կեանքը . դաւառի և դպրոցի կեանքը սկսելու համար : Պիտի խոստովանէր թէ կային միջոցներ՝ զորս չէր կրնար արդիւնէլ ուր՝ վայրկեան մը ունեցած գեղեցիկ երազին վրայ կը՝ ցաւէի , զոր՝ այնչափ դիւրութեամբ զոհեր էր իւր բարեկամութեան հետ : Երբ կը մտածէր այն փոքր սենեկին՝ ուր առանձին պիտի զրտնուէր չէր կրնար զսպել իւր ճշմարիտ տրամութիւնը , և Մարի զոր երջանկութիւնը անհոգ ըրած էր , չէր նշմարէր իսկ իւր բարեկամութեան այս տխրութիւնը :

— Շատ պիտի ձանձրանամ 'ի Տրէօ , կ'ըսէր Բլէմանթին :

— Խեղճ սիրելի , կը պատասխանէր այն ատեն Մարի , որ երբ Բլէմանթինի ձանձրութիւնը խօսքով կը բացատրուէր՝ շուտ մը համակրութեամբ կը զրաւուէր , կ'ուզէր որ զամ քանի մը օր Տիկին Տիւվէրնէյի տունը անցընեմ :

— Աղէկ գիտես թէ պիտի չ'ընդունիմ :

— Ինչո՞ւ :

— Միթէ այս միջոցիս գեղ Բարիդէ հեռացընելու քաջութիւնը պիտի ունենամ :

— Պիտի զոհեմ քեզ Բարիդը :

— Այո , բայց պիտի զոհես ինձ անոնք՝ որք երէկուքնէ 'ի վեր Բարիդի մէջ կը գտնուին : Իբր պատասխան՝ Մարի Բլէմանթինի ձեռքը կը սեղմէր : Թատրոն երթալու ժամը հասաւ : Առմուտ հին այս թատրոնին մէջ դիմացի կողմը մեծ օթեակ

մը . ունէր նախասենեակով մը , ուր անկարելի էր որ Պարոնը գէթ մէկ արարուածի միջոցին չի քնանար ամեն անգամ որ հոն դար : Տիկին տ'Էրմիի , երկու օրիսրդներու , և Պ. տը Պրիսոնի մի և նոյն օթեակին մէջ երեւումը մեծ ազդեցութիւն ըրաւ : Ամէն դիտակները իրենց կողմ ուղղուեցան , և Մարի իւր կամաց հակառակ աչերը խոնարհեցուց , իւր սրտին բաբախումները զսպելու դժուարութիւն քաշելով : Այս օթեակին վրայ սեւերուած աչերու մէջ երկու մեծ աչեր կային , որք մեր հին ճանչցած Թիւլիա Լօլլըիինները էին :

— Նոյն ինքն է միմայ Պ. տը Պրիսոնը , ձանձնով և թեթեւ դեղնութիւն մը պատեց վայրկեան մը Թիւլիայի գէմքը :

— Երկու աչեր անձեր կան Պ. տ'Էրմիի օթեակին մէջ ըսաւ Լէոն Թիւլիայի , որու օթեակին մէջ կը գտնուէր :

Ըսենք նաև թէ այս օթեակը դետնայարիւր կը գտնուէր , և թէ Լէոն ուղած ժամանակը միայն կրնար տեսնուիլ :

— Բաւական աննշան երկու փոքր աշակերտուհիներ պատասխանեց Լօլլըիի դիտակով նայելէ վերջ : — Տեսաւ զիս , զոչեց յանկարծ :

— Ուրեմն հոս պիտի դայ հիմայ :

— Ո՛չ , չի տեսնելու զարկաւ :

— Պէտք է գիտնամ թէ ո՞վ են այս երկու դեռահաս աղջիկները կրկնեց Լէոն :

— Անշուշտ կոմսուհայն աղջիկներն են :

— Շատ սիրուն են , մանաւանդ խարտեաշը :

— Ի՞նչ կ'ընէ Էմմանուէլ այս օթեակին մէջ՝ հարցուց Թիւլիա :

— Ինչ որ կ'ընեմ ես քու օթեակիդ մէջ , թատրոնն է :

— Կը ձանձնայ ուրեմն Պ. տ'Էրմիին :

— Շատ :

— Ո՞վ ըսաւ քեզ :

— Ինքը :

— Տեսա՞ր ուրեմն զինք :

- Երէկ :
- Ո՛ւր :
- Ռուսայալ կամըջին վրայ :
- Իմ վրայ խօսեցանք քեզ :
- Ըսաւ ինձ , սրտասխանեց տը Կրիժ անհոգութեամբ ,
թէ շատ սիրուն կին մ'էք :
- Այդպիսի :
- Այսչափ , ինչ կ'ուզես որ ըսէ ասկէ աւելի :
- Շատ ժպիւրհ կը գտնեմ զքեզ այս իրիկուն , սիրելի
Լէոն :
- Սակայն Լէոն աչերը շարունակ մէկ կողմ սեւեռած՝ կար-
ծես թէ Թիւլիայի իրեն ըսածը չէր լսէր և մեքենաբար
սրտասխանած էր :
- Ա՛հ , բայց ինչ կը նայիս այսպէս . հարցուց Թիւլիա :
- Այս փոքր աղջիկը , սքանչելի է :
- Ահա արդէն սիրով կը բորբոքիս :
- Ինչո՞ւ չէ , երբեք չի տեսած եմ այսչափ սիրուն զլուխ
մը :
- Ինձ դուքստ մ'է ըրածդ :
- Շատ ժամանակէ 'ի վեր ալ չեմ դուէր զձեզ . քանի
որ բանի մը չի ծառայէր :
- Թերեւս ինձ քծնելու նոր միջոց մ'է այդ :
- Հաւատոս վկայ . չէ , ալ դադրեցայ :
- Եւ աղէկ ըրիր :
- Լուսթիւն տիւրեց :
- Կարծէի կրկնեց Լէոն քանի մը վայրկեանէ վերջ , թէ
տ'էրմի կոմսուհին մէկ աղջիկ ունի միայն :
- Սիրելի բարեկամ , զիս կը ձանձրացընես Օրիորդ տ'եր-
միովդ , իւր հայրը և մայրը հոն են , դնա ամուսնութեան
խնդրէ զինքը , միջնաբարբին՝ կարգուէ հետը և զիս հան-
դարտ թող :
- Յայտնի կերպիւ Թիւլիայի համբերութիւնը կը հատնէր ,

բայց զինքը այս վիճակին մէջ գնողը Լէոնը չէր : Ժա-
մանակ առ ժամանակ Էմմանուէլի դտնուած օթեակը կը
նայէր , սրահին միւս կողմը գիտել ձեացընելով , Պ.
տը Պրիոն մտադբաղ կ'երեւէր : Արդարեւ , Թիւլիայի
տեսքը անհաճոյ էր իրեն , չէ թէ իրենց մէջ անցածին
կարեւորութիւն տալուն համար , այլ աւելի շատ կը բաղձար
անոր հանգստելու առիթներէն զգուշանալ : Ուրեմն օթեակին
խորը նստած էր և Մարիի նայելով կը միթարուէր , որ
երջանիկ էր հպարտութեամբ և միանդամայն սիրով , վասն զի
կրնար դրաւ գնել թէ սրահին մէջ և ոչ կին մը իրեն չափ
գեղեցիկ և պաշտուած էր : Լաւրիզի՛ կ'երգէր այս ամեն
բաներու մէջ տեղ :

— Կին մը կայ որ միշտ հոս կը նայի , ըսաւ Մարի իւր
մօր , աչերով Թիւլիայի օթեակը ցուցընելով : Կը ձանձնած
զայն :

— Ո՛չ :

— Եւ դու շարունակեց Մարի իւր հօր դառնալով :

— Ո՛չ , պատասխանեց Կոմսը :

— Գեղանի է , և թեք աղւոր աղամանդեայ ապարանջան
մը , ունի , գուցէ զայն ցուցընելու համար է , որ միշտ գի-
տակով կը նայի :

Էմմանուէլ իւր կամաց հակառակ սարսուեցաւ խորհելով
թէ կրնար Մարի իմանալ այն ապարանջանին ինքը՝ և ինչո՞ւ
տուած ըլլալը , բայց հանդարտեցաւ իւրովի հարցունելով ,
և իրաւամբ , թէ ո՞վ կրնար այսպիսի պարագաներ Օրիորդին
իմացընել , միջնաբարբը հասաւ , Լէոն ոտք ելաւ Թիւլիայի
օթեակէն մեկնելու համար :

— Ո՛ւր կ'երթար , հարցուց Թիւլիա :

— Կ'երթամ Պ. տը Պրիոնը տեսնելու որ հիմակ Պ. տ'եր-
միի օթեակէն դուրս ելաւ :

— Հետդ մի բերէր զայն :

— Անհոգ եղիր , արդէն դալու գիտաւորութիւն չ'ունի :

— Ո՞վ ըսաւ :

— Աղէկ գիտեմ :

Լէոն որ երբէք ժիւլիայի տարփաւորը չ'եղած էր և վախ-
նալու բան մը չ'ունէր և ոչ կերպով մը կը խնայէր զոն :
Սակայն այս խօսքը առանց գիտաւորութեան կ'ըսէր , ժիւ-
լիա չի կրցաւ իւր շուրթերը չի խածնել :

— Զիս առանձին կը թողուք հարցուց ժիւլիա :

— Ոչ , ահա քամիւ ծեր դերակոմսը որ քեզ տեսնելու
կ'ուզայ :

— Ծերութենէ մնած կարծէի զինք :

— Եթէ ծերութենէ մնանէր , ըսաւ Լէոն իւր զլխարկը
դնելով , շատ ժամանակ է որ մնած պիտի ըլլար :

Լէոն խօսակցութեան սրահին մէջ Էմմանուէլի հանդի-
պեցաւ : Իր կամաց հակառակ Պ. աը Պրիոն՝ բարձր կաշուածիւն
ունեցող մարդոց նման զոր տեսնելու համար ուրիշներ ետե-
նին կը դառնան , կամաւ հասարակաց վայրերը կ'երևէր :
Հարկ էր իրեն իւր անուան մըմաւը ըսել և այն օրը միւս
օրերէն աւելի , քանի որ երկու ամսէ 'ի վեր Բարիդէ հեռու
էր , Կոմսին հետ կը պտտէր . Պ. աը Պէյ՝ Կոմսուհույն սե-
նեկին մէջ անոր տեղ բռնած էր :

— Աւելի աղւոր առիթ մը չ'իմ կրնար գտնել ըսաւ Էմմա-
նուէլ Լէոնի ձեռքը բռնելով : Սիրելի կոմս , կը ներկայացր-
նեմ ձեզ Պ. աը Վրիժ մարքիվը , որ երկար ատենէ 'ի վեր
ձեզ ներկայանալ կը փափաքի , այս հաճոյքը , Պ. աը Պէյէ
կը զողնամ :

Լէոն խոնարհեցաւ :

— Նոյեմբեր 15էն սկսեալ ամեն հինգշաբթի պիտի ընդու-
նինք ըսաւ Կոմսը և կը յուսամ Պարոն թէ մերիններէ մին
ըլլալ պիտի կամիք : Պ. աը Պրիոնը միշտ տիկին կոմսուհ-
ույն տունը պիտի գտնէք , ասիկա կ'ըսեմ ձեզ որպէս զի
ստիպուիք դալու :

Լէոն խօսքով մը և բարեգոյն մը պատասխանեց :

— Բան մը հարցընել կ'ուզէի ըսաւ կամաց մը Էմմանուէլի :

— Միայն ինչ :

— Այո :

— Սիրելի Կոմս , ըսաւ Էմմանուէլ , քիչ ատենէ կը միա-
նամ ձեզի :

Կոմսը և մարքիվը անգամ մը ևս բարեկցին զիրար :

— Տիկին կոմսուհին երկու աղջիկ ունի հարցուց Լէոն :

— Ոչ , միայն մէկ հաս ունի :

— Թուիք թէ խարտեաշը :

— Խարտեաշը :

Երբէք չի տեսած էի զինքը ոչ կոմսին և ոչ կոմսուհ-
ի հետ :

— Տրէօյի թոշակաւոր զպրոցէն եկաւ :

— Շատ դեղեցիկ է :

— Արդարեւ , թուին ալ շատ աղւոր է , աւելցուց շուս
մը Էմմանուէլ :

— Իւր ազգականն է :

— Ոչ , զպրոցի բարեկամուհի մ'է որ վաղը պիտի մեկնի
նորէն :

— Աւելի կը սիրեմ Օրիորդ տ'էրմին , և դուք :

— Ես ալ ըսաւ Էմմանուէլ առանց իւր ժպիտը արգիլել
կարենալու :

— Ինչո՞ւ կը ժպտիք :

— Ոչինչ :

— Ա՛հ , աղէկ միտքս եկաւ , ժիւլիայի օթեակն եմ ,
միայն ձեր վրայ կը խօսի :

— Թող խօսի :

— Զինքը զալ տեսնելու գիտաւորութիւն չ'ունիք :

— Անշուշտ չէ :

— Վարդգոյրը բացուեցաւ , քիչ ատենէ կը տեսնուինք ,
շորհակալ եմ ձեր նորկայացումէն :

Էմմանուէլ և Լէոն իրարու ձեռք սեղմեցին , միմեկմաս հ-
ւոյն օթեակը մտաւ , միւրը ժիւլիայինը :

— Խաբտեալն է Պ. տ'երմիլի աղջիկը , ըսաւ Լէոն Լու-
վըլի քով նստելով , որ անհամբերութեան շարժում մը
ըրաւ տը Կրիթի՝ իրեն համար անտարբեր եղած նիւթի մը վրայ
խօսիլը լսելով , Պ. տը Պրիօն ըսաւ ինձ :

— Միայն միջ ըսաւ քեզ :

— Եւ զիս կոմսին ներկայացուց , որ ամեն հինգշաբթի
հար կ'ընդունի և որու տունն է միշտ Էմմանուէլ :

— Գուցէ կոմսուհւոյն սիրահարն է :

— Գուցէ :

— Այս քաղաքագէտ մարդիկ միշտ անկարելի տարիուհիներ
ունին :

— Պիտի իմանամ :

— Ինչպէս պիտի ընես :

— Կոմսին երեկոյթներուն պիտի երթամ :

— Մօր գաղտնիքը իմանալու համար :

— Ո՛չ , աղջիկը ատենելու :

— Միթէ երաժշտութեան մօտ տեղ մը ունիս :

— Այո :

— Լաւ ուրեմն , հոն դառնալու հաճոյքը ըրէ ինձ ,
ըսաւ Թիւլիա կէս հեղնական և կէս ծանր ձայնիւ , յիշաւի
քնաւ քեզի չափ ձանձրացուցիչ բան մը չի տեսեր էի :

— Կ'երթամ պատասխանեց Լէոն ժպտելով , և մեկնեցաւ
Թիւլիայի ձեռքը համբուրելէ յետոյ :

Միւս միջնորարքին միջոցին Լէոն ոտք ելաւ և կըր-
նակը տեսարանին դարձընելով , ինչ որ կ'ընեն զրեթէ ամեն
երիտասարդները՝ որք երաժիշտներու մօտ կը նստին , սխաւ
սրահին տեսարանը դիտել և բոլոր օթեակները աչքէ անցը-
նել :

— Նայէ ըսաւ կամաց մը Գլէմանթին Մարիի՝ Լէոնը ցու-
ցընելով , կը տեսնե՞ս սա երիտասարդը որ կը ժպտի այն տեղ-
նոջ՝ զոր քիչ մը առաջ մօրդ ցըցուցիր :

— Այո՛ , լաւ ուրեմն :

— Լաւ ուրեմն , եթէ կարենայի ամուսին մը ընտրել ,
ասոր նման ամուսին մը պիտի առնէի :

— Եւ դէշ ճաշակ պիտի ունենայիր :

— Ինչո՞ւ :

— Վասն զի շատ աղւոր տղայ մ'է բարի ամուսին՝ մը
ըլլալու համար :

Երբ տեսարանը լմնցաւ Լէոն գնաց Թիւլիան առնելու որ՝
ինչպէս միշտ՝ առանձին եկած եր . և զայն մինչև կառքը
առաջնորդեց :

— Միթէ ճաշ կ'ուտաս ինձ մինչև վաղը առտու . հար-
ցուց Լէոն :

— Ա՛յ , ոչ :

— Առանց ոխի՞ :

Երիտասարդը խնդալով հեռացաւ , ամեն անգամ որ
որ Թիւլիան կը տեսնէր իւր սիրահարը ըլլալ կ'առաջարկէր
իբր սովորութիւն , և յաճախ անորմէ այս բանս խնդրած մի-
ջոցին ուրիշ բանի վրայ կը մտածէր :

Դ

Հետեւեալ օրը Գլէմանթին մեկնեցաւ Մարիանի ընկերակ-
ցութեամբ որ իւր հօրաքրոջ ձեռքը պիտի յանձնէր զինք : Այն-
պէս որոշուած էր որ Տիկին Տիւլիէրնէյի տունը երթալէ ա-
ռաջ քանի մը օր ևս անոր տունը պիտի անցընէր : Պէտք
չունինք ըսել թէ իւր մեկնիլը ցաւերով , զրկնդխառնու-
թիւններով , արտասուքներով , իրարու նամակ գրելու խոս-
տումներով և յաւիտենական բարեկամութեան երգումներով
եղաւ :

Սուրհանդակի կառքը մեկնեցաւ , Գլէմանթին վերջին

անգամ շարժեց իւր թաշկինակը՝ Սէն-Բէր փողոցի քարափի անկիւնը, և կառքը աներեւոյթ եղաւ : Մարի պատշգամբին վրայի բացած պատուհանը զոյցեց ուրիշ վերջին երթաս բարեալմը ըսել ուղած էր իւր բարեկամուհւոյն :

Մերը՝ այնքան ինքնասէր զղացում մ'է, որ Մարի Բլէմանթինի մեկնելուն զրեթէ ուրախ եղաւ : Այս երթը պիտի ներէր ազատութեամբ յանձնել ինքդինքը բոլոր այն մըտածմանց՝ որք կու գան լեցընել սիրած և սիրուած կնոջ մը առանձնութիւնը : Բացակայ Բլէմանթինի իւր սրտին մէջ ծնել տուած զղացումը չի վերլուծեց, այլ ընդունեց զայն առանց ջանքի :

Մարիի կենաց փոքր պարագաները մի առ մի չի պիտի պատմենք, և ոչ ժամ առ ժամ անոր հետեւինք : Այլ անոր խօսիլը լսելով իւր սրտին կացութիւնը պիտի իմացընենք, Բլէմանթինի Բարիդէ մեկնելէն քսնի մը օր ետքը Մարի՝ անորմէ յետագայ նամակը ընդունեց :

« Բարի Ընկերուհիս »

« Իմ կամայն հակառակ շատ տրտում եմ, և դու ես պատճառը քու կամայն հակառակ : Երեք օր իմ հօրաքրոջը քով կեցայ Արիւսիլի. այն սիրուն փոքր երկիրը զոր կը ճանչես, և որու առները՝ դարնան մէջ վարդի կողովներու կը նմանին, բայց տարուան այս եղանակին մէջ զանոնք ծածկող վարդենիներէ մերկ, մեր խեղճ գիւղը թէև միշտ ծաղիկներու կողովի մը կը նմանի՝ բայց թուամբ ծաղիկներու :

Հօրաքրոյս միշտ քու ճանչցած փոքր տունը կը բնակի, ուր հաւանեցար Զատիկի տօները երկու կամ երեք անգամ անցընել : Այս փոքր տունը՝ ինձ առանձնութեան և մեկամաղձատութեան աշխարհ մը թուեցաւ, այս պատճառաւ շուտով փախաբեցայ Տիկին Տիւլէրնէյի տունը երթալ, դու ես որ իրը զբաղում փախաբեցընել կ'ուտաս ինձ այս, այս առտու :

Հոն հասայ : Հոն իմ տհաճութիւնս տեղի մեծ եղաւ, հօրաքրոջս տունը ժամանակ մը միայն կեցար, մինչդեռ Տիկին Տիւլէրնէյի քով տարիներ անցուցիւր, իմ փոքր սենեակս ձգածիս պէս գտայ և երկու ժամ ամբողջ քուկնիդ մէջ չի համարձակեցայ մտնելու զբեղ հոն չի գտնելուս ստոյգ ըլլալով, մեր հին կտուագործուհին՝ որու Մայր Կապուշէնք մականունը կ'ուտայինք, եկաւ բացաւ զայն, այն մարդոց անտարբերութեամբ՝ որոնց մտքէն չ'անցնիր թէ այսպիսի փոքր բանի մը կարեւորութիւն տալ պէտք է : Առջէր օդ տալ այս սենեկին, և հարցուց ինձ թէ ո՞ր սենեակը պիտի ընտրէի բնակելու, քուկը թէ իմս : Քու սենեակդ առի :

« Բոլոր օրը քու վրայ խօսեցանք Տիկին Տիւլէրնէյի հետ, զքեզ ստուգիւ շատ կը սիրէր, վառն զի տեսայ անոր երկու երեք անգամ արցունքները սրբելը երբ կը հաղորդէի անոր այն երջանիկ ապագան՝ զոր կը յուսամ քեզի համար : Ամեն ինչ տխուր է հոս. ծառերը տերեւթափ և գիւղը՝ որ պատահանէն կ'երեւի անապատ է : Քու ընտանեկան աղանձներդ կարծես թէ՞ գուշակած են ալ ևս հոս չ'ըլլալդ : Օգը ցուրտ է, զբօսանքը դասարաններու մէջ կը կատարենք պարտէզին խոնաւութեան պատճառաւ : Ժամը իննին գիշեր կ'ըլլայ, կանթեղի մը լոյսով կը գրեմ քեզ, ինչ պիտի ընեմ այս տեղ առանձին, դրէ ինձ. միշտ, ըսէ ինձ թէ երջանիկ ես, քու հօրդ և մօրդ յիշեցուր զիս, կը ցաւին քիչ մը վրաս... ինչ աղւոր ժամանակ անցուցի Բուսթուի մէջ և որչափ շուտ անցաւ :

« Չեմ գիտէր ինչո՞ւ կեանքը յանկարծ տխուր տեսքով կ'երեւի ինձ. սիրտս զեղուն է, կարծես երկրորդ անգամ կորսնցուցի ծնողքս : այնպէս կ'երեւալայիմ թէ երբեք երջանկութիւնը պիտի չի վերագառնայ, մի մոռնար թէ պարտաւորեա զալ Տրէօ կարգուի, պիտի հիւանդանամ եթէ խօսքդ չի կատարես :

« Եւ Պ. ար Պրիմոն .

Ամեն մարդ այս տեղ քու վրադ լուրեր հարցուց . մեր ծեր ժողովրդացիները միշտ աղէկ է : Սքանչացած է , վառըն զի վառը մը կը հիմնուի հոս իւր պաշտպանութեան տակ : Այս վառըն տղւոր կիւրք մը ունի վէր հովտին վրայ , ուր շատ անգամ պատելու գայած ենք :

« Մնաս բարեաւ բարի Մարիս , աւելի երկար չեմ գրէր , վախճուիլ որ զքեզ չի ձանձրացընեմ , բայց այն պայմանաւ որ ինձ երկարօրէն պիտի գրես ու միայն քու վրայ պիտի խօսիս :

Քու սիրականդ

« ԲԼԷՄԱՆԹԻՆ ՅԻԼՊՈՒԱ » :

Մարի յուզուեցաւ այս նամակը կարդալով , որ յիշեցուց իրեն այն ժամանակը ուր դպրոցէն մեկնած Էմիլըն արդէն իւր կենաց ամենէ երջանիկը կը սեպէր : Գրեթէ վախճաւ իւր ապրած ժամանակին արադութենէ , քանի որ երեք ամսուան մէջ իւր կենեքը նպատակ մը ունենալով՝ անորոշ երջանկութեամբ մը որոշուեր էր :

— Այս խեղճ Բլէմանթինը կըսէր իւրովի . ես եմ իւր սրտի տուածնութեան և իւր կենաց միայնութեան պատճառը , այս տպաւորութեան մէջ էր երբ սկսաւ իւր բարեկամութեան պատասխանել , բայց օրիորդի մը սիրտը չի կրնար երկար առանց պահել իւր սրտի զգացումները , և ինչպէս որ պիտի տեսնենք Մարիի հաճոյ թուեցաւ ինքզինքին՝ և արդէն իրեն ժողովրդ ապագային վրայ խօսելու :

« Բարի Բլէմանթին , կը գրէր նե , ընդունեցայ քու պատասխանն նամակը , պէտք չ'ունէիք զգացածներդ ինձ գրելու : Գիւրդութեամբ ինքզինքս քու տեղը կը գնեմ , և կը հասնեմ այն վշտով տիրութիւնը՝ որ զքեզ պաշարած է դպրոցի պատերէն ներս մտնելու միջոցիդ :

Բարեբաղդաբար երկար պիտի չի տևէ : Ամեն իրիկուն

քու վրայ կը խօսինք , քու զուարթ աւիւնիդ , զնդեցիկ անհոգութեանդ , և սրտիդ և մտքիդ ընտիր հանգամանաց վրայ : Հայրս ճշմարիտ սէր մը ունի քու վրայ և Բլէմանթին հրեշտակ մ'է կը կրկնէ միշտ , ինձ կը վերաբերի իւր երջանկութիւնը » բարեբաղդաբար իմ բարի և պատուական մայրս դեռ կ'ապրի . ապա թէ ոչ պիտի կարծէի թէ իմ երկրորդ մայրս պիտի ըլլայիր : Ինչո՞ւ հօրաբոյրդ կը բաղձայ անպատճառ որ դեռ տարի մը դպրոց անցընես . պարապ առողջ իմ վերջին նամակներուս մէջ աղաչեցի իրեն որ զքեզ մեզի հետ թողու , բայց չի հաւանեցաւ : Ա՛յնք թէ բաւական հարստութիւն չ'ունենալուդ համար , պէտք է որ կատարեալ կին մը ըլլաս , և քու ամուսնութեանդ համար՝ դաստիարակութեանդ վրայ է իւր յոյսը . կը կարծէ՞ ուրեմն թէ կին մը կ'առնուն բաւարան մը ունենալու համար , միթէ զքեզ դաստիարակուհի մը ընել կ'ուզէ : Արծեմ թէ իւր ամենէ մեծ ցաւը Յունարէն չի դիտնալդ է : Պիտի ըսեմ ուսկայն թէ քու մեծ հմտութիւնդ հօրս քեզ համար ունեցած սիրոյն նուազ պատճառ մը չէ , կ'ափնամ իսկ քիչ մը ես որ տղէտ մ'եմ ինքզինքս քեզ հետ բաղդատելով : Էմմանուէլ ամեն օր հոս կու գայ , կը վախճայի որ մեր Բարիզի վերահարձը՝ , մեր սովորութիւնները չի փոխէ , բայց չէ : Չեմ գիտէր յիրաւի թէ ինչպէս կը գտնէ աշխատելու ժամանակը , ամեն զիշեր մեզի հետ կ'անցընէ , հայրս մեր սէրը հասկցած է , ստոյգ եմ և դրաւ պիտի գնէի թէ դու մատ մը ունիս այս մասնութեան մէջ , մայրս միայն բան մը չի տեսներ , պէտք է ըսել նաև թէ մայրս ինձմէ մանուկ է , միայն շրջապատի և զարդի վրայ կը խօսի , այս ձմեռուան երթալու պարահանդէսներուն վրայ կ'ուրախանայ , և շարունակ անոնց վրայ կը խօսի ինձ : Իւր սիրտը և միտքը միասին հաղիւ տասնութեց տարեկան են : Էմմանուէլ կարծես թէ մեր սիրոյ առաջին լուսութենէ կ'ախորժի , գիտէ թէ զինքը կը սիրեմ , և ինքը , ճարտարախօսը , ինձ հետ հոգւոյ և

աչաց ճարտարախօսութիւնը կը գործածէ : Կարծես թէ իւր բոլոր գիտութիւնը բաւական բաւեր չի գտնէր իւր զղացածը ըսելու և ուզածը բացատրելու համար , իւր զգացմանց վրայ զարմացածի պէս է , կը թողու ինչգինքը , նա՛ մեծ քաղաքալէտը , փոքր աշակերտուհիէ մը մաս առ մաս պուշակուելու : Սակայն պէտք պիտի ըլլայ որ ալ խօսի : Որչափ դժուար ալ ըլլայ ամուսնական աշոն և նստարին ներկայութիւնը չափ երջանկութեան կ'աղղէ , գէթ ինձ համար : Հասարակ բանալի մ'է՛ աշոն որ արքայութեան դուռը կը բանայ ինչպէս պիտի րսէին բանաստեղծները :

Մօրս երեկոյթները սկսան , բաւական զբարձալի է , և րաժշտութիւն կ'ընեն և քիչ մը կը պարեն , ինչո՞ւ հոս չես իմ սիրելի Բէլմանթինս , ա՛հ , կը մոռնայի ըսել , կը՛ յիշէս այն երիտասարդը զոր Իտալական թատրոնին մէջ ինձ ցոյցընելով ըսիր . « Ասոր նման ամուսին մը կ'ուզէի » Լաւ ուրեմն սիրելիս , մեր տունը եկաւ գիշեր մը , Էմմանուէլ հօրս ներկայացուցած էր զայն , շատ սիրուն և վայելուչ է , մանաւանդ շատ կ'ուզէի Տրէօլի սրահի մը մէջ տեսնել զինքը , կապոյտ թուշունի մը տեսքը պիտի ունենար , բուերու բոյնի մը մէջ , երկար ատեն խօսեցաւ հետս , ինձ հրաշալիքի մը պէս կը նայէր , երէկ երկու երկար ժամեր Էմմանուէլի հետ անցուցի . կարծեմ թէ հայրս կարգադրեր էր այն առանձնութիւնը . յիրաւի . այնպէս կը թուի ինձ թէ հայրս իզմէ աւելի անհամբեր է և կ'ուզէ որ Պ. տը Պրիոն շուտ մը բացատրէ իւր միտքը , ես ինչպէս որ արդէն ըսած եմ , կարելի ելածին չափ խօսակցութիւնը կը հեռացընեմ , երազը միտ իրականութենէ նախապատիւ սեպած եմ , կարգուած օրէս սկսեալ երջանիկ պիտի ըլլամ գիտեմ , բայց ամենուն ծանօթ երջանկութեամբ մը մինչգեռ հիմակ իմ երանութիւնս կը ճաշակեմ , դրեթէ ուրիշներու անձանօթ , կը կոչօ՞մ զայն երբ որ ուզեմ և միշտ կը պատասխանէ ինձ , մտքուր կը հասնի ինձ՝ վասն զի և ոչ մէկու մը շրթերէն անցած է :

և դեռ եղելութեան մը վիճակին չի հառած ժամանակագրութեան մէջ տեղ չ'ունի , զրքի մը վրայ գրուած չէ : և ոչ իսկ հարսանեկան հրաւիրագիրներու մէջ : Այ՛ ոք գիտէ՛ թէ Էմմանուէլը կը սիրեմ , ոչ ոք գիտէ թէ նա զիս կը սիրէ . ի՛ բաց առեալ դու և հայրս , երկու սրտեր , երկու սուրբ խորաններ որոնց մէջ վատահոսութեամբ բոլոր կենացս գանձերը պիտի պահեմ , միայն ձեռքս պէտք եմ երկնցընել և իմ երազս պիտի իրանայ , բայց կարծեմ թէ երջանկութիւնը այնպիսի դուրսբեկ բան մ'է՛ որ կը վախճամ թէ իմս բռնելու ժամանակ անոր ծաղիկը գետին չի ձգեմ , ինչպէս որ տղայք կը ձգեն աշնան պտուղները ծածկող ոսկեգոյն փոշին , զանոնք ժողվելու միջոցին : Երէկ ուրեմն , քեզ ըսածիս գառնալու համար , շերկու մեծ ժամեր անցուցի , կարճ՝ երկու վայրկեաններու նման : Որչափ լի էին այս երկու ժամերը և որքան քիչ խօսեցանք իրարու հետ , մայրս կը՛ հագուէր , հայրս զիւր ունէր զրելու , ես գահճի՞ն էի , Էմմանուէլ զիս առանձին դատ և կրակարանին անկիւնը նստաւ :

« — Ըսին ինձ թէ Պ. տ'էրմին հոգ է , ըսաւ ինձ , իւր այցելութենէն իբր ներում խնդրելու համար , իբր թէ իւր այցելութիւնը ներում խնդրելու պէտք ունենար :

« — Հայրս պիտի գայ , քիչ մը սպասեցէք իրեն , աճապարեցի յաւելցընելու վախճալով որ շուտ մը չի մեկնի :

« — Քառորդ մը անցաւ առանց բառ մը փոխանակելու , որչափ խօսքեր պիտի թուէին դէպի օդը , եթէ մեր բերանները կրկնէին մեր սրտին բոլոր ըսածները : Գործ կը բանէի և աչերս գործիս վրայ յարած կ'զղայի թէ Էմմանուէլի նայուածքը չէր գտաուէր ինձմէ , վերջապէս դուրսս վերցուցի և իւր աչաց մէջ արցունքներ տեսայ :

« — Ի՞նչ ունիք ըսի իրեն այնպիսի ձայնի արատաստութեամբ մը որ իրեն համար զղացած բոլոր զղացումներս իւր մէջ կը պարունակէր :

« — Երբէք , ըսաւ ինձ , մօրս վրայ այսօրուան չափ

ցաւած չ'ունէի :

« Ինչո՞ւ, միթէ գժքալդ էք :

« — Այ, բայց նա պիտի բտէր քեզ ամէն ինչ որ չեմ համարձակիր խօսիլ :

« — Քու լուրթիւնդ անոր չափ չ'ըսէր ինձ, ալ ինձ հետ պէտք չ'ունիս խօսելու այլ հօրս :

« Անկարելի էր աւելի յայտնի և մաքուր խոստովանութիւն մը ընել, այն ատեն Էմմանուէլ ձեռքս բռնեց, իրեննեւ ըսել սեղմեց, իւր շրթերուն տարաւ, իր մատէն ոսկիէ պարզ մատանի մը հանեց որ իւր մօրն էր. և առանց խօսք մը արտասանելու մատս դրաւ :

« Օ՛հ, բարի-Քլէմանթինս, կարծեմ թէ Տրէօյի մանուկները քեզ ատենէ ամուսնական պատարագ մը պիտի երգեն, ալ իմ ալօթքս չեմ ընէր Էմմանուէլի մատանին չի համբուրած. սակայն ապալան կը զարհուրէ զիս, շատ աղւոր է :

Ինձ համար համբուրէ Տիկին Տիւլլընէյը, մեր բարի ժողովրդագետին յիշեցուր զիս, և ըսէ անոր թէ իմ ամուսնութեանս օրը իւր վանքին շինութեան կը յուսամ օղնել :

Այն օրն որ Էմմանուէլի և Մարիի մէջ այս տեսարանը անցած էր՝ որ հետեւեալ օրն Քլէմանթինի կը հաղորդուէր, Պ. տր Պրիոն Սէն-Բէր փողոցի ապարանէն ելլելով Ալեոն տը Կրիժէ հանգստացած էր :

— Ուր կ'երթաք այսպէս հարցուցած էր անոր :

— Կ'երթամ տիկին տ'Էրմի կոմսուհոյն այցելութիւն մը ընել, և դո՛ւք :

— Ես անկէ կ'ուզամ :

— Սիրելիդ իմ Պ. ալ Պրիոն, բայց այն ատեն տը Կրիժէ անոր ձեռքը գորովալի կերպիւ սեղմելով, զիս իբր պատուաւոր անձ մը կը ճանչէր :

— Անշուշտ պատասխանեց Էմմանուէլ, և եթէ կրնամ ձեզ ծառայել ըստ իմ կարգիս :

— Կոմսին վրայ աղքեցութիւն ունիք :

— Կոմսը զիս շատ կը սիրէ :

— Իւր քով ձեր պաշտպանութեան պէտք ունի՞մ :

— Ի՞նչ բանի վրայ է խորհրդ :

— Այնպիսի բանի մը վրայ՝ զոր պիտի պատմեմ այս իրիկուն եթէ ուզէք ըսել ինձ թէ մօր կրնամ գտնել զձեզ :

— Իմ տունս պիտի գտնէք զիս, և զձեզ հոն ընդունելու երջանիկ :

— Շնորհակալ եմ պատասխանեց Ալեոն Էմմանուէլի ձեռքը սեղմելով և մեկնելու հրաման խնդրելով, շնորհակալ եմ, այս իրիկուն ժամը իննին պիտի գամ :

Էմմանուէլ հեռացաւ իւրովի հարցրնելով թէ տը Կրիժէ Ինչ կրնար ունենալ իրեն ըսելու համար : Մարքիզը՝ կոմսուհոյն գրեթէ ժամուան մը չափ այցելութիւն ըրաւ : Այս միջոցին Մարի կը թողուր որ զահլիճը մութը կոխէ առանց կանխեղ խնդրել մտքէն իսկ անցընելու, և առանց սրահը մտնել ուղիւ :

Ալեոն՝ իւր հոն մտածէն աւելի մտախոհ մեկնեցաւ :

DU

Էմմանուէլի Բոլքիզէ հեռանալէն ի վեր՝ չ'անցած էր օր մը որ Ժիւլիա չ'իշխէր թէ անորմէ լուծելու վրէժ ունէր : Ժիւլիա այն կիներէ մին էր՝ որոնց ատնելութիւնը երթալով կ'աւելնայ փոխանակ նուազելու : Գաղափար մը իրեն համար սովորութիւն մը, պիտոյք մը կը դառնար, և հարկ էր որ ուշ կամ կանուխ՝ սիրող կամ վրէժխնդրութեան դաշտի մը իւր կատարման հասնէր : Ընկերութեանց մէջ կը խօսէին այն

սոսկալի վրէժխնդրութեանց վրայ՝ սրտնցմով հալածած էր զան-
գատելու առիթ տուած մարդիկը և ոչինչ այնքան դիւրին էր՝
որքան զինքը վերաւորելը, վասն զի և ոչ ուրիշ կին մը իրեն
չափ պահանջող էր : Երեք ամիսէ ՚ի վեր ուրեմն ամէն առաւու,
երկաթի յամառութեամբ այս մտածման զիմած էր : Պէտք
է որ այս մարդէն վրէժս լուծեմ. իւր անձնասիրութիւնը և
նոյն իսկ բազմն անոր կապուած էր : Ժիւլիա՝ Էմմանուէլի
տարփածուն միայն իբր պարտք ուզած էր ըլլալ, այսպէս ըսե-
լու համար, քանի որ Վաշտօնէին խոստացած էր, իրեն
տուած ամէն բանի փոխարէն, անոր համար իր բոլոր կրթ-
ցածը ընել « Երգ », ոչինչ այնքան կը խորշնցնէր զԺիւլիա
որքան նոր սերահար մը ունենալը, բայց դիպուածը ուզած
էր որ բացառիկ մարդու մը զիմաց գտնուէր, որ անմիջապէս
նորա մտքին մէջ տեղաւորուած՝ և որու համար Ժիւլիա իր
կամաց հակառակ այնպիսի զօրաւոր բան մը զգացած էր զոր ինչ-
պէս ընթերցողաց հաշորդեցինք, Պաշտօնէին խոստովանեցաւ :
Ապա, այս մարդը իրեն հետ իբր հասարակ աղջիկ մը վարուած էր.
իւր գիշերուան վարձքը տուած և հեռացած էր, իւր պարտքէն ա-
զատած կարծելով ինքզինքը : Այս կինը իւր անձնասիրութեան և
առ այն զգացած նոր զգացումին մէջ այնչափ կ'իրաւորուած էր՝
որ բնաւ պիտի չներէր անոր : Պ. տը Պրիօնի նամակը ըն-
դունած օրէն ՚ի վեր մահաւոր սպանեցողմ մը յայտնած և
իւր զինուորներու խումբը աչքէ անցուցած էր : Սակայն մա-
քառումը դժուար էր և իւր ամէն օր վաստկած այն ստու-
գութիւնը՝ թէ Էմմանուէլ անուաճելի էր, աւելի պնդու-
թեամբ կ'ցած էին Ժիւլիայի սրտին այն վրէժխնդրութեան
պէտքը՝ զոր թերեւ կը մոռնար եթէ հասարակ հակառակորդի
մը հետ ըլլար զործը :

Ինչպէս ըսինք նախնիաց գլխու մը մէջ Ժիւլիա ամենուրեք
ճանչորներ նաև բարեկամներ ունէր : Զինք ճանչցող շատ
մարդիկ ծառայած էին իրեն առանց կասկածելու, և իրենց
աղղեցութիւնը գրաւած էր անտեսանելի ճարպիկութեամբ մը :
Այդ հարցընէին իւրովի թէ ինչպէս Ժիւլիա կրցած էր իմանալ

քանի մը դադարներ, որ միայն Աստուծոյ ճանչցուած ըլ-
լալ պէտք էին, և երբ զանոնք ինչպէս հասկցած ըլլալը
պատմէր՝ չէին հաւատար : Էմմանուէլի գէմ ունեցած ատելու-
թիւնը այնքան մեծ էր որ մինչև անգամ պիտի սպաննէր զայն,
թէ և անոր կեանքը չէր իւր խնդրածը : Իւր ջնջել ուղածը այն
վեհ համբաւն էր՝ որ ամեն տեղ երիտասարդ աստեղակալին կը հե-
տեւէր, անոր անցեալին թափանցիկ անարատութիւնն էր,
անոր ապագային երազները : Այդէր անոր ունեցած ամեն-
սիրելի բանին վրայ յարձակիլ, անոր ընտանիքին, սրուն
համար կրօնական յարգանք մը պահած էր նա, անոր տարփանայ
մէջ եթէ ունենար, բայց չ'ունէր բնաւ : Երկար ժամանակ
փնտրած էր զիսնալու համար թէ ո՞ր կնկան սիրահարը եղած
կրնար ըլլալ, որպէս զի նորա պատիւը կարենար արատել,
բայց Էմմանուէլ միայն գոհ-հիլ յարաբերութիւններ ունեցած
էր. որոնց նմանեցուցած էր Ժիւլիայի սէրը, կանանց հա-
մար ունեցած արհաճարութեամբ : Օր մը Պ. տը Պրիօնի
երկրէն ելող ձեր ազնուական մը հարցափորձած էր որ ան-
հաշտ թշնամի եր գեռահաս աստեղակալին կարծեաց : Ժիւլիա
ամէն ինչ ըրած էր սրպէս զի այս մարդը իրեն բերեն և
գեռ ամէն ինչ պիտի ընէր անորմէ Էմմանուէլի գէմ ամենա-
փոքր բան մը իմանալու համար :

— Պ. տը Պրիօնի հայրը ճանչցած էք հարցուցած էր
անոր :

— Ե.յո՛ :

— Ինչ մարդ էր այն :

— Սիրուն մարդ մը, անձնուիրութեամբ և ազնուութեամբ լի :

— Միթէ Պուրպօններու խնդիրը քիչ մը չի մասնեց :

— Երբէք :

— Եւ իւր կինը :

— Առաքինութեան, հպատակութեան և ողորմասիրութեան
հրեշտակ մը :

— Անոր տարփանայ վրայ քիչ մը չի խօսեցած ես :

— Միայն իւր ամուսինը սիրած է :

— Ստոյգ ես :

— Այնքան ստոյգ որ ես իւր որդւոյն հակառակորդը , պիտի սպաննէի այն մարդը՝ որ անոր հակառակ բան մը պիտի խօսէր : Մեր զիւղացիները տիկին տը Պրիոնի համար սուրբի մը արժանի յարգանքը պահած են :

Ժիւլիա՝ Էմմանուէլի իւր անցքին վրայ ծնել տուած ամէն ատելութեանց դուռը զարկած էր և մի և նոյն պատասխանը ընդունած էր ամէն թշնամիներէ : Այն ատեն բարեկամներու գիմած էր , սակայն տարօրինակ զիպուածով մը բարեկամները թշնամիներու պէս Պ. տը Պրիոնի արգարութիւնը կը խոստովանէին : Ժիւլիա ուրիշներու ուղղամտութենէ իւր ատելութեան սուրճալը զգալով անհամբերութեամբ սպասած էր Էմմանուէլի վերադարձին ըսելով իւրովի թէ պարագաներէ խորհուրդ պիտի քաղէր : Հիմակուհի մայ անոր գէմ լրագիրներու մէջ յօդուածներ հրատարակել տուած էր , յօդուածներ՝ զորս Էմմանուէլ Բուսթուայի մէջ կարգացած և անտարբեր կեցած էր , կռիւներու սովորած մարդու մը նման որ առաջէն կը ճանչնայ այն զէնքերը՝ զորս պիտի դործածեն իւր ոսկիները , մտքէն չէր անցնէր թէ այս յարձակումներու մէջ մաս ունէր Ժիւլիա , ապա , իւր փոքր ձանձրոյթները փոխարինելու համար , Պ. տ'էրմիի գուռը զինք սպասող երջանկութիւնը չ'ունէր : Սակայն ամէն ուղիղ բնաւորութեանց պէս Էմմանուէլ միշտ զրպարտութիւններէ կը վիրաւորուէր , իւր ըրածներու մէջ կրնային զինք յանդիմանել , ամէն մարդու իրաւունքը կը կարծէր այս , բայց իւր դործերու մասին ունեցած դիտաւորութեանց տարբեր դիտումներ վերադրելն , իւր ըրած կռուին լաւութեան և իւր զէնքերուն անկեղծութեան վրայ կասկածելն ճշմարիտ տպաւորութիւն մը կ'ընէր իւր վրայ : Անդամ մը , զուարի զօրութեամբ Ժիւլիա բաւական ճարպիկ մատենագիր մը գտաւ որ զանի ճանչնալէ առաջ անօթութենէ մեռնելով անոր անձնա-

աւուր եղաւ , և խոստացաւ Ժիւլիայի ամէն ուղածը ընել : Փոքր օրագրի մը մէջ կը գրէր , բայց երբ դործածուած զէնքը թունաւոր է , հոգ չէ որ պղտիկ ըլլայ , յօդուած մը երեցած էր , այս՝ Էմմանուէլի հօր յիշատակը կ'անպատմէր : Էմմանուէլ անմիջապէս իրաւունք փնտռելու համար մարդ խրկած էր , որու չէր սպասէր ամենին այն մատենադիրը , այնպէս որ իւր բոլոր մարմնով դոյլայ , մանաւանդ իւր նախատած անձին վկայները ըսելով : Հետեւեալ օրը իւր լրագրին մէջ ետ առաւ խօսքը շատ խոնարհ և ցած կերպիւ :

Ժիւլիա վառնեց զայն ծառայի մը պէս , և տեսնելով թէ իւր յարձակումները Էմմանուէլ աւելի փառաւորելու ծառայած էին՝ սոսկալի բարկութեամբ վառեցաւ , սոյն միջոցին Լէոն տը Քրիժի գալուստը իմացուցին իրեն :

Տ'էրմի կոմսուհւոյն այցելութիւն ըրած օրն էր ճիշդ որ մարքիզը Ժիւլիայի կը ներկայանար : Դիւրին էր տեսնել նորատի կնոջ գէմքին աւերումէն թէ անսովոր բան մը անցած էր :

— Ինչ ունիս ուրեմն , հարցուց Լէոն :

— Բան մը չ'ունիմ , պատասխանեց Ժիւլիա , որ չէր ուզէր իւր բարկութեան պատճառներուն հաղորդակից ընել զայն :

— Տժգոյն ես :

— Այլ սխալիս :

— Բարկացած կ'երեւիս :

— Ամենին :

— Թերեւ կը ձանձրացընեմ քեզ այսօր :

— Ամենօրուան չափ :

— Քաղաքավար պատասխան :

Ժիւլիա չի պատասխանեց :

— Ա՛ռա՛ն որ մեկնիմ , հարցուց Լէոն :

Ժիւլիա մտածեց թէ հաւանականաբար աւելի պիտի ձանձրանար եթէ առանձին մնար ուստի ըսաւ Լէոնի :

— Արնաս կենալ , եթէ ինձ ըսելու նոր բան մը ունիս :

— Աւաղ , ոչ , միայն մէկ նոր լուր , որ քեզ համար մի-

Ջակ հետաքրքրական պիտի ըլլայ :

— Ո՞րն է :

— Սիրահար եմ :

— Յիրաւի՞. բաւական անտարրեր եմ պղծ մասին , և ու՞ր
դըռաւ սրտիդ մէջ այդ նոր սէրը :

— Դեռատի աղջիկ մը :

— Անցեալ դիշերուան խարտեա՞շը :

— Նոյն ինքն :

— Ո՞ւր պիտի տանի քեզ այդ :

— Ո՞ւր կը տանի սէրը :

— Ինքզինքը սիրցընել տալու սովորաբար :

— Ո՛չ, միշտ :

— Տեսնո՞ւք այսօր նորատի աղջիկը :

— Ոչ, բայց իւր մօր քովէն կու գամ, պաշտելի կին
մ'է , խելքով և շնորհքով լի :

— Բայց մայրը թէ աղջիկը կը սիրես :

— Աղջիկը :

— Քծնեցնո՞ւք անոր :

— Այնպիսի աղջկան մը թեթեւօրէն չեն քծնիր , չեմ
զիտէր յիրաւի թէ ինչպէս վարուիմ :

— Ինչպէս վարուեցար ինձ հետ :

— Ո՛հ , մի և նոյն բանը չէ այդ :

— Հնորհակալ եմ :

— Եւ ասիկա յանկուցիչ չէ , քանի որ մերժեցիր զիս
բայց Օրիորդ տ'Էրմիի մօտ օժանդակ մը ունիմ :

— Ո՞վ ուրեմն :

— Պ. տը Պրիոն :

— Ուրեմն ստուգիւ տան բարեկամն է :

— Իրմով միայն կ'երգնուն :

— Եւ կը սիրես Պ. տը Պրիոնը :

— Բոլոր հոգւովս :

— Բու սիրոյ խորհրդակեցը ըրեր զայն :

— Գեո. ոչ, բայց պիտի չ'ուշանայ , իրիկունը իրեն հետ
ժամագրութիւն մը ունիմ :

— Ո՞ւր :

— Իւր տունը :

— Մի՞թէ վերջն ատեններս դործ մը չ'ունեցեր էր :

— Այո , անպիտան օրալըսպիտի մը հետ , որ վերջէն
ներում խնդրած էր :

— Ա՛ռգէք ըսել իրեն թէ այս գործին մինչև վախճանը
անհանգիստ եղած էի . կը խոստանա՞ք ինձ :

— Հատ լաւ :

— Բայց քու պաշտելի աղջկան դառնանք , վերջ մը
պիտի ընես , այնպէս չէ :

— Ինչու , չէ :

— Պիտի կարդուին :

— Աստուած իմ , այո :

— Առաջին տեսքով :

— Այսպէս եմ ես : Սակայն , ժամանակն է զանի կը-
նութեան ուղեւու , այսպիսի ազնիւ , հարուստ և գեղեցիկ
աղջիկ մը միշտ կը փնտուրի :

— Բայց զինքը փնտուողներու մէջ քիչ պիտի գտնուի քեզ
նման ազնիւ , և ներքէ քեզ նման հարուստ պիտի ըսէի :

— Կրնաս ըսել : Միլիոնէ մը աւելի չի կերպ , գեո.
միլիոն մը կը մնայ ինձ , բաւական է այս իւր ունեւալութիւն
հետ :

— Եւ կարծես թէ պիտի տան քեզ զայն :

— Այդ չեմ ըսեր , կ'ըսեմ թէ պիտի ուղիմ զայն .
Պ. տը Պրիոնի՞ ինձ համար խնդրել պիտի տամ , որ պիտի
խօսի , իմ ընտանեացս , իմ հարստութեանս և իմ գիտա-
ւորութեանցս վրայ կոմսին , այս կերպիւ պիտի գիտնամ
շուտ մը թէ ինչպէս պէտք եմ վարուիլ :

— Եւ եթէ մերժեն :

— Պիտի մեկնիմ , վստահ չի ելլէ մնամ աւելի պիտի սի-

բաճարում :

- Ուրեմն անկատարի կը խօսիս :
- Ո՛հ , կատակ չեմ ընէր :
- Ի՞նչ բորբոքելի նիւթ էք :
- Ահաւորիկ ինձ համար ունեցած խտուրթեանցդ վրայ կը ցաւիս , ըսաւ Լէոն ժպտելով :
- Մի կարծէր այդ :
- Վերջապէս եթէ կը զղջաս ածասլարէ , ճիշդ ժամանակըն է :
- Որո՞ւ տեղ կը գնես զիս , պատասխանեց Ժիւլիա , զոր երբեմն Լէոնի կոշտ կերպերը կը վիրաւորէին և Լէոն ամէն առիթ չէր փախցընէր անոր քծնելու համար անցուցած պարապ ժամանակին հատուցումը առնելու :
- Օն՛ , ծն , մի՛ բարկանար . կ'երթամ :
- Ի՞նչ պիտի ընես այս իրիկուն , հարցուց Ժիւլիա ոտք ելլելով և իւր խօսողիները շփոխելով :
- Ըսի արդէն , Պ. տը Պրիոնի հետ ժամադրութիւն մը ունիմ , և գնա :
- Ես տունը պիտի կենամ :
- Եթէ շատ ուշ չի դառնամ , պիտի դամ գիշեր բարի ըսելու :
- Ո՛հ , այս բանիս համար անհանդիստ մի՛ ըլլար , հոգըս չէ :
- Ի՞նչ անուշ դորով մեր յարաբերութեանց մէջ ըսաւ Լէոն խնդալով և Լօվրէի ձեռքը համբուրելով : Կը կըրուինք իբր թէ սիրուած ըլլայինք :
- Երեւոյթներուն վստահե եթէ կրնաս :
- Մնաս բարե :
- Այսպէս , միայն քու նոր սէրդ ինձ պատմելու համար եկած էիր :
- Այո՛ :
- Շնորհակալ եմ վստահութենէդ : Շատ բաներ ըսէ

իմ կողմէս էմմանուէլի :

- Միթէ իւր վերագործէն ի վեր զինքը չի տեսար :
- Ո՛չ , ըսէ նաև թէ իրեն բարկացած եմ հետը , աղէկ պիտի ընէր եթէ բարեկամս մնար , այս ալ հասկցուր :
- Ի՞նչ պիտի տայիր ինձ եթէ հոս բերէի զինք :
- Ամէն ինչ՝ որ կրնաս առնել :
- Այս բաւական չէ , ըսաւ Լէոն խնդալով և վերջին անգամ մեկնելու հրաման առնելով , բայց զինք հոս բերելու համար նուազ պիտի չ'աշխատիմ :
- Փորձէ :
- Ուրեմն դեռ կը սիրես զինքը :
- Գուցէ :
- Պէտք եմ ըսել այդ :
- Ո՛չ , այն ատեն ատիպած պիտի ըլլանք զինք՝ հոս դալու :
- Այսպէս խօսելով Ժիւլիա քառակուսի դուռը ընկերացած էր Լէոնի :
- Մարքիզը իւր կառքը հեծաւ և հեռացաւ :
- Իւր կամայ հակառակ , Ժիւլիա չէր կրնար երբեմն երբեմն չ'ըսել :
- Եթէ դար :
- Այս մտածումը ճշմարիտ յուզում մը կու տար անոր և մէն մէկ զանդակի հարուածին իւր սիրտը աւելի սաստկուած թեամբ կը բարախէր :
- Ժամը տասին Լէոն իւր սենեակը կը մտնէր :
- Առանձին միմուայ Պ. տը Կրիժը տեսնելով : — Ո՛հ , ինչ զարմանալի դէմք մը ունիս , սիրելի Լէոն , կրկնեց երիտասարդին զիմաց վրայ անսովոր շփոթութիւն մը նշմարեւելով :
- Հաստ քիչ է այս դէմքիս շիւթը պատասխանեց Լէոն թիկնաթուի մը վրայ իյնալով :
- Ի՞նչ պատահեցաւ ուրեմն :
- Պ. տը Պրիոնը տեսայ :

- Լուս ուրեմն :
- Լուս , զիտեմ թէ ինչ ըսաւ ինձ :
- Թերեւս ըսաւ քեզ թէ Օրիորդ տ'Երմի խոստացուած է :
- Այո , բայց զիտեմ թէ զով կ'աւնու :
- Ոչ :
- Գուշակէ եթէ կրնաս :
- Չեմ կրնար գտնել :
- Պա ար Պրիոնը :
- Նա գտնեց Ժիւլիա վայրենի ու բախու թեամբ մը :
- Նոյն ինքն :
- Արշափ ժամանակէ :
- Ըմնէ մը ամենէ աչ :
- Ենոր համար է անշուշտ , կրկնեց Ժիւլիա դառն շեշտով մը , որ ալ չ'ուզէր մեր գէշ ընկերութիւնը տեսնել :
- Անշուշտ , պատասխանեց Լէոն , մտաշբաղ մարդու մը նման որ մեքենաբար կը պատասխանէ :
- Ա՛հ , Պա ար Պրիոն , մըմուսց այն ատեն Լօվըլի , կամ շատ կը սխալիմ , և կամ հիմակ իմա ես :

Եթէ մէկը Ժիւլիայի սենեակը պահուրտելով կարենար տեսնել այս վերջին խօսքէն ետեւ անցածը , տարօրինակ և հետաքրքրական տեսարանի մը ներկայ եղած պիտի ըլլար , որպէս զի այս տեսարանը ճշմարիտ գեղութիւն մը ունենար պէտք էր որ այս անձը մեղի չափ գիտնար թէ ինչ էին ցարդ Ժիւլիայի Լէոնի նկատմամբ ունեցած զաղափարները :

Լէոն՝ Լօվըլի առջեւ չէր նեղուէր , ասոր համար երկու ոտքերը կրտիկն առջեւ երկնցուցած և գլուխը իւր մէկ

ձեռքին կը թնցուցած բաւական խորին կերպիւ կը մտածէր , բաւական տխուր թեամբ իսկ , իւր գլուխը եկածին և այն երազին վրայ՝ որ ծնածին պէս աներեւութացած էր : Քանի մը վայրկեան Ժիւլիա նկատեց զան և այս ձևին մէջ թողուց առանց խօսք մը ըսելու : Արծես թէ իւր ընկերքին վրայ առաջէն կը մտածէր , անոր ըսելիքը կարեւոր բան մը պէտք էր եղած ըլլալ : Աւերջապէս իւր ծրագիրը կ'երևի թէ բաւական լաւ յարգարեց , վասն զի տը Արիժի մօտեցաւ , անոր ձեռքը բռնեց և զրեթէ մայրական ձայնով մը ըսաւ :

- Օ՛ն , բարեկամ , մոիթարուէ :
- Ահա իմ վրայ կը դիտաս , դու , Ժիւլիա :
- Ինչո՞ւ չի գիտամ :
- Այդ քու սովորութիւնը չէ :
- Յայտնի է թէ զիս քիչ կը ճանչես :
- Սակայն ինձ հասած դժբաղդութիւնը անդարմանելի դժբաղդութիւն մը չէ :
- Անշուշտ ոչ , բայց վերջապէս յուսոյ մը կորուստը միշտ վիշտ մ'է :
- Ինչո՞ւ այս փոքր աղջկան համար սիրով բորբոքեցայ :
- Պիտի անցնի այդ :
- Պէտք է որ անցնի , բայց հիմակուհիմայ Բարիդէ պիտի հեռանամ :
- Ինչ հարկ , մտախոհութիւնը մեկնելէ աւելի պիտի ընէ , պիտի մտածես թէ՛ վերջապէս ժամանակ չ'ունեցած էիր Օրիորդ տ'Երմի խիստ սիրահարելու , և բարեկամացդ ընկերութիւնը այս տղայական գործէն պիտի սփոփէ զքեզ , վասն զի յիշուի տղայական բան մ'է այդ :
- Ա՛հ , բայց սիրելիք իմ Ժիւլիա , զքեզ այս երեկոյեան չափ կարեկից չի տեսած էի :
- Ասան զի երբ զիս տեսած էիր բնաւ ցաւ մը չ'ունէիր , կարծեցիր ուրեմն . ինչպէս որ շատ մարդիկ կարծեն , թէ դուհիկ յարաբերութիւններ ունեցող աղջիկ մ'եմ միայն

բնաւ չի՞ հասկցած էիր ուրեմն թէ իմ մէջ կար զգայուն
և համակրական թել մը որ կը հնչէր իմ սիրած անձերուս
վշտին տակ : Սակայն դու ևս այս մարդոցմէ ես , Մի թէ
երբէք սիրուհիդ չ'ըլլալէս է որ կարծես թէ զքեզ չեմ սիրէր :
Ուրեմն մարդիկ միայն այս միջոցը գտած են իրենց սէրը կնոջ
մը յայտնելու համար : Արդարեւ , քու արժանիքդ ունեցող
անձերու սիրուհին եղած եմ : Անիբաւ էի երբ կարծէի թէ
անոնց զոհ եղած սիրով պիտի չի բաւականայիր , զքեզ ա-
ւելի խելացի կարծելու պատիւը ընելուս համար : Շարունակ
կը կուռնէր , բայց ինչպէս որ բարի բարեկամներ կը կուռնէ-
Այսօր ցաւի մեջ կը գտնեմ զքեզ , ձեռքս կ'երկնցընեմ և
կ'ըսեմ « Լէոն , կ'ըսամ բանի մը մէջ ծառայել քեզ , զոր-
ծածէ գիտ , »

Ժիւլիա՛ ըստոր այս խօսքերը գրեթէ յուզուած ձայնով մը
ըսած էր , իւր ձայնին մէջ նորէն գտած էր քանի մը ազ-
դու հնչումներ որոնցմէ այնչափ օգուտ քաղած էր , և Լէոն
անոր իրեն երկնցուցած ձեռքը համբուրելով ըսաւ :

— Ներէ Էլինձ , սիրելի Ժիւլիա , բայց յիշաւի , այս
գիպուածը զիս կը տրտմեցընէ :

— Սակայն քանի մը օրուան բան է այդ , զքեզ իմ ներ-
կայութենէս պիտի ազատեմ : Ա'երթամ :

— Բնաւ , քանի մը վայրկեան ինձ հետ պիտի մնաս , ընթ-
րենք :

— Ո՛հ , մեծ շնորհակալութիւն , անօթի չեմ :

— Կարելի է , բայց ես կ'ընթերեմ , և քանի որ կը սոսկամ
առանձին ընթերելէ՝ պիտի չի թողուս զիս :

Մի և նոյն միջոցին Ժիւլիա զանգակը զարկաւ :

— Ընթերի՞ր բեր , ըսաւ իր սպասաւորին , որ քիչ ա-
տենէ փաթը պատրաստուած սեղան մը բերաւ ննջարանին մէջ ,
ուր կը գտնուէին Լէոն և Ժիւլիա :

Այս վերջինը նստաւ :

— Այս ամուսնութիւնը անշուշտ երկար տտենէ 'ի վեր

հաստատուած էր տ'երմի ընտանիքին և Պ. տը Պրիսնի մէջ ,
ըսաւ Ժիւլիա : Երբ Բարիդէ մեկնեցաւ արդէն որոշեալ գործ
մը պէտք էր ըլլալ :

— Ո՛հ , ըսաւ Լէոն , Բուսթուի մէջ որոշուեր է :

— Օրիորդ տ'երմին չէ՞ր ճանչնար :

— Բնաւ չի տեսած էր զան :

— Սիրահարե՞ր է անոր :

— Խեղի մը պէս :

Ժիւլիա իւր շուրթերը խածաւ :

— Այս ամենը քեզի պատմեց , հարցոյց :

— Այո :

— Անշուշտ շատ զգայուն բան մ'է այս :

— Անոր մաիկ ընելով կը մոռնայի թէ Պ. տը Պրիսնի էր
խօսողը , այնքան իւր ըսածը իւր վրայ ունեցած զաւարտէս
կը տարբերէր :

— Այսպէս , հիմակ նա , խելացի մարդը մանուկէ մը
բռնուած է , արծիւ մը աղաւնիէ մը բաժնաբաժնուած , հե-
տաբերական է այս :

— Այսպէս է , պատասխանեց Լէոն հառաչով մը :

— Աղաչեց քեզ որ՞ զաւտնի պահես այդ , անշուշտ :

— Ո՛հ , շատ սիրուն էր , բոլորովին բարեկամի մը պէս
վարուեցաւ հետս , և ըսաւ թէ առաջին անձն եմ որու կը
հաղորդէր իւր նոր զգացումները :

— Բայց անշուշտ իւր ըսածին մէջ հպարտութիւն կար :
Գոռող էր իւր ներշնչած սիրոյն համար :

— Բնաւ , ըսաւ ինձ « Օրիորդ տ'երմի այնքան սիրուն և
սիրուելու արժանի է , որ եթէ իրօք կը ոիրէք զինք կը
հասկնամ թէ ինչպէս պէտք էր տառապիլ , բայցյաւելցոյց ,
քիչ առենէ 'ի վեր կը ճանչնաք զինքը և այս սէրը խոր ար-
մատներ չի ձգած է ձեր սրտին մէջ : Գեռահաս էք և աւելի
շատ՝ Օրիորդ տ'երմի գեղեցիկութենէ հրապուրուած էք : Չեր
միտքը և զգացումները աւելի կը մղեն զձեզ այս նպատակին ,

քան թէ ձեր սիրտը : » Թերևս իրաւունք ունի , ինչ և է , երջանիկ մարդ մ'է նա :

— Իւր երջանկութիւնը այդ սէրէ չի սկսիր , ըսաւ Թիւլիա դիտմամբ :

— Գիտեմ , պատասխանեց Մեդսոնը , վասն զի Թիւլիայի գիտաւորութիւնը իմացած էր :

— Պէտք է որ սփոփիս , սիրելի Մեդսոն , ըսաւ Թիւլիա սեղանէն ելնելով և մարքիդին քով նստելով :

— Ի՞նչ ընել պէտք եմ :

— Սիրուհի մը ունենալով :

— Պիտի գտնեմ այնպիսի մէկը որ Օրիորդ տէրմիտի նրմանի :

— Ո՞վ գիտէ պատասխանեց Թիւլիա նորէն զանգալը հընչեցընելով : Տար այս սեղանը ըսաւ ծառային որ հնազանդեցաւ : Ոչ քեզմէ և ոչ սենեկապանուհիէս պէտք ունիմ , գնա , ըսէ վարը որ ոչ զոք թող սան վեր ելնէ :

Մեդսոն Թիւլիայի նայեցաւ գրեթէ զարմանօք :

— Միթէ ինչհետ առանձին մնալը կը վախցընէ՞ զքեզ , հարցուց անոր :

— Ընդ հակառակն , մեծ երջանկութիւն կ'տայ ինձ :

— Ինքզինքդ ինձ քծնելու ստիպուած կը կարծես իբր խզմանքէ հատուցում և վասնզի առանձին եմք , ինչ օգուտ , զիս չես սիրէր դու :

— Որո՞ւ է յանցանքը , բուկդ :

— Ի՞նչ , ընդհակառակն , զքեզ սիրելու շատ հակամէտ էի , ըսաւ Թիւլիա , իւր թեւոյնները հանելով , կ'ուզէս իմ շրջագետսիս կոծակները քակել :

— Յօժարակամ :

Մեդսոն ոտք ելաւ և սկսաւ Թիւլիայի հագած մետաքսայ շրջագետսին կոծակները մի առ մի քակել :

— Պիտի պառկիս , հարցուց Մեդսոն :

— Այո :

— Ուրեմն կը մեկնիմ :

— Անկողնոյ մէջ եզուղ կին մը վախ կը պատճառէ քեզ :

— Ոչ , կրնամ անհանգիստ ընել կին մը՝ որ քնանալ կ'ուզէ :

Թիւլիա իւր շրջագետսը հանեց և թեւթուին վրայ նետեց :

— Պէտք է չփակը քակել հիմակ , հարցուց Մեդսոն որ կարծես թէ այս գործէն կ'ախորժէր :

— Անօգուտ է , պատասխանեց Թիւլիա , և ետեւէն պալէն մը քաշելով չփակը ինկաւ :

Թիւլիա կրակին առջեւ էր , և կրակարանին բոցը իւր բարակ կտաւ շապիկին մէջէն հրաշալի ձևեր կը նկարէր , զորս Մեդսոն իւր կամայ հակառակ կը դիտէր :

Երբեմն բանի մը ստուգութիւնը , ուրիշի մը երազը կրնայ մոռցընել :

— Օ՛ն , կրկնեց Թիւլիա նստելով և իւր ոտքը Մեդսոնի երկնցընելով հանէ իմ կօշիկներս . Տը Սրիմ սկսաւ կօշիկները հանել :

— Հապա դուլպաները , ըսաւ Թիւլիա երբ լնցաւ :

Այն ատեն Մեդսոն քաշեց մետաքսայ դուլպաները և իւր շրթերուն տարաւ այս փոքր , ձերմակ և վարդագոյն ոտքերը որոնցմով Թիւլիա այնչափ կը պչրէր : Հանուելու սկսելէն 'ի վեր Մեդսոն ժամանակ ունեցած էր իւր աչաց առջի ունեցած մանրամասն բաները քննելու և եթէ Պ. տը Պրիոնի տունը անցածը չ'ըլլար . պիտի սքանչանար անոնց վրայ և ցատեր Թիւլիայի ըրած քծնումին քիչ հոգ տարած ըլլալուն :

— Շնորհակալ եմ ըսաւ Մեդսոնի Մեդսոնի դուլպոյ իւր ձեռաց մէջ բռնելով և զանի ճակատէն համբուրելու համար ծոռելով , այնպէս որ շապիկը քիչ մը բացուեցաւ և Մեդսոն տեսաւ երկու կոկիկ ու կըրփի ստինք , որոնք Միլօրի Ափրոսիտէիններուն կը նմանէին :

— Ո՛հ , հերիք է , միմաջ Մեդսոն :

— Երբ կը մտածէ մէկը , խորհեցաւ Թիւլիա իւրովի ,

տրմէ՝ Լէոնի Փիղիքական շփոթութիւնը չէր վերապա՛ծ , երբ կը մտածէ մէկը թէ կրնայ այս միջոցով ամէն մարդիկը գրաւել : Ապա իւր անկողինը վաղեց և պաղոտ առնի մը պէս սլահուրտեցաւ :

— Տեսնենք , ըսաւ այն ատեն ժիւլիա , մօտեցիր և խօսակցինք :

— Կրող , ինչ Կրանի վրայ կ'ուզես որ խօսիմ հիմակ . հարցուց Լէոն :

— Բիչ մը առաջուան նիւթին վրայ :

Լէոն լուռութիւն պահեց :

— Ժամը քանի՞ է հարցուց ժիւլիա :

— Տասնեմէկ , պատասխտեց Լէոն :

— Արդէն :

— Ահա ինձ համար սիրուն բառ մը :

— Միթէ երբեք քեզ հետ ձանձրացած եմ :

— Բայց այս իրիկուն զուարճալի չեմ :

— Ինչ կ'ուզես , սիրահար ես . անցնելու ժամանակ մ'է , զիտեն . շարադարեց ժիւլիա . որ եթէ Օրիորդ տ'երմին՝ այսինքն սիրուն կին մը կը կորսնցընես , նա ևս սիրուն ամուսին մը կը կորսնցընէ , այսինքն զքեզ :

— Գիտես , պատասխտեց Լէոն ժիւլիայի ձեռքը բռնելով , որ եթէ Պ. ալ Պրիոն , Օրիորդ տ'երմին առնելով սիրուն կին մը կը վատկի՛ , քեզ տեսնելու չի գալով պաշտելի տարփածու մը կը կորսնցընէ :

— Օրիորդ տ'երմին հետ ինքզինքս բաղկատելու ինքնահաճութիւնը պիտի չ'ունենամ :

— Աւելի գեղեցիկ ես անորմէ :

— Նախ հչ , ապա իւր տասնեվեց տարին չ'ունիմ , բաց յայտցանէ չ'ունիմ զայն՝ որ կոյս աղջիկները կը սահմանադրէ , այն զօրաւոր հրապոյրը որոյ թակարդին մէջ կ'ընկնին այնքան մարդիկ , առանց խեղբերին հասցընելու որ կանանց ճշմարիտ կուսութիւնը առաւել իրենց հոգւոյն մէջն է քան թէ մարմնոյ :

— Այդ ըսածնիդ շատ իրաւ է :

— Մեթէ մէկը սիրած է զիս ինչպէս որ Էմմանուէլ կը սիրէ այդ մանկուհին : Սիրահարութիւններ ունեցած եմ ժայց սեր՝ երբեք , սակայն նորապիսի եմ . գեղեցիկ . ուրիշներու պէս . հոգի մը ունիմ . կ'զգամ ամեն օր թէ պատրաստ եմ սիրելու : այն մարդը , որ ինձ պիտի գայ առանց կոյտութեան և առանց փոխարինութեան , մարդ մը որ զիս իրեն համար պիտի սիրէ և ոչ ինձ , որ ստիպուած պիտի չի կարծէ ինքզինքը ինձ վճարելու , և որու պիտի կարենամ ըսել ինչ որ ցարդ չի համարձակած եմ ուրիշի յայտնել , այսինքն իմ բոլոր երազներս , և մանկութեան այնքան դեռատի և այնքան անուշ , յիշատակներս , և որոնք գաղտնի չպիտի մեռնին իմ կենացս կիզիչ մոխիրներուն ներքե : Օ՛ն , շարունակեց ժիւլիա Լէոնի ձեռքը սեղմելով , կ'զգամ թէ շատ պիտի սիրէի այն մարդը՝ որ պիտի հասկնար ինձ :

— Տակաւին ժամանակ կայ :

— Ափսոս ոչ : Եւ սակայն երեք ամիս կայ այնպէս կը կարծէի , կրնամ միայն քեզ ըսել այս , պահ մը կարծեցի թէ Էմմանուէլ կը սիրէր զիս . բնաւ չի տեսած էի սիրոյ մասին աւելի եռանդուն մարդ մը , և կնոջ մը զգացումները և խելքը տակնուվրայ ընելու աւելի կարող անձ մը և սակայն չէր սիրէր զիս . ինչ պիտի ըլլայ եթէ սիրէ : Ո՛հ , Օրիորդ տ'երմի երջանիկ պիտի ըլլայ , միայն զիշեր մը անցուցի այն մարդուն հետ որու հետ պիտի ամուսնանայ , և չկայ օր մը որ այս զիշերուան յիշատակը զիս չ'այրէ :

Եթէ ժիւլիա ասիկա ըսելով դիտաւորութիւն մը ունեցած էր՝ ճիշդ զարկած էր , Լէոն՝ յանկարծ Էմմանուէլի համար ատելութեան զգացում մը ունեցաւ և Պ. ալ Պրիոնի , ու Մարիի տարփանայ նկարը իւր մտաց մէջէն անցաւ : Ժիւլիա՛ Լէոնը կը գիտէր , կարծես թէ անոր սրտին մէջ անցածը իմանալ կ'ուզէր :

— Օ՛ն , ըսաւ անոր . ալ չեմ արդիւնէր զքեզ :

— Այսինքն կը ճամբես զիս :

- Բնաւ , բայց զույգէ կ'սպասեն քեզ :
- Ո՛վ :
- Սիրուհիդ :
- Չունիմ . զույգէ զու մէկու մը կ'սպասես :
- Միթէ հրաման չի տուի որ ոչ զոք թողուն վեր ելնել :
- Այսպէս ուրեմն սիրահար չ'ունիս :
- Ո՛չ :
- Շատ ատենէ 'ի վեր :
- Էմանուէլէ 'ի վեր :
- Եւ ոսկէ յառաջ կ'ուզայ այդ :
- Վասն զի չի զոտայ մարդ մը որ անոր արժողութիւնը տնկենար :
- Ի՞նչ կողմանէ :
- Ամէն բանի :
- Լէոն լուեց :
- Սակայն , ըսաւ , միշտ այսպէս պիտի չ'ապրիս :
- Հաւանական է :
- Եթէ այսպիսի անբաւական չ'ըլլայի , տակաւին պիտի առաջարկէի :
- Դու :
- Ինչո՞ւ չէ :
- Իմ ուղածներուս վերջինն ես :
- Արկից կու գայ այդ խորշումը ըսաւ Լէոն իւր կամաց հակառակ այս պատասխանէն վերաւորուած :
- Խորշում չէ այս այլ վախ :
- Կը վախնաս ինձմէ :
- Կատարեւապէս :
- Բայցարեւ միտդ :
- Մեծ բացատրութեան կարօտութիւն չ'ունի այդ : Կարելի է շատ սիրահարիմ քեզ :
- Շատ կատիւածելի է այդ :
- Սակայն միայն այս վտան է որ արդիւած է զիս ցարդ :

- զքեզ սիրելէ :
- Կը ծաղրենս զիս :
- Ի՞նչ բանի մէջ : Քիչ մը առաջ ըսի թէ սիրելու ամենէ հակամէտ կ'ինն եմ . եթէ տարիածուդ ըլլայի , և ըզքեզ սիրէի շատ թշուառ պիտի ըլլայի : Երեւասարդ ես . յաճախ կ'ինն կը փոխես : Ո՛չ , ոչ , չեմ ուզէր , ապա , իմ սիրահարս ըլլալ կը 'խնդրես , ուրիշ մը ամուսինը չի կրնալ ըլլալուդ ցաւը 'ինձ պատմելդ կէս ժամ վերջ :
- Աղւոր գործ մը ըրած պիտի ըլլայի :
- Լաւ ուրեմն , Ժիւլիա , ուղածիդ պէս իմացիր : Բայց կ'երդնում թէ ասկէ վերջ միակ կ'ինն ես զոր պիտի կարենամ սիրել :
- Գիտես թէ ինչ բան կարծեցընել կ'ուտայ քեզ այդ :
- Ըսէ :
- Պ . աը Պրիոնէ վրէժդ լուծելու բաղձանքը , և կարծես թերեւ թէ նա տակաւին կը մտածէ իմ վրայ :
- Անշուշտ ոչ , և նաեւ ատոր հակառակին համոզուած եմ :
- Ժիւլիա այս խօսքին դեղնեցաւ :
- Մտիկ ըրէ , շարունակեց . կ'երդնում թէ 'սիրահար չ'ունիս :
- Կ'երդնում :
- Կը խօստովանիմ թէ Օրիորդ ա՛նքմիտ զատ և ոչ կ'ին մը կը սիրէիր :
- Ճշմարտութիւնն է այդ :
- Լաւ ուրեմն . . . :
- Ժիւլիա կայ առաւ ,
- Լաւ ուրեմն , հարցուց Լէոն անոր մօտենալով .
- Ո՛չ , ստուգիւ չեմ ուզէր , զնա ասկէ :
- Ո՛վ պիտի գիտնայ կրկնեց կամաց մը Լէոն :
- Ո՛հ , այդ չէ զիս արդիւղը , ընդհակառակն եթէ սիրահարս ըլլայիր պիտի ուզէի որ ամեն մարդ գիտնար :

— Ինչո՞ւ :

— Վասն զի քեզմով պիտի հպարտանայի , բայց չի կըր-
նար ըլլալ , պէտք չէ որ ըլլայ :

Եւ այսպէս խօսելով հանդերձ Թիւլիա՝ Լէոնի ձեռքը կը
սեղմէր իբր թէ իրեն հասկցնել ուզէր որ իւր զգացմանց խրա-
տին գէժ կը կենայ :

— Այսպէս , երեք ամիսէ 'ի վեր , ըսաւ կամաց մը
Լէոն անկողնոյն առջև ծնրադրելով և զլուխը Թիւլիայի
մօտեցընելով :

— Երեք ամիսէ 'ի վեր , կրկնեց այս վերջինը , կ'երգ-
նում թէ ոչ ոք ձեռքս իւր ձեռքին մէջ բռնած չէ իսկ ,
և յաւելցուց ասիկայ , առանց ջանքի չեղաւ այս , վասն զի
վերջապէս գեռատի եմ և Իտալական արիւն ունիմ՝ երակացս
մէջ :

— Լաւ ուրեմն թող առաջինը ըլլամ՝ ըսաւ Լէոն և եթէ
վաղը զգաս թէ շատ դժուար է քեզ՝ զիս քիչ մը սիրելը , հա-
մարձակ պիտի ըսես :

— Թերեւս ատոր կը վստահիս :

— Մտքէդ կ'անցնե՞ս այդ . ըսաւ Լէոն յանդիմանական շեշ-
տով մը . վասն զի նոյն ժամուն իր բաղձանայ յափշտա-
կութեամբ կարծէր թէ համարձակապէս կը խօսի և կ'զգայ
թէ իրօք պիտի կրնար սիրել Թիւլիան :

— Շատ նախանձառ պիտի ըլլայի , կրկնեց ասիկա :

— Արմէ՞ :

— Ամէն կրկներէ :

— Քեզ հետ պիտի մնամ միշտ : Վերջապէս կ'ըսէր իւրովի
Լէոն . եթէ մեկնէի տխմար բան մը պիտի բրած ըլլայի ,
պէտք է միշտ որ սիրուհի մը ունենամ , այս կամ այն .
Տեսնենք Թիւլիա կրկնեց բարձր ձայնիւ և իւր թիւերը գեռատի
կնիջ ուսերուն բոլորակը նետելով , տեսնենք . սիրէ զիս
քիչ մը :

— Ինչպէս լաւ գիտես ինքզինքդ օգտակար ընել , կրկնեց

Լուլլելի , որու աչքը աւելնով կը փայլէր , և կարծես
թէ ակամայ Լէոնի տաք ձեռքերուն հպումէն կը սարսռէր ,
զնա , զնա , զանգալը պիտի դարնեմ որպէս զի ծառաս
ճրագ բռնէ քեզ :

Եւ Թիւլիա անկողնէն վար նետուելով , չմխնէային զան-
գակին վաղեց :

Այն միջոցին որ պիտի հասնէր անոր . Լէոն բռնեց զինք
իր բազկաց մէջ զրկեց և զգաց այն սքանչելի մարմինը՝
որ բարակ շապիկով մը միայն պաշտպանուած էր , և որ հա-
ճութեամբ և սիրով կը դողդողար :

Եթէ իւր գտնուած վիճակին մէջ , Լէոն կարենար բանի
մը վրայ խորհիլ , պիտի յիշէր թէ Թիւլիա իւր ծառաները
պառկելու խրկած էր , և պարագ սեղը պիտի կանչած ըլ-
լար զանոնք :

Լէոն միայն հետեւեալ օրը կէսօրին անկէ գուրս ելաւ .
(Աստուծոյ քէպէ Բ'ն ըրա) Գրեթէ մի և նոյն ժամուն Մարի՝
Քլէմանթինի կը զրէր :

« Էմմանուէլ ասկէ կը մեկնի , վերջապէս զիս հայրէս
խնդրեց : Տասնհինգ օրէն իւր կինը պիտի ըլլամ : Շատ
երջանիկ պիտի լինիմ : Աղօթէ ինձ համար :

ԲԳ

Մեր պատմած դէպքերէ տասնհինգ օր վերջ Տրէօի Սուրբ
Պետրոսի եկեղեցւոյն մէջ սրտաշարժ հանդէս մը կատարուեցաւ .
եկեղեցին լի էր հետաքրքիրներով , որք՝ երկու նորահաս կար-
գաւորները առելի մօտէն տեսնելու համար քաղքէն ամեն ծայ-
րերէն եկած էին . Օրիորդ տ'Էրմիի անունը ամեն մարդ
զիտէր վասն զի Տրէօի մէջ մեծցած էր , և Պ. արդ Պրիմի

անունը և ոչ մէկու անձանօթ էր : Երկինքն իսկ կը ժպտէր երկու ամուսիններու երջանկութեան , վասն զի իւր ցուրտ սովորութիւններու հակառակ դեկտեմբերը անուշ և պայծառ էր :

Հատեր մեղմէ առաջ երջանիկ ամուսնութիւններ պատմած են , զանց կ'ընենք ուրեմն երկար պարագաները գրելէ : Լեցուն եկեղեցի մը , ծաղիկներ , երգեր , ժպիտներ , ջերմեռանդութիւն և սէր , ահա այս էր : Այս գրքին ըսկիզբը ճանչցած ծեր ժողովրդապետը պաշտօնը կատարեց , սուրբ մարդը կ'արտասուէր , կարի զբաղումը էր դեռատի օրիորդին բարեպաշտ աւելորդապաշտութեան վրայ որ զինքը կարգուելու կը բերէր այն եկեղեցւոյն և քաղքին մէջ՝ ուր իւր առաջին հաղորդութիւնը առած էր : Պատարադէն վերջ Մարի ժողովրդապետին տառ հաղար Ֆրանքի գումար մը յանձնեց :

— Ասիկա ձեր վէր հովտին վանքին համար է հայր իմ , ըսաւ անոր :

— Ընորհակալ եմ զաւակս պատասխանեց ծերունին , բայց դեռ ուրիշ բան մը կրնաս ընել այս վանքին համար :

— Ըսէք հայր իմ :

— Կրնաս աղօթել անոնց համար որք պիտի դան հոն ապաստանարան մը փնտռելու և Աստուած պիտի օրհնէ զանոնք , վասն զի աղօթքը հրեշտակի մը աղօթքը պիտի լինի :

Պ. սըր Պրիոն ասոր հաւատար գումար մը ընծայեց մի և նոյն նպատակաւ , և կը թողունք մտածել թէ Տրէօ քաղաքը որչափ երկար ատեն խորհեցաւ այս կրկին առատաձեռնութեան վրայ : Տիկին Տիւվէրնէյ չի պակսած էր այս հանդէսէն և իւր դպրոցի ամէն մեծ աղջկաները ներկայ էին : Աղքատները ութ օրուան համար հարուստ տուններին դարձած էին . և ամէն ընծաներն ու նուէրները նորատի հարսէն այնպիսի շնորհքով և անմեղութեամբ եղած էին որ և ոչ ձեռք մը , ամէնք աւոր ընծայածը ընդունելու :

Այն օրը Պ. սըր Պրիոն Բլէմանթինը մէկ կողմ առնելով

ըսաւ :

— Լաւ ուրեմն օրիորդ , կ'երևի թէ այս օրը շատ երջանիկ կ'ընէք :

— Այո , պարոն , պատասխանեց Բլէմանթին . խիստ երջանիկ՝ վասն զի դեռ կը յիշեմ թէ ինձ կը պարտաւորի Մարի իր երջանկութիւնը , ասիկայ առանց յանդիմանութեան կ'ընեմ , Պարոն , յաւելցուց Օր . Տիւպուս կարմրելով և խնդալով միանդամայն :

— Այս գործին մէջ . քու ընթացքդ իմացայ , զուակս , ներքէ ինձ այսպէս կոչել դքեղ և դիտէ Աստուած թէ երախտադէտ եմ քեզ , կ'ուզես ներել ինձ , որ գրեթէ հայրդ պիտի ըլլայի , ինձ որ բարեկամի կ'ուզեմ մնալ այս օրուան յիշատակ մի թողլով քեզ : Բեզ ընծայածս իմ աչքին մեծ արժէք ունի վասն զի մայրէս մնացած է , բայց ինձմէ ընդունած յիշատակի ստակի արժողութիւնը պէտք չէ նայիս այլ սրտի , թէ և կը բաղձամ նաև մատաղ և պարզ պճնափութութիւնդ դո՛հ ընել : Առ ուրեմն այս սուփը , սիրելի զուակս , ներքէ ինձ որ քրոջ մը պէս համբուրեմ դքեղ և եթէ մեզմէ մէկը այս օրս մտնայ ես պիտի չ'ըլլամ այն : Զէի համարձակիր ես ինքս այս դո՛հարը ընծայել քեզ , բայց Մարի , Տիկին աղ Պրիոն , ըսաւ Էմմանուէլ աննկարագրելի ժպիտով մը , այսպէս ուզեց :

— Եւ աղէկ ըրի , այնպէս չէ , իմ բարի Բլէմանթինս , սրտաց Մարի այս վերջին խօսքերուն վրայ ներս մտնելով և իւր բարեկամահայտն վիզը ցատկելով :

Երկու դեռատի օրիորդները որոնց անդրանիկը ժամէ մ'ի վեր կին մ'էր . այն սրտաշարժ արտաբերութիւնով սկսան լալ որով այսպիսի օր մը ամէն աչերը կը լըջին : Բլէմանթին իւր դո՛հարի տուփը ձեռքը բռնած էր թէ և իւր հետաքրքրութիւնը կը խթատէր վերքը բանալ : Մարի նշմարեց այս և տուփն առնելով բացաւ . անդամանդներով ողբում խտով կուրծքի ատեղ մ'էր այն , Մարի զայն Բլէմանթինի կուրծքի ատեղ մ'էր այն , Մարի զայն Բլէմանթինի կուրծքի ատեղ մ'էր այն :

քին վրայ զեակելց :

— Ահա այսպէս կը դրուին , ըսաւ անոր :

Այս գոհարը երեք հազար ֆրանք կ'արժէր , Բէլմանթին շլացեր էր , կ'ուզէր Տրէյի փողոցները ելլել օրուան մէջ իւր շրջազդեատին վրայի զարդով որպէս զի ամեն մարդ զան տեսնելով իրեն պէս շլանայ :

Սուրհանդակի կառքերը կ'սպասէին և երեկոյեան ժամը չորսի մօտ Պ. Կոմսը , տ'Էրմի կոմսուհին , Էմմանուէլ և իւր կինը դէպ 'ի Բարիզ մեկնեցան : Ամուսնութիւնը եղած էր սովորականին պէս պատարագը լմնալով , երկու կարգուողները մեկնած էին :

Բէլմանթին իւր հօրաքրոջ հետ մնաց , իւր զմրուխտներուն վրայ շատ դո՛հ բայց իւր բարեկամուհւոյն մեկնելուն վրայ արտմած :

Էմմանուէլ և իւր կինը իրենց կառքին մէջ առանձին էին : Անոնք՝ որ կ'ուզէին զիսնալ թէ ինչ կ'ըսէին իրարու թող զուշակեն կամ յիշեն :

Կան յուզումներ՝ որոնց պատմիչը ըլլալէ հրաժարիլ պէտք է : Արցածնիս ըսինք . ինչ որ ստոյգ էր այն է թէ՝ երկու կարգուողները կը սիրէին զիրար : Էմմանուէլ իր կամաց հակառակ այս սիրոյ մէջ զրած էր իր բոլոր երիտասարդութիւնը ոյժը և փառասիրութիւնը : Երբ իւր բնութիւնը ունեցող անձ մի եր տարիքը հասած է առանց սիրելու այն օրը ուր առաջին անգամ կը սիրէ իւր սէրը բոլոր սիրտը կը լեցընէ , զուրս կը թափէ և ազատ է մը պէս որ շուրջ կը դառնայ իր

մէջ լեցումած բոլոր ուրախութիւնները կը ծախսէ : Դորս չի վայելած էր : Այսպէս Պ. ար Պրիոն իւր կնոջ համար էր ինչ որ պէտք էր եղած ըլլալ իր առաջին տարփուհիին համար : Ժամերով անոր ծնգաց քով կը կենար , զան տիրամօր պատկերի մը նման նկատելով , անոր փոքր ոտքերը համբուրելով և առանց խորհելու իր կեանքը Մարիի կենաց մէջ կը թափէր , որ ինքզինքը անխայ այս նոր կեանքին ամեն զեղեցիկութեանց կը թողուր փոխարէն իր սէրը և զան սիրելու երջանկութիւնը շնորհելով : Պատանուհւոյն հոգին այնքան նոր , այնքան անմեղ ու անարատ , իր կենաց գիւղը այնքան մաքուր էր որ ոչ գէշ մտածմունք մը , ոչ անազնի գործ մը , ոչ հրեշտակի մը լսելեաց անարժան բան մը իր մտքէ կ'անցնէր : Անոր համար Էմմանուէլ ուղածին պէս այն ամեն ճերմակ թերթերու վրայ իր անունը կը գրէր և անուշ արարածը սիրով և բարեպաշտութեամբ լի իւր երազներու իրականութեան կը թողուր ինքզինքը :

Այս ամուսնութիւնը շատ աղմուկ հանած էր և անհամբերութեամբ կ'սպասէին որ նոր ամուսնիները սրահներու մէջ երևին : Բայց անոնք չէին ուզեր այնքան փափաքած առաջին մտերմութեան մէջ՝ ընկերութեանց սովորութիւններու բռնադատուիլ և երթալ ինքզինքնին ցուցընել որպէս զի անհամ երկգիւմի մեծարանքներ ընդունին : Ուրեմն գիշերը իրենց սենեակը կը մնային , Էմմանուէլ Մարիի ոտից առջև երկուքնին ալ իրարու ժպտելով և անձայն խօսակցելով , թէ և առանձին :

— Այն օրն որ ստուգիւ իմ սէրո հասկցայ , կ'ըսէր Մարի Էմմանուէլի՝ որ իւր ոտից քով պառկած և զլուխը իր ծընդացը վրայ դրած էր , քու փոքր զղեակդ եկած օրերնիս էր և երբ անկողնոյդ անկեան մէջ եղած պատկերը տեսայ չէի գիտէր թէ մայրդ էր և նախանձեցայ , ուրեմն առանց սիրելու չէն նախանձիր :

Եւ սակայն շատ գոբաղդ կ'ընէի զիս , կը յարէր Էմմա-

նուէլ, եթէ վիսնայի թէ որչափ տանջուեցայ այն օրն երբ ինձ հասկցուցիր թէ մեր մէջ շատ մտերմութիւն կար :

— Պատճառն այն է թէ կ'զգայի զքեզ սիրելու և կը վախնայի որ չես սիրեր զիս . ապա կ'ուզէիր ֆէմանթինի հետ ամուսնանալ :

— Հայրդ էր որ այս ամուսնութիւնը միտքը գրած էր ,

— Եւ եթէ ֆէմանթին չ'մերժէր . . . :

— Պիտի կատարուէր :

— Հապա ես , ինչ պիտի ըլլայի , պիտի մեռնէի :

— Ես ալ պիտի մեռնէի :

— Շատ պարզ էր իրարու խոստովանելը :

— Իրաւ է :

Արքան խեղդ են երբ զիրար կը սիրեն :

— Շատ ճիշդ է այդ :

— Այս իրիկունը ուր ֆէմանթին խնդալով և շատ երջանիկ պատմեց ինձ թէ զինքը պիտի առնես , որչափ լացի , Աստուած իմ :

— Ինչու ամեն բան չ'ըսիր իրեն :

— Ինչ օգուտ ունէր անոր ուրախութիւնը վերցընել առանց իմ երջանկութեան ստուգութիւնը զիսնալու , կարծեցի թէ կը սիրէիր զինքը :

Եւ երկուքնին միատեղ այսպէս մանկան մը անմեղութեամբ կը պատմէին իրարու իրենց անցուցած յուզումները : Ըսինք թէ Էմմանուէլի ամուսնութիւնը մեծ աղմուկ հանած էր , Պ. տը Պրիոն բոլորովին ատենանէն հեռացեր էր , : Արդարեւ , երբէք չի տեսած էին աւելի սիրուն տուն մը և կատարեալ երջանկութիւն մը : Էմմանուէլ և Մարի իրարու համար կ'ապրէին , առանց արտաքին կեանքէ պէտք ունենալու : Մարի իւր նոր կացութենէ կը զուարճանար , կնութեան տակ մանկութիւնը կ'երեւէր , այնքան նորահաս էր զեռ որ , այսպէս ըսելու համար , իւր ամուսնութեան հետ կը խաղար : Ինչպէս որ ըսինք իւր և Օրիորդ Տիպուայի մէջ որոշուած

թղթակցութիւնը կը շարունակուէր , ֆէմանթին . Տիկին տը Պրիոնի ամէն գազտնիքներու և տպաւորութիւններու հաղորդակից էր :

Բարի Մարիս , կը զրէր օր մը ֆէմանթին , Տիկին Տիպուայի քովէն մեկնեցայ , և ահա բոլորովին հօրաբորջս քով վերադարձայ , դստրոյը անտանելի եղած էր ինձ : Անոր Ռիէօջիլի փոքր տան մէջ բնակարան մը կայ զոր պիտի կրնաս ընդունիլ Պ. տը Պրիոնի հետ , եթէ զարնան մէջ հաւանիս անոր հետ դալով բարի ընկերուհւոյ մը հետ անցընել ութ օր , բարեկամուհւոյ մը՝ որ քեզ կը մտածէ , և որու սրտին կէսը հետդ տարիր : Սակայն հոս կը զուաճանամ ես , զիտես թէ ինձ քիչ բան կը բաւէ ասոր համար , սակայն իրօք խիստ արտում ըլլալ պէտք է չի խնդալու համար , իմ տեսած բաներու վրայ : Հօրաբորջս չի պահած էր թէ զիս դպրոցէն կը հանէր կարգելու համար , այնպէս որ արդէն ցանկացող հետամուտները կը վազեն : Ինչ հետամուտներ : Արդէն հարկահանի մը որդիէն խնդրուեցայ , որ տեսնուածներէն ամենէ տարօրինակ գլխով՝ հարիւր հազար ֆրանքի դումար մը ունի , այս կարծեցանել կ'ուտայ իրեն թէ՛ եթէ Բարիդ ծախուէր՝ պիտի կրնար ղայն զնել : Իւր գտնուած տան մը մէջ մտնելուս պէս իւր կապոյտ աչքերը իմ վրայ կը սևեռէ և կը նկատէ զիս , պիտի ուզէի որ նոյն միջոցին դային ինձ զէշ լուր մը հաղորդէին որպէս զի լայի , այնքան խնդալու փափաք կ'ունենամ : Փլիւթ կը չալէ , և երգեր կ'երգէ : Այս տեղ միայն իւր սիրային արկածներուն վրայ կը խօսին : Ան ուրիշներ որք կը քծնին ինձ . և կ'ուզեն իմ սրտիս վրայ վստահ ըլլալ ձեռքս խնդրեմ առաջ : Ընդունած մեծարանքներս հետաքրքրական են : Որովհետեւ զիտես այս պարոնները թէ հօրաբորջս հետ առանձին կ'ապրիմ չեն նեղուիւր գաւառականի մը կրցածին չափ խեղկատակ նամակներ գրելու : Քանի մը հաս կը խրկեմ քեզ , նահանգիս խելքին իբր քանի մը օրինակներ : Մեծ ազդեցու-

թիւն կ'ընեմ, և ամենուրեք կը տօնեն զիս : Սակայն զիս անարգողներ և մանաւանդ անարգողուհիներ ունիմ : Ասոնք ծիծաղելի աղջիկներու հոգացող հայրերը և մայրերն են որոնց հարսանիքը իմ գալուստով կը հեռանայ : Կը ծաղրեն զիս և կ'աշխատին հեռացընել ինձ ներկայութեամբ առաջարկութիւնները :

Պարտաւոր եմ ըսել նաև թէ քիչ մ'իրենց մեղսակիցն եմ այս գործին մէջ, վասն զի զանոնք ինձ մտեցընելու համար բան մը չեմ ըներ : Աւերջապէս, սիրելի Մարիս, եթէ միշտ երջանիկ ես դու, միշտ զուարթ եմ ես : Եթէ դու կը սիրես ես կը խնդամ, ոչինչ ուրեմն չփոխուած է մեր կացութեան մէջ և քանի որ միշտ միեւնոյն վիճակն ունինք, ունենանք միեւնոյն բարեկամութիւնը : Ինձ համար կարևոր լուր մը ունեցածիս պէս՝ պիտի իմացընեմ քեզ : »

Մարի ասոր կը պատասխանէր կարգուած կնոջ մը խորատական խօսքերով՝ որ յանկարծ ինքզինքը իմաստուն կը կարծէ, իբր թէ ամուսնութեան սովորական արդիւնքն ըլլար այն :

« Սիրելի Բլեմանթինս, աղէկ խորհէ կարգուելէդ առաջ, երեւոյթներուն մի վստահիր, ամեն բանէ առաջ ապագայիդ վրայ մտածէ, վասն զի ես երջանիկ եմ, կ'ուզեմ որ դու ալ ըլլաս, ամուսնութենէ առաջ սրտի յատկութիւններ փնտռէ այս է անգին բանը :

« Պ. տը Պրիսն միշտ նոյնն է ինձ համար, այո՛ սիրելի բարեկամուհիս երջանիկ եմ, շատ երջանիկ, և դեռ ուրիշ բան մի կայ որ երջանկութիւնս կ'աւելցընէ այն է մայր ըլլալու ստուգութիւնս : Գեռ չես գիտեր, քայց օր մի պիտի դիմանաս այս բառին մէջ եղած բոլոր երանութիւնը . չես կրնար հասկընայ ունեցած այն ուրախութիւնդ երբ կ'սես . »

« Էակ մը իւր կեանքը ինձ պիտի պարտաւորի և պիտի սիրէ

զիս, վասն զի իմ սիրոյս և աղիքներուս դաւակը պիտի ըլլայ այն » Այս երջանիկ լուրը ամուսնոյս հաղորդելէս ի վեր ինձմէ չբաժնուիր ալ, ոչինչ այնչափ սրտաշարժ է որչափ ինձ տուած խաւքը, իր թեւերու մէջ կը վերցընէ զիս մանկան մը պէս և սենեակի կը տանի, ամեն փափաքներս հաճոյքներս իսկ բացատրելէս առաջ կը կատարուն : Շատ անգամ երբ անոր քովն եմ, երբ կ'աշխատի, ես կը կարգամ կամ քիչ մը գործ կը բանիմ և ինձ նայիլը կամ իմ վրայ զմայլելիլը յանկարծ կը բռնեմ, վասն զի իր սէրը իմ եղածէս աւելի գեղեցիկ կ'ընէ զիս իր աչաց :

« Եթէ մեր ապագային համար երազելնիս լսելի, պիտի խնայիր հոս ինչպէս կը խնդաս այդ անդ : Անկարելիութենէ անցանք, վասն զի յիշելով այն ամեն ցաւերը որոնց եթէ զկան դէթ արձագանքն ելած եմ, կ'ըսեմ՝ իւրովի թէ անկարելի է որ այսպիսի ուրախութիւն մը յախաբան տեւ և նակայն պատճառ մը չկայ որ դադրի վասն զի առջի օրէն աւելի կը սիրենք զիրար : Ինձ կարծել տուողը թէ Էմմանուէլը միշտ պիտի սիրեմ այն է թէ երբեք իրեն անծանօթ մը տածմունք մը մտքէս չ'անցնիր, ոչինչ կ'իմանամ հանդէսէ մը, հաճոյքէ մը երբ ինքը հոն չէ և ինչ որ նախապատիւ կը սեպեմ ամեն բանէ աւելի մեր երեկոյեան առանձնութիւններն են մեր սիրուն ապարանին մէջ կրակին քով : Յանկարծ կ'ըն միջենք, նա իւր մտածումը ես ընթերցումս իրարու ժպտելու և խօսելու համար, այն ատեն որք կ'ելլէ, ոտիցըս քով կը պառկի և այսպէս ամբողջ ժամեր կը կենայ : Քաղցին աղմուկներուն անհետիւր մի առ մի կը լսենք . որմէ ուրախութիւն մը չ'ընդրած ենք, և որու տատանիլը հեռուէն կը անանք առանց անորմէ պէտք մ'ունենալու, և առանց անոր մեզմէ պէտք ունենալուն : Յետոյ ամեն ինչ կը լուէ, ամեն ինչ կը հանդարտի և կարծես թէ բոլոր աշխարհի վրայ միայն մենք և մեր սէրը կայ :

« Զեմ գիտեր թէ ուսկէ կ'դան և ուր կ'երթան այն զի-

շերային անցորդները բայց կը ցաւիմ անոնց վրայ որք գիշեր-
ուան առաջին ժամերուն մէջ չ'ունին սիրտ մը որ զիրենք սի-
րելով անոնց առանձնութիւնը լեցընէ :

« Ախտի մեկնինք աւելի ուշ, տարիէ մը պիտի երթանք տե-
նելու Հռովմ, Նաբոլի, Վենետիկ, բոլոր այս արքա-
յութիւնները զորս Աստուած երկրիս տուած է : Ինչ սիրուն
ճամբորդութիւն սիրած մարդուդ հետ, երթալ մեծ բաներու
երկիրը տեսնել ուր Աստուած դրած է իր շնորհները կամ
բարկութիւնները, տեսնել զանոնք սրտով ինչպէս մտքով, քու
սիրով հետեւիլ անցեալ սիրոյ հետքերու, այս յիշատակնե-
րու բուրակցի հոտը շնչել, Նաբոլիի արեւով, Վենետիկի մէջ
երգերով, Հռովմի մէջ մտածութեանով արբենալ, և միշտ եր-
կու հոգի ըլլալ, ահա ուրիշ երջանկութիւն մը և այս եր-
ջանկութիւնը պիտի ունենամ ես : Ստուգիւ կան բանաստեղ-
ծութիւններ՝ զորս միայն սիրելով կ'իմանան : Ար յիշես երբ
դպրոցն էինք, և Շէյքսպիրը կը թարգմանէինք, շատ աղ-
ւոր կը գտնէինք զան իրաւ է, բայց կային բաներ որոնց
անգգայ կը մնայինք, վասն զի մեր հոգւոյն թելերը՝ որոնց
կը հպէին այս բաները արդէն սիրական ձեւքէ մը շարժած չէին, և
դեռ կեանքն ընդունած չ'ըլլալով համր կը մնային : Լաւ
ուրեմն հիմակ ժամեր, օրեր կ'անցընեմ իմ Շէյքսպիրս կար-
դալով նոյն իսկ դպրոցի ունեցածս, և կը թուի ինձ թէ
նոր գիրք մ'է այն : Ինքզինքս կարգաւ թիւիլէի, Օֆէլի,
Տեղեմոսն կ'ընեմ. այս գեղեցիկ և անմղ դէմքերու զդա-
յութները կ'իմանամ : Իրենց սէրը իմ սիրոյս շնորհիւ կը հաս-
կընամ, իրենց մտածմունքը իմիւններով : Չ'իրենք գեղեցիկ
է աւելի, ճշմարիտ կը գտնեմ, յետոյ զիրքը Էմմանուէլի
կ'անցընեմ, և անոր կարողալը մտիկ կ'ընեմ, նոյն ինքն Օթէլ-
լոն է նոյն ինքն Համլէթ նոյն ինքն Ռոմէօ : Անոր շեշտին,
ձայնին, հոգւոյն մէջ կը գուշակեմ՝ որ քանաստեղծին ձայնին
կը միացընէ, բոլոր Մօսի նախանձը, Համլէթի խորհրդա-
ծութիւնը, Թիւլիէթի սիրահարին բոլոր սէրը, երբ այս

քաներս կարգամ կը կասկածիմ եթէ իրօք մարդ մ'էր ասոնք
զրոյր, և կը թուի ինձ թէ Շէյքսպիր բառը Աստուածային
սխալ անուն մ'է : Սիրտն է որ փութը կը բարձրացընէ և
կը լուսաւորէ բայց որովհետեւ այս լոյսը վարէն կ'ուզայ շատ
անդամ կը խաբէ : Կ'իմանամ այն դեռահաս օրիորդներուն
մոլորութիւնները, որք այս գրքերը առանձին կարդալով կը
խաբուին, զորս մենք այնքան գեղեցիկ կը գտնենք : Այս
երեսներէն մէկուն համար կը բորբոքին զորս միշտ իրենց հան-
դըպած առաջին մարդուն վրայ գտնել կը կարծեն և կը թո-
ղուն օք իրենց երեւակայութիւնը զորքէ սրտին դործերը, և
ասիկայ սխալ մ'է :

« Այս բոլոր քեղ զրամներս, գուցէ կը ձանձրացընեն
զքեղ, սիրելիդ իմ Քլէմանթին, բայց քու հոգիդ իմիւս
խորհրդակիցն է, և կը թողում ինքզինքս որ իւր բոլոր մտա-
ծութեան ըստ, որուն առաջինը և վերջինն է թէ զքեղ
կը սիրեմ : »

« Լաւ ուրեմն, սիրելի Մարի, կ'ըսէր աւելի ուշ Օրի-
որդ Տիւպուա իւր նամակներէն մէկուն մէջ, կարծեմ թէ ըս-
տուցիւ պիտի կարդուիմ : Ըսիր ինձ թէ մանաւանդ սրտի յատ-
կութիւնները ընտրեմ, խրատիդ պիտի հետեւիմ : Իմ կա-
պուտակն երիտաարդս, դիտես այն որ Բան չաստուածին նը-
ման Ֆլիւթ կը նուագէ, ստուգիւ քաղքին ամենէ աղէկն
է :

« Բարի է, իւր կողմէն սրասշարժ ձևեր յայտնեց
ինձ, և իրօք շատ կը սիրէ զիս : Խեղճ տղան իւր բոլոր
զիշերները ուսիսթ խաշալով կ'անցընէ և գիտես թէ շատ ժա-
մանակէ 'ի վեր այսպէս կը յայտնեն եղբորորդիներուն թէ զի-
րենք կը սիրեն, կը խոստովանիմ թէ այս ապացոյցէն կը
բռնուիմ : Ապա, պէտք է ամէն ինչ բեւել, անձանաչել
է. զինքը ամբողջապէս փոխեցիւ Առաջ զինքը աւելի սի-
րուն քան թէ վայելուչ զգեստներով կը տեսնէի, և որոնք

էր այս նոր երջանկութենէ հեռացընել, իւր կենը թողլու պատճառ մը չ'ունէր, և ոչ իսկ վայրկեան մը: Մարիի Բլէմանթիի տուած ժամը ուրիմն իւր ամուսնէն զողջած ժամն էր, և քանի մը ամիս դռնէ բարեկամութիւնը քաղաքա-կանութեան պէս, իւր տեղը սիրոյ պէտք էր տալ. սակայն Բլէմանթիին այս նամակը առնելուն պէս Մարի պատասխանեց:

Սիրելի և բարի Բլէմանս:

« Խրատ կը խնդրեմ ինձմէ, կարգուէ, ամուսնութիւնը, պարզապէս երջանկութիւն մ'է երբ կը սիրեն և կը սիրուին, առ Պարոն Ատուլֆ Պարիլիարը, քանի որ Պարիլիար կայ, և եկաւ Բարիզ բնակէ, քանի որ ասիկայ քու մէկ քմածին հաճոյքն է, և թէ քու հաճոյքներդ ամուսնոյդ կամքը պիտի ըլլան:

« Էմմանուէլ զաղտնիք մը հաղորդեց ինձ, զոր ցարդ պահած էր, Կերեի թէ Պ. մարքիզ Լէոն տը Նրիժը, այն երիտասարդը զոր թատրոնը ցուցուցիր ինձ, սիրահա-րած էր ինձ, և դիտնալով թէ Էմմանուէլ հօրս կողմէն շատ սիրուած էր եկած էր Էմմանուէլի պաշտպանութիւնը խնդ-րելով զիս ամուսնութեան ուղեւ, նաև այս է Պ. տը Պրիոնը շուտ մը իմ ձեռքս ուղեւ համոզողը, բայց իրեն համար և առանց մարքիզին դիտաւորութեանց վրայ հօրս խօսելու, շատ աղէկ է այս երիտասարդը, բայց ինչ տարբերութիւն Էմմանուէլի հետ, Ամուսնութենէս ի վեր չի համարձա-կեցաւ երեխ, ոչ հօրս տունը և ոչ Էմմանուէլի՝ որու բարեկամն էր սակայն: Անիրաւ է: Էմմանուէլ շատ վստահ է իմ վրայ և ասիկայ իրեն համար նախանձի տեղի չ'տար: Ամեն օր կը պատահի որ երիտասարդ մը աղջիկ մը կնութեան խնդրէ և չ'տան զայն, մանաւանդ երբ արդէն ուրիշ մը խոստացուած է, ասոր մէջ նուաստացուցիչ բան մը չ'կայ:

« Դեռ հօրս վրայ չի խօսեցայ քեզ, և սակայն չեմ կրնար երեւակայել թէ որչափ կը սիրէ զիս, իւր բոլոր մտածումը:

Իւր բոլոր կեանքն եմ: Խեղճ մարդն ահադին զոհ մը ըրաւ զիս կարգելով, զինքը թողլով՝ իւր հոգւոյն և սրտին մէջ մի և նոյն պարապը թաղուցի:

« Սկիզբները կարգուած ըլլալուս ինքնասէր երջանկութեամբ, չէի նշմարէր ինչ որ կ'անցնէր իւր մէջ, եթէ օր մը մնամ առանց ամենօրեայ սէրս իրեն տանելու, բոլոր օրը տրտում է. և հետեւեալ օրը երբ կը հասնում իւր ժպիտին մէջ ցաւ և աչացը արցունքը կը գուշակեմ, և սակայն բնաւ յանդիմանու-թիւն մը չ'ուղղէր ինձ, զիս քիչ մը աւելի կը գրկէ, ահա այս է ամենը, իբր թէ ըսել ուզէր. « Զինքը երէկ չի տեսայ, և զուցէ վաղն ալ պիտի չի տեսնեմ: » Անոր համար հիմակ մը աւելի է, ինձ համար հաճոյք մ'է: Այս սիրոյ վրայ բոլոր զիտցածս՝ գուշակեցի վասն զի ինձ բան մը չ'ըսաւ, ազատ կը թողու զիս զալու կամ չի զալու միայն թէ իմ ներկայու-թիւնս իւր օրերը երջանիկ, և բացակայութիւնս տխուր կ'ընէ: Քանի մը օր կայ անզգուշաբար ըսի իրեն թէ Էմմանուէլի հետ Խտալիա պիտի երթամ, միայն ժպիտով պատասխանեց: Այն ատեն վիզը ցատկեցի ըսելով, « Պիտի չի մեկնիմ » և զիս խեղդելու չափ սեղմեց իւր թևերու մէջ, ինչ մաքուր և սուրբ է հայրական գորովը, երբ ամէն կողմէն կը շրջա-պատէ զքեզ, որ անթափանցելի կ'ընէ զքեզ դէշ մտածու-մեքու և միշտ մեր հոգւոյն ապաստան մը կը նուիրէ: Եթէ երբեք տխուր կամ թշուառ ըլլամ, պիտի երթամ հօրս հետ լալ և Աստուած պիտի մխիթարէ զիս վասն զի մէկ աղօթքի տեղ՝ երկու հատ պիտի ունենամ և երկուքն ալ եռանդալի:

« Էմմանուէլ և ես պիտի օգուտ քալենք այն քանի մը աղւոր օրերէ, զորս կարծես թէ երկինք կը խոստանայ մեզ, երթալ իւր փոքր դղեակը տեսնելու: Հայրս պիտի ընկերանայ մեզ, այս պարունները որսորդութիւն պիտի ընեն Էմմանուէլ ժողովակին վրայ խօսելին լսել չ'ուզէր: Աղէկ կ'ըսէի. քեզ թէ քաղաքականութիւնը ինձմէ զօրաւոր պիտի չ'ըլլայ և թէ այս քաղաքագէտը հովիւ մը պիտի ընէի:

« Քու Ատուլֆի հետ ամուսնութեան վրայ նորէն խօսիր, ստուգիւ քանի որ նորէն անոր կը դառնաս, այն է թէ զինքը սիրելէ հեռու չես, համարձակ խօսելու համար քեզ, զքեզ

- Բարեկամ, նոր հաճոյք մը ունիմ:
- Ո՞րն է:
- Բարի՛զ վերադառնանք:
- Քմածին հաճոյք մ'է այդ, վաղը պիտի մեկնինք:
- Կը խոստանաս:
- Այո իրիկուն եթէ կ'ուզես:
- Եւ եթէ նախապատիւ սէպէի մնալ:
- Պիտի մնայինք:
- Լաւ ուրեմն, վաղը պիտի մեկնինք:
- Արդարեւ կամակատար ես:
- Եւ զիտես թէ ինչ պիտի ընենք:
- Գու ուզածդ պիտի ընենք:
- Ատեանը մեծ խնդիր մը պիտի յուզուի:
- Ո՞ր լսեցիր այդ:
- Օրազրին մէջ:
- Լաւ ուրեմն:
- Լաւ ուրեմն, այն օրը ատենակալներու ժողովատունը պիտի երթանք:
- Ինչ ընելու համար, Աստուած իմ:
- Մարի Էմմանուէլի նայեցաւ ծպտելով, իբր թէ այս արհա-
մարհական խօսուածքին չէր հաւատար, և ըսինք թէ աղէկ
կ'ընէր չ'հաւատալով:
- Դու պիտի խօսիս, ես մտիկ պիտի ընեմ, ըսաւ նէջ:
- Էմմանուէլ Մարիի ճակտէն համբուրեց ըսելով:
- Ստուգիւ հրեշտակ մ'ես:
- Աղէկ ըրե՛ ուրեմն գուշակելով:
- Այո:
- Օ՛ն, շարունակեց նէ, մեծ մանուկ մ'ես դու, որո՞ւ խա-
զարկիր առնուլը մեղք մ'է:
- Եւ անուշ նորահաս կինը իւր թևերով մանեակ մ'ըրաւ իւր
ամուսնոյն:

7/11-1922

ՀԱՅԿԱՆ, ԱՅՈՒՄԱՆ
ՍՅԱՆԿԱՆ

ՎԵՐԶ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՏՈՐՈՑ

10n

1849

12013

